

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**ANALIZA ČASOVNIH ZAOSTANKOV PRAVDNEGA ODDELKA OKROŽNEGA
SODIŠČA V LJUBLJANI**

Ljubljana, marec 2011

FRANCE OCEPEK

IZJAVA

Študent France Ocepek izjavljam, da sem avtor tega magistrskega dela, ki sem ga napisal v soglasju s svetovalcema dr. Markom Pahorjem in dr. Katarino Zajc, in da v skladu s prvim odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis:

KAZALO

UVOD	1
1 RESNICA, PRAVICA IN EKONOMSKA UČINKOVITOST – SOŽITJE ALI NASPROTJE?	3
2 PROPADLA POGAJANJA – VIR PRAVDE	7
2.1 Razlogi za neuspešna pogajanja.....	8
2.2 Pogajalsko razmerje in sodna odločitev	12
3 CIVILNO MATERIALNO PRAVO – VIDNI VIR POGAJALSKEGA ZASTOJA IN UGOTAVLJANJA PRAVIČNOSTI	14
3.1 Lastninske oziroma stvarnopravne pravice (Property Rights)	14
3.2 Pogodbeno pravo (Contracts).....	15
3.3 Neposlovno odškodninsko pravo (Torts).....	17
4 CIVILNO PROCESNO PRAVO – FORMALNI POGAJALSKI OKVIR KOT POT K PRAVIČNOSTI.	19
4.1 Splošno o naravi pravnega postopka	19
4.2 Aktivnost strank	21
4.3 Aktivnost sodišča.....	23
4.4. Časovni vidik pravnega postopka.....	23
5 SOJENJE V RAZUMNEM ROKU	24
5.1 Praksa Evropskega sodišča za človekove pravice.....	24
5.2 Zadeva Lukenda in odziv slovenskega pravnega okolja.....	26
5.3 Slovenski sodni zaostanki	28
6 ANALIZA SODNIH SPISOV PRAVNEGA ODDELKA OKROŽNEGA SODIŠČA V LJUBLJANI ...	32
6.1 Metodologija raziskave.....	32
6.2 Osnovni spisni podatki.....	34
6.3 Primarne neodvisne spremenljivke (vrsta spora, vrednost spora, stranke)	35
6.4 Aktivnost strank	38
6.5 Naroki	42
6.6 Pogajanja znotraj pravde oziroma v njeni senci.....	43
6.7 Trajanje postopka in njegova odvisnost od aktivnosti	44
6.7.1 Vpliv narave odločanja na dolžino spora	46
6.7.2 Regresijska analiza vplivov na trajanje postopka	48
6.8 Uspešnost pravnih strank in njena odvisnost od aktivnosti	54
6.8.1 Vpliv narave odločanja na uspeh.....	56
6.8.2 Regresijska analiza vplivov na uspeh	58
6.9 Povzetek ugotovitev analize	60

SKLEP	61
LITERATURA IN VIRI	64

KAZALO TABEL

Tabela 1: Reševanje zadev na pravnem oddelku Okrožnega sodišča v Ljubljani v letih 2001–2009	30
Tabela 2: Reševanje zadev na pravnem oddelku Višjega sodišča v Ljubljani v letih 2001–2009	31
Tabela 3: Reševanje zadev na civilnem oddelku Vrhovnega sodišča v letih 2001–2009	31
Tabela 4: Arhivirani spisi pravnega oddelka Okrožnega sodišča v Ljubljani v letih 2000–2009	33
Tabela 5: Osnovni opisni podatki o spisu – število sodnikov 1. stopnje, listovnih števil in število vlog	34
Tabela 6: Frekvenčna porazdelitev sodnikov 1. stopnje	35
Tabela 7: Vrsta spora po materialnopravnem temelju	36
Tabela 8: Vrednost spora – opisne statistike	36
Tabela 9: Vrednost spora in število strank glede na vrsto spora	37
Tabela 10: Struktura pravnih strank	38
Tabela 11: Frekvenčna porazdelitev strank glede na subjektiviteto	38
Tabela 12: Opisne statistike za vloge strank in njihovo dolžino	39
Tabela 13: Frekvenčna porazdelitev števila vlog za tožnika in toženca	39
Tabela 14: Opisne statistike za dokazno aktivnost strank	40
Tabela 15: Trditvena in dokazna aktivnost strank glede na vrsto spora	40
Tabela 16: Po post hoc Duncanovem testu statistično značilne razlike med aritmetičnimi sredinami glede na vrsto spora pri dolžini tožbenega akta, številu tožnikovih izvedenskih mnenj in dolžini vlog toženca	41
Tabela 17: Delež zadev s tožnikovo oziroma toženčevo vlogo glede na vrsto spora	41
Tabela 18: Matrica Pearsonovih korelacijskih koeficientov za elemente aktivnosti strank in vrednost spora ter števila strank	42
Tabela 19: Opisne statistike za naroke	43
Tabela 20: Delež končnih odločb z izrazitim pogajalskim elementom in nasprotne tožbe (v %)	44
Tabela 21: Opisne statistike za trajanje postopka na 1. stopnji in celotno trajanje sodnega spora	45
Tabela 22: Trajanje postopka na 1. stopnji in skupno v razredih	45
Tabela 23: Trajanje postopkov glede na čas reševanja v Zadevi Lukenda	46
Tabela 24: Opisne statistike za trajanje za skupino zadev s procesnimi odločbami in skupino z meritornimi odločbami	47
Tabela 25: Primerjava aritmetičnih sredin trajanja za skupini s procesno odločbo ali brez nje s t-testom	47
Tabela 26: Opisne statistike za trajanje postopka za skupini s 1. NGO in brez njega	48

Tabela 27: Primerjava aritmetičnih sredin trajanja za skupini s 1. NGO in brez njega s t-testom	48
Tabela 28: Osnovne statistike za regresijske modele pri trajanju postopka na 1. stopnji	49
Tabela 29: Regresijski model s koeficienti, t-testom, korelacijami in preverbo multikolinearnosti za trajanje postopka na 1. stopnji	51
Tabela 30: Osnovne statistike za regresijske modele pri trajanju celotnega postopka	52
Tabela 31: Regresijski model s koeficienti, t-testom, korelacijami in preverbo multikolienarnosti za skupno trajanje	53
Tabela 32: Opisne statistike za uspešnost	55
Tabela 33: Opisne statistike za uspeh za skupino s procesnimi odločbami in skupino z meritornimi odločbami	56
Tabela 34: Primerjava aritmetičnih sredin uspeha za skupini s procesno odločbo in brez nje s t-testom	57
Tabela 35: Opisne statistike za uspeh za skupino s 1. NGO in brez njega	57
Tabela 36: Primerjava aritmetičnih sredin uspeha za skupini s 1. NGO in brez njega s t-testom	57
Tabela 37: Osnovne statistike za regresijske modele pri uspehu	58
Tabela 38: Regresijski model s koeficienti, t-testom in preverbo multikolinearnosti pri uspehu	59

SEZNAM SLIK

Slika 1: Glavni elementi sodnega odločanja v pravi	19
Slika 2: Gibanje števila pomembnejših zadev v RS v letih 1990–2000	29
Slika 3: Število narokov na zadevo	43
Slika 4: Porazdelitev tožnikove uspešnosti v vzorcu	56

UVOD

V sodobni slovenski družbi se je pred kratkim izpostavil pereč problem sodnih zaostankov, ki je dosegel svoj dramatični vrhunec s sodbo Evropskega sodišča za človekove pravice v Zadevi Lukenda vs. Slovenija z dne 6. 10. 2005, ki je državi Sloveniji zaradi predolgega sodnega postopka v pravnem postopku iz civilnega pravnega razmerja naložilo plačilo odškodnine. Že decembra 2005 je bil sestavljen operativni Projekt Lukenda (Ministrstvo za pravosodje RS, 2005), po katerem naj bi država preoblikovala svoj pravni sistem v smeri časovno bolj učinkovitega pravosodnega sistema. S tem se sodna veja oblasti, ki v vsakem demokratičnem sistemu predstavlja zadnjo stopnico, na kateri se ugotavlja pravičnost preko ustave in zakonov, prvič resno ukvarja z vprašanjem dejanskega poteka sodnega procesa. Pozna reakcija na dolgotrajno reševanje sporov pred slovenskimi sodišči je posledica narave pravniškega razmišljanja, ki se vse od študija na fakulteti ukvarja le s percepcijo pravične rešitve, pri čemer pravnik zanimajo dejavniki reševanja spora le v toliko, v kolikor so zapisani v zakonih.

Magistrska naloga sega ravno v to empirično neraziskano temno liso slovenskega prava tako, da se z rigidnim znanstvenim raziskovalnim pristopom statistično preveri živo udejanjanje prava v pravnem postopku, pri čemer je težišče opazovanja na trajanju postopka in tudi na končni uspešnosti pravnih strank.

Namen magistrske naloge je ugotoviti, kakšen je transakcijski (najbolj aktualen in očiten je časovni) strošek subjektov, ki želijo v pravdi doseči pravico, potem ko so se znašli v pogajalski pat poziciji z nasprotno stranjo, ter kakšna je končna uspešnost pravnih strank glede na njihove zahtevke. Ta namreč kaže, kakšen bi bil končni ekonomsko učinkovit pogajalski izkupiček, če bi se bili subjekti zmožni racionalno dogovoriti med seboj brez posredovanja arbitra. Statistična podlaga za pridobivanje podatkov je vzorec v letu 2007 arhiviranih sodnih spisov pravnega oddelka Okrožnega sodišča v Ljubljani. Leto 2007 je bilo izbrano kot točka časovnega preloma glede na Lukendo, saj je bila naslednjega leta sprejeta obsežna novela pravnega zakona in spremenjeni so bili predpisi o sodnih taksah in odvetniških tarifah. V raziskavi se ne spremlja le dela Okrožnega sodišča v Ljubljani, ampak tudi Višjega sodišča v Ljubljani ter Vrhovnega sodišča RS, če so stranke v sporu seveda vložile ustrezna pravna sredstva.

Magistrska naloga osvetljuje *law in action* učinek slovenskega pravnega postopka in civilnih pravic, ki se izpolnjujejo v njegovem okviru. Ta angleška besedna zveza v pravni stroki počasi postaja *terminus technicus*. Svoje korenine ima v članku Roscoe Pounda, ameriškega sociologa prava, *Law in Books and Law in Action* (1910). Pomeni pravo, kakršno se (ne) uresničuje v realnem življenju; za razliko od *law in books*, ki je zapisano pravo v zavezujočih pravnih normah in razloženo v pravni teoriji, pri čemer pa ne vemo, ali ga pravni naslovljenci res uporabljajo oziroma kako ga uresničujejo. V nalogi bo pravo na ravni *law in books*

opisano s pomočjo ekonomske teorije prava, teorije pogajanja in splošne teorije prava. Teoretično naloga sloni na videnju pravnega postopka kot postopka formalnega pogajanja o pravičnosti, ki sledi predhodnemu neuspelemu neformalnemu poskusu dosege za obe strani subjektivno učinkovitega dogovora, teoretični substrat, ki je sicer včasih dokaj oddaljen od konkretnih rezultatov raziskave, se tako skriva predvsem v ekonomski analizi prava.

Na področju kazenskega postopka je bila že izpeljana obsežna raziskava Bošnjaka in ostalih (2005), ki je razgrnila določene detajle poteka kazenskih postopkov, med temi je bil tudi časovni vidik. Znanstveno neraziskan pravdni sodni postopek, v katerem stranke pred sodiščem uveljavljajo svoje civilne pravice, tudi omogoča, da se statistično spremlja pot avtonomnih subjektov, ki v okviru svoje omejene racionalnosti iščejo pot k pravici. Komunikacijski medij je sodni sistem, v katerem se bo na podlagi statističnega vzorca v nalogi ugotavljal časovni vidik reševanja spora s klasičnega civilnega področja, v katerem lahko načeloma vsi sami prostovoljno urejajo svoja razmerja. Tako se ugotavlja časovna (ne)učinkovitost slovenskega sodstva na vzorčnem primeru za leto 2007 arhiviranih spisov pravnega oddelka Okrožnega sodišča v Ljubljani, ki je največji tovrstni oddelek v državi. V nalogi pa je narejen še korak dlje od časovno-količinskega raziskovanja, saj se bo ugotavljalo, kakšen je na globalni ravni dejanski uspeh strank v civilnem sporu v končnih sodnih odločitvah.

Raziskovalna vprašanja se delijo na tri sklope:

1. V prvem ugotavljam, kakšni so statistični parametri glavnih pravnih dejavnikov (vrste spora po materialnopravnem temelju, vrednosti spora, strukture strank), kakšna je aktivnost strank (pisne vloge in dokazna sredstva) in kakšna je aktivnost sodišča pri opravi narokov in izdaji končnih odločb, pri čemer posebej opazujem prisotne pogajalske elemente. Prvi sklop vsebuje neodvisne spremenljivke za nadaljnji statistični preizkus povezanosti s trajanjem postopka in uspešnostjo strank.
2. V drugem preverjam vplive primarnih dejavnikov spora (vrsta, vrednost in stranke), narave odločanja (oprava prvega naroka za glavno obravnavo, število stopenj odločanja in vrste končne sodne odločbe) in aktivnosti strank (dolžina vlog, dolžina izvedenskih mnenj in dolžina zaslišanj na narokih) na dolžino pravnega postopka na 1. stopnji oziroma na trajanje celotnega sodnega spora.
3. V zadnjem sklopu raziskujem vpliv istih dejavnikov kot pri trajanju postopka na uspeh posameznih strank.

Magistrska naloga je sestavljena iz dveh delov. Prvi, teoretični del je zasnovan na pregledu in študiju strokovne literature s področja ekonomske analize prava, teorije pogajanja, civilnega prava ter filozofije prava, kar vse vključuje razpravo na ravni *law in books* oziroma »*economics in books*«. Tako točke ena do pet predstavljajo teoretični del naloge (*law in*

books), v katerem prehajam od najbolj splošnih temeljnih pojmov pravičnosti in ekonomske učinkovitosti (1. točka) preko teorije pogajanj, ki podaja splošne razloge za propad prostovoljnega urejanja razmerij (2. točka), do vrste spora po materialnopravnem temelju (3. točka). Nato strnjeno opišem poglobitve značilnosti pravnega postopka, v katerem se formalno razreši spor (4. točka). Na koncu teoretičnega dela opišem pravico do sojenja v razumnem roku pri Zadevi Lukenda in slovenske sodne zaostanke (5. točka). Drugi del magistrske naloge je empirični (6. točka). V njem s statistično analizo zbranih vzorčnih podatkov iz pregledanih sodnih spisov pravnega oddelka Okrožnega sodišča v Ljubljani izpostavim raven *law in action* v okviru klasičnega pravnega sodnega postopka. V tem delu predstavim izvedeno raziskavo, pri čemer začnem z opisom metodologije, zaključim pa z glavnimi dognanji glede vplivov na dolžino postopkov in uspešnost strank.

1 RESNICA, PRAVICA IN EKONOMSKA UČINKOVITOST – SOŽITJE ALI NASPROTJE?

Ko pride do pravde, se vzpostavi v osnovi zelo preprosto razmerje. Posameznik – tožnik, zatrjuje, da mu je drug pravni subjekt – toženec – z ravnanjem, s katerim se tožnik ne strinja, storil krivico, zato od sodišča pričakuje, da mu dosodi pravico. Praviloma bo toženec vsaj trdil, da je morda sicer res storil, kar pravi tožnik, zagotovo pa ta ni bil s tem krivično obravnavan. Pogosteje pa se bo toženec branil tudi z argumentom, da se stvari niso zgodile tako, kot jih opisuje tožnik. Vsaj enega izmed njiju bo tako motila resnica, kot jo vidi sam in ki je ni pripravljen ponotranjiti. Zato od sodišča pričakuje pravično rešitev, ki bo v njegove življenjske razmere prinesla red (pravično resnico), ki naj bi bil z dejanjem drugega porušen. V rigidnem pravnem jeziku tožnik pravi, da se ni uresničila resnica (bit – nem. *Sein*) – primarno pravno pravilo, zato naj (nem. *Sollen*) nastopi pravna sankcija – sekundarno pravno pravilo (Pavčnik, 2007, str. 122).

Za klasičnega pravnega teoretika (Ude, 2002, str. 30) je naloga sodnika, da ugotovi dejansko stanje (spodnja premisa sodniškega silogizma), najde ustrezno pravno pravilo (zgornja premisa) ter oceni, ali se konkretni dejanski stanje ujema z abstraktnim, hkrati pa izreče predpisano zakonsko sankcijo. Pri čistem pozitivističnem pogledu na pravo razlagalca ne zanimajo niti ozadje spora niti vse posledice, ki jih sodniška odločitev prinese v družbeno okolje. Pravnik je tako le tehnični uporabnik zakona, pri čemer ne prihaja do vrednostnih sodb v okviru uporabe prava. Sociološko pravoznanstvo je kot prvo naredilo miselni korak nazaj v smeri raziskovanja razlogov za spor ter miselni korak naprej glede pravnih posledic v družbi (Pavčnik, 2007, str. 690–692). Sodnik tako ni več le uporabnik zakona, ampak mora pri odločanju uravnavati nasprotujoče si interese. Sociološki pristop k pravu je prinesel tudi razločevanje med dejanskim uresničevanjem prava *law in action* in normativnim okvirom *law in books* (Pavčnik, 2007, str. 59–60). Poundov prispevek je bil v opozarjanju na nujnost empiričnega raziskovanja pravnih institutov (Pavčnik, 2007, str. 692), ki naj bi zmanjšalo

razliko med normativnim in dejanskim (Nelken, 2009, str. 38). Pavčnik (2007, str. 549) pri interesni jurisprudenci opozarja ne nevarnost krožnega argumenta, ker sta namen in sredstvo pri takšni razlagi prava identična, zato pa naj bi te pomanjkljivosti odpravila vrednostna jurisprudenca, po kateri je merilo za odločanje neko vrednostno izhodišče.

Vprašanje vrednostnega ocenjevanja ne samo pri uporabi prava, temveč širše glede učinkov obstoječih pravnih institutov, razlage obstoja pravnih pravil in normativnega napotka pri ustvarjanju novega prava (Friedman, 2000, str. 15), je predmet preučevanja ekonomske analize prava (v nadaljevanju EAP). Izpeljano iz načel mikroekonomije in ekonomike blaginje naj bi potreba po pravnem urejanju nastala v primerih napak trga (Coleman J. L., 2003, str. 28; Posner, 1998, str. 401), ki so primeroma navedene kot nepopolni trgi, eksternalije, nepopolne informacije, ter javne dobrine (Stiglitz, 1988, str. 71–78). Pri tem moram opozoriti, da je bolje govoriti o nepopolnosti trga, saj trg ne more niti v idealnih razmerah popolne konkurence rešiti vseh problemov, kar dokazuje zadnji primer ekonomske javne dobrine. Zanj je Samuelson (1954) pokazal, da noben decentralizirani cenovni sistem ne more določiti optimalne stopnje kolektivne potrošnje pri dobrini, ki jo lahko uživajo vsi hkrati ter pri kateri potrošnja enega ne ovira potrošnje drugega. Funkcija blagostanja, ki bi jo potrebovali za določitev optimalne količine javne dobrine, pa ima toliko možnosti, kot je etičnih pogledov. V okviru ekonomske analize prava se je razvila teorija javne izbire, ki se posebej ukvarja z vprašanji netržnih odločitev na političnem področju, ki spremlja ravnanje z javnimi dobrinami (Mueller, 1991, str. 1). Težavo z odločanjem na družbeni ravni ponazarjata Condorcetov volilni paradoks pri večinskem pravilu, po katerem pride do cikličnosti morebitnih izvolitev glede na dane preference, zato ni možno vnaprej določiti zmagovalca, ter Arrow teorem, ki pravi, da ni možno prenesti posameznih preferenc na družbeno raven, ne da bi se kršilo načelo tranzitivnosti (Mathis, 2009, str. 114–115).

S splošnim težavami političnega odločanja se ukvarjam v tej točki le z vidika pravičnosti in ekonomske učinkovitosti, v ostalih točkah pa le preko mikroekonomske analize. Poudarek na filozofiji in ekonomiki blaginje v tej točki pa izhaja iz prepričanja, da morajo tudi empirično-naturalistične ugotovitve izhajati iz filozofske podstat (Coleman J. L., 2001, str. 213).

V filozofiji (prava) (Pavčnik, 2007, str. 606–607, 643) se od Aristotela naprej razlikujeta dve glavni vrsti pravičnosti: razdeljevalna (lat. *ius distributiva*) in izravnalna (lat. *ius cummutativa*). Prva glede na določeno merilo sorazmerno razdeli posameznike/dobrine (geometrično načelo), druga pa zagotavlja enakost znotraj določenega razreda (aritmetično načelo). Razdeljevalna pravičnost zahteva politično odločitev, kakšna naj bo redistribucija, medtem ko je izravnalna značilna za civilna menjalna razmerja, ki so tudi predmet opazovanja te naloge. Merila za razlikovanje (Pavčnik, 2007, str. 609–616) so lahko različna (npr. vsakomur svoje, po potrebah, po enakovrednosti ...), za pravnega pragmatika pa je najbolj uporabna pravičnost glede na zakon, saj ta nominalno ne zahteva njegove vrednostne opredelitve.

Primerjava koristi kot merilo za presojo dejanj in vodilo pri pravno-političnem odločanju ima svoje korenine v utilitarizmu Jeremyja Benthama. Po utilitarističnem prepričanju se dejanja presojuje po načelu največje koristnosti oziroma sreče (Posner, 1983, str. 52), kar pomeni razliko med zadovoljstvom in nelagodnostjo (Mathis, 2009, str. 116, 144). Posner – kot poglobitni predstavnik filozofske misli znotraj EAP (1983, str. 60–61), sicer izhaja iz osnovne utilitaristične ideje, vendar se poskuša od nje odlepiti s konceptom maksimiranja bogastva. Za merilo poda denarno vrednost, ki odpravi težavo medosebne neprimerljivosti koristnosti. Bogastvo skupnosti pa se ne meri preprosto kot BDP, saj obstajajo posredni in hipotetični trgi, ki niso všteti v BDP. Dejanje je pravično, če poveča bogastvo, ob tem pa za učinkovitost vzame Kaldor-Hicksov princip kompenzacije (Posner, 1983, str. 91–92), ki ga poskusi opreti na predhodni dogovor, kar bi ga približalo Kantovemu imperativu (Posner, 1983, str. 89, 98). Pravica naj gre tistemu, ki je pripravljen zanjo največ plačati (Mathis, 2009, str. 146). Kritike Posnerjeve teorije (Mathis, 2009, str. 163–182) so podobne kritiki utilitarizma, kar kaže na to, da se mu ni uspelo odcepiti od utilitaristične filozofske smeri. Maksimiranje bogastva dela bogate še bogatejše, višina pripravljenosti za plačilo je odvisna od ne/posedovanja pravice (angl. *endowment effect*), omogočeno je posredno kroženje družbenih preferenc zaradi vezanosti na ceno, ki kot take ne morejo povedati, kaj je pravično (Coleman J. L., 2003, str. 109–110). Kaldor-Hicks je šibkejši koncept od Pareta, saj omogoča spremembe, ki sploh niso Pareto superiorne, torej zmanjšujejo učinkovitost.

S tem izredno strnjanim prikazom širšega filozofskega razmišljanja o naravi pravičnosti se je treba vrniti na začetek te točke. Družboslovju ni uspelo izoblikovati objektivnega merila v obliki družbene krivulje ravnodušnosti, kar bi omogočilo vsakokratno »objektivno« pravično oceno konfliktnih situacij. Pa vendar se za tem navideznim pluralizmom vrednostnih sodb v delovanju pravosodnega sistema kaže, da vsaj na kratki rok družbena funkcija blagostanja obstaja v demokratičnem sistemu prisile, za kar je po mojem mnenju najboljši dokaz delovanje Ustavnega sodišča s testiranjem načela sorazmernosti pri posegu države v človekove pravice (npr. v odločbi Ustavnega sodišča Up-3381/07-15 z dne 4. 3. 2010 (Ur. l. RS, št. 25/2010) je načelo sorazmernosti tako definirano: »Ta test obsega presojo treh vidikov posega: ali je poseg sploh nujen (potreben); ali je ocenjevanj poseg primeren za dosego zasledovanega cilja; ali je teža posledic ocenjevanega posega v prizadeto človekovo pravico proporcionalna vrednosti zasledovanega cilja oziroma koristim, ki bodo zaradi posega nastale (načelo sorazmernosti v ožjem pomenu oziroma načelo proporcionalnosti).«):

- Primernost = ali smo v pravnem urejanju sploh v pravi formuli – utilitaristično = ali bo pravna sprememba prinesla želeni rezultat (kavzalnost).
- Nujnost = ali so oportunitetni stroški z izvedbo spremembe najmanjši možni – če niso = ukrep prinaša oportunitetno izgubo.

- Načelo sorazmernosti v ožjem smislu = geometrično (proporcionalno) načelo razdeljevalne pravičnosti – dobrini, ki sta predmet pravnega varstva, sta zaradi konfliktnosti v razmerju korist/strošek, to razmerje pa mora biti enako (izbira velikosti sorazmernosti in predvsem vrednost posameznih pravnih dobrin je družbeno pogojena), če bi primerjali konfliktnost dveh drugih pravno zavarovanih dobrin (v ekonomiji igrajo isto vlogo mejne stopnje zamenljivosti).

Ustavno sodišče je sicer edino sodišče v Sloveniji (čeprav je potrebno poudariti, da Ustavno sodišče po svoji naravi ni sodišče v običajnem pomenu besede), pri katerega odločitvah se navzven vidi, če odločitev ni bila sprejeta soglasno. Vrednostno tehtanje ima tak pomen, da se lahko berejo celo odklonilna mnenja posameznega sodnika, kar je skladno s tezo, da je ustavno pravo tisto, kar rečejo ustavni sodniki, da je (Pavčnik, 2007, str. 533), zato se mora diskrecija odločitve razgrniti v celoti. Zanimivo je, da je ustavni sodnik lahko le pravnik, čeprav so precedenčne odločitve Ustavnega sodišča v svojem bistvu sociološko-ekonomske narave ter definirajo kulturološko videnje družbene pravičnosti v določenem časovnem trenutku. Pravni sistem nadomešča logiko prisile s prisilo logike (Cerar, 1999, str. 477) in se s poudarjeno racionalnostjo upira tisti iracionalnosti, ki se izraža kot gola prevlada moči oziroma sile nad razumom (Cerar, 1999, str. 493). Pravniku je sicer lažje razumeti osnovne pojme (Cerar, 1999, str. 263–264), kot so: splošnost (pravna enakost), abstraktnost (predvidljivost), formalizem (tehnično-racionalno delovanje), sistematičnost (logična skladnost, neprotislovnost, enotnost, koherentnost in popolnost), vendar mu ne uidejo položaji, ko se mora vrednostno opredeliti. Bolj je pravno pravilo diskrecijsko – tj. omogoča več prožnosti pri odločitvi, bolj pride do izraza zmožnost tehtanja. Formalni pravni viri (tipično ustava in zakoni ter podzakonski akti) določijo z voljnimi akti zakonodajalca in izvršne veje oblasti okvir zakonske (pozitivistične) pravičnosti in zaželene učinkovitosti. S sposojeno Kelsnovo terminologijo (Pavčnik, 2007, str. 607) je pravni sistem stopnjeviti, razlika v pravnih situacijah je le, kdo sprejme odločitev, kaj je prav in kaj je učinkovito. Če Ustava RS določa (prvi odstavek 23. člena), da je treba v sodnih postopkih odločiti brez nepotrebnega odlašanja (= razumni rok) in v hierarhično nižjem pravnem aktu ni nikjer določeno, kaj je razumni rok, gre za diskrecijsko pravilo, ki ga bo moral vsebinsko napolniti razlagalec. Če pa Zakon o pravdnem postopku (Ur. l. RS, št. 73/2007-UPB3, v nadaljevanju ZPP) v prvem odstavku 277. člena določa, da mora toženec odgovoriti na tožbo v 30 dneh, gre za tipično aplikacijsko pravilo, v katerem je celotno odločitev o pravičnosti zavzel zakonodajalec, zato zaradi svoje neprožnosti dovoljuje le golo aplikacijo.

Resnica je ujemanje sodbe z dejanskostjo (Ule, 2004, str. 52), nezmožnost ugotovitve resnice ne pomeni, da ta ne obstaja – t. i. neprozornost resnice (Ule, 2004, str. 207). Ule (2004, str. 259) za resnico ugotavlja, da se temu pojmu metafizična filozofija izogiba. Enako ugotavljam za slovenski pravni red, ki skoraj striktno ne uporablja pojma pravičnosti (opazna izjema v civilnem pravu je Obligacijski zakonik (Ur. l. RS, št. 97/2007-UPB3, v nadaljevanju OZ), ki

ureja pogodbeno in odškodninska razmerja), ne glede na to, da se po mnenju pravnega filozofa Radbrucha v političnem diskurzu vedno govori o njej in je na mikroravni glavni argument (pravdnih strank).

EAP je s svojim ekonomskim analitičnim orodjem naredila velik prispevek k razumevanju pravičnosti, saj ji je na teoretičnem nivoju z uporabo Pareto načela začrtala eksaktne meje. Protiargument, češ da je ekonomska učinkovitost samonanašalna, ker je hkrati merilo in cilj (Barry, 1989, str. 308), ne zdrži, saj je tudi v filozofiji prava (Cerar, 1999, str. 585, 608) vrednota opredeljena tako kot cilj kot tudi merilo za presojo ravnanja. Bolj zanimiv je podargument, da cenovni sistem omogoča kroženje pravila, kar naj bi bila slaba lastnost. Ta teza temelji na predpostavki, da bi pravila morala biti vedno enaka. Pri tem pa se ne upošteva različnega vrednotenja pojavov skozi čas in prostor (Cerar, 1999, str. 580, 609), kar velja tako za razumevanje resnice, pravice kot tudi ekonomske učinkovitosti. Npr. Stvarnopravni zakonik (Ur. l. RS, št. 87/2002, v nadaljevanju SPZ) v 73. in 75. členu določa, da se dovoljenost (tj. (u)pravič(e)nost) imisij med nepremičninami presoja glede na krajevne običaje/razmere. Zakon torej predvideva teritorialno (in smiselno tudi časovno) cenovno diskriminacijo. Kar bo pravično in ekonomsko učinkovito na vasi, ne bo v mestu. Tako kot je resnica časovno in kulturno pogojena (Ule, 2004, str. 29–31), to velja tudi za pravičnost (Barry, 1989, str. 3, 373) in ekonomsko učinkovitost, pri kateri obstaja tudi več podvrst (Mercurio & Medema, 1999, str. 118–119). Kakšno vrsto ekonomske učinkovitosti uporabiti je v praksi za sedaj enako težko ugotoviti kot, kaj je pravično za moralnega filozofa. Kroženje vrednot v demokratičnem pravnem sistemu pa ni nekaj samo po sebi slabega (Calabresi & Bobbit, 1978, str. 196–198), ampak je predpogoj za sobivanje v pluralizmu vrednot. Moralnim filozofom je neprijetno priznati resnico o denarni vrednosti t. i. neodtujljivih dobrin, ki pa se dnevno določajo, če ne kje drugje pa v sodni dvorani. Absolutnost pravic pravne teorije (Pavčnik, 2007, str. 191) pa je prazen koncept, ker čim se podeli dvema subjektoma enaka pravica, je s pravico prvega omejena pravica drugega in obratno (Jorgensen, 2000, str. 110). EAP pomaga določati meje pravic, kar v filozofiji prava ni razumljeno najbolje, ker se opira na absolutnost določenih pravic in posamezne ugotovitve EAP zavrača, češ da niso pravične (Mathis, 2009, str. 171, 204), pri čemer ni povsem jasno, kaj pa je mišljeno kot »pravično«.

V nalogi se pri razlagi tako naslanjam na načelno enačenje pravičnosti in ekonomske učinkovitosti v smislu Pareto superiornosti.

2 PROPADLA POGAJANJA – VIR PRAVDE

Cooter in Ulen (1997, str. 79) zadeneta bistvo, ko pravita, da je pravo nepotrebno in nezaželeno, ko pogajanja uspejo, in potrebno in zaželeno, ko pogajanja propadejo. To v celoti dobesedno velja za civilno pravo, tako na materialnem področju, na katerem subjekti prostovoljno vstopajo v razmerja in jih svobodno oblikujejo, kot tudi v civilnem pravdnem

postopku, ki se po načelu dispozitivnosti (Ude, 2002, str. 108) začne, teče in zaključi po volji strank, eden od avtonomnih zaključkov pravnega postopka pa je prostovoljna sodna poravnava, ki je možna vse do pravnomočne odločitve sodišča (Ude, 2002, str. 294). Sicer obstajajo izjeme na obeh področjih, vendar vsaj za okvir magistrske raziskave lahko rečem, da so se imele pravdne stranke možnost dogovoriti same izrecno ali molče brez posredovanja tretjega (sodišča), pa je vsaj ena stranka v določenem trenutku menila, da je nastal monopolizirani položaj, v katerem druga ne želi internalizirati zunanjih učinkov, ki jih povzroča, oziroma internalizira stvari, ki bi morale pripasti njej, zato je zahtevala posredovanje sodišča. To pa naj bi kot tretji nepristranski opazovalec neuspelega pogajanja sprejelo pravično rešitev (Barry, 1989, str. 362).

2.1 Razlogi za neuspešna pogajanja

Pravda se lahko definira kot konflikt, v katerem dve strani zasledujeta določen cilj, ki ga ne moreta doseči obe hkrati v istem času in do iste mere (Coleman & Fararo, 1992, str. 142). Tak spor je objektivni, če takšno nasprotje dejansko obstaja (posledica omejenosti dobrin), ali pa subjektivni, če je nekdo prepričan, da obstaja dejansko nasprotje v interesih. Spor je lahko nerealen, če pride do njega zaradi sprostitve notranjih napetosti udeležencev (Igličar, 1996, str. 83). Če nadalje povzamem: za spor/pravdo zadostuje en nezadovoljen posameznik, ki mora le poiskati (pravnega) nasprotnika, kar zrelativizira rek, da sta za spor potrebna dva.

Po ekonomski teoriji bi bila pravda smiselna le, če bi se stranki nahajali na Pareto meji, saj Pareto učinkovitost ne daje merila za določitev za končno distribucijo, ko smo enkrat na njej (Stiglitz, 1988, str. 94). Pri tej dilemi ni uporabna Nasheva rešitev, čeprav jo npr. Barry (1989, str. 15) ponuja kot rešitev na Pareto meji, saj je bila ta izpeljana za (dvostransko) pogajanje, ki pa ga v popolno konkurenčnih razmerah ni, ker je cena dana kot rezultat širšega tržnega mehanizma in je vsak morebitni cenovni (tj. pogajalski) odstop iracionalen.

Le za redke življenjske situacije se lahko trdi, da so stranke na Pareto meji, zato je praviloma vedno možna Pareto izboljšava, ki se odraža v t. i. pogajalskem *win-win* (Thompson, 2005, str. 41), po katerem sta obe stranki na boljšem, kot če bi se pogajali le o prvotni pogajalski pogači. Gre za fundamentalno zamenjavo (Hamburger, 1979, str. 249), po kateri ljudje večinoma (Thompson, 2005, str. 13) gledajo na konflikt interesov kot na igro ničelne vsote (čisti konflikt interesov), v kateri je dobiček enega enak izgubi drugega, čeprav je ta v resnici skoraj vedno igra neničelne vsote (mešani motivi), v kateri se vsota plačil (celotna pogajalska pogača) spreminja glede na strateške odločitve igralcev. Ena od posledic percepcije pogajanja kot fiksne pogače je, da lahko pripelje do spopada volj (Thompson, 2005, str. 14), do katerega morda ne bi prišlo, če bi stranki vedeli, da lahko s sodelovanjem dosežeta boljšo rešitev za obe, kar bi bilo tudi z vidika pravičnosti optimalno (Barry, 1989, str. 10).

Koncept sodelovanja kot posebnega termina najprej za potrebe teorije iger in kasneje kot del teorije pogajanja se je razvil na primeru pripornikove dileme, ki sta jo prvič na podlagi

eksperimenta dognala Flood in Drescher leta 1950, tako pa jo je poimenoval Tucker istega leta (Poundstone, 1992, str. 103, 117). Nastala je kot odgovor na nezadovoljivost Nasheve rešitve za neničelne igre, ki je v pripornikovi dilemi obojestransko nesodelovanje. V pripornikovi dilemi posamezni igralec največ doseže, če ne sodeluje in drugi obenem sodeluje, pri čemer ta dobi najmanj (NS, S oziroma S, NS), vendar če ne sodelujeta oba hkrati (NS, NS), dobi vsak manj, kot če bi oba hkrati sodelovala ((S, S) > (NS, NS)). Ker ne veda, kaj bo storil drugi – nastane strateška odločitvena dilema. Po Nashu je racionalno, da vsak igra nesodelovalno, saj je ravnotežje tam, kjer igralec ne bi mogel biti na boljšem, če bi igral drugo strategijo glede na strategijo, ki jo je izbral drugi (Baird, Gertner, & Picker, 1994, str. 22).

Eksperimenti vse od prve izvedbe pripornikove dileme (Poundstone, 1992, str. 106–116), (Musek, 1985, str. 73–75) naprej kažejo, da je sodelovanje prevladujoča strategija, ki jo igralci izberejo, pri čemer vpeljava komunikacije povečuje obseg sodelovanja (Musek, 1985, str. 75). Eden od najbolj produktivnih teoretikov teorije iger na tem področju Anatol Rapoport ni dokazal le prevladujočega sodelovanja v eksperimentih med človeškimi udeleženci, temveč je tudi utemeljitelj sodelovalne strategije »milo za drago« (angl. *Tit for Tat*), ki jo je posebej razvil za računalniško tekmovanje strategij v pripornikovi dilemi, ki ga je leta 1980 organiziral Robert Axelrod (Poundstone, 1992, str. 236–252). Ta strategija je najbolj preprosta: sodeluj v prvem krogu, potem pa stori karkoli je storil drugi v prejšnjem krogu. Tako sicer ne moreš premagati nobenega v dvoboju, vendar zmagaš na dolgi rok proti ostalim (bolj sofisticiranim) strategijam, kar je bil rezultat dveh računalniških tekmovanj, pri čemer je bilo drugo organizirano z namenom premagati milo za drago (Poundstone, 1992, str. 241). Lastnosti milo za drago so jasnost vedenja, odpuščanje po odgovoru na provokacijo in vzajemnost ravnanja.

Pripornikova dilema predstavlja paradoks strogega matematičnega dojemanja racionalnosti, ki pripelje do neoptimalne rešitve vsaj na dolgi rok pri igrah, pri katerih ni znano končno število ponovitev (Cooter & Ulen, 1997, str. 197). Empirika in vsakdanje življenje pa dilemo vendarle omiljujeta, saj dokazujeta, da znamo biti ljudje racionalni (= matematično iracionalni) in sodelujemo, čeprav po strogi teoriji iger ne bi smeli. To dobro prikazuje omejen domet teorije iger pri razreševanju vsakodnevnih težav, česar se dobro zaveda tudi zmagovalec Axelrodovega turnirja, ki pravi (Rapoport, 1970, str. 184): »Rad bi ponovil svoje prepričanje, da je razumevanje logične strukture strateških konfliktov prvi in glavni in vsaj za sedaj edini dosegljiv predmet teorije iger ... Temelječa na rigoroznih analizah je neosebna, vendar je tudi neodvisna od možnosti predvidevanja in nadzorovanja. Zaključek matematičnega teorema ne predvideva nič drugega, razen da mora kompetentni matematik priti do istega zaključka, če začne iz istih hipotez.«

Kritika pretirane abstraktnosti matematičnih modelov teorije iger, ki zaradi tega postajajo neživljenjski, je tudi pogost zaključek Thomasa Schellinga v *The Strategy of Conflict* (1980,

str. 113, 119, 162, 303). Schellingovo delo že predstavlja prvi poskus oblikovanja moderne teorije pogajanja, ki se sicer še opira na konceptualne zaključke teorije iger, hkrati pa jih razlaga s sociološko-psihološkimi vidiki. Posveča se predvsem igram z mešanim motivom (neničelne igre), v katerih obstajata vzajemno odvisen konflikt in skupni interes. Na podlagi eksperimentov in miselnega preigravanja različnih situacij ugotavlja, da imajo igre praviloma žariščno točko (angl. *focal point*), ki določa izid pogajanja iz neke posebne situacijske strukturiranosti problema, ki praviloma ni matematične narave, npr. estetika, analogija, precedens, pravo, morala, kazuistika (Schelling, 1980, str. 57–58, 111–113), zato žariščna točka *ex ante* zmanjšuje pogajalsko območje (Schelling, 1980, str. 69). Žariščna točka je najbolj razvidna kot uravnavalec pričakovanj v igrah, kjer komunikacija ni mogoča, vpliva pa tudi na odločitve v igrah s komunikacijo. Meje, ki določajo rešitve, so (morajo biti) kvalitativne narave, saj te dopuščajo manj dvoumnosti kot kvantitativne (Schelling, 1980, str. 77). Schelling (1980, str. 22, 52, 59, 147) daje več primerov, po katerih je navidezna pogajalska šibkost oziroma iracionalnost lahko prednost iracionalnega, če je nasprotniku iracionalnost/šibkost znana in jo priznava (paradoks strateške prednosti), kar vpliva na aspiracije nasprotnika, ki se zato lahko znižajo. Tako kot je značilna za mešani motiv istočasna prisotnost konflikta in skupnega interesa, tako sta tudi pri strateškem sporočanju obljuba in grožnja dve plati iste medalje (Schelling, 1980, str. 134). Pravica biti tožen omogoči dati obljubo (Schelling, 1980, str. 43). Zaveza kot izvedba poteze v zaporedni igri je najboljši komunikacijski pokazatelj resničnih namenov posameznika, saj je govor kot tak poceni (Schelling, 1980, str. 102, 107). Vlogo mediatorja vidi v tem, da ustvari žariščno točko z dramatičnim predlogom, če ta ni razvidna že iz samega problema (Schelling, 1980, str. 144).

Sodobna teorija pogajanja (Thompson, 2005, str. 70) vidi največjo oviro integrativnemu pogajanju, po katerem noben vir ne ostane neizkoriščen (Pareto izboljšava), v nesposobnosti pogajalcev odkriti in izkoristiti vse možnosti določenega pogajalskega odnosa, kar je povezano tudi z že omenjeno percepcijo pogajalcev o pogajanju kot fiksni pogači (Thompson, 2005, str. 74). Pogajalci tudi pojmovno zamenjujejo integrativno pogajanje s kompromisom, enako delitvijo, dobrim občutkom in ustvarjanjem razmerja. Kratkoročno »racionalno«
nesodelovanje v pripornikovi dilemi sicer praviloma izgine, ker so pogajanja večinoma dolgoročna zaradi informacije o ugledu, ki se prenese skozi družbene mreže (Thompson, 2005, str. 29–30). Na podlagi znanstvenih raziskav teorija ponuja načine, kako priti do integrativnih rešitev (Thompson, 2005, str. 77–87):

- ustvarjati zaupanje in izmenjavati informacije,
- postavljati diagnostična vprašanja, ki pomagajo določati interese, prioritete, vrednosti (ceno) in zmanjšujejo željo drugega po laži (v praksi zelo majhen delež pogajalcev poizkuša odkriti preference drugega),
- posredovati podatke, kar je pomembno zaradi vzajemnosti (praviloma pogajalci mislijo, da so razkrili več, kot dejansko so),

- pogajalski problem je treba razbiti na več vprašanj,
- nato se lahko ustvarjajo paketni posli (ni dobro, če je vsako vprašanje posebej),
- več ponudb o več vprašanjih je treba dati hkrati, kar je učinkovito tudi pri nesodelovalnih pogajalcih,
- napraviti je treba pogodbe za možne nastope neželenih dogodkov (te morajo biti jasne, izvršljive, merljive, pravilno ocenjene, ne smejo ustvarjati novih konfliktov),
- če je treba, se pogajanja vodijo v formalnih pred- in poporavnalnih institucijah.

Za kreativno pogajanje ne glede na vrsto se lahko uporabljajo (Thompson, 2005, str. 193–200):

- povratna informacij o kakovosti pogajanja, ki izboljša bodoči pogajalski izkupiček,
- inkubacija (da se težava »prespi«) pri bolj zahtevnih problemih, ki lahko pomaga razrešiti problem zaradi delovanja naše podzavesti,
- tekoč, prožen in izviren način pristopa k pogajanju,
- *brainstorming* – iskanje novih idej znotraj skupine, ki spontano predlaga rešitve,
- divergentno razmišljanje, s katerim se problem pretehta v mnogih smereh brez mentalnih omejitev (konvergentno pa je usmerjeno le k enemu cilju),
- pravilna indukcija in dedukcija.

Nezmožnost uporabe primerne pogajalskega pristopa za specifično situacijo zmanjša možnost dosege dogovora. Pri tem pa uspešnost sklenitve optimalnega sporazuma pogosto ovirajo tudi naslednje značilnosti sprejemanja odločitev (Musek, 1985, str. 43–44; Raiffa, Richardson, & Metcalfe, 2002, str. 34–52; Thompson, 2005, str. 185–193, 272):

- Presojanje s pomočjo reprezentativnosti – če se zdi nek pojav zelo podoben drugemu in se zdi reprezentativen za dogajanje, iz katerega izhaja, potem ljudje ocenjujejo njegovo verjetnost visoko, pri tem pa se ne upošteva majhnost vzorca, ki povečuje nezanesljivost takšne ocene (napačna induktivnost).
- Presojanje na podlagi razpoložljivosti – za posameznika so bolj verjetni pojavi, ki si jih lažje priključijo v spomin (to so bolj pogosti dogodki, dogodki s pozitivno konotacijo – napačna induktivnost).
- Presojanje s pomočjo prilagajanja in vsidranja – začetna sidrna sodba (aproksimacija) se prilagaja novim informacijam. Do napak prihaja, ker so sidrne sodbe preveč neustrezne (napačna deduktivnost).
- Nezmožnost priklica znanja iz podzavesti, ko se potrebuje – uporabi se površinski transfer, ki pripelje do nepravilnih analogij.
- Ljudje še naprej verjamejo, da je nekaj res kljub novim nasprotnim dokazom.

- Funkcionalna determiniranost – naučeno reševanje problemov določa reševanje novih problemov.
- Pretirana samozavest o svojih sposobnostih, prevelika verjetnost pozitivnih dogodkov, selektivni spomin.
- Upoštevajo se pretekli nepovratni stroški (angl. *sunk cost*) pri sprejemanju novih odločitev.
- Hiperbolično diskontiranje – bližnjim posledicam se da pretirana teža glede na tiste, ki so bolj oddaljene v prihodnosti.
- Ljudje delajo raznolike napake pri logičnih in verjetnostnih sodbah.
- Kulturološke razlike med strankami ovirajo doseg sporazuma.

2.2 Pogajalsko razmerje in sodna odločitev

Pravdno razmerje o utemeljenosti samega tožbenega zahtevka nedvomno predstavlja igro ničelne vsote – torej klasično distributivno pogajanje. Splošne napake, ki privedejo do nesodelovanja in tega, da se stranki znajdetata na praviloma kvazi-Pareto meji, so bile predstavljene v prejšnji podtočki. Nezmožnost sodelovanja v neničelni igri, ki je v temelju piramide širša kot ničelna, povzroči preskok v ničelno igro, vendar moram opozoriti, da morebitna zmaga v pravnem postopku ne pomeni nujno dejanske izpolnitve obveznosti s strani sodno ugotovljenega dolžnika, ki se lahko morebitni izvršitvi izogne, zato lahko zmaga ostane le moralna. Lahko si je zamisliti tudi položaj, da dolžnik sicer izpolni obveznost, pa bo upnik v resnici na slabšem zaradi sodišču nevidnih delovanj socialnih ali ekonomskih silnic, ki ga bodo kaznovale zaradi njegove zmage (npr. na sprožitve sodnega spora se gleda v določeni družbeni skupini kot na znak nesodelovanja v pripornikovi dilemi). Širina in narava igralne matrice ostane pred sporom in po njem zavita v temo, zelo verjetno pa je neničelna.

Na tem mestu bom analiziral distributivno pogajalsko razmerje (Thompson, 2005, str. 13–68) v pravnem postopku. Pogajanja propadejo in sprožijo pravdo, ko nekdo postavi zahtevo (aspiracijsko ponudbo), ki je drugi ne sprejme, prvi pa misli, da bi jo moral. Po teoriji pogajanj je BATNA (angl. *Best Alternative to a Negotiated Agreement*) tista, ki določa spodnjo mejo, ki jo je nekdo še pripravljen sprejeti. Druga najboljša odločitev nasproti konkretnemu dogovoru (BATNI) je v kvantificirani obliki rezervacijska točka, kar je v mikroekonomskem jeziku stroge racionalnosti enako oportunitetnemu strošku (drugi najboljši izbiri). Vsak bi moral biti sposoben najti svojo BATNO, jo ovrednotiti ter ne sprejeti ponudbe, ki je nižja od rezervacijske točke. Aspiracijske točke (ponudbe, če se izrazijo) kažejo, koliko nekdo pričakuje, da bi lahko največ iztržil. Strogo gledano bi se stranke smele pogajati le, če je območje možnega dogovora pozitivno = rezervacijska točka povpraševalca je večja od rezervacijske točke ponudnika. Območje, ki je pred/za rezervacijsko ceno ponudnika/povpraševalca, je subjektivno območje iracionalnosti ponudnika/povpraševalca. Sodišče mora sprejeti odločitev o določitvi cene/pravice. Če ugotovi, da do pravno zavarovane transakcije sploh ni prišlo – tožbeni zahtevki je po materialnem temelju v celoti

neutemeljen – potem se ne odloča o ceni, gre za subjektivni konflikt (podobno procesni sklepi o končanju postopka). Sicer pa se vedno (izjema je npr. ugotovitvena sodba) odloči tudi o ceni/pravici, ki jo določi sodišče. Če se predpostavi, da je odločitev sodišča objektivno pravilna, potem sodna cena določi območje kolektivne »iracionalnosti« trga tako za smer ponudbe kot za smer povpraševanja. Notranja uspešnost posamezne stranke v pravdi predstavlja razliko med sodno ceno in rezervacijsko točko, navzven vidna uspešnost pa se vidi v razliki med izraženim tožbenim zahtevkom (pravdno aspiracijsko točko) in sodno ceno. Sodišče s svojo odločitvijo mimicira trg (Posner, 1998, str. 16), v postavljenih mejah bolj ali manj diskrecijskih pravil aplikacijsko presnemava ali kreativno vzpostavlja trg, ki pomaga določiti ceno. Če je glede predmeta pravde vzpostavljen delujoč trg, potem je naloga sodišča, da le preslika ceno v sodno odločbo. Bolj je trg nedelujoč, bolj je sodišče v ustvarjalni vlogi, ki določa (zaželeno) učinkovitost. Če neposrednega trga ni – tipične so nepremoženjske škode na osebi – sodišče v celoti vzpostavlja hipotetični trg, pri čemer si pomaga s posrednim trgov (izpeljava vrednosti iz tržnih razmerij, ki so delujoča in pravno dovoljena).

Tehnični pogajalski razlogi tako za pravdo kot za neponotranjenje sodne odločitve so v pretrdih pogajalskih izhodiščih (aspiracijska točka je previsoko in pretočno postavljena), reaktivni devaluaciji (subjekt vedno zavrača tisto, kar mu ponudi drugi), nesposobnosti vzpostaviti BATNO in jo ovrednotiti, pretiranem optimizmu, nevidni prisotnosti tretjega, pomešanju rezervacijske in aspiracijske točke, močni subjektivni percepciji poštenosti (Thompson, 2005, str. 13–68). Schelling (1980, str. 105) za ničelno igro ugotavlja, da ne potrebuje komunikacije, saj vsak ve, da bo igral strategijo minimaks. To z vidika subjektivne percepcije spora kot ničelne igre in subjektivnega videnja »objektivne« pravičnosti kot žariščne točke, ki naj bi se ji pogajalci izogibali (Thompson, 2005, str. 19), povzroči trdo pogajalsko borbo.

Žariščni rezultat delitve pogajalske pogače je 50 : 50 (Schelling, 1980, str. 56), za katero teorija pogajanja opozarja, naj se ji premeten pogajalec izogiba (Thompson, 2005, str. 52). To je tudi rezultat strategije minimaks, ko ima nekdo moč nad določitvijo deležev, drug pa nad njihovo dodelitvijo (Poundstone, 1992, str. 43). Rezultati analiz pogajanj (Raiffa, 1982, str. 48–49; Thompson, 2005, str. 47) kažejo, da je točka sporazuma enaka statističnemu povprečju med začetnima ponodbama, pri čemer mora točka sporazuma pasti med rezervacijski točki. Pogajalci so najbolj zadovoljni z delitvijo pogače na pol, če so drug z drugim v pozitivnem ali nevtralnem odnosu (Thompson, 2005, str. 63). Tudi za EAP (Cooter & Ulen, 1997, str. 356) je pri sodelovanju razumen rezultat delitev pogajalske pogače na pol. V pravih, v katerih imata stranki enake stroške pravičnega, enake deleže in se razlikujeta le v prepričanju glede pravične rešitve, se izid pravde nagiba k enaki razdelitvi med tožnikom in tožencem (Priest & Klein, 1984). Že za Aristotela pa je bilo pravo sredina med obojestranskim preveč in premalo (Cerar, 1999, str. 477).

3 CIVILNO MATERIALNO PRAVO – VIDNI VIR POGAJALSKEGA ZASTOJA IN UGOTAVLJANJA PRAVIČNOSTI

Izvedena raziskava daje vpogled le v materialnopravne (navzven realne) vzroke propada pogajanj (vrh ledene gore), medtem ko nerealni in subjektivni razlogi ostajajo pod površjem. V tej točki analiziram splošne značilnosti materialnega temelja pravnih, ki se delijo na tri glavne vrste (Posner, 1998, str. 35):

- lastninsko pravo, ki ureja nastanek in definicijo lastninskih (stvarnih) pravic – to so pravice izključne uporabe vrednih virov;
- pogodbeno pravo, ki ureja omogočanje prostovoljnega premika lastninskih pravic k tistim, ki jih najbolj cenijo;
- odškodninsko pravo, ki ureja varstvo lastninskih pravic in pogodbenih zavez.

3.1 Lastninske oziroma stvarnopravne pravice (Property Rights)

Lastninska pravica (angl. *Property Right*) je v EAP mišljena širše kot običajna stvarnopravna lastninska pravica (Mathis, 2009, str. 52): »*Generalno rečeno so lastninske pravice definirane kot kakršnakoli pravna norma, ki regulira alokacijo oblasti nad uporabo dobrine.*« V stvarnem pravu (Juhart, Tratnik, & Plavšak, 2007, str. 40) je glavna lastnost lastninske pravice njena stalna in izključujoča stvarna oblast, s katero lahko lastnik izključi delovanje oziroma vpliv tretjih na svojo stvar (terminološko definicija ni najboljša, saj pozornost preveč usmerja na stvar in ne na odnose). Druga razmerja stvarnega prava (npr. zastavna pravica, služnost itd.) so podrejena lastninski pravici, skupno vsem stvarnim pravicam pa je njihovo učinkovanje *erga omnes* (nevmešavanje tretjih v imetnikovo stvarno pravico). Stvarna lastninska pravica je sestavljena iz treh glavnih upravičenj: pravice do posesti stvari, do uporabe oziroma uživanja stvari in do razpolaganja s stvarjo (Juhart, Tratnik, & Plavšak, 2007, str. 206). Poglavitna pravovarstvena zahtevka sta tožba na vrnitev stvari (vindikacijska) in tožba na prenehanje vznemirjanja (negatorna).

V raziskovalno kategorijo lastninskega prava uvrščam poleg klasičnih stvarnopravnih pravnih sporov še spore s področja dednega prava (prenos lastnine po smrti imetnika), avtorskega prava (zaščita intelektualne lastnine), denacionalizacijske spore (vrnitev lastnine, odvzete s podržavljanjem) in napotitvene pravde iz izvršilnega postopka (o spornem lastništvu stvari v izvršbi).

Lastninska pravica je odgovor na omejenost dobrin (Schäfer & Ott, 2004, str. 409). Služi za oblikovanje tistih pričakovanj, ki se lahko razumno uresničijo v interakciji z drugimi (Demsetz, 1967). Pojavi se, ko so njene koristi večje od stroškov njene vzpostavitve. Nove pravice nastanejo kot posledica sprememb v tehnologiji in relativnih cenah ter kot posledica neučinkovitosti predhodnega pravila (Hardin, 1968). Več je zunanjih učinkov v delovanju,

večje je povpraševanje po pravilu (Coleman & Fararo, 1992, str. 36, 152). Lastninska pravica je temeljna pravica, ki izhaja iz družbene pogodbe (Cooter & Ulen, 1997, str. 76–78) in s katero se vzpodbuja produkcija, zastrašujejo kraje, zaradi česar se več proizvede in so vsi na boljšem (Tullock, 1996, str. 34–35).

Osnovno načelo po EAP je, naj se pravice dodelijo tistemu, ki jih lahko izkoristi najbolj produktivno (Coase, 1995, str. 11). Razdelitev pravic ima praviloma vlogo alokacije sredstev in distribucije bogastva (Cooter & Ulen, 1997, str. 69). Lastninska upravičenja morajo biti oblikovana enostavno in jasno, tako da znižujejo transakcijske stroške (Cooter & Ulen, 1997, str. 89), kar olajša pogajanja in minimizira izgube. Učinkovitost zahteva, da so zasebne dobrine v zasebni in javne v javni lasti (Cooter & Ulen, 1997, str. 111).

Splošna lastnost lastninskih pravic je utemeljenost na *ex ante* dogovoru, ki izhaja iz pravnih pravil oziroma družbenih norm in ima za filozofski vir koncept družbene pogodbe. Nesposobnost posameznika priznavati obstoječe pravice ali pa njegova želja po spremembi pravila v smislu nove alokacije dobrin povzroči spor. Njihove natančne meje pa se razberejo predvsem v *ex post* urejanju s pogodbenimi prenosi in ob neželjenih posegih vanje s strani tretjih na področju odškodninskega prava.

3.2 Pogodbeno pravo (Contracts)

Ustava RS v 67. členu določa, da zakon določa način pridobivanja in uživanja lastnine tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija. Obligacijsko pravo, ki se deli na dve glavni veji: pogodbeno (poslovne obligacije) in odškodninsko pravo (neposlovne obligacije), ureja odnos med dolžnikom, ki je zavezan opraviti izpolnitev upniku, in upnikom, ki ima pravico zahtevati izpolnitev od dolžnika, pri čemer je v pogodbenem pravu značilna vzajemnost pri izpolnitvah (Cigoj, 2003, str. 2–4). Zaradi določenosti strank v razmerju gre za *inter partes* učinek obligacijskih pravic. Pogodbeno pravo v slovenski ustavni ureditvi ureja zavezovalni del pri prenosih lastninskih upravičenj, kar omogoča gospodarsko funkcijo lastnine, ki se odrazi v tržnih odnosih. Pri urejanju pogodbenih razmerij je pglavitna avtonomija strank, po kateri je vse dovoljeno, kar ni izrecno prepovedano s kogentnimi pravili (Cigoj, 2003, str. 6). Osnovna delitev pogodb je na pogodbe o odsvojitvi, rabi in storitvah (Cigoj, 2002, str. 3–5) ter o udeležbi in prevzemu rizika. Glavni pravovarstveni zahtevek pogodbenega prava je tožba na izpolnitev pogodbene obveznosti.

Sodišče pri odločanju o pogodbenih kršitvah izhaja iz hipotetične popolnosti pogodbe (Schäfer & Ott, 2004, str. 299–302), v kateri so do popolnosti urejena vsa tveganja in je dejansko skonstruirana tako iz pravil, ki so jih določile izrecno stranke, kot iz zakonskih pravil. Zaradi načela dispozitivnosti pogodbenih norm (svobodno urejanje pogodbene vsebine) v zakonodaji (2. člen OZ) namreč lahko pogodbeni stranki zakonsko dispozicijo zamenjata s svojo, ki pa mora biti v kogentnih (prisilnih) mejah zakonskega pravila (Plavšak, Juhart, & Vrenčur, 2009, str. 125). Z vidika analize je boljši pristop EAP (Schäfer & Ott, 2004, str.

299–302), ki analitično gleda na dispozitivne zakonske norme kot na dopolnitev avtonomnemu pogodbenemu urejanju, ki je predhodno zakonu in ne obratno, medtem ko se na vse kogentne norme gleda kot na popraviljanje Pareto neučinkovitosti (Posner, 1998, str. 126–130), ki se kaže predvsem v ekonomsko nezaželenem monopolu (npr. oderuška pogodba, čezmerno prikrajšanje, tipske pogodbe) in v drugih tržnih napakah (asimetrije informacij – npr. zmeta).

Po teoriji EAP (Schäfer & Ott, 2004, str. 278) pogodbeno pravo zmanjša stroške uporabe trga. Subjekti svobodno vstopajo v pogodbeno razmerja in svobodno določajo njegovo vsebino (Schäfer & Ott, 2004, str. 273). Pogodbeno pravo je institucionalni okvir, v katerem racionalni posamezniki povečujejo skupno koristnost. V klasični mikroekonomiji se domneva celovita in popolna informacija o cenah in kvaliteti dobrin in popolno nepoznavanje o osebnih okoliščinah in željah drugih igralcev na trgu, zato se ti le srečajo na trgu in gredo naprej (Schäfer & Ott, 2004, str. 358, 367). V klasičnih mikroekonomskih modelih posameznik tako vedno dobi ravno tisto, kar si tudi želi plačati, saj so v ceni zajeta vsa tveganja, ki so znana vsem, strateškega vedenja pa ni zaradi nepoznavanja preferenc pogodbenega partnerja (Schäfer & Ott, 2004, str. 377). Coase (1937) velja za pionirja teorije transakcijskih stroškov, po kateri obstajajo (transakcijski) stroški v delovanju decentraliziranega cenovnega mehanizma – najbolj očitni strošek pa je odkritje relevantne cene. Osnovna delitev transakcijskih stroškov je na stroške pogajanja in pisanja negotovih pogodb, stroške nadzora pogodbenega izvrševanja, stroške izvrševanja pogodbenih obljub in stroške, povezane s prelomom pogodbenih obljub (Joskow, 1985). Identifikacija transakcijskih stroškov in prilagoditev pravil v smeri njihovega minimiziranja je osrednja srž EAP pri pogodbenem pravu.

Pogodbeno pravo naj bi zmanjšalo *ex ante* oportunitizem z vzpostavitvijo izvršljivih navodil glede vedenja v predpogodbeni fazi (pravila razkritja informacij) in zmanjšalo *ex post* oportunitizem z zaščito specifičnih vložkov (Schäfer & Ott, 2004, str. 277), s čimer se minimizirajo negativni vplivi priporniške dileme (Friedman, 2000, str. 92). *Ex ante* asimetričnost informacij o kvaliteti in ceni dobrine, ki lahko privede do zloma na trgu »limon« (produkci, katerih lastnost se pokaže šele po uporabi), oziroma *ex post* asimetrija informacij pri dobrinah, pri katerih niti po uporabi ne izvemo njihove kvalitete (značilno za storitve pri zdravnikih in odvetnikih), je večinoma varovana s tržno vzpostavljeno dobro vero, ki nastane kot posledica vzpostavljenega ugleda zaradi sodelovanja v pripornikovi dilemi preko družbenih mrež izmenjave informacij glede izkušenj o ponudnikovih dobrinah. Kar se plača zaradi vere v dobrohotnost (= neoportunitizem = neizkoriščanje asimetrij) ponudnika, je premija dobre vere. Če je oportunistična premija večja od premije dobre vere, potem je pravno varovanje dobre vere upravičeno, saj to pomeni, da trg ne more sam odstraniti napak zaradi asimetrij informacij (Schäfer & Ott, 2004, str. 392) – pravna odgovornost za napake. V pravdi sodišče varuje zaupanje, če so informacijski stroški toženca manjši od informacijskih

stroškov tožnika in če je odgovorna stranka prejela premijo dobre vere, ki je vsaj tako velika, kot bi bili stroški pridobivanja informacije o dejanski kakovosti dobrine (Schäfer & Ott, 2004, str. 375–376, 391).

Pravilna alokacija tveganj znotraj pogodbenega razmerja dodeli tveganje (tj. njegovo ponotranjenje v primeru neželenega dogodka) tistemu, ki se mu najlažje (najceneje) izogne (na svoj račun, z zavarovanjem ali npr. terminskim poslom), kar se odrazi v najmanjšem vplivu na končno ceno, zato ima menjava večjo vrednost za obe strani (Schäfer & Ott, 2004, str. 276, 279). Če je določitev tveganja popolnoma nevtralna, potem se cena poveča/zmanjša za enako pričakovano vrednost tveganja glede na stran (ponudba/povpraševanje), ki ga nosi, sicer pa je sprememba cene odvisna tudi od učinkov alokacije tveganja na skrbnost in od naklonjenosti strank k tveganju (Schäfer & Ott, 2004, str. 291).

Splošna lastnost pogodbenih pravic je utemeljenost na *ex ante* prostovoljnem *ad hoc* dogovoru, ki izhaja iz avtonomnega soglasja volj posameznikov o menjavi. Nesposobnost subjektov določiti tveganja v menjavi v začetem sporazumu na najbolj učinkovit način ter nezmožnost v novih pogajanjih na novo določiti obojestransko sprejemljivo ceno tveganjem lahko povzroči pravdo.

3.3 Neposlovno odškodninsko pravo (Torts)

Na odškodninsko pravo se lahko gleda kot na komplement lastninskemu in pogodbenemu pravu, ki varuje gospodarsko, socialno in ekološko funkcijo danih pravic. Zaradi pozitivnih stroškov določitve pravic te nikoli niso popolnoma specificirane (Mercurio & Medema, 1999, str. 134–135), meje pa jim bolj ali manj natančno začrta odškodninsko pravo, saj to pove, do kod se v interesnih konfliktih lahko izvaja svobodna oblast (nad stvarmi), ne da bi morali zaradi posega v sfero tretjih prerazdeliti bogastvo preko odškodnine. Osrednji pravovarstveni zahtevek je povrnitev škode, ki se praviloma glasi na denarni znesek.

Zaradi pogostosti odškodninskih zahtevkov, ki izvirajo iz prometnih nesreč (Cooter & Ulen, 1997, str. 316), sem odškodninske primere razdelil na prometne in neprometne. Pri nadaljnji razvrstitvi odškodninskih sporov sem kot kriterij vzel vrsto škodnega dogodka oziroma vrsto škodne posledice, ne pa pravnega temelja odškodninske odgovornosti. Temelj odškodninske odgovornosti ni bil uporabljen kot razvrstilno merilo zaradi spreminjajoče se sodne prakse in vprašljivosti samega vsebinskega razlikovanja pri tem pravnem institutu, kot bo na kratko prikazano v nadaljevanju te točke.

Slovenski pravni red v prvem odstavku 131. členu OZ predpisuje subjektivno (krivdno) odgovornost z obrnjenim dokaznim bremenom pri krivdi, v drugem odstavku istega člena pa predpisuje za nevarne stvari in dejavnosti t. i. objektivno odgovornost ne glede na krivdo. Tako je pravna teorija in sodna praksa razvila analitično orodje, po katerem nekdo krivdno odgovarja, če oškodovanec dokaže škodo, vzročno zvezo med škodo in dejanjem

povzročitelja, protipravnost dejanja in če domnevni povzročitelj ne uspe dokazati, da ni ravnal krivdno – tj. skrbno ravnanje v skladu z določenim standardom (obrnjeno dokazno breme pri krivdi). Pri objektivni odgovornosti pa naj ne bi bilo treba dokazovati krivde, zato naj bi imeli oškodovanci in sodišča lažje delo z določanjem odgovornosti (Končina Peternel, 1999) – gre za obrnjeno dokazno breme, ki pa se prenese s krivde na vzročnost. Teorija sicer opozarja na medsebojno soodvisnost odškodninskih elementov (Polajnar-Pavčnik, 1999), vendar slovenska sodišča še vedno uporabljajo enostavni hevristični pristop, ki elemente vsakodnevno našteva kot kumulativne v svojih odločitvah, kar pa v večini zadev nima posebne argumentacijske vrednosti ravno zaradi medsebojnega semantičnega prelivanja.

Del slovenske teorije (Plavšak, Juhart, & Vrenčur, 2009, str. 477) pravilno opozarja na vprašljiv zasuk v slovenski sodni praksi k zoževanju odgovornosti toženca, ki sovpada z večjo uporabo subjektivne odgovornosti na račun objektivne odgovornosti, ki jo je sodna praksa pred tem širila (Končina Peternel, 1999). Schäfer in Ott (2004, str. 160) prikažeta na primeru nemškega prava, da obrnjeno dokazno breme glede krivde pri subjektivni odgovornosti za odgovornost napake produktov, ki jo je razvila sodna praksa, dejansko (*de facto*) izenači subjektivno z objektivno odgovornostjo. Za slovensko pravo, ki že na zakonski ravni predpisuje obrnjeno dokazno breme pri krivdi, trdim, da pravno gledano (*de iure*) ni nikakršne kvantitativne razlike pri zahtevani skrbnosti med obema odgovornostma, gre za zelo nesrečno ujetost in zapletanje pri jezikovni razlagi (prvi odstavek 153. člena OZ: »Imetnik je prost odgovornosti, če dokaže, da izvira škoda iz kakšnega vzroka, ki je bil izven stvari in njegovega učinka ni bilo mogoče pričakovati, se mu izogniti ali ga odvrniti.« – obrnjeno dokazno breme pri vzročnosti torej vsebuje skrbnost – krivdo).

V EAP najbolj znan pristop k določitvi odškodninske odgovornosti je Handova formula (Posner, 1998, str. 180), po kateri je povzročitelj škode odgovoren, če so bili stroški preventive (B) manjši od škode (L), pomnožene z verjetnostjo njenega nastanka (P) – odgovornost je podana, če je $B < PL$. Handova formula se je razvila na področju krivdne odgovornosti, teorija EAP jo je prilagodila mejnim zahtevam (Cooter & Ulen, 1997, str. 272) in prenesla tudi na področje objektivne odgovornosti (Posner, 1998, str. 192). Splošno merilo odškodninskega prava, ki upošteva, da v vsakem dogodku obe strani prispevata k nastanku škode (Coase, 1960), je, da naj odgovarja tisti, ki se lahko na najcenejši (najlažji) način izogne škodi (Schäfer & Ott, 2004, str. 179).

Splošna lastnost odškodninskih pravic je varovanje *ex ante* zakonsko vzpostavljene lastninske pravice oziroma *ex ante* prostovoljnega *ad hoc* pogodbenega sporazuma. Nestrinjanje subjektov, kdo naj ponotranji eksternalije (neželene učinke) – kakšne so natančne meje pravic, lahko povzroči pravdo.

4 CIVILNO PROCESNO PRAVO – FORMALNI POGAJALSKI OKVIR KOT POT K PRAVIČNOSTI

V prejšnji točki sem govoril o materialnopravni podlagi spora, sedaj pa bom predstavil procesni okvir, v katerem se obelodanijo dejstva za resnično in pravično rešitev. Na pravdni postopek se namreč lahko gleda predvsem kot na sredstvo za varstvo materialnih pravic (Galič, 2004, str. 69), pri čemer naj bi bil pravdni postopek oblikovan tako, da bi minimiziral vsoto stroškov sodniških napak in stroškov delovanja procesnega sistema (Posner, 1998, str. 599). Stranke in sodišče v okviru iskanja rešitve spora vlagajo (materialna in nematerialna) sredstva v odkrivanje resnice (dejansko stanje) z zatrjevanjem dejstev in dokazovanjem, predstavljajo (svoje plati) pravične in učinkovite rešitve z navajanjem in razlaganjem materialnega prava. Glede na aktualno družbeno sprejemljiv rezultat pravde bi morala biti vsota vseh vložkov znotraj in izven formalnega sodnega procesa čim manjša, da bi lahko govorili o ekonomsko učinkovitem reševanju civilnih sporov.

Slika 1: Glavni elementi sodnega odločanja v pravdi

4.1 Splošno o naravi pravnega postopka

Stranke se po teoriji EAP (Cooter & Ulen, 1997, str. 349–350) odločijo za reševanje spora s posredovanjem sodišča, ko tožnik v sodnem postopku zase pričakuje večji iztržek, kot ga zanj pričakuje toženec (tožnikova pričakovana vrednost ugoditve tožbenemu zahtevku je večja od toženčeve pričakovane vrednosti odgovornosti). Stranki sta tako relativno optimistični glede uspeha v pravdi, ob tem se o končnem sodnem uspehu vsaj ena moti, kar je lahko posledica asimetrije informacij oziroma neracionalnosti posameznika. Cooter in Ulen (1997, str. 351–352) za dejanja v poravnalni fazi pred sojenjem (glavno obravnavo) poudarita, da pravila

za razkritje informacij omogočajo, da se popravi optimizem nasprotne strani, kar olajša sklenitev poravnave. Stranki namreč samodejno poskušata zadržati (to dejansko enako velja tudi za samo sojenje) podatke, ki bi popravili relativni optimizem nasprotnika, ter razkrivata podatke, ki potrjujejo njun posamični optimizem, saj gre to v korist njuni pogajalski poziciji. S tem pa zmanjšujeta verjetnost sojenja, če se namreč manj informiranemu razkrijejo informacije, ki so zanj ugodne, bi to popravilo njegov relativni optimizem in zmanjšalo možnost sklenitve poravnave (razkrivajo pa se le zanj negativne informacije). Za naš pravni sistem se lahko ugotovitve Cooterja in Ulena do določene mere prenesejo na formalizirano izmenjavo pisnih aktov: tožbe in odgovora na tožbo ter pripravljanih vlog pred glavno obravnavo, v katerih so stranke dejansko prisiljene razkriti informacije.

Z vložitvijo tožbe se vzpostavi procesno razmerje med tožnikom in sodiščem, z vročitvijo tožbe tožencu, s čimer tudi formalno začne teči pravda, pa pride do tristranskega razmerja med strankama in sodiščem (Ude, 2002, str. 207). Za globlje razumevanje poteka pravnega postopka je potrebna kratka predstavitev njegovih temeljnih načel (Ude, 2002, str. 107–136):

- Načelo zakonitosti – sodišče ravna po procesnem redu, ki ga določa zakon (ZPP), pri tem pa ima omejeno diskrecijsko pravico oblikovati proces.
- Načelo dispozitivnosti – postopek se začne, teče in konča po volji strank (materialne dispozicije: odpoved, pripoznava tožbenega zahtevka, sodna poravnava (deloma zamudna sodba); procesni dispoziciji: umik tožbe in pravnega sredstva). Sodišče je vezano na zahtevke.
- Razpravno načelo – sodišče sme upoštevati le procesno gradivo, ki so ga priskrbele stranke (velja za trditve o dejstvih in predlagane dokaze). Nasprotno pa preiskovalno načelo predpostavlja, da sodišče samo zbira procesno gradivo (velja za pravila znanosti, strok, izkustvena pravila in pravila logičnega mišljenja ter pravna pravila).
- Načelo materialne resnice – sodišče naj si ustvari subjektivno sliko o odločilnih pravno relevantnih dejstvih, ki se bo kar najbolj ujemala z objektivno stvarnostjo.
- Načelo proste presoje dokazov – sodnik na podlagi ocenjevanja posamičnega dokaza v zvezi z drugimi dokazi in na podlagi celotnega dokaznega postopka sklepa, katera dejstva so resnična – načeloma torej ni formalnih dokaznih pravil.
- Načelo obojestranskega zaslišanja (kontradiktornosti) – na podlagi ustavnega načela enakega varstva pravic mora imeti vsaka stranka možnost, da se izjavi o zahtevkih in navedbah nasprotne stranke, kar utrjuje položaj stranke kot subjekta in ne objekta pravde (ne obstaja dolžnost sodelovanja v civilnem pravnem postopku).
- Načelo ustnosti in pismenosti – procesna dejanja se opravljajo zunaj naroka pisno (obvezna pismenost za tožbo, odgovor na tožbo in pravna sredstva in ostale vloge zunaj obravnave) in na naroku ustno. Sodišče praviloma odloči na podlagi ustnega, neposrednega in javnega obravnavanja.

- Načelo neposrednosti – sodno odločbo izda sodnik, ki je vodil glavno obravnavo, na kateri sta stranki postavljali svoje trditve in je sodišče izvajalo dokaze (teoretično in praktično pomembno predvsem za dokazno oceno).
- Načelo pravnega interesa – za pravdo je dovolj, da stranka zatrjuje kršitve ali ogroženost njene pravice (utemeljenost zatrjevanja pa je stvar sodnikove presoje).
- Načelo ekonomičnosti in pospešitve postopka – pravda mora teči brez zavlačevanja in s čim manjšimi stroški (cena varstva interesa naj bo v sorazmerju z njegovo vrednostjo).
- Načelo vestnosti in poštenja – stranke naj bi pred sodiščem govorile resnico in pošteno uporabljale procesne pravice. Edina prava sankcija za strankine neresnične navedbe je njihovo neupoštevanje, medtem ko lahko sodišče zlonamerne procesne predloge zavrne oziroma v skrajnem primeru tudi kaznuje z denarno kaznijo.
- Ostala za raziskavo manj pomembna so še načela javnosti, pomoči prava neuki stranki in prirejenosti postopkov.

4.2 Aktivnost strank

Tožba je osnovno procesno dejanje, formalizirana pogajalska ponudba, o kateri odloči tretji – sodišče, če se toženec med pravdo ne premisli oziroma tožnik ne popusti. Je posredno procesno dejanje, saj šele sproži aktivnost sodišča, ki tožbo vroči tožencu, če so podane procesne predpostavke. Neposredno (Ude, 2002, str. 187) pa učinkujejo npr. umik tožbe, pravnega sredstva, sodna poravnava. Tipična tožba je dajatvena (Ude, 2002, str. 208), v kateri tožnik od sodišča zahteva, da toženca obsodi, da v korist tožnika nekaj da, stori, opusti ali dopusti. Izjemoma je tožba lahko ugotovitvena – o obstoju pravice ali pravnega razmerja oziroma pristnosti listine (če obstaja posebna pravna podlaga); manj pogoste so tudi oblikovalne tožbe, s katerimi tožnik zahteva ustanovitev, prenehanje ali spremembo določenega pravnega razmerja (Ude, 2002, str. 210). Tožba mora imeti sestavine kot vsaka vloga, določen zahtevek glede glavne stvari in stranskih dajatev (zamudne obresti, stroški postopka), dejstva, na katera tožnik opira zahtevek, in dokaze, s katerimi se ta dejstva ugotavljajo. Če predmet tožbenega zahtevka ni denarni znesek, mora tožnik v tožbi navesti tudi vrednost spornega predmeta, s čimer se lahko razmeji pristojnost okrajnega in okrožnega sodišča, poleg tega pa ima vrednost spora stroškovne učinke na višino sodnih taks in sodno priznanih stroškov za odvetniško zastopanje.

Tožnik (oziroma več tožnikov) lahko v tožbi pod določenimi pogoji kopiči(jo) več različnih zahtevkov proti istemu tožencu ali pa toži(jo) več tožencev. Če je več strank, govorimo o sosporništvu, pri tem pa se v pravni teoriji (Ude, 2002, str. 231–232) razlikuje med materialnim (subjekti so v materialnopravnem razmerju glede na predmet spora že pred pravdo) in formalnim sosporništvom (vstop v razmerje šele v pravdi).

Odgovor na tožbo je prvo procesno dejanje toženca, s katerim lahko nasprotuje tožnikovim trditvam in predlaga svoje nasprotne dokaze – predstavlja toženčevo pogajalsko

protiponudbo, o njeni utemeljenosti pa mora odločiti sodnik hkrati s presojo o utemeljenosti tožbenega zahtevka. Če toženec določenih tožbenih navedb ne prereka, jih sodišče praviloma šteje za priznane po načelu, če navedeno dejstvo ni napadeno z druge strani, potem je resnično. Če odgovora na tožbo ne vloži v roku, sodišče izda ugodilno zamudno sodbo, če je tožbeni zahtevek sklepčen (tj. notranje neprotisloven in utemeljen na materialnem pravu). Toženec ima možnost vložiti tudi drugo formalizirano protiponudbo v obliki nasprotne tožbe, če so za to podani zakonski pogoji. Drug manj formalen napadalni odziv pa je v obliki pobotnega ugovora, ki postane v izreku sodbe celo pravnomočen, čeprav ne gre za nasprotno tožbo.

V praksi zelo pogoste pripravljalne vloge, ki se pošiljajo preko sodišča tako pred kot tudi med naroki za glavno obravnavo, so naslednji komunikacijski medij strank, v katerih stranke enako kot v tožbi in odgovoru na tožbo zatrjujejo dejstva, predlagajo dokaze in izražajo svoja pravna naziranja. Zatrjevanje dejstev in predlaganje dokazov pa je omejeno na termin prvega naroka za glavno obravnavo (Ude, 2002, str. 283). Najkasneje tedaj lahko stranke izkoristijo to svojo pravico, pozneje pa le, če tega niso mogle brez svoje krivde navesti že na prvem naroku (lat. *ius novorum*).

Zaradi načela neposrednosti se sicer dokazi izvajajo na glavni obravnavi, vendar stranke praviloma podajajo dokazne predloge za zaslišanje strank in prič, postavitve izvedencev in prilagajo dokazne listine že v pisnih vlogah pred prvim narokom za glavno obravnavo (in tudi med naroki). Pravdne stranke imajo tako v skladu z razpravnim načelom pravico vpliva na dejanske ugotovitve – resnico (spodnjo premiso sodniškega silogizma). Niso pa dolžne navajati pravnega temelja tožbenega zahtevka niti sodišče ni vezano na strankino podajanje materialnopravne podlage za utemeljenost tožbenega zahtevka (razloga za uresničitev tožbenega predloga), saj je pri pravičnosti sodišče vezano na preiskovalno načelo (lat. *Da mihi factum – dabo tibi ius.* – Daj mi dejstvo in dal ti bom pravico. in *lura novit curia.* – Sodišče pozna pravo.). Takšna ureditev je ekonomsko učinkovita, saj imajo največ informacij o resnici stranke, zato lahko tudi največ pripomorejo k njeni razjasnitvi, največ podatkov o pravičnosti pa ima sodišče zaradi boljšega pregleda nad zakonodajo, precedensi in ustaljeno sodno prakso.

Ko sodišče izda končno sodbo oziroma sklep, imajo stranke ustavno zagotovljeno pravico do pritožbe (25. člen Ustave RS). V pritožbi lahko stranke izpodbijajo dejanske ugotovitve sodišča kot neresnične, materialnopravne zaključke kot nepravilne in pojavi se nov pritožbeni razlog – nepravilna izvedba postopka kot stranski produkt razsojanja. Stranke lahko vlagajo tudi izredna pravna sredstva proti pravnomočnim odločitvam sodišča (tipična je revizija na Vrhovnem sodišču).

4.3 Aktivnost sodišča

Glavno procesno dejanje sodišča je sodba, s katero odloči o utemeljenosti tožbenega zahtevka, oziroma sklep, s katerim se zaradi pomanjkanja procesnih predpostavk postopek konča (Ude, 2002, str. 189). Z izrekom sodbe sodišče odloči o utemeljenosti tožbenega zahtevka in stranskih dajatev. V dajatvenih sodbah je običajno paricijski rok za prostovoljno izvršitev, s katero se toženec izogne izvršbi (Ude, 2002, str. 296). Samo izrek sodbe postane pravnomočen in kot tak postane pravni naslov za morebitno prisilno izvršbo (pravnomočnost je lahko posledica nevložitve pritožbe, potrditve prvostopenjske sodbe ali njene spremembe na višji stopnji). Odločanje o pravnih sredstvih na višjih stopnjah je praviloma sejno brez ustnega obravnavanja. Namen pritožbene preverbe prvostopenjske odločitve pa je v zmanjšanju stroškov napačnih odločitev (Posner, 1998, str. 643), čeprav to obenem povzroči nove administrativne stroške. Institut pravnomočnosti izključuje nadaljnje razpravljanje o spornem razmerju in hkrati veže stranke ter sodišče na sprejeto odločitev (Ude, 2002, str. 311).

Sodišče prve stopnje z materialnim procesnim vodstvom glede na navedbe strank in pravno podlago, ki je predvsem breme raziskovanja sodišča, izvaja predlagane dokaze ter usmerja stranke v okviru načela o odprtem sojenju, da dopolnijo navedbe o odločilnih dejstvih, kar omili čisto razpravno načelo. Tako lahko sodišče z relativno majhnimi stroški popravi strankine nepopolnosti pri navajanju bistvenih dejstev, s čimer se lahko doseže čim bolj pravična rešitev. Sodišče lahko spremeni svoj predhodni dokazni sklep z novim, kar omogoča zaželeno prožnost. Sodišče v okviru formalnega procesnega vodstva določa zunanji potek postopka (tudi tu ni vezano na sklep, ki se nanaša na vodstvo obravnave) – določa datume narokov, vrstni red zaslišanj strank na glavni obravnavi ter izdaja raznovrstne procesne sklepe, ki pa nimajo neposrednega vpliva na vsebinsko odločitev o utemeljenosti.

Izvajanje dokazov je praviloma pridržano za glavno obravnavo, ki naj bi bila načeloma obvezna, koncentrirana (na enem naroku). Če je opravljena na več narokih, se šteje za celoto (načelo enotnosti). Ob koncu glavne obravnave naj bi se tudi razglasila sodba, vendar se izdaja v praksi zaradi zakonske možnosti v praksi vedno odloži, tako da stranke izvedo za odločitev šele kasneje iz pisnega odpravka sodbe.

4.4. Časovni vidik pravnega postopka

Glavna razlika med številnimi zakonskimi procesnimi roki za dejanja strank in sodišča je, da so za prve roke prekluzivni¹ (če jih zamudijo, jih ne morejo več opraviti, razen izjemoma pri vrnitvi v prejšnje stanje, če obstajajo za zamudo opravičljivi razlogi), medtem ko so za sodišča roki instrukcijski (zamuda nima vpliva na veljavnost sodne odločitve). Razlog za takšno naravo sodniških rokov je očitno razumen, saj stranka ne sme izgubiti pravice zaradi

¹ Izjema je bil 8-dnevni rok za odgovor na pritožbo do sprejema novele ZPP-D, ki ga je moralo višje sodišče upoštevati tudi po poteku tega roka, če je bilo to še mogoče (tretji odstavek 344. člena ZPP-UPB3).

organizacijske neučinkovitosti sodišča, hkrati pa je tudi jasno, da tak rok ne daje močnega pritiska na sodnika, da bi pravočasno reševal zadeve, če pravočasnost njegovega dela ni vsaj delovnopravno sankcionirana. Prekluzivnost rokov strankinih dejanj pa je nujna zaradi predvidljivosti ravnanja tekmujočih procesnih subjektov, s čimer se odstranijo možnosti strateških presenečenj ter zagotovi ekonomičen in hiter postopek.

Materialnopravno pa je ključen časovni moment vložene tožbe, ko se pretrgajo zastaralni roki, ki med pravdo ne tečejo, tako da je tožnikova terjatev ob neobstoju absolutnih zastaralnih rokov varovana ne glede na dejansko dolžino pravnega postopka.

5 SOJENJE V RAZUMNEM ROKU

Prvi odstavek 6. člena (pravica do poštenega sojenja) Evropske Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (v nadaljevanju EKČP) v prvem odstavku med drugim določa: »Vsakdo ima pravico, da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih ali o kakršni koli kazenski obtožbi zoper njega pravično in javno ter v razumnem roku odloča neodvisno in nepristransko z zakonom ustanovljeno sodišče.« Smiselno enake določbe vsebuje Ustava RS v prvem odstavku 23. člena, le namesto termina razumnega roka uporablja besedno zvezo »brez nepotrebnega odlašanja«. Pravica do sojenja v razumnem roku (brez nepotrebnega odlašanja) se lahko v grobem definira kot težnja k zmanjševanju administrativnih (transakcijskih) stroškov, ki se najbolj izražajo v časovni dimenziji z naraščanjem stroškov v odvisnosti od časa postopka.

5.1 Praksa Evropskega sodišča za človekove pravice

Evropsko sodišče za človekove pravice (v nadaljevanju ES) je v obširni judikaturi pravico do sojenja v razumnem roku definiralo kot sodno odločanje brez zavlačevanj, ki lahko ogrozijo njegovo verodostojnost in učinkovitost (Galič, 2004, str. 339). Zagotovitev pravice do sojenja v razumnem roku pa je odgovornost vseh treh vej oblasti države pogodbenice EKČP. ES lahko presoja kršitev te pravice že pred zaključkom postopka, saj konvencijske kršitve niso omejene le na pravne akte (Galič, 2004, str. 342). Razumen rok je po praksi ES relativna doba, ki ni odvisna le od ugotovitve absolutnega trajanja postopka, ampak tudi od okoliščin vsakega konkretnega primera (Galič, 2004, str. 342). Za presojo okoliščin konkretnega primera so izoblikovani naslednji kriteriji: zapletenost zadeve, ravnanje državnih oblasti, ravnanje stranke (tj. pritožnika ES) in pomen zadeve za stranko.

Zapletenost zadeve je lahko odvisna od zahtevnosti dejanskih oziroma pravnih vprašanj (Galič, 2004, str. 343). Pri prvih upravičujejo daljše trajanje postopkov postavitve izvedencev, številne priče, težavnost dokazne ocene, veliko število strank, združevanje zahtevkov, predlogi strank za vmesne odločitve (začasne odredbe). Pri pravnih vprašanjih pa je daljši postopek upravičen v primerih precedenčnih odločitev, ki zahtevajo od sodišča večjo

skrbnost. Zgolj večja dolžina pravnega spisa še ne dokazuje zapletenosti postopka (Galič, 2004, str. 344).

Pri neprimernem ravnanju državnih oblasti se pri odgovornosti za zamude upoštevata dva podkriterija: neprimerno postopanje sodišča v konkretnem primeru ter objektivno stanje zaostankov na sodišču, zaradi katerih konkretna zadeva ni mogla biti pravočasno obravnavana (Galič, 2004, str. 345). Pri prvem gre za izjeme v predolghih postopkih v sicer splošno dobro delujočem sodnem sistemu. Okoliščine, ki lahko povzročijo nedopustni zaostanek, so številne nepotrebne preložitve narokov, za katere niso odgovorne stranke, številne zamenjave sodnikov, neaktivnost sodišča, za katero ni nobenega objektivnega razloga, zamude pri postavljanju izvedencev, zamude pri izdelavi izvedenskih mnenj, neaktivnost sodišča, ki ne preprečuje zlorabe pravic pravnih strank, in neprimerna procesna zakonodaja, ki sodišču ne omogoča učinkovitega postopanja (Galič, 2004, str. 345–347). Izgovarjanje na splošno preobremenjenost sodišč po praksi ES ni argument, ki bi opravičeval dolgotrajnost sodnega postopka (Galič, 2004, str. 347). Država sicer ne odgovarja za začasno povečanje pripada zadev, ki povzročijo začasne zaostanke, če primerno odreagira. Če pa postanejo zaostanki sistemski problem, se mora država odzvati npr. z dodelitvijo novih sodnikov in strokovnega osebja oziroma širšo (procesno) zakonodajno reformo (Galič, 2004, str. 348).

Pri ravnanju pravdne stranke (pritožnika ES) se preverja, ali je ravnala s potrebno skrbnostjo – torej njen morebitni prispevek k pretirani dolgotrajnosti postopka. Primeri neskrbnega ravnanja so lahko njeni izostanki z narokov, njeni predlogi za preložitve narokov, pogoste menjave odvetnikov, nepravočasna oprava procesnih dejanj (predložitve dokazov, pisnih vlog), neutemeljeni predlogi za izločitve sodnikov ali izvedencev (Galič, 2004, str. 349–351). Stranki ni mogoče sami po sebi očitati, da je z vlaganjem pravnih sredstev podaljševala postopek, enako pa velja za državo, da z daljšim postopkom zaradi uvedbe možnosti instančne presoje ni avtomatično odgovorna za daljši postopek. Vendar mora država tudi za odločanje na višjih stopnjah zagotoviti razumen rok teka postopka.

Pomen zadeve za stranko (pritožnika ES) je ES poudarilo v sporih iz družinskih razmerij, pri odločitvi delodajalca o prenehanju delovnega razmerja ter pri odškodninski tožbi obolelih za aidsom, pri katerih je zaradi znižane pričakovane življenjske dobe hitra odločitev še posebno nujna (Galič, 2004, str. 350).

Po določitvi vpliva okoliščin na (ne)razumnost dolžine postopka ES sprejme odločitev o odgovornosti države, pri čemer po novi praksi (zadeva Kudla) ES pri odločanju upošteva, ali država v skladu s 13. členom EKČP zagotavlja učinkovito pravno sredstvo za zagotovitev pravice do sojenja v razumnem roku. Ni dovolj (Galič, 2004, str. 359), da država zagotovi teoretično varstvo, ampak mora biti to učinkovito tudi v praksi (*law in action*). Zgolj

naknadna možnost sankcioniranja kršitve preko odškodnine ne zadošča (Galič, 2004, str. 361).

5.2 Zadeva Lukenda in odziv slovenskega pravnega okolja

30. 12. 1998 je Franjo Lukenda vložil civilno tožbo na Okrajno sodišče v Celju proti zavarovalnici za povečanje invalidnine na podlagi izvedenskega mnenja (Evropsko sodišče za človekove pravice, 2005). Slabo leto in 10 mesecev kasneje (7. 11. 2000) je sodišče prvič na naroku obravnavalo njegov predlog za postavitev izvedenca. Dobrih pet mesecev kasneje (26. 4. 2001) je izvedenec predložil svoje mnenje. Slabe pol leta kasneje (16. 10. 2001) je sodišče na naroku sklenilo, da mora izvedenec mnenje dopolniti. Slabe štiri mesece po tem (11. 2. 2002) je izvedenec dopolnil mnenje. 30. 5. 2002 je Lukenda vložil pritožbo na ES proti Republiki Sloveniji. Po dobrih sedmih mesecih (25. 9. 2002) je potekal narok, na katerem je sodišče končalo glavno obravnavo, sodbo pa je tožnik prejel 30. 12. 2002 – točno 4 leta od začetka postopka (dobre 3 mesece po koncu glavne obravnave). 31. 12. 2002 je vložil pritožbo, pritožila pa se je tudi zavarovalnica. 19. 2. 2004 je Višje sodišče v Celju deloma ugodilo pritožbi tožnika in zvišalo invalidnino – s tem je odločba postala pravnomočna. 8. 4. 2004 (5 let, 3 mesece in 9 dni po vložitvi tožbe) je tožnik prejel pravnomočno sodbo.

15. 9. 2005 (6. 10. 2005 – izdaja) je ES izreklo sodbo v Zadevi Lukenda vs. Slovenija (Evropsko sodišče za človekove pravice, 2005), v kateri je pritožniku iz naslova pravičnosti prisodilo 3.200 EUR za nastalo nepremoženjsko škodo, ker mu je bila prekršena pravica do sojenja v razumnem roku (prvi odstavek 6. člena EKČP) in pravica od učinkovitega pravnega sredstva za zagotovitev te pravice (13. člen EKČP). Gre za prvo obsodbo RS zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku, ki so ji nato sledile številne nove obsodbe iz istega razloga. ES je razsodilo, da tedaj obstoječa pravna sredstva (upravni spor, nadzorstvena pritožba, ustavna pritožba in možnost naknadnega zahtevanja odškodnine) ne nudijo *de facto* učinkovitega varstva do sojenja v razumnem roku niti posamično niti skupno. Sodišče je presodilo, da sama postavitev izvedenca ne opravičuje ugovora, da je šlo za izjemno zapleteno zadevo, zaradi česar bi lahko postopek na prvi stopnji tekel kar 4 leta. RS je bilo naloženo, da z ustreznimi pravnimi ukrepi zagotovi pravico do sojenja v razumnem roku.

V času odločanja v Zadevi Lukenda vs. Slovenija so lahko stranke pravnega postopka vložile tožbo v upravnem sporu zaradi kršitev pravice do sojenja v razumnem roku. Upravna sodišča so sicer v nekaterih primerih ugotovila kršitev te pravice (ne pa dajatveno naložila pravnemu sodišču obveznosti, naj čim prej odloči, saj za to niti ni bilo pravne podlage), kar pa je imelo izredno omejene učinke moralne zmage, saj so (pravdna) sodišča tako odločitev lahko ignorirala. Značilne so bile odločitve o zavrženju tožbe, saj se je postopek med čakanjem na določitev upravnega sodišča že končal, kar je pomenilo, da je prenehala zatrjevana kršitev pravice do sojenja v razumnem roku, s tem pa odpadel pravni interes za presojo v upravnem sporu. Upravna sodišča so v primerih, ko so ugotovila kršitev, stranko

napotila na pot pravde glede odškodnine zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku, če jo je izrecno zahtevala že v upravnem sporu. Absurdnost slovenskega pravnega sistema pa se je do skrajnosti izkazala v odškodninskem sporu, ko tožnik ni mogel uspeti, saj po mnenju slovenske pravne teorije in prakse zaradi t. i. *numerosa clausura* nepremoženjskih škod po OZ nepremoženjska škoda zaradi sojenja v nerazumnem roku ni zajeta med škode po OZ. ES v Zadevi Lukenda v. Slovenija sicer navaja dva primera, ko je bila odškodnina dosojena, vendar gre pri tem dejansko za odstop od ustaljene sodne prakse Vrhovnega sodišča RS.

Po mojem mnenju ne držijo argumenti, češ da ne gre za pravno nepriznano škodo, ker ne gre za osebnostno pravico, ker OZ tega izrecno ne predvideva in ker ni mogoče neposredno uporabiti EKČP, ker je ta le v domeni ES. Rigidno statično branjenje *statusa quo* temelji na (pod)zavestnem občutku krivde slovenskih sodišč zaradi vsesplošnih zaostankov, ko so (pravdna) sodišča sodila drugim o njihovih kršitvah, so sodila namreč tudi o sebi, zato je šlo (še vedno gre) za tipičen konflikt interesov s sistemsko slepo pego (podobno Galič (2004, str. 365–366) o zadržanosti nemškega Ustavnega sodišča pri priznanju kršitve pravice do sojenja v razumnem roku, saj ustavni postopek v povprečju traja dlje kot redni pravdni). Norme, na katere se sklicuje teorija (Galič, 2004, str. 384) in (posledično) sodna praksa, bi se lahko zaradi njihove diskrecijske vsebine brez argumentacijskih težav uporabile pri določanju nepremoženjske škode, pa za to enostavno ni bilo prave volje (ne bi šlo za jezikovno prebijanje, ampak le za širitev prakse). Ustava RS in EKČP izrecno govorita o (lastninski) pravici do sojenja brez nepotrebne odlašanja, s sprejeto pravno razlago slovenskih sodišč pa je imela ta pravica *de iure* zgolj učinek programske norme. Tudi zadnja odločba Ustavnega sodišča U-I-207/08-10 z dne 18. 3. 2010 se salomonsko izogne grajanju sprejetega stališča o neprisojanju odškodnin zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku. Torišče obrazložitve pa usmeri proti novemu zakonu o varovanju pravice do sojenja v razumnem roku.

Pri dolgotrajnosti postopka in vplivu na premoženjsko škodo predvsem preko zamudnih obresti pri denarnih terjatvah, ki nastajajo zaradi dolgotrajnih postopkov, moram opozoriti, da imajo dolžniki sicer res dolžnost izpolnitve že na podlagi materialnopravne obveznosti (Galič, 2004, str. 384), vendar se pri tem pozablja, da ima dolžnik pravico trditi (biti tožen), da ni dolžan, kar je lahko nekaj povsem običajnega v negotovih upniško-dolžniških odnosih. Kar je jasno *ex post*, še ne pomeni, da je bilo *ex ante*. Premoženjska odškodninska škoda toženca se tako lahko utemelji za zamudne obresti, ki jih mora ta plačati po poteku še razumnega roka za sodno presojo (seveda bi se lahko pri tem kvalitativno razlikovali primeri (obojestranske) zmote in očitnega nagajanja dolžnika).

Ker slovensko pravno okolje zaradi omejene družbene percepcije pravičnosti problema sodnih zaostankov ni bilo zmožno rešiti samoiniciativno, je impulz za spremembo prišel od zunaj s strani bolj objektivnega organa – ES. 12.12.2005 je država (Ministrstvo za pravosodje RS v sodelovanju z Vrhovnim sodiščem RS in Vrhovnim državnim tožilstvom RS) kot odziv na

sodbo ES (Ministrstvo za pravosodje RS, 2005) pripravila operativni delovni načrt Projekt Lukenda (kasneje poimenovan tudi kot Program za povečevanje učinkovitosti sodstva in odprave sodnih zaostankov (Vlada RS, 2007)), po katerem naj bi bili sodni zaostanki odpravljeni do konca leta 2010. Država je tako usmerila svoja prizadevanja preko občutnega povečanja proračuna v zagotovitev dodatnih prostorov za delo, novih sodelavcev, zakonodajne spremembe in dopolnitve procesnih predpisov in poskuse stimulativenega nagrajevanja zaposlenih. Med drugim je bil sprejet Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja (Ur. l. RS, št. 49/2006, ZVPSBNO), ki je prenovil nadzorstveno pritožbo, uvedel rokovni predlog ter izrecno določil možnost nepremoženjske škode zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku. Na področju procesnega prava je najpomembnejša novela ZPP-D (Ur. l. RS, št. 45/2008), ki je najbolj korenit poseg v ZPP od njegovega sprejetja, čeprav je spreminjanje vprašljivo, saj niti zakonodajalec sam na ZPP ni gledal kot na vir sodnih zaostankov (Ministrstvo za pravosodje RS, 2007). Za pravdne postopke so pomembne še spremembe odvetniškega zakona in sprejem nove odvetniške tarife ter Zakona o sodnih taksah (Ur. l. RS, št. 37/2008, ZST-1).

5.3 Slovenski sodni zaostanki

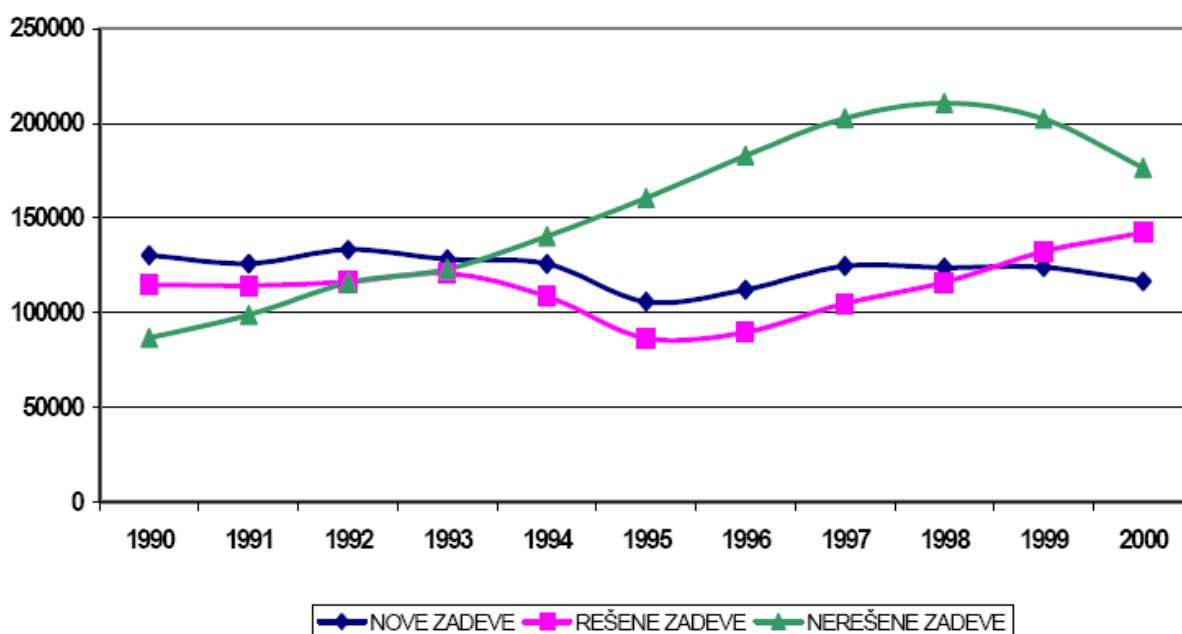
Pri odpravi sodnih zaostankov sta na državni ravni definirani dve vrsti sodnih zaostankov: v statističnem in v vsebinskem smislu (Vlada RS, 2007). Prvi predstavlja nerešene zadeve, ki presegajo polovico letnega pripada, druge pa so določene skladno s časovnimi omejitvami za posamezno vrsto sodišča po 50. členu Sodnega reda (Ur. l. RS, št. 17/95 in naslednji). Prva definicija je sporna zaradi metodološke neuporabnosti, saj v terminologiji produkcijskega menedžmenta primerja zaloge določenega trenutka s prejemnim obratom, ki je izražen s številom novih zadev v daljšem časovnem obdobju. Pri tem pa ne poznamo razmerja rešenih zadev na določeno obdobje – če je to enako koeficientu pripadnega obrata, pa se iz takšne definicije lahko sklepa, da naj bi reševanje zadev v okviru posameznega sodišča trajalo pol leta. Ta sklep se posredno da razbrati tudi iz druge definicije sodnega zaostanka, ki je vpet v spremembo Sodnega reda v letu 2008 (Ur. l. RS, št. 16/2008), ko se je med drugim rok za reševanje zadev na okrožnih sodiščih v pravnih zadevah skrajšal z 18 na 6 mesecev ter rok za višja sodišča z enega leta na 6 mesecev. Skrajševanje na 6 mesecev pri okrožnih sodiščih v klasičnih pravnih in časovno izenačevanje z 2. in celo 3. stopnjo je nerazumna poteza,² če se upošteva narava reševanja zadev na 1. stopnji, ki zahteva izvedbo dokaznega postopka z opravo glavne obravnave, medtem ko imajo instančna sodišča veliko prednost, da jim

² Glede na roke ZPP-ja (instrukcijske za delo sodišča in prekluzivne za opravila strank) in enostavne domneve se lahko za prvostopenjski postopek napravi idealni scenarij: 30 dni postopanja sodišča po prejemu tožbe, 30 dni do prejema odgovora na tožbo, 30 dni za pripravo za prvi narok za glavno obravnavo, na kateri se postavi izvedenec, ki potrebuje 30 dni za izdelavo pisnega mnenja, do drugega naroka poteče 30 dni, na katerem se izda sodba, ki pisno izide čez 30 dni – skupaj 210 dni oziroma 7 mesecev postopka na 1. stopnji v idealni situaciji; čez 30 dni prejem pritožbe, ki se odpravi čez 30 dni na 2. stopnjo in 60 dni odloča 2. stopnja – idealni pritožbeni postopek v 120 dneh. Skupaj 330 dni (11 mesecev oziroma slabo leto) do pravnomočnosti, če 2. stopnja ne razveljavi prvostopenjske odločbe in vrne zadeve v novo sojenje.

dokaznega postopka ni treba izpeljevati (če zanemarim določene spremembe z ZPP-D glede pritožbene obravnave), ampak morajo le sprejeti odločitev o utemeljenosti pravnega sredstva. Navedena sprememba je prvič določila tudi rok reševanja zadev na Vrhovnem sodišču (pol leta), ki prej ni bil določen. Nedoločenost roka za reševanje pred najvišjo sodno instanco, podatek, da je Vrhovno sodišče RS v obdobju 2001–2009 le v letih 2001, 2008, 2009 rešilo več zadev, kot jih je dobilo, in dejstvo, da civilni oddelek Vrhovnega sodišča v letih 2001–2009 na letni ravni niti enkrat ni imel večjega števila rešenih zadev od pripada (povprečno razmerje med rešenimi in prejetimi zadevami v tem obdobju je 85,79 % – Tabela 3), pa dodatno osvetljuje njegovo stališče do nepremoženjske škode zaradi sojenja v nerazumnem roku, kot je bilo prikazano v točki 5.2.

Sodni zaostanki imajo svoje najgloblje korenine v 90-ih letih prejšnjega stoletja (Vlada RS, Vrhovno sodišče RS, 2002), ko je bilo število vseh rešenih zadev konstantno (1990 do vključno 1998) manjše od števila novih zadev, kar je bilo še posebej značilno za pomembnejše zadeve (Slika 1) znotraj vseh zadev, med katere sodijo tudi klasične pravdne zadeve, ki so predmet magistrske raziskave. Leta 1994 je tako prišlo do preboja, po katerem je bilo število nerešenih zadev pri pomembnejših zadevah večje od pripada (posledično to pomeni povprečno podaljšanje reševanja v trajanje čez eno leto), kar je veljalo vse do leta 2005, ko se je število nerešenih zadev zopet zmanjšalo pod število novih in rešenih zadev. Pri tem velja poudariti, da je bilo novih zadev v letih 1990–2000 vedno manj kot leta 1990, pri čemer pa je upadala sodna storilnost, kar je najbolj opazno v letih 1994–98, kar sovpada s sodno reorganizacijo.

Slika 2: Gibanje števila pomembnejših zadev v RS v letih 1990–2000

Vir: Vlada RS, Vrhovno sodišče RS, 2002

V letih 2002, 2003 je bil pripad vseh zadev na območju RS ponovno večji od števila rešenih zadev, vendar pa je pri tem pomemben podatek, da je prejem vseh pomembnejših zadev vse od leta 1999 manjši od števila rešenih zadev, zato se v teh zadevah čas reševanja skrajšuje.

Navedeno ne drži povsem za opazovani pravnih oddelek Okrožnega sodišča v Ljubljani, ki je imel manj rešenih zadev od prejetih v letih 2001, 2003, 2004 in 2009. V Tabeli 1 so razvidni uradni podatki sodne statistike za pravnih zadeve za leta 2001–2004, vključno z družinskimi, ki so sicer izvzete iz raziskave, zato sem ilustrativno dodal delež le-teh na ravni RS. Za obdobje 2005–2009 so navedeni podatki za pravnih zadeve P I, II in III (torej brez družinskih), ki sem jih pridobil na Okrožnem sodišču v Ljubljani. Iz podatkov Ministrstva za pravosodje RS (2001–2004) in Okrožnega sodišča v Ljubljani (2005–2009) se da tudi čez palec oceniti, koliko trajajo postopki pred pravnim oddelkom Okrožnega sodišča v Ljubljani. Uradne statistike namreč ne ponudijo niti podatkov o povprečnih trajanjih postopka na posameznem sodišču niti celotnih trajanj, če se postopek odvije na več stopnjah. Tako sem najprej izračunal pričakovano trajanje postopka za nerešene zadeve posamičnega leta z delitvijo nerešenih zadev na dan 1. 1. s številom rešenih istega obdobja, nato pa sem pridobil še čas reševanja novih zadev z delitvijo zadev v delu (tj. seštevek novih zadev v določenem letu in nerešenih na dan 1. 1.) z rešenimi zadevami. Za obdobje 2001–2009 tako lahko za staro zadevo določenega leta pričakujemo, da se bo rešila v času do 1,62 leta, medtem ko naj bi nova pravda določenega leta trajala do 2,66 leta. Ker je pripad približno enak produktivnosti, je tudi razlika med trajanjema približno 1 leto. Če se zadeve ne rešujejo zaporedoma, se lahko poenostavljeno domneva za leta 2001–2009, da pravda na prvi stopnji traja 2,14 leta (povprečje med reševanjem nerešenih in novih zadev določenega leta).

Tabela 1: Reševanje zadev na pravnem oddelku Okrožnega sodišča v Ljubljani v letih 2001–2009

PRAVDNE - P vpisnik Okrožno Lj	Nerešene zadeve 1.1.	Novo	V delu	Rešene	Nerešene 31.12.	Rešene / nove	Delež družinskih (RS)	Leta reševanja nerešenih	Leta reševanja novih	Leta mešano reševanje
2001	4611	3361	7972	2962	5010	88,1%	40,4%	1,56	2,69	2,12
2002	5012	3457	8469	3624	4845	104,8%	41,0%	1,38	2,34	1,86
2003	4843	4027	8870	3315	5555	82,3%	38,2%	1,46	2,68	2,07
2004	5361	4154	9515	3590	5925	86,4%	38,3%	1,49	2,65	2,07
2005	5033	2826	7859	2896	4963	102,5%	-	1,74	2,71	2,23
2006	4953	2574	7527	2674	4853	103,9%	-	1,85	2,81	2,33
2007	4830	2532	7362	2705	4657	106,8%	-	1,79	2,72	2,25
2008	4647	2253	6900	2459	4441	109,1%	-	1,89	2,81	2,35
2009	4437	2771	7208	2762	4446	99,7%	-	1,61	2,61	2,11
Povprečje	4859	3106	7965	2999	4966	98,2%	39,5%	1,62	2,66	2,14

Vir: Ministrstvo za pravosodje, Sodna statistika 2001–2009, Pravni oddelek Okrožnega sodišča v Ljubljani 2005–2009, lastni izračun

Poleg pravnega oddelka Okrožnega sodišča v Ljubljani imata lahko vpliv na trajanje postopka ter uspešnost strank morebitni pritožbeni postopek pred Višjim sodiščem v Ljubljani (Tabela 2) oziroma postopek z (izrednimi) pravnimi sredstvi pred Vrhovnim

sodiščem RS (Tabela 3), katerih količinske in časovne dimenzije prikazujem spodaj. Če realno predpostavimo, da se zadeve rešujejo mešano (tj. ne povsem v skladu z vrstnim redom pripada), potem v primeru koriščenja pravnih sredstev pravnega postopka in ob predpostavki, da višje sodišče ne vrne zadeve 1. stopnji v novo sojenje, se zadeva na Vrhovnem sodišču dokončno zaključi (ob isti predpostavki, kot velja za višje sodišče) 4,5 let po vložitvi tožbe na pravnem oddelku Okrožnega sodišča v Ljubljani (2,14 let za 1. stopnjo, 0,81 leta na višjem sodišču in 1,61 let na Vrhovnem sodišču). Ozki grli reševanja zadev sta glede na predstavljene podatke (pričakovano zaradi izpeljave dokaznega postopka) na 1. stopnji in nekoliko presenetljivo na najvišji instanci, ki ima postopkovno gledano najlažjo nalogo zaradi ožje presoje v okviru izrednih pravnih sredstev.

Tabela 2: Reševanje zadev na pravnem oddelku Višjega sodišča v Ljubljani v letih 2001–2009

Višje sodišče Lj Cp vpisnik	Nerešene zadeve 1.1.	Nove	V delu	Rešene	Nerešene 31.12.	Rešene / nove	Leta reševanja nerešenih	Leta reševanja novih	Leta mešano reševanje
2001	3082	7561	10643	7688	2955	101,7%	0,38	1,38	0,88
2002	2985	6750	9735	7609	2126	112,7%	0,28	1,28	0,78
2003	2126	6494	8620	6736	1884	103,7%	0,28	1,28	0,78
2004	1884	7385	9269	6818	2451	92,3%	0,36	1,36	0,86
2005	2451	6482	8933	6866	2067	105,9%	0,30	1,30	0,80
2006	2067	7679	9746	7194	2552	93,7%	0,35	1,35	0,85
2007	2554	5127	7681	5705	1976	111,3%	0,35	1,35	0,85
2008	1975	4928	6903	5466	1437	110,9%	0,26	1,26	0,76
2009	1437	4561	5998	4924	1074	108,0%	0,22	1,22	0,72
Povprečje	2285	6330	8614	6556	2058	104,5%	0,31	1,31	0,81

Vir: Ministrstvo za pravosodje, Sodna statistika 2001–2009, lastni izračun

Tabela 3: Reševanje zadev na civilnem oddelku Vrhovnega sodišča v letih 2001–2009

Vrhovno sodišče - civilni oddelek	Nerešene zadeve 1.1.	Nove	V delu	Rešene	Nerešene 31.12.	Rešene / nove	Leta reševanja nerešenih	Leta reševanja novih	Leta mešano reševanje
2001	355	966	1321	898	423	93,0%	0,47	1,47	0,97
2002	423	931	1354	896	458	96,2%	0,51	1,51	1,01
2003	458	1006	1524	843	681	83,8%	0,81	1,81	1,31
2004	681	1054	1735	967	768	91,7%	0,79	1,79	1,29
2005	768	1132	1900	949	951	83,8%	1,00	2,00	1,50
2006	951	1276	2227	857	1370	67,2%	1,60	2,60	2,10
2007	1370	1421	2791	997	1794	70,2%	1,80	2,80	2,30
2008	1794	1588	3382	1376	2006	86,6%	1,46	2,46	1,96
2009	2004	1441	3445	1435	2010	99,6%	1,40	2,40	1,90
Povprečje	978	1202	2187	1024	1162	85,8%	1,09	2,13	1,61

Vir: Ministrstvo za pravosodje, Sodna statistika 2001–2009, lastni izračun

6 ANALIZA SODNIH SPISOV PRAVDNEGA ODDELKA OKROŽNEGA SODIŠČA V LJUBLJANI

Magistrska raziskava poizkuša zapolniti slepo pego slovenskega empiričnega raziskovanja pri *law in action* učinkovanju slovenskega pravnega sistema. Na področju kazenskega procesa so Bošnjak in sodelavci (2005) leta 2002 izvedli širšo statistično analizo reševanja kazenskih zadev na podlagi pridobljenega vzorca spisov za celotno državo, v kateri se je preverjala povezanost določenih dejavnikov glede na trajanje kazenskega postopka. Za delovanje civilnega procesa pa primerljive objavljene analize poteka pravnih postopkov ni bilo. Za predmet raziskave sem izbral klasični pravdni postopek pred okrožnim sodiščem – ali povedano nekoliko drugače ne gre za posebne postopke po ZPP-ju. To velja za družinske in gospodarske zadeve, medtem ko se postopek izdaje plačilnega naloga in sklepa o izvršbi na podlagi verodostojne listine posredno obravnavata, če je prišlo do ugovora, saj lahko potem pride do običajne pravde. Pri raziskavi je najprej opisana metoda dela, nato pa si sledijo ugotovitve analize od najbolj osnovnih oziroma splošnih do statističnega preizkušanja vpliva prej opisanih neodvisnih spremenljivk na trajanje postopka in uspešnost strank. Najpomembnejša izsledke strnem na koncu.

6.1 Metodologija raziskave

Pri izbiri sodišča, katerega pravnih spisov naj bi statistično analiziral, mi je pomagala zaposlitev v času pripravništva, ko sem največ časa preživel na pravnem oddelku Okrožnega sodišča v Ljubljani, kar mi je prineslo vpogled v naravo klasičnega pravnega odločanja, in sedanja zaposlitev na Vrhovnem sodišču, ki mi je omogočila krajevno bližino opazovanemu oddelku, zato je bilo lažje izpeljati vzorčno raziskavo. Pravdni oddelek Okrožnega sodišča v Ljubljani pa je poleg tega tudi največji tovrstni oddelek na območju RS.

Začetki raziskovanja segajo v marec 2008, ko sem sledil pristopu Bošnjaka in sodelavcev (2005, str. 28) ter najprej izvedel pilotsko raziskavo 30 arhiviranih spisov, ki so bili izbrani po ključu vrste spora (ena tretjina lastninskih, pogodbenih in odškodninskih) in tehnični zahtevnosti spisa – izdana sodba po opravljeni glavni obravnavi. Namen predhodne raziskave je bil pridobiti dober začetni vtis o pojavih, ki bi jih bilo vredno statistično analizirati, ter pripraviti optimalne vprašalnike, ki bi na najbolj ekonomičen način omogočili zajetje čim večje baze podatkov. Že konec istega meseca so bili pripravljene prvi osnutki tabel za vnos podatkov, ki pa še niso bili zadostno uporabljivi. Zahtevnost kakovostne izdelave tabel in poznejša preverljivost z njimi pridobljenih podatkov ter statističnih analiz me je pripeljala do izdelave elaborata, v katerem je vsaka tabela za vnos podatkov opremljena s komentarjem spremljanih podatkov s tehnične in pravne plati. V Prilogi 1 je tako mogoče razbrati način zbiranja podatkov in statistične vire pri posameznih analizah, zato v nadaljevanju prikazujem le izsledke raziskav in le izjemoma razlagam metodologijo vzorčenja. Tabele so sestavljene po načelu sledenja objektivnim dejstvom, ki so pisno zavedena v pravnih spisih. Poudarek je

na kvantitativnih lastnostih, kot so število procesnih dejanj in njihov obseg, ki se praviloma meri po številu strani v spisu, ter v kakovostnih dimenzijah – npr. vrsta končne sodne odločbe in uspešnost strank, ki so objektivno preverljivi glede na izbrano metodo raziskovanja. V raziskavi sem si pri vsakem spisu sicer zapisoval tudi subjektivno zanimiva videnja, ki pa jih v magistrski nalogi le izjemoma prikazujem. Januarja 2010 so bile tabele za vnos podatkov popravljene do te mere, da sem lahko prešel na fazo vzorčenja.

Že od same ideje o temi magistrske naloge sem predvideval, da bom analiziral arhivirane spise in ne pravnomočne zadeve določenega obdobja kot Bošnjak s sodelavci (2005, str. 28), zato obstajajo trije razlogi:

- Dejstvo arhiviranja je najbolj zanesljiv znak, da je spor zaključen, saj pravnomočnost tega ne zagotavlja zaradi izrednih pravnih sredstev, ki s formalnimi vzvodi lahko podaljšajo institucionalizirana pogajanja o pravični rešitvi.
- Obstoječi elektronski vpisnik ne daje zanesljivih podatkov, kdaj je bila pravda pravnomočno končana zaradi nedoslednega zapisovanja datumov pravnomočnosti.
- Pri arhiviranih spisih se ne posega v delovni proces pri posamični zadevi, saj morajo biti spisi arhivirani po opravljenih pravnih in administrativnih opravilih.

Februarja 2010 sem dobil sezname arhiviranih zadev za vpisnike P I, P II in P III za obdobje 2000–2009 (Tabela 4). Tu moram izpostaviti, da število arhiviranih spisov za določeno leto predstavlja število spisov, ki so bili nazadnje arhivirani tega leta. Če je bil spis kasneje začasno vzet iz arhiva zaradi kakršnegakoli razloga, je evidentiran na novo kot arhiviran v letu, ko je vrnjen v arhiv. V elektronski vpisni bazi namreč ni mogoče iskanje po datumu prvega arhiviranja. Za leto vzorčenja sem izbral arhiv iz 2007. Gre za leto, ki zaradi časovnih zamikov učinkov Projekta Lukende na delovanje sodnega sistema (*law in action*) dejansko spada še v Antelukendovo dobo. Enako bi sicer lahko trdil tudi za leto 2008 in v večji meri tudi za 2009, če se preverja vpliv reform na učinkovanje pravnega sistema okrožnih sodišč. Vendar je leto 2008 zaradi obsežne (revolucionarne) spremembe ZPP-ja z novelo D, sprejema novih sodnih in odvetniških tarif leto (normativno zelenega – *law in books*) simboličnega preskoka v Postlukendovo dobo.

Tabela 4: Arhivirani spisi pravnega oddelka Okrožnega sodišča v Ljubljani v letih 2000–2009

ARHIV	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Povprečje
P I	662	465	463	510	485	540	670	616	563	642	562
P II	654	487	558	532	450	535	619	631	723	904	609
P III	1468	413	515	649	653	722	1241	936	949	1018	856
Skupaj	2784	1365	1536	1691	1588	1797	2530	2183	2235	2564	2027
Verižni index		49%	113%	110%	94%	113%	141%	86%	102%	115%	103%
Rešene	-	-	-	-	-	2896	2674	2705	2459	2762	2699
Arhiv/rešene	-	-	-	-	-	62%	95%	81%	91%	93%	75%

Vir: Pravni oddelek Okrožnega sodišča v Ljubljani, lastni izračun

Iz elektronskega seznama 2183 arhiviranih zadev za leto 2007 je bilo z excelom s posebno funkcijo povsem naključno izbranih 211 spisov (9,6 % arhiva 2007), za katere sem zaprosil za pregled. 209 spisov sem prejel 18. 3. 2010, 2 spisov ni bilo možno pridobiti. 4 spise (1,9 % pridobljenega vzorca) sem naknadno izločil iz raziskave zaradi nereprezentativnosti. Pri P II 128/1997, P II 249/1997 gre za razvezi, ki spadata med zakonske spore, zato ne sodita med klasične pravde (ti spori spadajo organizacijsko pod vpisnik P IV, ki je bil izvzet iz raziskave). V P I 2533/2006 je tekel spor zaradi izključitve družbenika iz d. o. o., kar ponovno ni klasična pravda, temveč gospodarski spor (1. točka prvega odstavka 482. člena ZPP). P III 1949/2005 pa se je začel kot nepravdni postopek za določitev odškodnine za razlastitev leta 1988 pred sodiščem v Grosupljem in se je zadeva leta 2005 znašla na Okrožnem sodišču v Ljubljani bolj kot ne po naključju, čeprav se je ves čas reševala v nepravdi. Pregled 205 vzorčnih spisov z vpisovanjem podatkov v excelove tabele je trajal do sredine aprila (pregledani spisi so navedeni v Prilogi 2).

Maja je bila s programom SPSS izvedena statistična analiza izbranih podatkov. Pri tem je bil analiziran le manjši del vseh opazovanj, ki pa so najpomembnejša z vidika koncepta magistrskega dela, ki se osredotoča na časovni element in pogajalski iztržek v okviru pravnega procesa v odvisnosti od vrste spora in aktivnosti strank. Rezultate prikazujem v nadaljevanju.

6.2 Osnovni spisni podatki

Povprečni pravdni spis v vzorcu sestavlja 82 listovnih števil (strani), ki so vsebovane v 39 procesnih vlogah, in je bil pred zaključkom dodeljen v reševanje 1,7 sodniku prve stopnje (Tabela 5). 25 % spisov ima 52 in več vlog, medtem ko se zadnji kvartil pri listovnih številkah začne pri 112. Za primerjavo – spis v Zadevi Lukenda ima 122 listovnih števil v 54 vlogah, tako je približno vsaj 25 % zadev enaka ali večja od obsega spisa v Zadevi Lukenda. Pri tem velja še opozoriti, da so priloge tožnika in toženca, ki jih predložita v vlogah ali na narokih, obravnavane pri aktivnosti strank in niso vštete v osnovni obseg spisa.

Tabela 5: Osnovni opisni podatki o spisu – število sodnikov 1. stopnje, listovnih števil in število vlog

	Povprečje	Mediana	Stan. odklon	Minimum	Zadnji kvartil	Zadnji decil	Maksimum
Število sodnikov 1. stopnja	1,756	1	1,014	1	2	3	7
Listovnih števil	82,312	63	65,138	13	112	158	416
Število vlog	39,093	32	28,303	6	52	71	169

Do predodelitev spisa na 1. stopnji pride v 45,9 % zadev, v 24,4 % spis dobiva 2 sodnika, v 21,5 % je spis predodeljen 3 ali več sodnikom (Tabela 6). V vzorcu pa je bil 1 primer dodeljen celo 7 sodnikom med celotnim postopkom.

Tabela 6: Frekvenčna porazdelitev sodnikov 1. stopnje

Sodniki	1	2	3	4	5	7	Skupno
Frekvenca	111	50	32	9	2	1	205
%	54,1	24,4	15,6	4,4	1	0,5	100
Kumulativni %	54,1	78,5	94,1	98,5	99,5	100	

6.3 Primarne neodvisne spremenljivke (vrsta spora, vrednost spora, stranke)

V tej točki so predstavljene opisne statistike za izvirne neodvisne spremenljivke, ki so osnovno vodilo za nadaljnje preizkuse statističnih povezav: materialnopravna vrsta spora, vrednost spornega predmeta in stranke. Prvinskost teh pojavov je utemeljena s tem, da so znani že s tožbenim aktom. Tožbeni akt razkriva sporno (pogajalsko) razmerje, navedeni elementi pa ga začrtajo na točki preskoka iz neformalnega v institucionalizirano pogajanje.

Klasifikacija sporov po temelju in določitev vrste spora v vzorčenju sta predstavljali velik izziv. Predvsem sem želel odkriti, kaj se skriva za kategorijo »drugi« oziroma »ostali« spori uradnih statistik Ministrstva za pravosodje RS pri začelih sporih koledarskih let, ki predstavljajo z všteti družinskimi zadevami 13–18 % v letih 2001–2009, če pa domnevamo, da vsi »drugi« ne izvirajo iz družinskih, pa se giblje ta delež med 20% in 30%. Drugi klasifikacijski namen je bil v razbitju največje kategorije odškodnin na več smiselnih podkategorij. Pričakovano je v vzorcu (Tabela 7) največ odškodnin (43,9 %), med katerimi jih 45 % izvira iz prometnih nezgod. Sledijo spori iz pogodbenih obveznosti (30,7 %), tem pa lastninski spori (22,4 %); statistično nezanimivi so spori iz obogatitvenih razmerij (2,9 %), ki sem jih izločil iz »odškodnin« uradnih statistik (možna je tudi njihova uvrstitev med lastninske oziroma pogodbene glede na izvor obogatitve). Glede na majhen delež obogatitev je torej povsem smiselno njihovo obstoječe spremljanje v sklopu odškodninskih sporov v uradni statistiki. Med odškodninami občutno prevladujejo spori o nepremoženjski škodi z 88 % (med 12 % primarno premoženjskih odškodnin štejem prometno premoženjsko, poslovno, premoženjsko in drugo). Med pogodbami so izstopajoči posojilni spori (1/3 pogodbenih) in spori iz naslova prodaje nepremičnin (20 % pogodbenih) ter regresni spori zavarovalnic, ki se verjetno lahko v uradnih statistikah kaj hitro nepravilno uvrstijo med odškodnine. Za lastninske spore so značilni spori glede skupnega premoženja bivših življenjskih partnerjev (26 % lastninskih) in dedovanja (21 % lastninskih). Na globalni ravni pa je bilo obligacijskih zadev 77,6 %, lastninskih pa 24,4 %. Dobljeni rezultati kažejo, da se v uradnih statistikah v rubriki »drugi« skrivajo predvsem pogodbeni in lastninski spori. V raziskavi je kategorija drugo na makroravni ostala prazna, neznačilne zadeve pa so bile prej izločene (1,9 %), podrobnejša razčlenitev podvrst spora pa je v Tabeli 7.

Tabela 7: Vrsta spora po materialnopravnem temelju

Splošno	Frek.	V %	Raziskava	Frek.	V %	Podrobno	Frek.	V %	Kumul. %					
Lastninsko	46	22,4	Lastninsko	46	22,4	Dedovanje	10	4,9	4,9					
						Skupno premoženje	12	5,9	10,7					
						Lastništvo nepremičnin	8	3,9	14,6					
						Vznemirjanje nepremičnin	3	1,5	16,1					
						Ostalo nepremičnine	1	0,5	16,6					
						Lastništvo premičnin	2	1	17,6					
						Avtorsko pravo	7	3,4	21					
V zvezi z izvršbo	3	1,5	22,4											
Obligacije	159	77,6	Pogodbe	63	30,7	Prodaja nepremičnin	13	6,3	28,8					
						Prodaja premičnin	1	0,5	29,3					
						Darilna nepremičnine	2	1	30,2					
						Dedne	2	1	31,2					
						Posojilna	21	10,2	41,5					
						O rabi	3	1,5	42,9					
						Podjem	2	1	43,9					
						Zavarovalna promet	8	3,9	47,8					
						Menica	3	1,5	49,3					
						Drugo pogodbe	8	3,9	53,2					
			Odškodnine	90	43,9	Prometna premoženjska	1	0,5	53,7					
						Prometna nepremoženjska voznik	21	10,2	63,9					
						Prometna nepremoženjska pešec/kolesar	8	3,9	67,8					
						Prometna nepremoženjska potnik	11	5,4	73,2					
						Poslovna	4	2	75,2					
						Pri delu	12	5,9	81,1					
						Opustitvene	3	1,5	82,6					
						Živali	1	0,5	83,1					
						Pretep/grožnje	8	3,9	87					
						ZKP	3	1,5	88,5					
						Premoženjska	5	2,4	90,9					
						Nepremoženjska drugo	12	5,9	96,8					
						Drugo	1	0,5	97,3					
						Obogatitve	6	2,9	100					
						Skupno	205	100	Skupno	205	100	Skupno	205	100

Povprečno so se stranke pravedale zaradi pravice, vredne 8,174.700,00 SIT (34.112 €), zaradi visokega standardnega odklona pa je bolj reprezentativen pokazatelj mediana, ki je pri 3,800.000,00 SIT (15.857 €), kar pomeni, da je malo manj kot polovica vseh sporov v razponu med 2 (meja stvarne pristojnosti okrožnega sodišča) in 3,8 milijoni SIT (Tabela 8). Minimum 60 tisoč SIT je bil dosežen v avtorskem sporu, v katerem vrednostni kriterij za pristojnost okrožnega sodišča izjemoma ne velja.

Tabela 8: Vrednost spora – opisne statistike

Povprečje	Mediana	Stan. odklon	Minimum	Maximum
8.174.700 SIT	3.800.000 SIT	20.346.000 SIT	60.091 SIT	264.000.000 SIT
34.112 €	15.857 €	84.902 €	251 €	1.101.652 €

Glede na vrsto spora med vrednostmi spora ni opaznih večjih razlik (Tabela 9), izstopa le višje povprečje pri pogodbah, kar je med drugim posledica maksimuma 264 milijonov SIT, doseženega v poroštvenem sporu P II 1120/2007 (drugo pri pogodbah) – brez te zadeve bi bilo povprečje pri pogodbah 9,4 milijone SIT. Prav tako pri vrstah spora ni zaznati značilnih razlik pri zadnjem elementu primarnih neodvisnih spremenljivk – številu strank (Tabela 9). Pri številu strank glede na vrsto spora pa je treba izpostaviti le primerjalno večje število subjektov na tožeči strani pri odškodninah, sicer številčno prevladujejo toženci.

Tabela 9: Vrednost spora in število strank glede na vrsto spora

Raziskava – 3 glavne vrste spora in obogatitve		Vrednost spora SIT	Število tožnikov	Število tožencev
Lastninsko	Povprečje	5.786.400	1,239	1,500
	Mediana	3.750.000	1	1
	Stan. odklon	5.846.460	0,480	0,810
Pogodbe	Povprečje	13.603.000	1,175	1,381
	Mediana	3.896.100	1	1
	Stan. odklon	35.072.000	0,708	0,658
Odškodnine	Povprečje	5.676.300	1,189	1,133
	Mediana	3.015.000	1	1
	Stan. odklon	6.582.260	0,717	0,402
Obogatitve	Povprečje	6.966.100	1	1
	Mediana	5.640.900	1	1
	Stan. odklon	4.509.740	0	0
Skupno	Povprečje	8.174.700	1,190	1,288
	Mediana	3.800.000	1	1
	Stan. odklon	20.346.000	0,655	0,610

V povprečju na tožeči strani (tožniki in intervenienti) nastopa 1,19 subjekta in na toženi (toženci in intervenienti) 1,28 (Tabela 10). Med tožniki je fizična oseba v 78 % zadev, med toženci v 49,8 % (Tabela 11). Zavarovalnice so najpogostejše na toženi strani – 30,7 %, druge pravne osebe zasebnega prava so prisotne v 11,7 % primerih pri tožnikih in 16,6 % med toženci. Osebe javnega prava so bolj pogoste med toženci (5,9 %, med tožniki 2,4 %). Strukturo, v kateri prevladujejo fizične osebe na tožeči strani in večji delež zavarovalnic na toženi, določajo odškodninski spori, v katerih se zaradi direktnih tožb pri zavarovanju odgovornosti tipično pojavlja oškodovana fizična oseba kot tožnik proti zavarovalnici kot tožencu.

Tabela 10: Struktura pravnih strank

	Tožniki					Toženci				
	Število tožnikov	Fizična oseba	Zavarovalnica	Oseba javnega prava	Druga pravna oseba	Število tožencev	Fizična oseba	Zavarovalnica	Oseba javnega prava	Druga pravna oseba
Povprečje	1,190	0,966	0,059	0,024	0,117	1,288	0,727	0,307	0,059	0,195
Mediana	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0
Stan. odklon	0,655	0,825	0,235	0,155	0,322	0,610	0,899	0,463	0,235	0,433

Tabela 11: Frekvenčna porazdelitev strank glede na subjektivteto

Število subjektov na eni strani		0	1	2	3	4	5	6	Skupno
Tožniki	Število v zadevi	V %	87,3	10,2	1		0,5	1	100
Toženci		V %	78	16,6	3,9	1,5	1,5		100
Tožniki	Fizične osebe	V %	22	65,9	9,8	1		0,5	100
Toženci		V %	50,2	32,7	12,7	2,9		1,5	100
Tožniki	Zavarovalnice	V %	94,1	5,9					100
Toženci		V %	69,3	30,7					100
Tožniki	Druge pravne osebe	V %	88,3	11,7					100
Toženci		V %	82	16,6	1,5				100
Tožniki	Osebe javnega prava	V %	97,6	2,4					100
Toženci		V %	94,1	5,9					100

6.4 Aktivnost strank

Vsak pravdni postopek se začne s pisnim tožbenim aktom. Njegova povprečna dolžina v vzorcu je 4,3 strani. Tožbenemu aktu praviloma sledi odgovor na tožbo – prvi procesni akt toženca. Odgovor na tožbo, pripravljalne vloge, dokazni predlogi in določene procesno pomembnejše vloge v raziskavi predstavljajo kategorijo vlog strank. Spremljane niso bile obrobne procesne vloge, kot so opravičila o odsotnost z narokov, dostave raznih dokazil. Vodilo pri pisnih vlogah sta bili pomenska in stroškovna relevantnost (katere vloge bi sodišče v primerih zastopanja po odvetnikih priznalo kot strošek zastopanja). Vloge in njihova dolžina v straneh tako predstavljajo predvsem izraz trditvenega bremena strank o njihovi verziji resnice (in pravice) ter hkrati njihov stroškovni vložek za dosego končnega uspeha.

V povprečju tožniki vlagajo 1,89 vloge in toženci 1,73 (Tabela 12). Toženci so vložili vsaj eno vlogo v 82 % zadev, medtem ko tožniki v 78 % (Tabela 13). V 41 % spisov je le ena vloga toženca (59 % spisov ima tako največ 1 vlogo toženca), v 34,6 % pa ena tožnika (56,6 % spisov z do 1 vlogo tožnika). Tako kot pri ostalih kazalcih obsega strankine aktivnosti so pri dolžini vlog prikazani kumulativni seštevki strani na določeno zadevo. Pri dolžini vlog je 5,91 strani povprečje tožnikovih vlog v zadevah, v katerih je vložena vsaj ena njegova vloga, toženčevih pa 5,98. Tako povprečji in mediani za število in dolžino vlog kažeta na dokajšno zrcalnost delovanja tožnikov in tožencev, pri čemer je treba sicer upoštevati, da je skupna tožnikova aktivnost večja zaradi tožbenega akta, ki v primerjavah ni upoštevan. Analitično pa

je lahko tožbeni akt pri vlogah zanemarjen kot fiksni strošek pravde, ki je sicer nujen, vendar predvsem nadaljnja aktivnost strank v obliki variabilnega stroška vlog odraža pravdno interaktivnost.

Tabela 12: Opisne statistike za vloge strank in njihovo dolžino

	Vzorec	Manjka	Povprečje	Mediana	Stan. odklon	Zadnji kvartil	Zadnji decil	Maksimum
Vloge tožnika	205	0	1,893	1	1,962	3	4	10
Vloge toženca	205	0	1,732	1	1,802	2	4	16
Dolžina vlog tožnika	160	45	5,919	4	5,512	8	12	31
Dolžina vlog toženca	168	37	5,970	4	5,596	7	10	47

Tabela 13: Frekvenčna porazdelitev števila vlog za tožnika in toženca

Število vlog		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	16	Skupno
Vloge tožnika	Frekvenca	45	71	34	22	13	8	3	2	5	1	1		205
	V %	22	34,6	16,6	10,7	6,3	3,9	1,5	1	2,4	0,5	0,5		100
	Kumulativni %	22	56,6	73,2	83,9	90,2	94,1	95,6	96,6	99	99,5	100		
Vloge toženca	Frekvenca	37	84	36	27	7	9	1	1	2			1	205
	V %	18	41	17,6	13,2	3,4	4,4	0,5	0,5	1			0,5	100
	Kumulativni %	18	59	76,6	89,8	93,2	97,6	98	98,5	99,5			100	

Če vloge strank izražajo trditveno breme, so dokazi njegova komplementarna stran. Delijo se na tri glavne skupine: listine, zaslišanja na narokih in izvedenska mnenja. Najbolj natančen približek strankinih listinskih dokazov so njene priloge (A, B), pri katerih je predstavljena njihova dolžina (število prilog pomnoženo z 2). V povprečju tožnik predloži za 33 strani daljše listinske priloge kot toženec, v 49,8 % spisih so tožnikove daljše od 31 strani, največ tožnikovih prilog pa je bilo kar 473 (Tabela 14). Prav tako je zaslišanih več tožnikovih prič, vključno s tožniki – povprečje 0,99, za tožence 0,57. V 25,4 % vseh zadev je prišlo do zaslišanja tožnika oziroma njegovih prič, za tožence je odstotek še nekoliko manjši 21,5 %. V zadevah, v katerih je do zaslišanja prišlo, je bil zaslišana 1 toženčeva priča oziroma toženec v 34 %, pri tožeči strani pa v 27 %. Dolžina zaslišanj v straneh je bila izračunana glede na dolžino narokov in število zaslišanj na naroku, pri čemer so bile v izračunu odštete 3 strani na določen narok, ki odpadejo na ostalo procesno aktivnost. Izdelanih je bilo tudi več izvedenskih mnenj (kot eno mnenje se šteje posamično dejanje izvedenca), ki so jih predlagali (plačali) tožniki – povprečje 0,37, toženci 0,07. Toženčeva izvedenska mnenja so izvedena le v 5,4% pravnih, tožnikova pa v 22,9 % primerov. V 4,9 % pravnih pa izvedensko mnenje plačata obe strani skupaj. Za vsa dokazna sredstva se lahko opazi, da je tožnik bolj dejaven kot toženec, kar je posledica njegovega trditveno-dokaznega bremena.

Tabela 14: Opisne statistike za dokazno aktivnost strank

	Povprečje	Mediana	Stan. odklon	Minimum	Zadnji kvartil	Zadnji decil	Maksimum
Priloge tožnik (strani)	48,722	31	84,816	2	56	92	946
Priloge toženec (strani)	15,815	8	36,198	0	16	32	420
Št. zaslišanj tožnika, prič	0,990	0	2,339	0	1	4	17
Št. zaslišanj toženca, prič	0,576	0	1,397	0	0	2	9
Dolžina zaslišanje tožnika, prič (strani)	1,600	0	3,664	0	0	7	21
Dolžina zaslišanje toženca, prič (strani)	0,902	0	2,299	0	0	4	13
Tožnikova izvedenska mnenja	0,376	0	0,902	0	0	1	8
Toženčeva izvedenska mnenja	0,078	0	0,348	0	0	0	2
Dolžina tožnikovih izvedenskih mnenj (strani)	2,776	0	8,623	0	0	10	98
Dolžina toženčevih izvedenskih mnenj (strani)	0,283	0	1,393	0	0	0	10
Skupna izvedenska mnenja	0,068	0	0,321	0	0	0	2
Dolžina skupnih izv. mnenj (strani)	0,263	0	1,407	0	0	0	11

Pri aktivnosti strank sem postavil raziskovalno vprašanje, ali je ta odvisna od vrste spora. Izveden je bil post hoc Duncanov test z medsebojno primerjavo povprečij 3 glavnih vrst spora (lastninski, pogodbeni in odškodninski) in obogatitev glede na posamezne pojave aktivnosti strank. Za večino dejavnikov aktivnost je ugotovljeno, da ne obstajajo statistično značilne razlike (Tabela 15). Opazno je odstopanje pri odškodninah, ki se najpogosteje pojavljajo pri maksimumu pri posameznih aktivnostih (zaradi majhnega števila so nezanimive obogatitve), vendar je to večinoma statistično neznačilno. Test je odkril statistično značilne razlike povprečij le pri dolžini tožbenega akta, številu tožnikovih izvedenskih mnenj in dolžini vlog toženca (Tabela 16). Najbolj značilno je tako večje število tožnikovih izvedenskih mnenj pri odškodninah glede na ostale vrste spora, medtem ko sta pri dolžini tožbenega akta značilni dve podmnožici: obogatitve, lastninske, pogodbene ter lastninske, pogodbene in odškodnine. Zadnja podmnožica vsebuje tako značilno daljše vloge od prve. Pri dolžini vlog toženca sta tudi dve značilni podmnožici: odškodnine, lastninske, pogodbe ter pogodbe in obogatitve. Zadnja podmnožica vsebuje značilno daljše vloge od prve. Analiza ne dovoljuje generalnega zaključka o vplivu vrste spora na strankino aktivnost, saj je ta statistično značilen le pri 3 elementih od 17.

Tabela 15: Trditvena in dokazna aktivnost strank glede na vrsto spora³

Vrsta spora	N	Priloge tožnika	Priloge toženca	Število tožnikovih zaslišanj	Število toženčevih zaslišanj	Strani tožnikovih zaslišanj	Strani toženčevih zaslišanj	Število tn izvedenskih mnenj	Dolžina tž izvedenskih mnenj	Dolžina tn izvedenskih mnenj	Število skupnih izvedenskih	Dolžina skupnih izvedenskih	Vloge tožnika	Vloge toženca	Dolžina vlog tž	N
Lastninsko	46	23,196	17,717	0,978	0,674	1,630	1,109	0	1,326	0	0,044	0,174	1,783	1,717	6,438	32
Pogodbe	63	50,270	20,460	0,968	0,587	1,873	1	0,016	1,889	0,063	0,016	0,175	1,444	1,651	5,326	46
Odškodnine	90	62,567	11,233	0,956	0,467	1,367	0,678	0,167	4,211	0,6	0,122	0,389	2,289	1,8	6,115	78
Obogatitve	61	20,500	21,167	1,833	1,333	2	1,667	0	1,667	0	0	0	1,500	1,667	4,750	4

³ Z rdečo barvo so poudarjena največja povprečja in prečrtane so nezanimive obogatitve. Tž – tožnik, tn – toženec.

Tabela 16: Po post hoc Duncanovem testu statistično značilne razlike med aritmetičnimi sredinami glede na vrsto spora pri dolžini tožbenega akta, številu tožnikovih izvedenskih mnenj in dolžini vlog toženca

Dolžina tožbenega akta				Tožnikova izvedenska mnenja				Dolžina vlog toženca			
Duncan ^{a,b}				Duncan ^{a,b}				Duncan ^{a,b}			
Tri glavne vrste spora in obogatitve	N	Podmnožica za alfo = 0,05		Tri glavne vrste spora in obogatitve	N	Podmnožica za alfo = 0,05		Tri glavne vrste spora in obogatitve	N	Podmnožica za alfo = 0,05	
		1	2			1	2			1	2
Obogatitve	6	3,167		Pogodbe	63	0,048		Odškodnine	80	5,113	
Lastninsko	46	4	4	Lastninsko	46	0,130		Lastninsko	37	6,081	6,936
Pogodbe	63	4,349	4,349	Obogatitve	6	0,167		Pogodbe	47	6,936	10,750
Odškodnine	90		4,978	Odškodnine	90		0,7444	Obogatitve	4		10,750
Sig.		0,093	0,166	Sig.		0,690	1	Sig.		0,436	0,083
Prikazano so povprečja za skupine v homogenih podmnožicah.								Prikazano so povprečja za skupine v homogenih podmnožicah.			
a. Uporablja velikost harmonične sredine = 18,571.								a. Uporablja velikost harmonične sredine = 12,870.			
b. Skupine niso enako velike. Uporabljena je harmonična sredina velikosti skupin. Ravni napake I. vrste niso garantirane.								b. Skupine niso enako velike. Uporabljena je harmonična sredina velikosti skupin. Ravni napake I. vrste niso			

Glede na vrsto spora je zanimiv še podatek, v koliko zadevah je vsaj ena vloga tožnika oziroma toženca (Tabela 17). Odstotkovno v malenkost več primerih vloži vsaj eno vlogo toženec, kar je posledica obveznega odgovora na tožbo.

Tabela 17: Delež zadev s tožnikovo oziroma toženčevno vlogo glede na vrsto spora

	Vse zadeve	S tožnikovo vlogo	Vlog tž	S toženčevno vlogo	Vlog tn
Lastninsko	46	32	70%	37	80%
Pogodbe	63	46	73%	47	75%
Odškodnine	90	78	87%	80	89%
Obogatitve	6	4	67%	4	67%
Skupno	205	160	78%	168	82%

Naslednje raziskovalno vprašanje je, ali dejavnost ene stranke vpliva na dejavnost druge in ali obstaja zveza med procesnimi dejanji znotraj strankine aktivnosti. Povezanost aktivnosti strank sem preveril s Pearsonovim korelacijskim koeficientom (Tabela 18). Pri primarnih pravnih dejavnikih je statistično značilna šibka pozitivna povezava med vrednostjo spora in obsegom listinskih dokazov tožnika ter med številom vseh strank in številom ter dolžino toženčevih vlog. Statistično bolj značilna in z večjo stopnjo pozitivne povezanosti pa so razmerja med posameznimi dejavniki aktivnosti strank. Tako je v razmerju tožnik-toženec med drugim opazna močna pozitivna povezanost med številom vlog tožnika in toženca (koeficient 0,7 značilen pri stopnji tveganja 0,01), med številom tožnikovih in toženčevih zaslišanj (koeficient 0,85 značilen pri 0,01), med številom tožnikovih zaslišanj in toženčevimi vlogami (koeficient 0,56 značilen pri 0,01); ostale povezave so večinoma statistično značilne pri 0,01 ravni tveganja z manjšo korelacijo. Poleg odnosa med strankama se lahko iz Tabele 18 izlušči še pozitivna povezava med različnimi procesnimi aktivnostmi posamezne pravne strani (izpuščam logično visoke korelacije med številom procesnega dejanja in njegovim obsegom v straneh): število vlog tožnika tako ni statistično značilno v povezavi le z dolžino tožbenega akta, število vlog toženca ima statistično značilne povezave z vsemi toženčevimi dejanji (razmerjem med trditvenim in dokaznim bremenom); v razmerju med dokazi

izstopajo priloge tožnika, ki niso v značilni korelaciji z drugim dokaznim sredstvom tožnika (povezave znotraj dokazov), v drugih primerih je večinoma podana statistično značilna šibka povezanost.

Tabela 18: Matrica Pearsonovih korelacijskih koeficientov za elemente aktivnosti strank in vrednost spora ter števila strank

Pojav (Okrajšava za zgornjo vrstico)		Sit	Str	Tn vl št	Tž vl št	Dol vl tn	Dol vl tž	Tn št izv	Tn dol izv	Tž št izv	Tž dol izv	Oba št izv	Oba dol izv	Zasl tn št	Zasl tž št	Zasl tn dol	Zasl tž dol	Tož akt	Tž pri	Tn pri
Vrednost spora (Sit)	Korelacija	1	0,008	0,083	0,024	0,098	0	-0,013	-0,01	-0,053	-0,02	-0,042	-0,031	-0,038	-0,009	-0,02	0	0,044	,283**	-0,039
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Število vseh strank (Str)	Korelacija	0,008	1	,202**	0,048	,217**	0,097	-0,041	-0,007	-0,029	0,097	0,089	0,112	0,099	0,079	0,092	0,089	0,021	0,078	
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Število vlog toženca (Tn vl št)	Korelacija	0,083	,202**	1	,704**	,892**	,642**	,291**	,251**	,276**	,418**	,184**	,221**	,451**	,560**	,484**	,607**	0,009	0,124	,235**
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Število vlog tožnika (Tž vl št)	Korelacija	0,024	0,048	,704**	1	,574**	,889**	,335**	,282**	,446**	,458**	,245**	,257**	,402**	,509**	,433**	,524**	0,038	,171*	,151*
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Dolžina vlog toženca (Dol vl tn)	Korelacija	0,098	,217**	,892**	,574**	1	,637**	,177*	,155*	0,129	,468**	0,119	,266**	,420**	,478**	,423**	,517**	,202**	,181*	,286**
	N	168	168	168	168	168	143	168	168	168	168	168	168	168	168	168	168	168	168	168
Dolžina vlog tožnika (Dol vl tž)	Korelacija	0	0,097	,642**	,889**	,637**	1	,246**	,221**	,314**	,463**	,174*	,269**	,419**	,424**	,449**	,196*	,295**	,466**	
	N	160	160	160	160	143	160	160	160	160	160	160	160	160	160	160	160	160	160	160
Število izvedenskih mnenj toženca (Tn št izv)	Korelacija	-0,013	-0,041	,291**	,335**	,177*	,246**	1	,854**	0,109	,192**	,303**	,268**	,149*	,326**	0,12	,217**	0,115	0,009	0,067
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Dolžina toženčevih izvedenskih (Tn dol izv)	Korelacija	-0,01	-0,007	,251**	,282**	,155*	,221**	,854**	1	0,133	,205**	,296**	,232**	,143*	,338**	0,101	,204**	0,122	0,003	0,064
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Število izvedenskih mnenj tožnika (Tž št izv)	Korelacija	-0,053	-0,029	,276**	,446**	0,129	,314**	0,109	0,133	1	,550**	0,114	0,007	,228**	,199**	,183**	,164*	0,012	0,028	0,012
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Dolžina izvedenskih (Tž dol izv)	Korelacija	-0,02	0,097	,418**	,458**	,468**	,463**	,192**	,205**	,550**	1	,190**	,392**	,277**	,332**	,215**	,293**	,285**	0,067	,281**
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Skupna izvedenska mnenja (Oba št izv)	Korelacija	-0,042	0,089	,184**	,245**	0,119	,174*	,303**	,296**	0,114	,190**	1	,850**	0,065	0,092	0,016	0,036	0,088	-0,013	0,076
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Dolžina skupnih izvedenskih (Oba dol izv)	Korelacija	-0,031	0,112	,221**	,257**	,266**	,269**	,268**	,232**	0,007	,392**	,850**	1	0,1	,150*	0,04	0,098	,235**	0,017	,202**
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Zaslišanje toženčevih (Zasl tn št)	Korelacija	-0,038	0,099	,451**	,402**	,420**	,419**	,149*	,143*	,228**	,277**	0,065	0,1	1	,855**	,950**	,816**	-0,064	-0,05	,202**
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Zaslišanje tožnikovih (Zasl tž št)	Korelacija	-0,009	0,079	,560**	,509**	,478**	,424**	,326**	,338**	,199**	,332**	0,092	,150*	,855**	1	,823**	,923**	-0,015	-0,029	,185**
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Dolžina zaslišanja toženčevih (Zasl tn dol)	Korelacija	-0,02	0,107	,484**	,433**	,423**	,428**	0,12	0,101	,183**	,215**	0,016	0,04	,950**	,823**	1	,860**	-0,096	-0,048	,185**
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Dolžina zaslišanja tožnikovih (Zasl tž dol)	Korelacija	0	0,092	,607**	,524**	,517**	,449**	,217**	,204**	,164*	,293**	0,036	0,098	,816**	,923**	,860**	1	-0,044	-0,035	,180**
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Dolžina tožbenga akta (Tož akt)	Korelacija	0,044	0,089	0,009	0,038	,202**	,196*	0,115	0,122	0,012	,285**	0,088	,235**	-0,064	-0,015	-0,096	-0,044	1	,271**	,141*
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Priloge tožnika (Tž pri)	Korelacija	,283**	0,021	0,124	,171*	,181*	,295**	0,009	0,003	0,028	0,067	-0,013	0,017	-0,05	-0,029	-0,048	-0,035	,271**	1	-0,006
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205
Priloge toženca (Tn pri)	Korelacija	-0,039	0,078	,235**	,151*	,286**	,466**	0,067	0,064	0,012	,281**	0,076	,202**	,202**	,185**	,180**	,141*	-0,006	1	
	N	205	205	205	205	168	160	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205	205

** . Korelacija je značilna pri stopnji zaupanja 0,01 (2-stranski).

* . Korelacija je značilna pri stopnji zaupanja 0,05 (2-stranski).

Rdeče so poudarjene statistično značilne korelacije.

Iz izsledkov korelacij je torej možno sprejeti tri sklepe. Za primarne procesne elemente vrednost spora in število vseh strank (za vrsto spora že pokazano s post hoc Duncanovim testom) ni mogoče splošno sklepati, da vplivajo na splošno aktivnost strank. Za razmerje med tožnikom in tožencem se lahko generalno domneva, da sta aktivnosti strank pozitivno povezani. Enak sklep se lahko sprejme pri povezanosti trditvenega in dokaznega bremena za posamezno stranko ter za povezanost njenih dokaznih sredstev.

6.5 Naroki

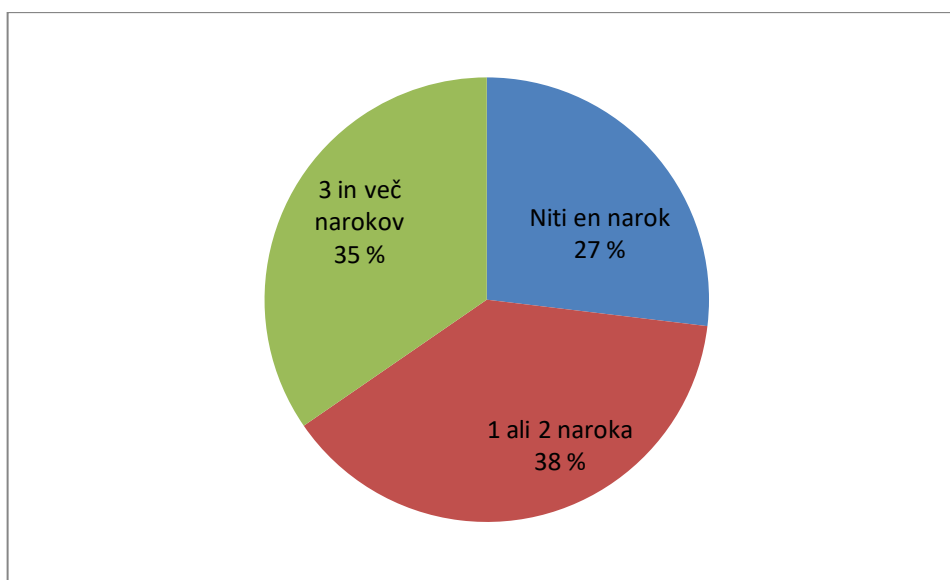
Poglavito procesno dejanje prvostopenjskega sodišča pred izdajo končne odločbe je nedvomno narok (za glavno obravnavo). Po (na) opravljeni glavni obravnavi se namreč izda meritorna odločba – sodba, če so izpolnjene procesne predpostavke. Vsaj en narok je bil izveden v 73 % vseh zadev, v 66 % pa je bil opravljen 1. narok za glavno obravnavo – 1. NGO (všteti začetni poravnalni naroki). Razlika med 137 zadevami s 1. NGO in 150 zadevami z vsaj enim narokom je v procesnih narokih, ko se obravnava na prvem naroku ni odprla in so se

stranke do 1. NGO uspele dogovoriti (s sodno) poravnavo oziroma se je zadeva zaključila na drug način. Povprečno sta bila na zadevo opravljena 2,3 naroka, ki sta skupaj obsegala 9,5 strani in sta skupaj trajala uro in 37 minut (Tabela 19). Povprečen narok traja 43,5 minut in je zapisan na 4,26 straneh. V dobrih 50 % zadev sta največ 2 naroka, zapisana na 5 straneh in trajata 50 minut (mediana). V četrtini vseh zadev je narok v celotnem postopku dolg 2 uri in več in po straneh obsega 13 in več strani. 26,9 % vseh zadev se torej zaključi brez enega samega naroka, 38,5 % zadev vsebuje 1 ali 2 naroka, 34,6 % zadev pa ima 3 naroke ali več (Slika 2).

Tabela 19: Opisne statistike za naroke

	Povprečje	Mediana	Stan. odklon	Min.	Zadnji kvartil	Zadnji decil	Maks.
1. narok za glavno obravnavo (1. NGO)	0,668	1	0,472	0	0	0	1
Število narokov	2,234	2	2,703	0	3	5	17
Dolžina narokov (strani)	9,507	5	12,776	0	13	25	72
Trajanje narokov v minutah	97,278	50	147,664	0	120	275	1152

Slika 3: Število narokov na zadevo

6.6 Pogajanja znotraj pravde oziroma v njeni senci

Stranke v pravdi iščejo subjektivno zadovoljivo pravično rešitev, ki naj bi jo našlo sodišče po odkritju objektivne resničnosti po načelu materialne resnice in na katero bi apliciralo materialno pravo po načelu zakonitosti. Zastavlja pa se vprašanje, če je sodna odločitev glede na avtonomnost subjektov pri urejanju civilnih pravnih razmerij, res nujna in zadnja možnost za stranko, ki se spusti v sodni spor, in če je pogajalski razkorak v komunikaciji in pri racionalnem videnju območja možnega dogovora res takšen, da ureditev spora brez oblastvene odločitve ni več mogoča.

Rezultati analize kažejo glede na uradne statistične podatke za okrožna sodišča v RS, ki vključujejo družinske zadeve, dokaj presenetljivo visok delež zadev, ki odražajo ne samo dejstvo, da formalni vzvodi pravnega postopka pripomorejo k sodnemu poravnavanju, ampak se lahko sklepa glede na visok delež zadev, ki so bile izvensodno poravnane, da hkrati s formalnim izmenjavanjem vlog in srečevanjem na narokih pri nekaterih sporih še vedno istočasno potekajo neformalna izvensodna pogajanja. To je bilo opazno tako iz vlog strank, ki so pred naroki prosile za njihovo preložitve zaradi možnosti poravnave, kot tudi, da so na narokih sodniki prelagali obravnave na nove termine, ker so stranke povedale, da se mislijo dogovoriti oziroma da že tečejo pogajanja. Pri umiku tožbe zaradi izvensodne poravnave ali izpolnitve zahtevka s strani toženca se je razlog umika dal razbrati iz dejanja, s katerim je tožnik umaknil tožbo (15,12 %). Tožba je bila umaknjena s pisno vlogo v 23,41 % pravn (Tabela 20). Umik tožbe ne glede na razlog so zadeve (26,34 %), v katerih je prišlo do umika tožbe s pisno vlogo oziroma do umika zaradi pomiritve. Na državni ravni je sicer viden trend naraščanja deleža sodnih poravnav, vendar je vzorčni delež 22,44 % precej višji od 16,31 % za RS za leto 2009. 16,31 % zadev je bilo po uradni statistiki za leto 2009 tudi s sklepom ustavljenih (zaradi umika tožbe), kar je ponovno precej manj od vzorčnih 26,34 %. Ena razlaga za takšno razliko so družinske zadeve, za katere v uradni statistiki ne vemo, kakšen delež imajo pri naravi končnih sodnih odločb. Druga bolj pomembna razlaga pa je program alternativnega reševanja sporov z mediacijskim postopkom, ki je bil pionirsko uveden na Okrožnem sodišču v Ljubljani (druga sodišča so pri tem še v začetni fazi). Zaradi uspešnih mediacij se namreč poveča delež sodnih poravnav in izvensodnih dogovorov, ki privedejo do umika tožbe.

Tabela 20: Delež končnih odločb z izrazitim pogajalskim elementom in nasprotne tožbe (v %)

Umik tožbe zaradi pomiritve	Umik tožbe z vlogo	Umik tožbe ne glede na razlog	Sodna poravnava	Zamudna sodba	Navadna sodba in delna ustavitve	Nasprotna tožba
15,12	23,41	26,34	22,44	8,29	7,32	3,41

Prilagajanje pogajalskih izhodišč je vidno tudi iz zadev, v katerih je bila izdana navadna sodba skupaj s sklepom o delni ustavitvi postopka – 7,32 %, ki je bil v večini posledica delnega umika tožbenega zahtevka (po višini – tipično pri nepremoženjskih škodah). Pri 7,31 % pravn je bil izdan sklep o dovolitve spremembe tožbe – statistika pa ni dober pokazatelj dejanskih sprememb, saj sodišča ne izdajajo vedno sklepov, ampak se implicitno prizna sprememba (po moji oceni jih je tako vsaj še enkrat več). V 8,29 % se je pravda končala z zamudno sodbo zaradi popolne pasivnosti toženca, ki ni pravočasno odgovoril na tožbo. Toženec je v 3,41 % odgovoril na tožbo agresivneje z nasprotno tožbo. S sodbo na podlagi pripoznavne se je končalo 0,9 % zadev, enak delež s sodbo na podlagi odpovedi.

6.7 Trajanje postopka in njegova odvisnost od aktivnosti

Prvo od dveh ključnih raziskovalnih vprašanj magistrske naloge je, koliko časa stranke v pravnem postopku, končanem na pravnem oddelku Okrožnega sodišča v Ljubljani,

potrebujejo, da pridobijo (o)d(o)govor (tretjega) o pravični in učinkoviti rešitvi spornega razmerja. Vzorčni podatki kažejo, da postopek na 1. stopnji od prejema tožbe do izdaje prve končne prvostopenjske odločbe v povprečju traja 2,21 leta oziroma 26,91 mesecev oziroma 807 dni (Tabela 21). Od prejema tožbe do odprave s strani prvostopenjskega sodišča v zadevi zadnje končne odločbe sodišča 1., 2., ali 3. stopnje v povprečju preteče 2,96 leta oziroma 35,81 mesecev oziroma 1074 dni. Najdlje je postopek na 1. stopnji trajal 10,8 let, najkrajši pa 14 dni. Celoten postopek do konca sodnega spora je v vzorcu v eni zadevi najdaljši 18,1 let.

Tabela 21: Opisne statistike za trajanje postopka na 1. stopnji in celotno trajanje sodnega spora

	Trajanje na 1. stopnji			Skupno trajanje		
	Leto	Mesec	Dan	Leto	Mesec	Dan
Povprečje	2,213	26,9	808	2,943	35,8	1075
Mediana	2,1	25,1	752	2,4	29,3	878
Stan. odklon	1,792	21,7	652	2,707	32,9	988
Minimum	0	0,5	14	0	0,6	17
Maksimum	10,8	131,3	3938	18,1	220,2	6607

Če pogledam razredno porazdelitev glede na krajša razdobja, se 48,3 % zadev na 1. stopnji reši v obdobju do 2 let, 51,7 % pa traja več kot 2 leti (Tabela 22). V času do 6 mesecev novega mejnika za definicijo sodnega zaostanka za 1. stopnji se konča 17,6 % pravnih, kar ponovno potrjuje nerealnost postavljene zahteve. Večina teh 17 % pa odpade na procesne odločitve (umiki tožb) in zamudne sodbe, ki prave aktivnosti sodnika sploh ne potrebujejo. 40,5 % sporov se na 1. stopnji konča v obdobju 2–4 let. V času do enega leta se sodni spor dokončno zaključi v 25,4 %, v 41 % zadev traja do 2 leti, 59 % več kot 2 leti – od tega 22,9 % sporov traja več kot 4 leta.

Tabela 22: Trajanje postopka na 1. stopnji in skupno v razredih

Trajanje	Na 1. stopnji			Celotno		
	Frekvenca	%	Kumulativni %	Frekvenca	%	Kumulativni %
do enega meseca	3	1,5	1,5	1	0,5	0,5
nad en mesec do 6 mesecev	33	16,1	17,6	31	15,1	15,6
nad 6 mesecev do enega leta	26	12,7	30,2	20	9,8	25,4
nad eno leto do dve leti	37	18	48,3	32	15,6	41
nad dve leti do 4 leta	83	40,5	88,8	74	36,1	77,1
nad 4 leta	23	11,2	100	47	22,9	100
Skupno	205	100		205	100	

Pristop iz raziskave in njeni podatki so težko primerljivi z uradnimi statistikami Ministrstva za pravosodje RS, saj so iz njih možni le posredni izračuni dolžin postopka za posamezno sodišče (Točka 5.3) – celotno trajanje sodnega spora pa je prav tako možno dobiti le s simulacijami izračunov posameznih scenarijev reševanja. Vsekakor bi bilo dobro javnosti predstaviti podatke o tem, koliko časa trajajo posamezne zadeve po fazah postopka in skupno.

Raziskovalno načelo, da je sodni spor lahko končan tudi šele z odločitvijo o morebitnem izrednem pravnem sredstvu (in ne nujno pravnomočnostjo), pa je skladno tudi s stališči ES o pravici do sojenja v razumnem roku.

Glede na trajanje v Zadevi Lukenda je mogoče dobiti delež zadev, ki se niso končale v kritičnem času iz primera Lukende (Tabela 23), kar daje poenostavljeno oceno, v koliko zadevah je bila kršena pravica do sojenja v razumnem roku (brez nepotrebnega odlašanja). Približno vsaka deseta zadeva traja do prve končne odločbe na 1. stopnji dlje od 4 let (11,7 %), v vsaki dvajseti zadevi pa je celotni sodni spor daljši od 5 let in 3 mesecev (5,4 %). Rezultati na prvi pogled niso alarmantni, vendar je treba upoštevati, da je v strukturi zadev, ki sodnikom vzamejo največ produkcijskega časa z opravo glavne obravnave (glej t-test za 1. NGO – točka 6.7.1), ta delež višji za približno slabo polovico, kar pa je lahko zaskrbljujoče.

Tabela 23: Trajanje postopkov glede na čas reševanja v Zadevi Lukenda

Trajanje:	Na 1. stopnji		Celotno	
	Frekvenca	%	Frekvenca	%
Krajše od Lukende	181	88,3	194	94,6
Daljše od Lukenda	24	11,7	11	5,4
Skupno	205	100	205	100

6.7.1 Vpliv narave odločanja na dolžino spora

Zaradi opaznega prevladovanja zadev, ki se ne končajo z izdajo navadne sodbe, ampak s sklepom o ustavitvi postopka zaradi umika tožbe, s sodno poravnavo ali izdajo zamudne sodbe, ki so specifične zaradi neposrednega avtonomnega pogajalskega vpliva strank, ki zmanjšuje delovanje sodišča pri fazi končnega določanja na minimum, sem navedene »pogajalske« končne odločbe poimenoval procesne odločbe. Z vidika trajanja postopka so zanimive, ker so praviloma izdane relativno kmalu po vložitvi tožbe; z vidika uspešnosti pa so zanimive, ker ima odločitev sodišča pri obsegu uspeha postranski pomen (nekoliko večji vpliv je le pri zamudni sodbi, manjši tudi pri sodnih poravnava).

Drug razlikovalni element aktivnosti je oprava prvega naroka za glavno obravnavo – 1. NGO, ki predstavlja najbolj pomembno dejanje sodišča pred izdajo končne odločbe. S 1. NGO se sicer v vzorcu poveča verjetnost izdaje meritorne sodne odločitve, vendar je ta še vedno strukturalno nizka (2/3 zadev, v katerih je opravljen 1. NGO doživi končni epilog s sodbo), saj prihaja do procesnih odločitev tudi v času po 1. NGO.

Raziskovalni vprašanji pri vplivu narave odločanja na dolžino postopka sta:

- ali obstaja statistično značilna razlika med postopki, ki se končajo s procesnimi odločbami, in postopki, ki se končajo z meritorno odločitvijo sodišča (zaradi majhnega števila je zanemarljiv vpliv zavrženj tožb in sodb na podlagi pripoznavne in odpovedi, ki bi se sicer lahko uvrstili med procesne odločbe),

- ali obstaja statistično značilna razlika med postopki, v katerih je opravljen 1. NGO, in tistimi brez 1. NGO.

Trajanje postopka na 1. stopnji do prve končne odločbe je pri procesnih odločbah (1,7 let) za 1,1 leto krajše od postopkov, končanih z meritorno odločbo (2,8 let) – Tabela 24. Skupno trajanje pa je pri procesnih odločbah (2,1 let) kar za 1,8 leta krajše od postopkov, končanih z meritorno odločbo (3,9 let).

Tabela 24: Opisne statistike za trajanje za skupino zadev s procesnimi odločbami in skupino z meritornimi odločbami

Obdobje primerjave	Procesna odločba: umik, sodna poravnava ali zamudna sodba	N	Povprečje	Stand. Odklon	Stand. napaka povprečja
Trajanje 1. stopnja (leta)	Ni procesne odločbe	91	2,837	1,953	0,205
	Procesna odločba	114	1,715	1,482	0,139
Celotno trajanje (leta)	Ni procesne odločbe	91	3,984	2,589	0,271
	Procesna odločba	114	2,112	2,514	0,235

Levenov test domneve o enakosti varianc za trajanje postopka na 1. stopnji ne dovoljuje zavrnitve hipoteze o enakosti varianc pri $F = 0,95$ in stopnji značilnosti 0,33 (Tabela 25). T-test pa pri vrednosti $t = 4,67$ in stopnji značilnosti, manjši od 0,001, dovoljuje zavrnitev ničelne domneve o enakosti aritmetičnih sredin skupine brez in s procesnimi odločbami, zato lahko sprejem sklep, da pravda na 1. stopnji v povprečju traja dlje, če ni izdana procesna odločba. Enak sklep o krajšem postopku pri procesnih odločbah lahko sprejem za celotno trajanje postopka, saj je $t = 5,22$ pri stopnji značilnosti manjši od 0,001.

Tabela 25: Primerjava aritmetičnih sredin trajanja za skupini s procesno odločbo ali brez nje s t-testom

Test neodvisnih vzorcev		Levenov test enakosti varianc		t-test enakosti aritmetičnih sredin				
		F	Sig.	t	Stop. prost.	Sig. (2-stranska)	Razlika povp.	Stand. napaka razlike
Trajanje 1. stopnja (leta)	Enaki varianci	0,952	0,330	4,679	203,000	0,000	1,122	0,240
	Neenaki varianci			4,539	164,113	0,000	1,122	0,247
Celotno trajanje (leta)	Enaki varianci	1,574	0,211	5,225	203,000	0,000	1,871	0,358
	Neenaki varianci			5,207	190,503	0,000	1,871	0,359

Trajanje postopka na 1. stopnji do prve končne odločbe je v zadevah brez 1. NGO (1 leto) za 1,8 leto krajše od postopkov s 1. NGO (2,8 let) – Tabela 26. Skupno trajanje pa je pri pravih brez 1. NGO (1,09 let) kar za 2,76 let krajše od postopkov s 1. NGO (3,86 let).

Tabela 26: Opisne statistike za trajanje postopka za skupini s 1. NGO in brez njega

Obdobje primerjave	1. NGO: opravljen 1. narok za glavno obravnavo	N	Povprečje	Stand. Odklon	Stand. napaka povprečja
Trajanje 1. stopnja (leta)	Ni 1. NGO	68	1,013	1,444	0,175
	1. NGO	137	2,809	1,647	0,141
Celotno trajanje (leta)	Ni 1. NGO	68	1,094	1,472	0,179
	1. NGO	137	3,861	2,714	0,232

Levenov test domneve o enakosti varianc za trajanje postopka na 1. stopnji ne dovoljuje zavrnitve hipoteze o enakosti varianc pri $F = 1,36$ in stopnji značilnosti 0,24 (Tabela 27). T-test pa pri vrednosti $t = -7,64$ in stopnji značilnosti, manjši od 0,001, dovoljuje zavrnitev ničelne domneve o enakosti aritmetičnih sredin skupine z in brez 1. NGO, zato lahko sprejemem sklep, da pravda na 1. stopnji v povprečju traja dlje, če je opravljen 1. NGO. Enak sklep o krajšem postopku v sporih brez 1. NGO lahko sprejemem za celotno trajanje postopka, saj je $t = -9,45$ pri stopnji značilnosti, manjši od 0,001 (Levenov test domneve o enakosti varianc skupin pri celotnem trajanju postopka je odkril značilno razliko, zato je t-test izveden ob domnevi neenakosti varianc).

Tabela 27: Primerjava aritmetičnih sredin trajanja za skupini s 1. NGO in brez njega s t-testom

Test neodvisnih vzorcev		Levenov test enakosti varianc		t-test enakosti aritmetičnih sredin				
		F	Sig.	t	Stop. prost.	Sig. (2-stranska)	Razlika povp.	Stand. napaka razlike
Trajanje 1. stopnja (leta)	Enaki varianci	1,361	0,245	-7,647	203	0,000	-1,796	0,235
	Neenaki varianci			-7,994	150,57	0,000	-1,796	0,225
Celotno trajanje (leta)	Enaki varianci	12,026	0,001	-7,845	203	0,000	-2,766	0,353
	Neenaki varianci			-9,453	201,38	0,000	-2,766	0,293

Oba rezultata preizkusa domnev o neenakosti aritmetičnih sredin sta pričakovana, saj so umiki tožb in zamudne sodbe značilni za fazo priprave na glavno obravnavo, kar ob visokem deležu takšnih odločitev posledično skrajša povprečje znotraj skupine procesnih odločb, v kateri so sodne poravnave večinoma vezane na obdobje po prvem naroku, ko ponovno intenzivneje steče (ne)formalna komunikacija med strankama, v času pred prvim narokom pa so v veliki meri posledica uspešnih mediacij.

6.7.2 Regresijska analiza vplivov na trajanje postopka

Glavno raziskovalno vprašanje je bilo, kakšno je razmerje med številnimi dejavniki spora (predstavljeni predvsem v točkah 6.3–6.6) in časom reševanja (oziroma uspehom v točki 6.8) zadeve kot odvisno spremenljivko.

Z multiplo linearno regresijsko analizo sem preveril vplive na trajanje (uspeh v točki 6.8) s tremi nadgrajujočimi se modeli:

- V prvem modelu se preizkuša vpliv primarnih dejavnikov spora, in sicer vrste spora po temelju (lastninske, pogodbe, obogatitve – odškodnine pa so v modelih razvidne iz vpliva na konstante, saj so bile zaradi svoje številnosti vzete za primerjalno oporo), vrednosti spora ter skupnega števila strank v zadevi.
- V drugem modelu dodam primarnim dejavnikom spremenljivke, ki opisujejo naravo odločanja – vrsto končne odločbe (za primerjavo so določene procesne odločbe), izvedbo 1. NGO ter število stopenj odločanja, na katerih se je odločalo o (vsebini) tožbeni zahtevi (števila stopenj razumljivo ni pri regresijski analizi za trajanje na 1. stopnji).
- V tretjem modelu dodam spremenljivkam iz drugega modela kazalnike aktivnosti tožnika – dolžino njegovih vlog, dolžino njegovih izvedenskih mnenj ter dolžino iz naslova zaslišanja tožnika in njegovih prič na narokih (tožnikova aktivnost kot približek merila aktivnosti strank je bila izbrana zaradi značilnih korelacij dejavnosti tožnika in toženca (Točka 6.4) ter dejstva, da se pri uspehu prvenstveno meri tožnikov uspeh).

V nadaljevanju zaradi lažje prepoznavnosti imenujem prvi model tudi primarni dejavniki, drugi narava odločanja in tretji aktivnost strank.

Najprej preverim, kakšen vpliv imajo neodvisne spremenljivke na trajanje postopka na 1. stopnji. Tako lahko za primarne dejavnike spora v prvem modelu ugotovim (Tabela 28), da trajanje postopka na 1. stopnji ni statistično značilno odvisno od teh spremenljivk (sprememba F je značilna pri 0,093) pri stopnji tveganja 5 %, ki je splošno sprejemljiva v družboslovnem raziskovanju; je pa zaznana statistično značilna odvisnost pri stopnji tveganja 10 %. Determinacijski koeficient (R^2) nam pove, da primarni dejavniki pojasnijo le 4,6 % variance trajanja. Koeficient multiple korelacije primarnih dejavnikov s trajanjem na prvi stopnji odraža šibko pozitivno povezanost ($R = 0,214$). Stopnje prostosti (sp) pa kažejo vključevanje spremenljivk v model(e). Z dodajanjem narave odločanja v drugem modelu, ta pri stopnji značilnosti, manjši od 0,001, za F test pojasni dodatnih 24,3 % variance (sprememba R^2) trajanja na 1. stopnji. Koeficient multiple korelacije narave odločanja s trajanjem na 1. stopnji je 0,538 (R), kar že kaže na relativno močno povezanost. Statistično značilen ($p < 0,001$) je tudi tretji model, pri čemer dodajanje aktivnosti stranke pojasni dodatnih 5,3 % variance odvisne spremenljivke (skupno pa 34,2 %).

Tabela 28: Osnovne statistike za regresijske modele pri trajanju postopka na 1. stopnji

Model	R	R^2	Stand. napaka ocene	Sprem. R^2	Sprem. F	sp1	sp2	Sig. F sprem.	F-test	Sig.
1	0,214	0,046	1,772	0,046	1,916	5	199	0,093	1,92	0,093
2	0,538	0,289	1,537	0,243	33,707	2	197	0,000	11,45	0,000
3	0,585	0,342	1,490	0,053	5,239	3	194	0,002	10,10	0,000

Podrobnejši pregled regresijskih modelov primarnih dejavnikov, narave odločanja in aktivnosti strank pokaže (Tabela 29), da ima v prvem modelu statistično značilen vpliv ($p = 0,017$) pri stopnji tveganja 5 % parcialni regresijski koeficient za skupno število strank v posamezni pravdi, za katero je zaznana šibka pozitivna povezanost ($b = 0,337$ in korelacijski koeficient $0,145$). V drugem modelu je statistično značilen vpliv pri obogatitvah ($p = 0,003$), najbolj značilen pa je dejavnik oprave 1. NGO (p je manjši od $0,001$), ki tudi občutno podaljšuje pravdo ($b = 1,741$). Takoj moram opozoriti, da so tu obogatitve zaradi majhnega števila statistično nezanimive in njihov vpliv v smislu vrste spora na trajanje (oziroma uspeh) ne jemljem kot dokaz povezanosti med vrsto spora in odvisno spremenljivko. Če bi se dodale odškodninam, tako kot so zavedene v uradnih statistikah, potem v drugem modelu ni statistično dokazane povezave med vrsto spora in trajanjem. Pri stopnji tveganja 5 % je ponovno viden pozitiven vpliv števila strank na dolžino postopka na prvi stopnji. Pri stopnji tveganja 10 % (v družboslovnih raziskavah se sicer na zgornji meji tolerira 5-odstotni prag tveganja), je značilno različen parcialni koeficient korelacije procesnih odločb ($b = -0,416$ in korelacijski koeficient $-0,312$, kar daje oceno, da so postopki na prvih stopnjah pri procesnih odločbah relativno krajši). Pri aktivnosti strank so ponovno statistično najbolj značilni ($p < 0,001$) daljši spori s 1. NGO ($b = 1,331$), najpomembneje pa je, da dolžina tožnikovih vlog pri stopnji značilnosti $0,005$ dokazano podaljša pravni spor, čeprav le za malo ($b = 0,07$). Statistično značilen ($p = 0,003$) je ponovno parcialni regresijski koeficient pri nerelevantnih obogatitvah. Pri stopnji tveganja 5 % so statistično značilni še vplivi števila strank (šibek pozitivni vpliv – $b = 0,248$). Ostali dejavniki regresijskega modela ne pojasnjujejo statistično značilno trajanja prvostopenjskega postopka, blizu je le izdaja procesne odločbe, ki pri $p = 0,104$ odraža daljše postopke pri izdaji meritornih odločb. Standardiziran koeficient pri 1. NGO ($0,35$) kaže največjo spremembo v standardnem odklonu trajanja, če se spremeni standardni odklon pri zadevah s 1. NGO – kar dodatno kaže močen vpliv tega dejavnika na dolžino (zanemarjene obogatitve). Navadni (Pearsonov) koeficient korelacije med zadevami s 1. NGO in trajanjem na 1. stopnji je $0,473$, kar kaže na zmerno povezanost, delni koeficient korelacije ostaja razmeroma nespremenjen pri $0,319$ (edinstven vpliv te spremenljivke na trajanje z izločenim skupnim vplivom ostalih pojasnjevalnih spremenljivk). Dolžina vlog tožnika ima relativno visok standardizirani koeficient $0,214$, korelacijski koeficient $0,421$ in delni korelacijski koeficient $0,19$, kar dokazuje statistično značilno povezavo s trajanjem postopka na 1. stopnji. V regresijskih modelih ni opaznega problema multikolinearnosti med neodvisnimi spremenljivkami, saj so vrednosti tolerance nad $0,2$ ($0,605$ pri 1. NGO), vrednosti VIF pa v bližini 1 (10 predstavlja kritično vrednost).

Tabela 29: Regresijski model s koeficienti, t-testom, korelacijami in preverbo multikolinearnosti za trajanje postopka na 1. stopnji

Model	Nestandardizirani koeficienti		Stand. koef.	t	Sig.	Korelacije		Kolinearnost		
	B	Stand. napaka	Beta			Pear.	Delna	Toleran.	VIF	
1	(Konstanta)	1,557	0,377		4,133	0,000				
	Lastninske	-0,273	0,326	-0,064	-0,837	0,403	-0,007	-0,059	0,826	1,211
	Pogodbe	-0,410	0,297	-0,106	-1,380	0,169	-0,090	-0,097	0,816	1,226
	Obogatitve	1,038	0,749	0,098	1,386	0,167	0,101	0,098	0,962	1,039
	Vrednost spora	0,000	0,000	-0,031	-0,444	0,658	-0,046	-0,031	0,968	1,033
	Število strank	0,337	0,140	0,170	2,407	0,017	0,145	0,168	0,958	1,044
2	(Konstanta)	0,388	0,448		0,867	0,387				
	Lastninske	0,197	0,289	0,046	0,681	0,496	-0,007	0,048	0,793	1,260
	Pogodbe	0,166	0,270	0,043	0,614	0,540	-0,090	0,044	0,744	1,345
	Obogatitve	1,961	0,661	0,185	2,969	0,003	0,101	0,207	0,930	1,076
	Vrednost spora	0,000	0,000	0,002	0,031	0,975	-0,046	0,002	0,964	1,038
	Število strank	0,298	0,122	0,151	2,451	0,015	0,145	0,172	0,955	1,048
	S 1. NGO	1,741	0,270	0,459	6,454	0,000	0,473	0,418	0,715	1,399
	Procesna odločba	-0,416	0,243	-0,116	-1,711	0,089	-0,312	-0,121	0,790	1,266
3	(Konstanta)	0,402	0,435		0,924	0,357				
	Lastninske	0,219	0,284	0,051	0,769	0,443	-0,007	0,055	0,771	1,297
	Pogodbe	0,183	0,266	0,047	0,689	0,492	-0,090	0,049	0,719	1,391
	Obogatitve	1,920	0,644	0,181	2,982	0,003	0,101	0,209	0,919	1,088
	Vrednost spora	0,000	0,000	-0,014	-0,241	0,810	-0,046	-0,017	0,956	1,046
	Število strank	0,248	0,119	0,125	2,082	0,039	0,145	0,148	0,938	1,067
	S 1. NGO	1,331	0,284	0,350	4,680	0,000	0,473	0,319	0,605	1,654
	Procesna odločba	-0,388	0,237	-0,108	-1,633	0,104	-0,312	-0,116	0,779	1,284
	Dolžina vlog tž	0,070	0,025	0,214	2,830	0,005	0,421	0,199	0,592	1,690
	Dolžina izvedenskih mnenj tožnika	0,014	0,014	0,067	1,001	0,318	0,263	0,072	0,749	1,335
	Dolžina tožnikovih zaslišanj	0,005	0,033	0,010	0,142	0,887	0,281	0,010	0,724	1,381

Pri vključevanju posameznih neodvisnih spremenljivk (ne v sklopu modela) bi vsi novi dejavniki glede na prvi model (Priloga 3) statistično značilno dodatno pojasnili trajanje postopka (najbolj 1. NGO, sledijo procesne odločbe, dolžina tožnikovih vlog, dolžina izvedenskih mnenj, najmanj pa dolžina zaslišanj). Glede na drugi model sta statistično značilni dodana dolžina vlog in izvedenskih mnenj, vpliv dolžine zaslišanj pa je neznačilen.

Nadalje sem ugotavljal, kakšen vpliv imajo neodvisne spremenljivke na celotno trajanje spora. Tako lahko za primarne dejavnike spora v prvem modelu ugotovim (Tabela 30), da celotno trajanje postopka na 1. stopnji ni statistično značilno odvisno od teh spremenljivk (sprememba F je značilna pri 0,34 – vpliv je torej še manjši kot pri prvostopenjskem trajanju, pri katerem je sprememba značilna pri 0,093). Determinacijski koeficient (R^2) nam pove, da primarni dejavniki pojasnijo le 2,8 % variance trajanja (4,6 % 1. stopnja). Pri stopnjah prostosti se opazi razlika za 1 v drugem modelu, ker je dodana še spremenljivka števila stopenj odločanja. Z dodajanjem narave odločanja v drugem modelu, ta pri stopnji

značilnosti, manjši od 0,001, za F-test pojasni dodatnih 46,3 % variance (sprememba R²) celotnega trajanja. Koeficient multiple korelacije narave odločanja s celotnim trajanjem je 0,7 (R), kar kaže na srednje močno povezanost. Statistično značilen (p < 0,001) je tudi tretji model, pri čemer dodajanje aktivnosti stranke pojasni dodatnih 10 % variance celotnega trajanja (skupno pa 59 %).

Tabela 30: Osnovne statistike za regresijske modele pri trajanju celotnega postopka

Model	R	R ²	Stand. napaka ocene	Sprem. R ²	Sprem. F	sp1	sp2	Sig. F sprem.	F-test	Sig.
1	0,167	0,028	2,702	0,028	1,141	5	199	0,340	1,141	0,340
2	0,700	0,491	1,971	0,463	59,346	3	196	0,000	23,60	0,000
3	0,768	0,590	1,781	0,100	15,659	3	193	0,000	25,28	0,000

Statistično sicer neznačilen prvi regresijski model vsebuje parcialni regresijski koeficient 0,484 za število strank, ki je značilen pri stopnji tveganja 5 % (Tabela 31). Pregled statistično značilnih regresijskih modelov narave odločanja in aktivnosti strank pokaže, da ima v drugem modelu statistično značilen vpliv (p = 0,012) parcialni regresijski koeficient pri obogatitvah (ponovno občutno daljše od konstante), najbolj značilno (pri obeh je p manjši od 0,001) pa dejavnika oprave 1. NGO (b = 2,086) in število stopenj odločanja (b = 2,209) podaljšujeta sodni spor. Ponovno je razviden statistično značilen vpliv (b = 0,437) števila strank pri stopnji tveganja 1 %. Po uvedbi aktivnosti strank v regresijo v tretjem modelu so najbolj statistično značilni (p < 0,001) vplivi števila stopenj, oprave 1. NGO ter dolžina tožnikovih vlog. Pri tem ima največji dokazan vpliv število stopenj (b = 1,681), sledi oprava 1. NGO (b = 1,324) in dolžina tožnikovih vlog (b = 0,108). Pri stopnji tveganja 1 % so statistično značilni vplivi dolžine tožnikovih zaslišanj (b = 0,108). Pri p = 0,03 je značilen tudi relativno nizek vpliv števila strank na podaljšanje spora (b = 0,312). Statistično značilno pri stopnji tveganja 10 % so daljši lastninski spori (b = 0,567) glede na odškodnine (enako nezanimive obogatitve pri stopnji tveganja 5 %) ter spori z daljšimi izvedenskimi mnenji (sicer le minimalna ocenjena sprememba pri b = 0,033). Vsi posamezni dejavniki aktivnosti strank torej dokazano vplivajo na podaljševanje celotnega postopka (pri postopku na prvi stopnji je to veljalo le za dolžino tožnikovih vlog). Ostali dejavniki regresijskega modela (pogodbe, vrednost spora, procesna/meritorna odločba) ne pojasnjujejo statistično značilno celotnega trajanja sodnega spora. Standardiziran koeficient 0,378 pri številu stopenj kaže največjo spremembo v standardnem odklonu celotnega trajanja, če se spremeni standardni odklon pri številu stopenj – kar dodatno kaže najmočnejši vpliv tega dejavnika na celotno dolžino (zanemarjene obogatitve). Navadni (Pearsonov) koeficient korelacije med številom stopenj in skupnim trajanjem je 0,605, kar kaže na srednje močno povezanost, delni koeficient korelacije ostaja razmeroma nespremenjen pri 0,433 (edinstven vpliv te spremenljivke na trajanje z izločenim skupnim vplivom ostalih pojasnjevalnih spremenljivk). Oprava 1. NGO ima standardizirani koeficient 0,231 in korelacijski koeficient 0,482 (delni 0,269). Tudi dolžina vlog tožnika ima relativno visok standardiziran koeficient (0,217), korelacijski koeficient 0,56

in delni korelacijski koeficient 0,248 (zmanjšanje za polovico glede na navadni koeficient korelacije kaže na relativno visoko skupno učinkovanje dolžine vlog in ostalih odvisnih spremenljivk). V regresijskih modelih ni opaznega problema multikolinearnosti med neodvisnimi spremenljivkami, saj so vrednosti tolerance nad 0,2 (npr. 0,661 pri številu stopenj), vrednosti VIF pa v bližini 1.

Tabela 31: Regresijski model s koeficienti, t-testom, korelacijami in preverbo multikolienarnosti za skupno trajanje

Model	Nestandardizirani koeficienti		Stand. koef.	t	Sig.	Korelacije		Kolinearnost		
	B	Stand. napaka	Beta			Pear.	Delna	Toleran.	VIF	
1	(Konstanta)	1,774	0,575		3,087	0,002				
	Lastninske	0,027	0,498	0,004	0,054	0,957	0,036	0,004	0,826	1,211
	Pogodbe	-0,167	0,453	-0,028	-0,368	0,713	-0,027	-0,026	0,816	1,226
	Obogatitve	0,730	1,142	0,046	0,640	0,523	0,034	0,045	0,962	1,039
	Vrednost spora	0,000	0,000	-0,006	-0,084	0,933	-0,011	-0,006	0,968	1,033
	Število strank	0,484	0,214	0,162	2,266	0,025	0,157	0,159	0,958	1,044
2	(Konstanta)	-3,000	0,678		-4,426	0,000				
	Lastninske	0,524	0,372	0,081	1,410	0,160	0,036	0,100	0,788	1,269
	Pogodbe	0,417	0,348	0,071	1,196	0,233	-0,027	0,085	0,734	1,362
	Obogatitve	2,161	0,847	0,135	2,551	0,012	0,034	0,179	0,930	1,076
	Vrednost spora	0,000	0,000	0,021	0,402	0,688	-0,011	0,029	0,963	1,038
	Število strank	0,437	0,156	0,146	2,802	0,006	0,157	0,196	0,954	1,048
	S 1. NGO	2,086	0,354	0,364	5,891	0,000	0,482	0,388	0,682	1,467
	Procesna odločba	0,209	0,334	0,038	0,625	0,533	-0,344	0,045	0,688	1,454
Število stopenj	2,209	0,263	0,497	8,403	0,000	0,605	0,515	0,744	1,344	
3	(Konstanta)	-2,144	0,628		-3,414	0,001				
	Lastninske	0,567	0,340	0,088	1,667	0,097	0,036	0,119	0,768	1,302
	Pogodbe	0,411	0,319	0,070	1,289	0,199	-0,027	0,092	0,714	1,400
	Obogatitve	1,900	0,770	0,119	2,468	0,014	0,034	0,175	0,919	1,088
	Vrednost spora	0,000	0,000	0,004	0,090	0,928	-0,011	0,006	0,956	1,046
	Število strank	0,312	0,142	0,104	2,189	0,030	0,157	0,156	0,936	1,069
	S 1. NGO	1,324	0,341	0,231	3,882	0,000	0,482	0,269	0,601	1,665
	Procesna odločba	0,101	0,303	0,019	0,332	0,740	-0,344	0,024	0,683	1,464
	Število stopenj	1,681	0,252	0,378	6,672	0,000	0,605	0,433	0,661	1,512
	Dolžina vlog tž	0,108	0,030	0,217	3,563	0,000	0,568	0,248	0,571	1,752
	Dolžina izvedenskih mnenj tožnika	0,033	0,017	0,105	1,972	0,050	0,358	0,141	0,749	1,336
	Dolžina tožnikovih zaslišanj	0,108	0,041	0,146	2,651	0,009	0,507	0,187	0,696	1,437

Pri vključevanju posameznih neodvisnih spremenljivk glede na prvi model (Priloga 3) vsi novi dejavniki statistično značilno dodatno pojasnijo trajanje postopka (enako kot za prvostopenjsko trajanje najbolj 1. NGO, sledi procesna odločba, število stopenj, dolžina tožnikovih vlog, dolžina izvedenskih mnenj, najmanj pa dolžina zaslišanj). Glede na drugi model sta pri aktivnosti strank statistično značilna dodana ne samo dolžina vlog in

izvedenskih mnenj kot za 1. stopnjo, ampak tudi dolžina zaslišanj, ki je bila pri trajanju 1. stopnje neznačilna.

Multipla linearna regresija je pokazala za trajanje na 1. stopnji značilen vpliv vrste spora pri obogatitvah, kar se lahko zanemari zaradi nerelevantnosti te skupine (majhnost in vprašljiva klasifikacija). Večje število strank podaljšuje prvostopenjski postopek, vendar relativno malo glede na ostale značilne vplive. Bolj značilen je namreč vpliv narave odločanja (oprava 1. NGO in procesna odločba v drugem modelu), medtem ko je dolžina prvostopenjskega postopka značilno odvisna od obsega aktivnosti tožnika le v manjši meri pri dolžini tožnikovih vlog (trditveno breme). Pri celotnem trajanju je to dokazano odvisno tako od vrste spora (lastninski pri 10-odstotni stopnji tveganja, število strank pri 5-odstotni stopnji tveganja v tretjem modelu) kot tudi od narave odločanja (izjema so procesne odločbe) in aktivnosti strank (vsi trije dejavniki imajo dokazan vpliv). Z besediščem ES: če bi želeli vzeti vrednost spora kot približek pomena zadeve, ta ni značilen dejavnik za trajanje postopka niti na prvi stopnji niti celostno. Aktivnost strank (tako trditvena kot tudi dokazna) pa zelo dobro pojasnjuje spremembe celotnega trajanja, kar je mogoče razložiti kot posledico večjega vložka strank na 1. stopnji (razvidno tudi iz dejstva oprave 1. NGO), ki ga v primeru zanje neugodnih odločitev stranke želijo zaščititi z vložitvijo pritožbe, kar podaljša postopek (število stopenj je zato značilna neodvisna spremenljivka z največjim vplivom pri celotnem trajanju). Če se kot približek zapletenosti zadeve vzame izvedba dokaznega postopka (zaslišanja tožnikovih subjektov in dolžina njegovih izvedenskih mnenj), ta podaljšuje celotni spor; enako ga podaljšuje aktivnost sodišča (narava odločanja), ki pa je v tesni povezavi z aktivnostjo strank. Tak rezultat kaže, da ES upravičeno kot kriterij za presojo (krivdno povzročene) dolgotrajnosti postopka upošteva aktivnost strank (in sodišča).

6.8 Uspešnost pravnih strank in njena odvisnost od aktivnosti

Drug ključen predmet raziskave je končna uspešnost pravnih strank. Ta predstavlja učinkovito rešitev spora – delitev pogajalske pogače, ki je stranki nista uspeli razdeliti sami v času vložitve tožbe. Na celoten sodni postopek pred sodno odločitvijo se lahko gleda kot na navzven viden transakcijski strošek strank pri dosegu učinkovitega dogovora, ki je bil predstavljen v prejšnjih točkah.

Zaradi interpretacije rezultatov analize moram najprej na kratko razložiti, kaj v tej raziskavi pomeni termin uspeh stranke (podrobneje v Prilogi 1):

- predstavlja tožnikov uspeh glede (utemeljenosti) tožbenega zahtevka v odstotkih;
- načeloma je pridobljen iz stroškovne odločitve sodišča v zadnji končni sodni odločbi, če te ni bilo, sem razbral uspešnost strank iz narave odločitve o tožnikovi zahtevi;
- procesne odločitve (ustavitev postopka, zavrženje) so izenačene z vsebinsko zavrnitvijo pri določitvi uspešnosti;

- sodne poravnave, umiki tožbe zaradi izvensodne poravnave so bili ocenjeni s 50-odstotno uspešnostjo, umiki tožbe zaradi izpolnitve zahtevka s strani toženca s 100-odstotno – slednja primera pomenita prebijanje strogega načela, da se kot uspešnost strank šteje navzven viden uspeh iz odločitve o stroških postopka oziroma o tožnikovi zahtevi;
- v primerih sosporništva (predvsem to velja za toženo stran) se šteje uspeh proti vsaj enemu tožencu za uspeh tožeče strani – tipično pri zatrjevanih solidarnih obveznostih (sicer je bilo to načelo treba dejansko uporabiti le pri manjšem številu zadev).

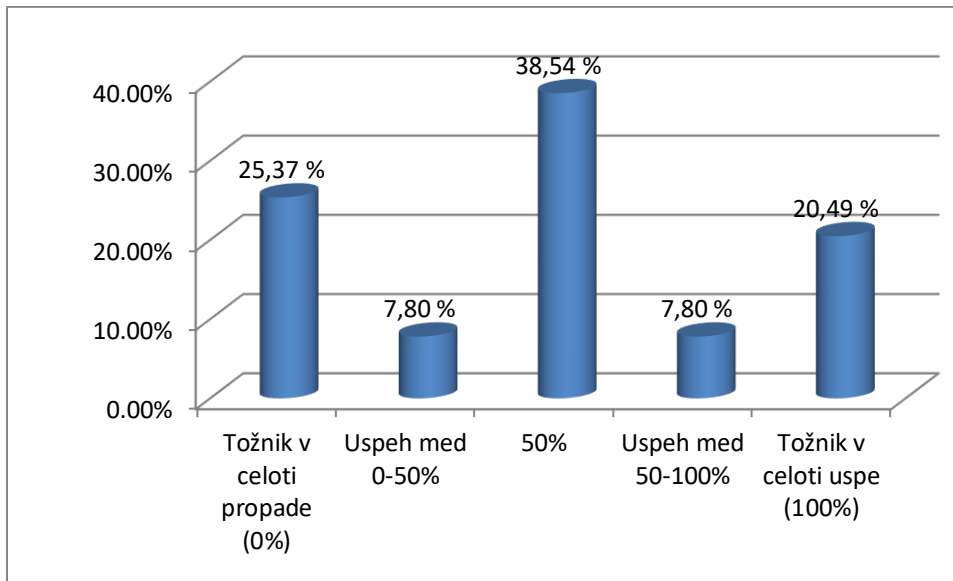
Raziskovalno vprašanje je bilo, ali lahko v vzorcu pričakujemo povprečni uspeh, ki bi se gibal v zlati sredini (45–55 %). Uspeh tožnika v pravdni igri ničelne vsote pomeni neuspeh toženca, v pravno nevtralnem sistemu (tj. brez preferencialne obravnave določene pravnne strani) je ob normalni distribuciji iracionalnosti na tožeči in toženi strani razumno pričakovani rezultat 50 : 50 pri končni uspešnosti (točka 2.2). Že temeljne opisne statistike takšno domnevo potrjujejo (Tabela 32), saj je v vzorcu tožnikova povprečna uspešnost 47,2 %, bližina mediane (50 %) pa glede na to, da je razpon uspešnosti od 0 % do 100 %, kaže na normalno porazdeljenost uspešnosti. Mera asimetrije (angl. *skewness*) 0,087, ki je skoraj 0, kaže na skoraj popolno simetričnost porazdelitve, ki ima vrh nekoliko v levo, medtem ko mera sploščenosti (angl. *kurtosis*) –1,071 izraža, da ima porazdelitev izrazit vrh, ki pa je še vedno v okvirih normalne porazdelitve. T-test je tudi pokazal, da ni statistično značilne razlike med pridobljenim vzorčnim povprečjem 47,2 % in 50 % (Priloga 3), kar posredno potrjuje domnevo zlate sredine.

Tabela 32: Opisne statistike za uspešnost

Povprečje – P	Stan. napaka P.	Mediana	Modus	Stan. odklon	Mera asimetrije – MA	Stand. napaka MA	Mera sploščenosti – MS	Stand. napaka MS	Min.	Maks.
47,20	2,469	50	50	35,358	0,087	0,170	-1,071	0,338	0	100

Porazdelitev je jasno razvidna na Sliki 3; le 15,6 % vse zadev se konča s kvantitativno različno odločitvijo od popolnega neuspeha, uspeha ali delitve na pol, pri čemer so take zadeve razdeljene popolnoma simetrično glede na 50 %.

Slika 4: Porazdelitev tožnikove uspešnosti v vzorcu

6.8.1 Vpliv narave odločanja na uspeh

Raziskovalni vprašanji pri vplivu narave odločanja na uspeh sta enaki kot pri trajanju:

- Ali obstaja statistično značilna razlika med postopki, ki se končajo s procesnimi odločbami, in postopki, ki se končajo z meritorno odločitvijo sodišča?
- Ali obstaja statistično značilna razlika med postopki, v katerih je opravljen 1. NGO, in tistimi brez 1. NGO?

Tožnikova povprečna uspešnost je pri procesnih odločbah (52 %) za 12 % višja kot v postopkih, končanih z meritorno odločbo (40 %) – Tabela 33.

Tabela 33: Opisne statistike za uspeh za skupino s procesnimi odločbami in skupino z meritornimi odločbami

Vrsta odločbe	Procesna odločba: umik, sodna poravnava ali zamudna sodba	N	Povprečje	Stand. Odklon	Stand. napaka povprečja
Uspeh	Ni procesne odločbe	91	40,552	40,621	4,258
	Procesna odločba	114	52,507	29,644	2,776

Po Levenovem testu domneve o enakosti varianc lahko zavrnem hipotezo o enakosti varianc pri $F = 37,61$ in stopnji značilnosti manjši od 0,001 (Tabela 34). T-test pri vrednosti $t = -2,35$ in stopnji značilnosti 0,02, ki je manjša od stopnje tveganja 5 %, dovoljuje zavrnitev ničelne domneve o enakosti aritmetičnih sredin skupine brez in s procesno odločbo, zato lahko sprejemem sklep, da je povprečna tožnikova uspešnost manjša v sporih, ki se končajo z meritorno odločitvijo.

Tabela 34: Primerjava aritmetičnih sredin uspeha za skupini s procesno odločbo in brez nje s t-testom

Test neodvisnih vzorcev		Levenov test enakosti varianc		t-test enakosti aritmetičnih sredin				
		F	Sig.	t	Stop. prost.	Sig. (2-stranska)	Razlika povp.	Stand. napaka razlike
Uspeh	Enaki varianci	37,614	0,000	-2,434	203,000	0,016	-11,955	4,911
	Neenaki varianci			-2,352	159,786	0,020	-11,955	5,083

Tožnikova povprečna uspešnost je pri pravih s 1. NGO (45,83 %) za 4,12 % nižja kot v postopkih brez 1. NGO (49,95 %) – Tabela 35.

Tabela 35: Opisne statistike za uspeh za skupino s 1. NGO in brez njega

Opravljen 1. NGO	1. NGO: opravljen 1. narok za glavno obravnavo	N	Povprečje	Stand. Odklon	Stand. napaka povprečja
Uspeh	Ni 1. NGO	68	49,953	38,573	4,678
	1. NGO	137	45,834	33,713	2,880

Levenov test domneve o enakosti varianc za uspešnost ne dovoljuje zavrnitve hipoteze o enakosti varianc pri $F = 0,89$ in stopnji značilnosti 0,34 (Tabela 36). T-test pa pri vrednosti $t = 0,78$ in stopnji značilnosti 0,43 ne dovoljuje zavrnitve ničelne domneve o enakosti aritmetičnih sredin skupine s 1. NGO in brez njega, zato ne morem sprejeti statistično signifikantnega sklepa, da obstaja razlika med uspešnostjo med skupinama s 1. NGO in brez njega (neznačilno je sicer višja aritmetična sredina pri zadevah brez 1. NGO).

Tabela 36: Primerjava aritmetičnih sredin uspeha za skupini s 1. NGO in brez njega s t-testom

Test neodvisnih vzorcev		Levenov test enakosti varianc		t-test enakosti aritmetičnih sredin				
		F	Sig.	t	Stop. prost.	Sig. (2-stranska)	Razlika povp.	Stand. napaka razlike
Uspeh	Enaki varianci	0,891	0,346	0,785	203	0,434	4,119	5,250
	Neenaki varianci			0,750	119,009	0,455	4,119	5,493

Rezultat t-testa pri procesnih odločbah odraža težko nalogo tožnikov pri doseganju njihove subjektivne predstave pravičnosti, ko poizkušajo o njeni objektivnosti prepričati sodišče. Enak zaključek nakazuje primerjava aritmetičnih sredin za skupini s 1. NGO in brez njega, čeprav ne na ravni statistične značilnosti. Teza za začetka točke 6.8 o nevtralnosti pravnega sistema kot pogoju za normalno porazdelitev uspešnosti okoli 50 % se zamaje pri meritornih sodnih odločbah. Že stari rimski rek *in dubio pro reo* (v dvomu v korist dolžnika) predstavlja tendenco pravnega sistema, da je dokazno breme na strani tožnika in da se mejni primeri razsojajo v toženčevu korist. Po statistični analizi je možno sprejeti sklep, da je za tožnika v povprečju bolje, če se mu uspe z nasprotno stranko poravnati tekom pravnega postopka.

6.8.2 Regresijska analiza vplivov na uspeh

Z multiplo linearno regresijo sem z istimi modeli, kot so bili predstavljeni v točki 6.7.2 pri trajanju sodnega spora, preizkušal povezave s končnim uspehom v sodnem sporu.

Tako lahko za primarne dejavnike spora prvega modela ugotovim (Tabela 37), da je uspeh strank statistično značilno odvisen od teh spremenljivk (sprememba F je značilna pri stopnji tveganja 0,1 %). Determinacijski koeficient (R^2) nam pove, da primarni dejavniki pojasnijo 11,4 % variance uspeha. Z dodajanjem narave odločanja v drugem modelu, ta pri stopnji značilnosti, manjši od 0,001, za F-test pojasni dodatne 4,5 % variance uspeha (sprememba R^2). Statistično značilen ($p < 0,001$) je tudi tretji model (F-test), pri čemer dodajanje aktivnosti stranke pojasni samo dodatnih 0,8 % variance uspeha (skupno pa vsi trije sklopi 16,7 %). Koeficient multiple korelacije končnega tretjega modela z uspehom je 0,409 (R), kar kaže na šibko povezanost.

Tabela 37: Osnovne statistike za regresijske modele pri uspehu

Model	R	R^2	Stand. napaka ocene	Sprem. R^2	Sprem. F	sp1	sp2	Sig. F sprem.	F-test	Sig.
1	0,338	0,114	33,692	0,114	5,133	5	199	0,000	5,133	0,000
2	0,400	0,160	33,068	0,045	3,529	3	196	0,016	4,654	0,000
3	0,409	0,167	33,173	0,008	0,588	3	193	0,624	3,523	0,000

Že iz prvega modela (Tabela 38) je razvidno, da je za pogodbene spore značilno višja regresijsko ocenjena uspešnost ($b = 25,69$, $p < 0,001$). To se stopnjuje v drugem ($b = 26,5$, $p < 0,001$) in tretjem modelu ($b = 26,95$, $p < 0,001$). Za vrednost spora ugotavljam, da ima pri stopnji tveganja 10 % ($p = 0,072$ v prvem, $p = 0,068$ v drugem in $p = 0,085$ v tretjem modelu) izredno (zanemarljivo) šibek negativen vpliv – v vseh modelih je $b < 0,001$, kar dovoljuje posreden sklep, da vrednost spora dejansko nima vpliva na uspešnost strank – saj je njen regresijski vpliv 0 (obenem pa je koeficient korelacije z uspehom $-0,065$). V drugem modelu imata poleg pogodb statistično značilen vpliv na uspeh pri stopnji tveganja 10 % vrednost spora in procesna odločba pri stopnji tveganja 1 %. Pri procesni odločbi je $b = 18,15$, kar kaže na statistično značilno pozitivno vplivanje na višji uspeh tožnika, če je izdana procesna odločba. Končni tretji model z vpeljano aktivnostjo strank daje zanimive rezultate. Aktivnost tožnika ni niti pri enem posamičnem dejavniku dokazano povezana s spremembo uspešnosti. Najvišja stopnja značilnosti je sicer pri dolžini tožnikovih vlog 0,277, kar pa ni signifikantno niti pri 10-odstotni stopnji tveganja. Kljub vsemu je zanimiv podatek, da bi večja dolžina tožnikovih pisanj med postopkom lahko nakazovala nasprotni učinek pri uspešnosti ($b = -0,615$, korelacijski koeficient $-0,076$). Narava odločanja je po drugi strani statistično značilen dejavnik pri 2 od 3 dejavnikov. Statistično značilno pri stopnji tveganja 10 % pojasnjuje višji uspeh tožnika ($b = 7,938$) število stopenj (standardizirani koeficient 0,137). Če je izdana procesna odločba, je uspešnost tožnika občutno večja ($b = 18,425$, $p = 0,001$), pri

čemer ima procesna odločba tudi največji standardizirani koeficient (0,26) – z drugimi besedami: tožnikova uspešnost je manjša z izdajo meritornih odločb. V regresijskih modelih ni opaznega problema multikolinearnosti med neodvisnimi spremenljivkami, saj so vrednosti tolerance nad 0,2 (npr. 0,683 pri procesnih odločbah), vrednosti VIF pa v bližini 1.

Tabela 38: Regresijski model s koeficienti, t-testom in preverbo multikolinearnosti pri uspehu

Model	Nestandardizirani koeficienti		Stand. koef.	t	Sig.	Korelacije		Kolinearnost		
	B	Stand. napaka	Beta			Pear.	Delna	Toleran.	VIF	
1	(Konstanta)	50,186	7,164		7,006	0,000				
	Lastninske	1,849	6,207	0,022	0,298	0,766	-0,106	0,021	0,826	1,211
	Pogodbe	25,699	5,647	0,336	4,551	0,000	0,300	0,307	0,816	1,226
	Obogatitve	0,695	14,233	0,003	0,049	0,961	-0,027	0,003	0,962	1,039
	Vrednost spora	0,000	0,000	-0,123	-1,811	0,072	-0,065	-0,127	0,968	1,033
	Število strank	-3,864	2,663	-0,099	-1,451	0,148	-0,078	-0,102	0,958	1,044
2	(Konstanta)	26,152	11,369		2,300	0,022				
	Lastninske	0,482	6,237	0,006	0,077	0,938	-0,106	0,006	0,788	1,269
	Pogodbe	26,503	5,841	0,347	4,537	0,000	0,300	0,308	0,734	1,362
	Obogatitve	2,293	14,211	0,011	0,161	0,872	-0,027	0,012	0,930	1,076
	Vrednost spora	0,000	0,000	-0,123	-1,838	0,068	-0,065	-0,130	0,963	1,038
	Število strank	-3,443	2,618	-0,088	-1,315	0,190	-0,078	-0,094	0,954	1,048
	S 1. NGO	6,462	5,941	0,086	1,088	0,278	-0,055	0,077	0,682	1,467
	Procesna odločba	18,152	5,606	0,256	3,238	0,001	0,168	0,225	0,688	1,454
	Število stopenj	6,290	4,410	0,108	1,426	0,155	0,030	0,101	0,744	1,344
3	(Konstanta)	24,141	11,694		2,064	0,040				
	Lastninske	1,258	6,336	0,015	0,199	0,843	-0,106	0,014	0,768	1,302
	Pogodbe	26,951	5,943	0,353	4,535	0,000	0,300	0,310	0,714	1,400
	Obogatitve	3,269	14,338	0,016	0,228	0,820	-0,027	0,016	0,919	1,088
	Vrednost spora	0,000	0,000	-0,116	-1,730	0,085	-0,065	-0,124	0,956	1,046
	Število strank	-3,350	2,653	-0,086	-1,263	0,208	-0,078	-0,091	0,936	1,069
	S 1. NGO	8,770	6,349	0,117	1,381	0,169	-0,055	0,099	0,601	1,665
	Procesna odločba	18,425	5,643	0,260	3,265	0,001	0,168	0,229	0,683	1,464
	Število stopenj	7,938	4,693	0,137	1,692	0,092	0,030	0,121	0,661	1,512
	Dolžina vlog tž	-0,615	0,564	-0,095	-1,090	0,277	-0,076	-0,078	0,571	1,752
	Dolžina izvedenskih mnenj tožnika	0,255	0,311	0,062	0,820	0,413	-0,002	0,059	0,749	1,336
	Dolžina tožnikovih zaslišanj	-0,291	0,760	-0,030	-0,383	0,702	-0,021	-0,028	0,696	1,437

Pri vključevanju posameznih neodvisnih spremenljivk glede na prvi model (Priloga 3) samo narava končne sodne odločitve (procesna odločba) statistično značilno dodatno pojasni spremembe uspeha, ostali dejavniki aktivnosti strank in narave odločanja pa ne. Nobeden od elementov aktivnosti strank dodatno ne pojasni vpliva na uspeh glede na drugi model.

Iz tretjega modela izhaja, da si tožnik dokazano ne more izboljšati svoje ravni uspešnosti z večjo aktivnostjo (niti trditveno niti dokazno) – dolžina vlog celo nakazuje statistično sicer neznačilen negativni vpliv. Pri posploševanju tega sklepa je sicer treba biti previden, ker po

drugi strani večje število stopenj kaže na povečanje uspešnosti tožnikov, kar pomeni, da se tožniku »splača« vlagati pritožbe zoper prvostopenjske končne odločbe. Pri naravi odločanja je za tožnika lahko nevarno čakanje na meritorno odločitev, ki mu prinese v povprečju slabši končni izid.

6.9 Povzetek ugotovitev analize

Primerjava regresijskih modelov pojasnjevanja trajanja postopka in uspeha strank pokaže, da regresijski modeli pojasnijo veliko več sprememb trajanja kot pa uspešnosti strank. Determinacijski koeficient je pri trajanju na 1. stopnji za 3. model 34,2 %, za celotno trajanje pa kar 59 %, medtem ko je uspešnost strank s 3. modelom pojasnjena le v 16,7 %. Strankina aktivnost ima v regresijskem modelu statistično značilen vpliv le na trajanje (bolj sicer na celotno kot na prvostopenjsko), ne pa na uspeh. Takšen rezultat primerjave je v okvirih pričakovanih, saj je logično, da se z večjo strankino aktivnostjo lahko postopek podaljša. Dokazano občutno večja strankina uspešnost z večjim informacijskim vložkom v prepričevanje sodišča, ki se izraža primarno z obsegom vlog, ki imajo zaradi strukture spremljanja vlog, ki so bile v raziskavi večinoma vložene po odvetnikih, tudi zelo jasno izrazljive stroškovne učinke, bi preprosto povedano lahko pomenila, da je možno »pravično« rešitev spora kupiti. Kar bi bilo seveda zaskrbljujoče. Normativno je tako rezultat analize pri uspešnosti strank pozitiven, saj posredno dokazuje enakomerno izmuzljivost učinkovite rešitve za tožnike in tožence, kar se sklada z domnevo normalno porazdeljenosti (i)racionalnosti na obeh straneh sodnih klopi. Pomembna vloga (i)racionalnosti, njena normalna porazdeljenost in njeno prvinsko vplivanje na (ne)uspešnost se lahko razbere tudi iz tega, da vrednost spora ne vpliva na dolžino spora ter da je pri stopnji tveganja 10 % v regresijskih modelih vpliv vrednosti spora na uspeh stranke 0 oziroma izredno rahlo negativen (*in contrario* razlogovanje – če ne vpliva navzven zelo lahko razviden in merljiv denarni kazalec vrednosti spora, potem mora delovati nek drug očem skriti faktor). Za vrednost spora bi lahko namreč »logično« pričakovali, da bo povzročila daljši spor zaradi večjega naprezanja stranke po dosegu svoje pravice, ki naj bi bilo sorazmerno vrednosti spora (potemtakem vrednost spora ni dokaz za pomembnost in zapletenost ob terminologiji ES). Tako pa je bilo v raziskavi opaženo, da delitev pogajalske (pravdne) pogače poteka po istih zakonitostih tako pri večjih kot pri manjših vrednostih. Število strank je imelo značilen vpliv na trajanje postopka, vendar je bil ta šibek, zato pri večjem številu strank lahko le z obilo zadržanosti sprejmemo sklep, da predstavlja večjo zapletenost zadeve, ki bi kot taka upravičevala daljši postopek. V vzorcu je bilo pri večjem številu strank pogosto skupno zastopanje, kar kaže na skupne interese, zato je v jeziku teorije iger dejansko manj igralcev kot na nominalni bazi (zapletenost se tako v takih primerih niti ne sme povečati). Povprečno presojanje o pravični rešitvi poteka sicer visoko nad želenim novim normativom 6 mesecev oziroma 1 letom (celotni postopek je tako v 23 % zadev daljši od 4 let), če se predpostavi pritožba, vendar po mojem prepričanju izsledki trajanja niso razlog za splošni preplah, prej za resen nadaljnji premislek, kakšne so lahko realno postavljene zahteve pri trajanju in kako jih

na ravni vodenja skupine in dela posameznega sodnika doseči. Ker sodni menedžment in njegove morebitne spremembe spadajo v domeno prvovrstnega političnega odločanja, sem se vprašanju menedžmenta v magistrski nalogi striktno izognil, čeprav bi zahteval podrobno raziskovalno preučitev.

SKLEP

V magistrskem delu sem v prvem sklopu raziskovalnih vprašanj odkrival primarne dejavnike (pravdnega) spora (vrsto spora, vrednost spora in strukturo strank), ki dajejo osnovni opis pogajalskega zastoja na prehodu iz neformalnega pogajanja v formalno pogajanje – pravdo. Spremljana pravdna aktivnost strank v okviru prvega sklopa (trditvena z vlogami; dokazna pa z zaslišanji na narokih, izvedenskimi mnenji, listinskimi dokazi) že predstavlja vidni pogajalski vložek, ki pa ni več usmerjen le proti nasprotni strani, ampak se njegova prepričevalna moč usmeri predvsem proti tretjemu nepristranskemu udeležencu – sodišču. Aktivnost sodišča (oprava narokov in izdaja končnih odločb) skupaj z aktivnostjo strank pomeni transakcijski strošek za doseg pravične (tj. ekonomsko učinkovite) rešitve pogajalske pat pozicije. V drugem sklopu raziskovalnih vprašanj sem najprej ugotovil aktualno politično najbolj pereč transakcijski strošek – čas poteka pravde, in sicer trajanje postopka na prvi stopnji (praviloma gre pri tem za pravdni oddelek Okrožnega sodišča v Ljubljani) in v celoti (odvisno od vložitve pravnih sredstev). Ta transakcijski strošek je bil v slovenskem prostoru brez pravega odziva vse do Zadeve Lukenda, ki je bil zunanji signal slovenski družbi, da ta strošek začne jemati resno, čeprav sam čas pravedanja ne bi smel vplivati na pravico tožnika do pravične rešitve zaradi neobstoja absolutnega zastaranja civilnih terjatev. Nato sem glede na primarne dejavnike spora, aktivnost sodišča in strank statistično testiral njihovo povezanost s trajanjem postopka. Takšna analiza daje vpogled v mikro (pogajalske) vplive na dolžino pravdnega postopka, kar sledi praksi ES. Ta uporablja širše razloge le pri ravnanju državnih oblasti kot kriteriju za neupravičene zaostanke, v katerem se upošteva tudi (makro) organizacijski pristop države k odpravi zaostankov. V tretjem sklopu raziskovalnih vprašanj pa sem preverjal, kakšen je (pogajalski) rezultat v pravdi, saj je to za razliko od aktivnosti in trajanja končna korist, za katero se stranka poteguje. Njen vložek in vložek sodišča pa je temelj za presojo racionalnosti in ekonomičnosti pravedanja.

V prvem raziskovalnem sklopu je bilo odkrito, da po vrsti spora prevladujejo odškodnine, med njimi pa prometne oziroma nepremoženjske na splošno. Odškodnine so bile nato zaradi svoje velikosti vzete kot primerjalni faktor, ki se je v regresijskih modelih izražal skozi višino konstante. Analize so pokazale, da so obogatitve preveč ozko postavljena kategorija, zato je bil njihov vpliv pri preizkušanju povezanosti zanemarljiv (so se pa sicer izkazale za homogeno skupino). Vrednost spora se je v 50 % zadev giblje med 2 in 3,8 milijoni SIT. V povprečju je nekoliko več tožencev (1,28) kot tožnikov (1,19). Med tožniki izrazito prevladujejo fizične osebe, ki so redkejše pri tožencih, za katere je značilno večje število zavarovalnic zaradi odškodninskih sporov.

Pri aktivnosti strank je bila opazna občutna večja dokazna aktivnost tožnika, ki je posledica njegovega trditveno-dokaznega bremena. Značilno je večje število izvedenskih mnenj pri odškodninah, sicer pa statistični test primerjave aritmetičnih sredin za večino aktivnosti strank glede na vrsto spora ni zaznal značilnih razlik. Ob testiranju povezanosti notranje strankine aktivnosti in z nasprotno stranjo je bila za večino aktivnosti statistično dokazana povezanost. Ta je močna pri številu vlog tožnika in toženca, število vlog tožnika pa znotraj tožnikove aktivnosti ni bilo povezano le z dolžino tožbenega akta. Močna povezanost aktivnosti strank kaže na značilne reakcije stranke na pogajalska dejanja nasprotnika.

Za vzorčne postopke, končane pred pravnim oddelkom Okrožnega sodišča v Ljubljani, je ugotovljeno, da vsebujejo povprečno 2,2 naroka, ki skupaj trajata 1 uro in 37 minut. 26,9 % zadev se zaključi brez enega samega naroka, 34,6 % zadev pa ima vsaj 3 naroke. Delež neoprave narokov je možno posredno razbrati tudi iz odstotka zadev, ki se končajo z umikom tožbe (26,34 %). Delež zadev, v katerem se strankama uspe dogovoriti s sodno poravnavo, je 22,44 % – kar je nad slovenskim povprečje za pravnne zadeve (z vključenimi družinskimi zadevami). Skupaj je zadev, ki se ne končajo s sodbo po opravljeni glavni obravnavi, več kot polovica – poimenoval pa sem jih kot procesne odločbe. Visok delež teh kaže močno prisotnost pogajanja, ki se kljub formalnemu postopku odvija še v njegovi senci.

Pri drugem sklopu je bila ugotovljena pomanjkljivost uradnih statistik, ki ne prikažejo povprečnih časov trajanja niti po stopnjah odločanja niti skupno. Že samo zaradi lažje odločitve posameznika o vstopu v pravdo bi bilo dobro obelodaniti povprečno trajanje postopka tako po stopnjah odločanja kot tudi simulacijsko prikazati časovni potek pravde, ki poteka na več stopnjah, kar sem sicer v raziskavi napravil z vpeljavo skupnega trajanja do zadnje končne sodne določbe. Vzorčni postopek na 1. stopnji traja v povprečju 2,2 leti, celotni pa 2,9 leta. Najhitreje se je spor zaključil v 2 tednih, najdlje pa je trajal 18,1 let. Na 1. stopnji traja postopek več kot 4 leta v 11,2 % zadev, celotni pa v 22,9 %. Dobrih 10 % prvostopenjskih postopkov je kritičnih glede na trajanje v Zadevi Lukenda, pri skupnem trajanju pa dobrih 5 %. Z vidika pravice do sojenja v razumnem roku to povzroča zaskrbljenost, ne opravičuje pa panične reakcije. Postopek je na 1. stopnji značilno daljši, če je opravljen prvi narok za glavno obravnavo oziroma če ni izdana procesna odločba, kar je pokazala primerjava aritmetičnih sredin.

V multipli linearni regresiji ima vrsta spora (primarni dejavniki) določen učinek na trajanje pri številu strank (zanemarijo se obogatitve), najbolj značilna in z največjim vplivom pa je narava sodnega določanja. Statistični vpliv vrednosti spora na trajanje postopka ni dokazan, čeprav bi lahko brez statističnega preverjanja »zdravorazumsko« skleпали, da bi večja vrednost zaradi domnevne večje aktivnosti strank in zapletenosti podaljševala spor. Vrednost spora torej ni primeren indic za pomembnost in zapletenost spora. Na trajanje postopka na 1. stopnji značilno (srednje močno pozitivno) najbolj vpliva oprava 1. NGO. Pri stopnji značilnosti, manjši od 0,001, v tretjem regresijskem modelu najbolj občutno podaljša celotni

sodni spor število stopenj, zelo blizu mu sledi oprava 1. NGO. Pri aktivnosti strank na prvi stopnji značilno podaljšuje postopek dolžina tožnikovih vlog. Prav tako ima aktivnost strank značilno pozitiven vpliv na celotno trajanje pri dolžini tožnikovih vlog pri stopnji tveganja 0,1% ter njegova izvedenska mnenja pri stopnji tveganja 10 % in zaslišanja pri stopnji tveganja 1 %. Stranka, ki je torej bolj (dokazno) aktivna na 1. stopnji, bo statistično značilno podaljšala celotni postopek (nakazuje večjo verjetnost vložitev pritožbe), kar se pokriva z značilnim vplivom števila stopenj na celotno trajanje. Aktivnost strank je torej statistično značilen faktor daljšega postopka, kar kaže na upravičenost njene uporabe kot kriterija za presojo strankinega (krivdnega) vplivanja na čas pravljanja.

V tretjem sklopu sem raziskal končni pravdni (pogajalski) izkupiček. Uspešnost strank je razkrila povprečen uspeh tožnika 47,2 %. Porazdeljenost uspeha je normalna pri mediani 50 %, t-test pa ni odkril značilne razlike med vzorčnim povprečjem in 50 %, zato je dokazana teza, da je uspešnost pravnih strank v zlati sredini, kar se sklada s pogajalsko teorijo. Le majhen del odločb sodišča se razlikuje od 0, 50 ali 100 % uspešnosti. Primerjava aritmetičnih sredin je pokazala, da ima tožnik manjše možnosti za višji uspeh, če je izdana meritorna določba. Njegova želja bi torej morala biti v dosegi (sodnega) dogovora.

V multipli linearni regresiji statistični vpliv vrednosti spora na uspešnost strank ni bil dokazan oziroma je ta (b) pri stopnji tveganja 10% 0, kar kaže na to, da se delitev pogajalske pogače pri visokih in nizkih zneskih opravlja po istih zakonitostih (podobno kot pri trajanju – spor verjetno determinira normalno porazdeljena (i)racionalnost). Regresijska analiza pa dokaže pozitivno visok značilen vpliv pri pogodbah, medtem ko je najpomembnejša ugotovitev, da si tožnik s svojo večjo aktivnostjo ne more dokazano zagotoviti večjega (značilno drugačnega) končnega sodnega (pogajalskega) iztržka. Čakanje na meritorno odločbo pa v regresijskem modelu ponovno poslabšuje tožnikove možnosti.

Magistrska naloga je tako osvetlilo *law in action* učinek za delovanje pravnega postopka na vzorčnem primeru spisov pravnega oddelka Okrožnega sodišča v Ljubljani. Analiza je bila izpeljana le za (zame) najbolj zanimive pojave, ki so bili spremljani pri vzorčenju. Daje vpogled v nekatere statistike, ki v slovenskem prostoru še niso bile deležne resne razprave. Kot taka je lahko podlaga za nadaljnje analize vzorčnih podatkov ali pa konkurenčne raziskave. Kdor bo pri tem še raziskovalno ugriznil v kislo jabolko menedžerskega vidika sodnih postopkov, pa bo po mojem mnenju tvegati največ.

LITERATURA IN VIRI

1. Baird, D. G., Gertner, R. H., & Picker, R. C. (1994). *Game Theory and the Law*. Cambridge: Harvard University Press.
2. Barry, B. (1989). *Theories of Justice*. Berkley: University of California Press.
3. Bošnjak, M., Peršak, N., Kotnik, S., Muršič, M., Prešeren, T., Skubic, N., in drugi. (2005). *Potek kazenskih postopkov v Sloveniji: analiza stanja in predlogi za spremembe*. Ljubljana: GV Revije.
4. Calabresi, G., & Bobbit, P. (1978). *Tragic Choices*. New York: W.W. Norton & Company.
5. Cerar, M. (1999). *(I)racionalnost modernega prava, doktorska disertacija*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
6. Cigoj, S. (2002). *Institucije obligacij: posebni del obligacijskega prava kontrakti in obligacije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
7. Cigoj, S. (2003). *Teorija obligacij: splošni del obligacijskega prava*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
8. Coase, R. H. (1995). *Essays on Economics and Economists*. Chicago: The University of Chicago Press.
9. Coase, R. H. (1937). The Nature of the Firm. *Economica IV*, 386–405.
10. Coase, R. H. (1960). The Problem of Social Cost. *The Journal of Law and Economics 3*, 1–44.
11. Coleman, J. L. (2003). *Markets, Morals and the Law*. New York: Oxford University Press.
12. Coleman, J. L. (2001). *The Practice of Principle: In Defence of a Pragmatist Approach to Legal Theory*. Oxford: Oxford University Press.
13. Coleman, J. S., & Fararo, T. J. (1992). *Rational Choice Theory: Advocacy and Critique*. Newbury Park: Sage Publications.
14. Cooter, R., & Ulen, T. (1997). *Law and Economics*. Reading: Addison-Wesley Educational Publishers.
15. Demsetz, H. (1967). Toward a Theory of Property Rights. *American Economic Review 57*, 347–359.
16. Evropsko sodišče za človekove pravice. (6. oktobra 2005). *LUKENDA vs. SLOVENIJA (Pritožba št. 23032/02)*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.coe.si/sl/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice/slovenski_prevodi_sodb/1737/

17. Friedman, D. D. (2000). *Law's Order: What Economics Has to Do with Law and Why It Matters*. Princeton: Princeton University Press.
18. Galič, A. (2004). *Ustavno civilno procesno pravo: ustavna procesna jamstva, ustavna pritožba – meje preizkusa in postopek*. Ljubljana: GV Založba.
19. Hamburger, H. (1979). *Games as Models of Social Phenomena*. San Francisco: W. H. Freeman and Company.
20. Hardin, G. (1968). The Tragedy of Commons. *Science* 162 , 1243–1248.
21. Igljčar, A. (1996). *Teme iz sociologije prava*. Ljubljana: ČZ Uradni list Republike Slovenije.
22. Jorgensen, S. (2000). *Faces of Truth*. Aarhus: Aarhus University Press.
23. Joskow, P. L. (1985). Vertical Integration and Long-Term Contracts: The Case of Coal-Burning Electric Generating Plants. *Journal of Law, Economics and Organization* 1 , 33–80.
24. Juhart, M., Tratnik, M., & Plavšak, N. (2007). *Stvarno pravo*. Ljubljana: GV založba.
25. Končina Peternel, M. (1999). Pojem nevarne stvari in nevarne dejavnosti. *Podjetje in delo* 6–7 , 1298–1305.
26. Mathis, K. (2009). *Efficiency instead of Justice: Searching for the Philosophical Foundations of the Economic Analysis of Law*. Lucerne: Springer Science.
27. Mercurio, N., & Medema, S. G. (1999). *Economics and the Law: From Posner to Post-Modernism*. Princeton: Princeton University Press.
28. Ministrstvo za pravosodje RS. (2002). *2001 sodna statistika*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.mp.gov.si/si/zbirke_podatkov/statistika/
29. Ministrstvo za pravosodje RS. (2003). *2002 sodna statistika*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.mp.gov.si/si/zbirke_podatkov/statistika/
30. Ministrstvo za pravosodje RS. (2004). *2003 sodna statistika*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.mp.gov.si/si/zbirke_podatkov/statistika/
31. Ministrstvo za pravosodje RS. (2005). *2004 sodna statistika*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.mp.gov.si/si/zbirke_podatkov/statistika/
32. Ministrstvo za pravosodje RS. (2006). *2005 sodna statistika*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.mp.gov.si/si/zbirke_podatkov/statistika/
33. Ministrstvo za pravosodje RS. (2007). *2006 sodna statistika*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.mp.gov.si/si/zbirke_podatkov/statistika/

34. Ministrstvo za pravosodje RS. (2008). *2007 sodna statistika*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.mp.gov.si/si/zbirke_podatkov/statistika/
35. Ministrstvo za pravosodje RS. (2009). *2008 sodna statistika*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.mp.gov.si/si/zbirke_podatkov/statistika/
36. Ministrstvo za pravosodje RS. (2010). *2009 sodna statistika*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.mp.gov.si/si/zbirke_podatkov/statistika/
37. Ministrstvo za pravosodje RS. (2007). *Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o pravdnem postopku – redni postopek*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/zakonodaja/2007_12_17_predlog_zsd_ZPP.pdf
38. Ministrstvo za pravosodje RS. (2005). *Projekt Lukenda*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/projekt_Lukenda.pdf
39. Mueller, D. C. (1991). *Public Choice II*. Cambridge: Cambridge University Press.
40. Musek, J. (1985). *Narava in determinante zavestnega odločanja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
41. Nelken, D. (2009). *Beyond Law in Context: Developing a Sociological Understanding of Law*. Farnham: Ashgate, cop.
42. Pavčnik, M. (2007). *Teorija prava: Prispevek k razumevanju prava*. Ljubljana: GV Založba.
43. Plavšak, N., Juhart, M., & Vrenčur, R. (2009). *Obligacijsko pravo: splošni del*. Ljubljana: GV Založba.
44. Polajnar-Pavčnik, A. (1999). Funkcija odškodninskega prava in njeno uresničevanje. *Podjetje in delo* 6–7 , 1254–1259.
45. Posner, R. A. (1998). *Economic Analysis of Law*. New York: Aspen Law & Business A Division of Aspen Publishers.
46. Posner, R. A. (1983). *The Economics of Justice*. Cambridge: Harvard University Press.
47. Pound, R. (1910). Law in Books and Law in Action. *American Law Review* 44 , 12–36.
48. Poundstone, W. (1992). *Prisoners's Dilemma*. New York: Anchor Books Doubleday.
49. Priest, G., & Klein, B. (1984). The Selection of Disputes for Litigation. *The Journal of Legal Studies* 13 , 1–55.
50. Raiffa, H. (1982). *The Art and Science of Negotiation*. Cambridge: Harvard University Press.

51. Raiffa, H., Richardson, J., & Metcalfe, D. (2002). *Negotiation Analysis: The Science and Art of Collaborative Decision Making*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
52. Rapoport, A. (1970). *N-Person Game Theory: Concepts and Applications*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
53. Samuelson, P. A. (1954). The Pure Theory of Public Expenditure. *Review of Economics and Statistics* 36 , 387–389.
54. Schäfer, H.-B., & Ott, C. (2004). *The Economic Analysis of Civil Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
55. Schelling, T. C. (1980). *The Strategy of Conflict*. Cambridge: Harvard University.
56. Stiglitz, J. (1988). *Economics of the Public Sector*. New York: W. W. Norton & Company.
57. Thompson, L. L. (2005). *The Mind and the Heart of the Negotiator*. Upper Saddle River: Pearson Prentice Hall.
58. Tullock, G. (1996). *Družbena dilema: ekonomija vojne in revolucije*. Ljubljana: Krtina.
59. Ude, L. (2002). *Civilno procesno pravo*. Ljubljana: Uradni list.
60. Ule, A. (2004). *Dosegljivost resnice*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
61. Vlada RS. (2007). *Program za povečanje učinkovitosti sodstva in odpravo sodnih zaostankov – Projekt Lukenda – Novo gradivo št. 3 – predlog za obravnavo*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/razpisna_dokumentacija/ostali_dokumenti/lukenda-gradivo3-211107.pdf
62. Vlada RS, Vrhovno sodišče RS. (2002). *Sodni zaostanki v Republiki Sloveniji (analiza vzrokov in predlogi za zmanjšanje zaostankov)*. Najdeno 31. maja 2010 na http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/statistika/sodni_zaostanki.pdf

PRILOGE

KAZALO PRILOG

PRILOGA 1: TABELE ZA VNOS PODATKOV PRI RAZISKOVANJU VZORCA	1
Uvod	1
1 Osnovni podatki o spisu	1
2 Vrsta spora po materialnopravnem temelju	3
3 Stranke	8
4 Tožbeni zahtevki	11
4.1 Procesna narava tožbenega zahtevka in vrednost spora	11
4.1.1 Tožbeni akti in tožbeni zahtevki	11
4.1.2 Stranski predlogi	15
4.2. Spremembe tožbenih zahtevkov	16
5 Vloge strank	17
5.1 Odgovor na tožbo in pripravljalne vloge – PV	18
5.2 Pravna sredstva in postranski procesni sklepi	19
5.2.1 Sklepa o prekinitvi in mirovanju postopka	22
5.2.2 Sklep o oprostitvi plačila stroškov	23
6 Naroki	24
6.1 Splošni podatki o naroku	25
6.2 Udeleženci narokov	27
7 Izvedenci	30
8. Sodbe/ končni sklepi	32
8.1 Sodbe/končni sklepi – 1. stopnja – okrožno sodišče	34
8.2 Pravdni stroški in uspešnost strank	38
8.3 Sodbe/končni sklepi – 2. stopnja – višje sodišče	44
8.4 Sodbe/končni sklepi – 3. stopnja – vrhovno sodišče	46
Literatura	47
PRILOGA 2: SEZNAM VZORČNIH SPISOV, ARHIVIRANIH NA PRAVDNEM ODDELKU OKROŽNEGA SODIŠČA V LJUBLJANI	48
PRILOGA 3: STATISTIČNE ANALIZE V RAZISKAVI	49
1 Vpliv izključenih spremenljivk na 1. in 2. model pri trajanju na 1. stopnji	49

2 Vpliv izključenih spremenljivk na 1. in 2. model pri celotnem trajanju	50
3 T-test vzorčnega uspeha s 50%	50
4 Vpliv izključenih spremenljivk na 1. in 2. model pri uspehu	51

TABELE ZA VNOS PODATKOV

<i>Tabela 1: Osnovni podatki o spisu</i>	1
<i>Tabela 2: Vrsta spora po materialnopravnem temelju</i>	3
<i>Tabela 3: Struktura strank glede na procesno vlogo in pravno osebnost</i>	8
<i>Tabela 4: Tožbeni akti in tožbeni zahtevki</i>	11
<i>Tabela 5: Šifrant za stranke</i>	12
<i>Tabela 6: Spremembe tožbenega zahtevka</i>	16
<i>Tabela 7: Odgovor na tožbo in pripravljalne vloge</i>	18
<i>Tabela 8: Redna pravna sredstva in postranski procesni sklepi</i>	19
<i>Tabela 9: Izredna pravna sredstva</i>	19
<i>Tabela 10: Procesna sklepa o zastoju v postopku</i>	22
<i>Tabela 11: Sklep o oprostitvi plačila stroškov postopka</i>	23
<i>Tabela 12: Splošni podatki o naroku</i>	25
<i>Tabela 13: Udeleženci narokov – navzočnost</i>	27
<i>Tabela 14: Udeleženci narokov – zaslišanje</i>	27
<i>Tabela 15: Izvedenci</i>	30
<i>Tabela 16: Možni potek pravde pri večstopenjskem odločanju</i>	32
<i>Tabela 17: Sodbe in končni sklepi 1. stopnje</i>	34
<i>Tabela 18: Odločitev o utemeljenosti tožbenega zahtevka</i>	34
<i>Tabela 19: Šifrant za vrsto odločitve o tožbenemu zahtevku</i>	34
<i>Tabela 20: Pravdni stroški in uspešnost strank</i>	39
<i>Tabela 21: Sodbe in končni sklepi 2. stopnje</i>	44
<i>Tabela 22: Odločitev o pritožbi</i>	44
<i>Tabela 23: Šifrant za vrsto odločitve o pravnem sredstvu</i>	44
<i>Tabela 24: Sodbe in končni sklepi 3. stopnje</i>	46
<i>Tabela 25: Odločitev o reviziji/pravnem sredstvu</i>	46

PRILOGA 1: TABELE ZA VNOS PODATKOV PRI RAZISKOVANJU VZORCA

Uvod

Komentarji k pripravljenim tabelam za vnos podatkov (poimenujem jih kot vprašalnike, čeprav ne gre za klasičen tip vprašalnika, ampak za posebno tabelo za vnose že obstoječih podatkov, ki so v pisni obliki vsebovani v pravnem spisu) so strukturirani tako, da je na začetku točke kratek teoretičen uvod, sledi vprašalnik, pod njim je takoj podan kratek opis namena zbiranja podatkov, točka se nadaljuje z opisom vrste vpisanih podatkov po posameznih rubrikah, nato na kratko povzamem pravno ureditev. Če so se pojavljale težave pri sestavi vprašalnika oz. pri vnosu podatkov vanje, jih strnem na koncu posamezne točke. Način dela bom najprej predstavil na primeru vprašalnika o osnovnih spisnih podatkih.

1 Osnovni podatki o spisu

Tabela 1: Osnovni podatki o spisu

Osnovni podatki o spisu								
Opravična št.	Arhiv	Št. sodnikov	Obseg spisa				Vrsta spora	
			Listovnih št.	Št. vlog	A-priloga	B-priloga		C-priloga

Namen tega vprašalnika je identificirati spor in meriti osnovne količinske parametre o listinskem obsegu pravnega spisa. Dodano je še spremljanje zamenljivosti okrožnih sodnikov med pravdo ter vrste spora po materialnopravnem temelju (slednje bom opisal v naslednji točki).

Najprej se vpiše opravična številka sodnega spisa v rubriko »Opravična št.«. Pri tem se vpisuje zadnja aktualna opravična številka, pod katero se spis vodi pred pravnim oddelkom Okrožnega sodišča v Ljubljani (ne morebitnih opravičnih številk pred instančnim sodiščem ali prejšnjih prvostopenjskih opravičnih številk, če je bila zadeva razveljavljena). Nato se zabeleži datum (prvega) arhiviranja na platnici spisa (»Arhiv«), ki pa ni nujno enak datumu zadnjega arhiviranja, če je bil spis po prvotnem arhiviranju iz kakršnegakoli razloga vzet iz arhiva. Če na platnici ni datuma arhiviranja, se zapiše datum zadnjega procesnega akta. Nadalje se vpiše število sodnikov (»Št. sodnikov«), ki so napisani z rdečim kulijem na ovitku spisa. Obseg spisa, ki predstavlja procesne akte strank in sodišča, zapisane na papirju, se meri z vpisom skupnega števila listovnih številk (»Listovnih št.« – število strani, na katerih so jezikovni znaki) ter s skupnim številom vlog (»Št. vlog«) – podatki se pridobijo iz popisa spisa, ki je na notranji strani platnice spisa. »A-priloga« – dokumenti, ki jih je predložila tožeča stran, »B-priloga«, ki jih je predložila tožena stran, in »C-priloga« – dokumenti, ki jih je praviloma pribavilo sodišče na zahtevo ene od strank. Pri prilogah so dejansko označene le vloge, tako da je število strani lahko večje. Večino listin v prilogah pa lahko uvrstimo med dokaze, ki jih

predlaga določena stranka (tipične ostale listine v prilogah so: zdravniška opravičila zaradi odsotnosti z narokov, dokazila o slabem premoženjskem stanju ob predlogu za oprostitev plačila stroškov postopka ter pooblastilo za zastopanje v pravdi). Zadnji vpis »Vrsta spora« se opravi na podlagi šifranta za spore po temelju zahtevka, kar bo predstavljeno v naslednji točki.

Organizacijo vodenja spisov ureja predvsem Sodni red (Ur. l. RS, 17/95 in naslednji). Ta v 136. členu¹ določa, da spis ne sme biti vložen v arhiv, dokler vpisničar s svojim podpisom in zaznamkom na ovitku spisa ne potrdi, da so vse takse plačane in predpisano uničene, oziroma da je uveden postopek za njihovo izterjavo, ali da ni taksne obveznosti. Spis se vloži v arhiv (258. člen), ko je v zadevi izdana pravnomočna odločba in ko so izvršena vsa opravila (izločeni priloženi spisi, likvidirani založeni predujmi, likvidirani redni sodni pologi, izločeni zaseženi predmeti, plačane sodne takse idr.). Ko vpisničar ugotovi, da so izpolnjeni pogoji po prejšnjem odstavku, odtisne na ovitku spisa zaznamek s štampljko »Vse odredbe izvršene«, ga datira in podpiše. Nato pod ta zaznamek odtisne še štampljko z zaznamkom »Vloži v arhiv in hrani ...« in zaznamkom glede taks (136. člen sodnega reda), zaznamka datira in ju podpiše. Navedeni zaznamki s štampljkami se uporabljajo, če niso natisnjeni na ovitku spisa.

Spremljanje spremenljivosti sodnikov, ki jim je bil spis dodeljen, ne pokaže v popolnosti, kdo je v določeni pravdni zadevi sprejemal res odločilne procesne odločitve. Bistveno za pravdni proces v ožjem smislu je, koliko sodnikov je vodilo glavno obravnavo, kar je razvidno iz vprašalnikov o narokih za glavno obravnavo. Manjša težava je tudi pri datumu arhiviranja, ki ni nujno enak zadnjemu arhiviranju. Spis se potegne iz arhiva npr. zaradi dokončnega vračila predujmov za izvedence, izterjave sodnih taks, ali običajnega vpogleda – v teh primerih pa obstoječa računalniška baza ne omogoča iskanja po datumu prvega arhiviranja, saj arhiviranje ni zavedeno kot procesni akt. Populacijo torej sestavljajo spisi, ki so bili (prvič ali že večkrat) arhivirani v posameznem letu. Fizično pa na spisu ni zabeležen datum zadnjega arhiviranja, zato so v populaciji arhiviranih spisov posameznega leta zavedeni tudi spisi, ki so bili prvič arhivirani že pred kritičnim letom vzorčenja.

¹ Pomembno, ker so predmet raziskave le arhivirani spisi.

2 Vrsta spora po materialnopravnem temelju

Tabela 2: Vrsta spora po materialnopravnem temelju

Vrsta spora po materialnopravnem temelju					
VRSTA SPORA	"LASTNINSKO PRAVO"	Dedovanje			
		Stvarno pravo	Skupno p.		
			Nepremičnine	Lastništvo	
				Hipoteka	
				Vznemirjanje	
				Ostalo	
		Premičnine	Lastništvo		
		Ostalo			
		Avtorsko pravo			
		Denacionalizacija			
	V zvezi z izvršbo				
	OBLIGACIJE	Pogodbe	O odsvojitvi	Prodajna NEPR	
				Prodajna PR	
				Darilna NEPR	
				Darilna PR	
				"Dedne"	
				Posojilna	
				Drugo	
			O rabi		
			Storitve	Gradbena	
				Podjem	
		Drugo			
		Zavarovalna	Prometne		
			Drugo		
		Menica			
		Drugo			
		Odškodnine	Prometne	Premoženjska	
Nepremoženjska				Voznik - NŠ	
	Pešec/kolesar - NŠ				
	Potnik - NŠ				
Neprometne	Poslovna				
	Pri delu				
	Opustitvene				
	Živali				
	Pretep/grožnje				
	Medijske				
	ZKP				
Premoženjska					
Nepremoženjska					
Drugo					
Obogatitve					
"DRUGO"					

Civilno pravo se v modernem pravu deli na dve osnovni področji: procesno in materialno. S tem vprašalnikom se raziskuje narava spora glede na temelj po materialnem pravu. Če pri procesnem pravu v okviru te analize z vidika zakonodaje govorimo predvsem o ZPP, pa so pri materialnem področju podpodročja številčnejša in tudi aktualna zakonodaja ureja civilne materialne pravice po posameznih zakonih in ne v enotnem zakonu. Utemeljenost zahtevka po materialnem pravu je pogoj za ne/uspeh procesnega subjekta v pravdi; trditvena podlaga pri posamezni materialni pravici pa ima verjetno lahko vpliv na kvantitativne/kvalitativne elemente pravnega procesa.

Podatki za vnos se pridobijo načeloma v prvem procesnem aktu tožnika. Stranki sicer ni treba navesti pravne podlage, na podlagi katere toži, vendar jo tožniki v večini primerov navedejo, nanjo pa sodišče ni vezano (vezano je na trditveno podlago, materialno pravo pa pozna in uporabi po uradni dolžnosti – *lura novit curia*). Pri težavnejših zadevah se podatek pridobi iz poznejših vlog oziroma še najzanesljiveje je iz sodbe sodišča prve stopnje (vendar je tu treba opozoriti, da lahko sodišče prve stopnje uporabi nepravilno pravno podlago, kar pa je predmet eventualne pritožbene in revizijske presoje). Predviden je vpis vrste spora po načelu pretežnosti, tako da se spori, pri katerih je kumuliranih več tožbenih zahtevkov z različnimi pravnimi podlagami, ne vpisujejo v več kategorij, ampak se spor vodi pod kategorijo, ki je »na prvo oko« vodilna (glede na navedbe ali zaradi vrednosti tožbenega zahtevka pri določenem temelju).² V osnovni razdelitvi se delijo področja na tri dele: »lastninsko pravo«, obligacijsko pravo (»obligacije«) in »drugo«.

Kategorija »lastninsko pravo«³ sicer ni v skladu z običajno klasifikacijo pravnih panog, ima pa prevzeto ime iz sistematike ekonomske analize prava. Skupni imenovalec podkategorij (dedovanje, stvarno pravo, avtorsko pravo, denacionalizacija, v zvezi z izvršbo – vsi bi bili sicer lahko posamična kategorija na osnovni ravni skupaj z obligacijami in »drugo«) je, da je fokus pravnega urejanja zagotavljanje posameznikove oblasti nad stvarjo/pravico. V rubriko »dedovanje« se vpisujejo spori, ki imajo podlago v Zakonu o dedovanju – ZD (Ur. l. SRS, št. 15/76 in naslednji), Zakonu o dedovanju kmetijskih gospodarstev – ZDKG (Ur. l. RS, 70/95 in naslednji) – tipični spori so napotitveni iz zapuščinskega postopka: ugotovitev obsega zapuščine, veljavnosti oporoke, ugotovitev dedne pravice, vrnitev daril v zapuščino, vštetje daril v zapuščino ... Naslednja kategorija je »stvarno pravo«. Splošna pravna podlaga je Stvarnopravni zakonik – SPZ (Ur. l. RS, 87/2002), ki ureja naslednje stvarne pravice (bistvena značilnost je učinkovanje *erga omnes* – izključevanje ostalih zaradi zagotavljanja posameznikove oblasti na stvarjo (Juhart, Tratnik, & Plavšak, 2007)): lastninska pravica, zastavna pravica, zemljiški dolg, služnosti, pravica stvarnega bremena in stavbna pravica.

² Posebej to velja za odškodninske zahtevke, ki so pogosto kumulirani s »primarnimi«, zato se v takšnih primerih odškodninski zahtevek praviloma pripiše prvotni pravni podlagi (značilno predvsem za pogodbe).

³ Takšna klasifikacija je tudi bolj uporabna za statistično primerjavo, saj vzpostavlja dve globalni skupini, v katerih pa bodo obligacije zaradi številnih odškodnin še vedno izrazito prevladovale. Dednopravni, avtorski, denacionalizacijski in izvršilni spori predstavljajo le majhen del vseh sporov.

Vendar je že prva podkategorija »Skupno p.« – skupno premoženje, oblikovana glede na v praksi številne spore zaradi ugotovitve in delitve skupnega premoženja ob prenehanju zakonske/izvenzakonske skupnosti in ima pravno podlago glede pridobivanja premoženja za časa skupnosti in njegovi pravni naravi predvsem v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih – ZZZDR (Ur. l. RS, 69/2004-UPB1). Ugotovitev in delitev skupnega premoženja v večini primerov vsebuje tudi nepremičnine in posebna podkategorija ni predvidena, saj se nepremičninska narava takšnega spora po mojem mnenju lahko predvideva (običajno je spor vezan tako na nepremičnine kot na premičnine – avti, slike itd.). Včasih je spor napotitvene narave (iz nepravde o delitvi skupnega premoženja), večinoma pa so tožbe vložene neposredno po razvezi v posebnem pravnem postopku. Naslednja podkategorija »nepremičnine« je razdeljena na 4 sklope. Gre za zadeve, v katerih je v ospredju spor glede pravice, vezane na nepremičnino. V stvarnem pravu so 4 temelji za pridobitev (lastninske – načeloma velja tudi za druge stvarne pravice) pravice: pravni posel (tipično: prodajna, darilna pogodba etc.), dedovanje, zakon (primer skupne lastnine po ZZZDR; po SPZ npr. priposestvanje) in odločba državnega organa (sodba ali upravna odločba). Predpostavke (Tratnik, 2004) za prenos (lastninske) pravice na nepremičninah (premičninah) pa so: veljaven zavezovalni posel – *iustus titulus* in veljaven razpolagalni pravni posel (zemljiškknjižno dovolilo – izročitev pri premičninah). Teorija še navaja razpolagalno sposobnost (preneseš lahko samo pravico, ki jo imaš) in pridobitni način – vpis v zemljiško knjigo. Podoben sistem velja v celotnem stvarnem pravu – tudi npr. pri hipoteki. Pridobitni način (navzven vidna sprememba – publiciteta) in razpolagalni posel (voljni element) imata skupno poimenovanje pod *modus acquirendi*. Vpis v kategorijo »Stvarno pravo« je razmeroma zahteven, zato sem strnjeno povzel ključne točke teorije, ki pomagajo pri klasifikaciji v tej raziskavi. Vpisi v to kategorijo so opravljeni po načelu izločanja (najprej se preveri, če ne gre za ugotovitev/delitev skupnega premoženja oziroma spor, ki bi ga lahko uvrstili med dedne; nato je treba izločiti spore, v katerih je primarno sporen *iustus titulus* – to velja le za pravne posle, na podlagi katerih se pridobi (lastninska) pravica, ker se ti vpišejo med obligacijske – pogodbene spore) in po pretežnosti v primeru kumulacije zahtevkov. Tako se med zadeve s področja stvarnega prava vpisujejo spori, ki so usmerjeni zoper *modus acquirendi* (npr. izbrisna tožba), zoper zakonske načine pridobitve pravice (npr. priposestvanje), vindikacijske (tožba na vrnitev stvari⁴ – vpis v »Lastništvo«); drugi sklop so spori glede zastavne pravice (»Hipoteka«), zemljiškega dolga; tretji sklop so negatorne (»Vznemirjanje« – za prenehanje vznemirjanja lastninske pravice) ter 4 sklop »Ostalo« (npr. zahtev iz vlaganja v nepremičnino po 48. členu SPZ). Pri premičninah pa sta samo dve podkategoriji: »Lastništvo« in »ostalo«. Rubrika »ostalo« na ravni »nepremičnin« in »premičnin« je dodana iz »varnostnih« razlogov. Naslednja kategorija, ki je na isti ravni kot stvarno pravo, je »Avtorsko pravo«. Glavni vir je Zakon o avtorski in sorodnih pravicah –

⁴ Med te se lahko uvrstijo tudi dokaj pogosti tožbeni predlogi na izpraznitev in izročitev stanovanja – če pa je prvenstveno sporen pravni naslov, se uvrstijo med »Obligacije«.

ZASP (Ur. l. RS, 16/2007-UPB3). Sodni zahtevki (167. člen ZASP) so v svojem bistvu podobni klasičnim negatornim v stvarnem pravu. Pri tej kategoriji se vpisujejo tudi spori, ki so po svoji naravi sicer obligacijski (kršitev avtorskih pogodb), saj je smiselno, da se zaradi svojega relativnega majhnega števila, v katerem predvidoma prevladujejo spori »stvarne« narave (tipično – SAZAS kot tožnik zoper kršitelje) vodijo kot ena kategorija, ki ni posebej razbita na »obligacijski« in »lastninski« del. Naslednja rubrika so spori v zvezi z denacionalizacijo (vir – Zakon o denacionalizaciji – ZDen (Ur. l. RS, št. 27/91 in naslednji)), ki se lahko prekrivajo predvsem z dednim področjem. »V zvezi z izvršbo« so mišljeni napotitveni spori iz izvršilnega postopka – npr. tožba na ugotovitev nedopustnosti izvršbe⁵ (tipično – oseba trdi, da so predmeti, na katere naj bi izvršba posegla, last nekoga tretjega, ki ni upnik – npr. zakonec). Predvidoma se v teh sporih ugotavlja predvsem lastništvo predmetov, na katere naj bi se poseglo z izvršbo, zato sem jih uvrstil med spore z lastninskopravnega področja.

Druga kategorija na makroravni so »Obligacije«. Značilnost obligacijskega prava (Juhart M., 2007) je zagotavljanje določenega ravnanja in zanj značilen odnos med dvema natančno določenima osebama (*inter partes* učinek, za razliko od *erga omnes* pri stvarnem pravu, ki ima zavezujoče pravne učinke proti vsem tretjim). Glavni pravni vir je Obligacijski zakonik – OZ (Ur. l. RS, 97/2007-UPB1). Osnovna delitev v obligacijskem pravu je na pogodbene in nepogodbene obveznosti (v vprašalniku so zadnje še nadalje razčlenjene na odškodnine in obogatitvene obveznosti). »Pogodbe« se delijo na pogodbe o prepustitvi stvari (»O odsvojitvi«), o prepustitvi rabe (»O rabi«), pogodbe o delu (»Storitve«), zavarovalne, menične spore (»Menica« – uvrščam med pogodbe, čeprav gre za vrednostni papir, saj so menice praviloma izdane zaradi zavarovanja pogodbene obveznosti) in ostale (»Drugo« – npr. o udeležbi – družbena pogodba, skupnost; poroštvena pogodba). Tipični pogodbi o prepustitvi stvari sta prodajna in darilna, za kateri je predvideno opazovanje, ali se nanašata na nepremičnino (»NEPR«) ali na premičnino (»PR«). Med »Dedne pogodbe« uvrščam darilo za primer smrti, izročilno pogodbo, pogodbo o dosmrtnem preživljanju in pogodbo o preužitku. Zaradi svoje množične pojavnosti si zasluži posebno pozornost posojilna pogodba (med »Posojilne« štejem tako navadna posojila kot tudi bančne kredite). »Drugo« pa je tu ponovno dodan kot varnostna kategorija. Pogodbe o rabi (tipičen je najem, ki pa je na podlagi 2. odstavka 30. člena ZPP izločen iz odločanja pred okrožnim sodiščem) bi morale biti redko zastopane v statističnem vzorcu (npr. licenčna pogodba). Druga večja skupina so storitvene pogodbe. Pri njih je posebej poudarjena gradbena pogodba zaradi težavnosti pri ugotavljanju relevantnega dejanskega stanja. Tipičen »Podjem« je popravilo avtomobila. »Drugo« pa zajema ostale primere storitvenih pogodb (posredniška, pogodba o trgovskem zastopanju ...). Zavarovalne pogodbe delim na »Prometne« in »Druge« glede na naravo nastanka zavarovanega rizika (tipični so regresni spori, ko zavarovalnica toži zavarovanca na povrnitev izplačane odškodnine oškodovancu, ker je povzročil nesrečo v nasprotju s

⁵ T. i. izločitveni spori.

pogodbenim kritjem odgovornosti, in spori iz kasko zavarovanja). Ostane še rubrika »Drugo« pri »Pogodbah« – morda inominatne pogodbe (franšize, factoring, lizing itd.), ki niso posebej urejene v OZ oz. v zakonu, ter spori v zvezi s poroštvo, družbeno pogodbo.

Na enaki ravni kot pogodbe so kategorizirane »Odškodnine«, ki so primarno urejene v splošnem delu OZ. Glede na posledice se lahko delijo na odškodnine za povrnitev premoženjske ali nepremoženjske škode. Ta delitev je v predlaganem vprašalniku le deloma upoštevana. Glede na vzrok nastanka škode je glavna klasifikacija na prometne in neprometne odškodnine. »Prometne« se delijo na primere, v katerih je odločilen nastanek premoženjske škode, ker je ta edina vtoževana, ali zaradi njene višine napram nepremoženjski (»Premoženjska«). Naslednja kategorija je nepremoženjska škoda, ki je poudarjena kot posebna kategorija (»Nepremoženjska«), saj je pri vseh podrubrikah (voznik, pešec oz. kolesar ter potnik) mišljena kot pglavitna le nepremoženjska škoda. Podrubrike so postavljene glede na položaj tožečega subjekta v trenutku prometne nesreče. »Neprometne« odškodnine so v glavnini zasnovane po vzroku nastanka škode (nesreče pri delu (»pri delu«), »opustitvene«⁶ – primeri, ko nekomu spodrsne na ulici, v lokalu, zaradi napada živali (»živali«) – divjih in domačih (ugrizi psov), spopadi med ljudmi (»pretepi/grožnje«), »medijske« – razžalitve v časopisih, knjigah, na TV, »ZKP« – nezakoniti pripori, zapori itd. – vse naštete kategorije so v večini primeri nepremoženjske škode). Če nepremoženjska škoda ni pokrita z vzrokom nastanka, se da med splošno »Nepremoženjsko« škodo. Posebna kategorija je »Poslovna« škoda, izvirajoča iz nekorektno izvedene pogodbe, pri kateri je potrebno opozoriti, da jo stranke pogosto kumulirajo z ostalimi zahtevki (objektivno ali podredno), pogosto so postavljeni tožbeni zahtevki glede poslovne škode šele naknadno. Premoženjska škoda, ki izvira iz imisij, je en primer, ki se lahko uvrsti v razred »Premoženjska«. »Drugo« je ponovno dodano iz varnostnih razlogov. Naslednja širša kategorija poleg odškodnin so obogatitveni zahtevki (kondicije in verzije: tipično – neplačilo uporabnine za uporabo nepremičnine, kar lahko izvira iz odpadlega pogodbenega temelja ali spremenjenih lastniških razmerij).

Zadnja globalna kategorija je »Drugo« – dodano iz varnostnih razlogov.

ZPP v 1. odstavku 7. člena določa, da morajo stranke navesti vsa dejstva, na katera opirajo svoje zahtevke, in predlagati dokaze, s katerimi se ta dejstva dokazujejo. 1. odstavek 180. člena ZPP pa govori o tem, da mora tožba obsegati določen zahtevek glede glavne stvari in stranskih terjatev, dejstva, na katera tožnik opira zahtevke, dokaze, s katerimi se ta dejstva ugotavljajo, in druge podatke, ki jih mora imeti vsaka vloga (105. člen). Po 3. odstavku istega člena pa sodnik vzame tožbo v postopek tudi tedaj, če tožeča stranka ni navedla pravne podlage tožbenega zahtevka, če pa jo je navedla, sodnik nanjo ni vezan. ZPP (Ude, 2002) tako določa trditveno breme o dejstvih, ki jih morajo stranke dokazati, medtem ko je uporaba

⁶ Sodna praksa je v teh primerih v preteklosti praviloma uporabljala sistem objektivne odgovornosti.

prava v domeni sodišča (*da mihi factum debo tibi ius*). Za razvrstitev sporov po materialnem temelju je pomembna še določba 2. odstavka 30. člena ZPP (ne glede na vrednost spornega predmeta so okrajna sodišča pristojna, da sodijo: 1. v sporih zaradi motenja posesti; 2. v sporih o služnostih in realnih bremenih; 3. v sporih iz najemnih in zakupnih razmerij), ki izloča možnost pravde v določenih zadevah pred okrožnim sodiščem, in 32. člena ZPP, ki določa, da so okrožna sodišča izključno pristojna za spore iz avtorskih pravic. V raziskavi tudi niso vključeni gospodarski spori (členi 480–497 ZPP) in spori iz družinskih in zakonskih razmerij (členi 406–423 ZPP).

Težava pri tem vprašalniku je v zahtevnosti opredelitve pravnega temelja, za katerega lahko ugotovi pravilno podlago v najslabšem primeru šele vrhovno sodišče (eventualno ustavno). Načeloma pa bo opredeljena po tožbi in sodbi po načelu pretežnosti – pripomoček pri začetni opredelitvi pri tožbi.

3 Stranke

Eden izmed osnovnih statističnih pojavov pri analizi sodnih spisov pravnega oddelka Okrožnega sodišča v Ljubljani so nedvomno stranke. Glede na to, da moderno pravo ureja odnose med ljudmi glede X, po katerem subjekti pravnega normiranja pridobijo pravice in dolžnosti glede X, pri čemer je v trikotnem razmerju med nosilcem pravice, nosilcem dolžnosti in X odločilno razmerje med nosilcema pravic, od katerih bo v pravdi praviloma vsaj eden, tj. tožnik, zatrjeval, da se nasprotnik (toženec v času vložitve tožbe) ni držal svoje dolžnosti/pravice, zato je posegel v njegovo pravico/dolžnost, ki mu jo pravo podeljuje glede X. Avtonomnost subjektov (posameznikov in pravnih oseb kot pravno priznanih posebnih oblik združevanj posameznikov) se v pravnem postopku izraža v svoji najčistejši možni obliki, kar se tiče procesne samostojnosti in moči pri vodenju postopka glede na ostale oblike procesnopravnega varstva pravnih naslovljencev (npr. kazenski proces – v katerem je poudarjena paternalistična vloga države in domnevana šibkost obdolženca pri varstvu njegovih pravic). Po načelu dispozitivnosti se pravdni postopek začne po volji strank, postopek po volji strank teče in se zaključi (Ude, 2002). Stranke so t. i. *dominus litis* procesa, sodišče torej ne začne postopka po uradni dolžnosti (*ne procedat iudex ex officio*).

Tabela 3: Struktura strank glede na procesno vlogo in pravno osebnost

Opravična št.	Procesna vloga				Struktura strank													
	Tožnik	Toženec	SI tožnika	SI toženca	FO	s.p.	d.o.o.	d.d.	ZGD-drugo	Zavarov.	Banka	Druga POZP	Občina	RS	Druga POJP	Tuja FO	Tuja PO	

Namen vprašalnika pri tem statističnem znaku je pridobiti vpogled v populacijo subjektov, ki branijo svoje civilnopravne pravice v klasičnem pravnem postopku pred Okrožnim sodiščem v Ljubljani. Pri tem se ugotavlja struktura strank po vrsti pravne subjektivitete kot tudi številčna zastopanost glede na ta statistični pojav. Oboje se spremlja v povezavi s tem, ali

stranka nastopa na strani tožbe (tožnik in stranski intervenient na njegovi strani) ali je tožba naperjena proti njej (toženec in stranski intervenient na njegovi strani).

Podatki za opazovanje se pridobijo praviloma v tožbi (druga procesna akta, ki prideta v poštev sta predlog za izvršbo in plačilni nalog), kar velja za glavna procesna subjekta – tožnika in toženca, medtem ko so morebitni intervenienti (»SI«) vneseni iz naknadnih vlog. Pri tožniku in tožencu se v tabelo načeloma vnese število le-teh iz prvega procesnega akta glede na njihovo pravno subjektiviteto. Nato se pri »Subjektiviteti« vnese število pri posamezni pravni obliki – osnovna je seveda fizična oseba (»FO). Iz Zakona o gospodarskih družbah – ZGD(-1) – so zaradi predvidene pojavnosti posebej opazovani samostojni podjetnik posameznik (»s. p.«), družba z omejeno odgovornostjo (»d. o. o.«) in delniška družba (»d. d.«), medtem ko so ostale oblike pravnih oseb po tem zakonu spremljane le v kategoriji »ZGD-drugo« (npr. d. n. o., GIZ). Zavarovalnice so zanimiv statistični pojav predvsem zaradi obravnavanj odškodninskih zahtevkov, medtem ko si banke zaslužijo pozornost zaradi svoje posebne pravne ureditve ter finančne in informacijske moči, ki jo imajo napram nasprotni stranki (običajno dolžnik/porok iz kreditnega razmerja). Druge pravne osebe zasebnega prava (»druga POZP«), ki bodo lahko predmet vzorčnega opazovanja, so npr. društva, ustanove, zadruga in tudi SAZAS kot kolektivni zastopnik avtorskih pravic. Občina in Republika Slovenija (»RS) kot glavna javnopravna subjekta sta gotovo vredna pozornosti zaradi njune moči, poleg tega pa sta oproščeni plačila sodnih taks (prvi odstavek 11. člena Zakona o sodnih taksah – ZST (Ur. l. RS, št. 20/2004-UPB1)). Posebna kategorija so tudi druge pravne osebe javnega prava – »Druga POJP« (javne agencije, skladi in zavodi ...). Tujci (fizične osebe – »Tuja FO« in pravne osebe – »Tuja PO«) predstavljajo kategorijo, ki s statističnega vidika glede samih pravnih postopkov ni posebno zanimiva – verjetno bi lahko sodila tudi v kategorijo »drugo« (okrožno sodišče sicer opravlja tudi dejavnost priznavanja tujih sodnih odločb, vendar bo ta element glede na vpisniško vodenje zadev izločen iz raziskave).

Kdo so lahko stranke pravnega postopka, je na splošni ravni urejeno v Zakonu o pravnem postopku – ZPP (Ur. l. RS, št. 73/2007-UPB3) v členih 76–85. Pravdna stranka je tako lahko vsaka fizična in pravna oseba. Pravdno sodišče pa lahko izjemoma, s pravnim učinkom v določeni pravdi, prizna lastnost stranke tistim oblikam združevanja, ki sicer formalno niso ne eno ne drugo, vendar glede na sporno zadevo izpolnjujejo glavne pogoje za pridobitev sposobnosti biti stranka (zlasti, če imajo premoženje, na katero se lahko poseže z izvršbo). V raziskavi takih primerov ni realno za pričakovati – lahko bi jih uvrstili med »Druga POZP«. Omenjene določbe ZPP v nadaljevanju definirajo pravdno sposobnost, ki je vezana na materialnopravni pojem poslovne sposobnosti (npr. zakonito zastopstvo, ki je pomembno predvsem v primeru mladoletnih oseb in pravnih oseb). V neposredni povezavi z razumevanjem opazovanega vzorca so tudi določbe 480.–484. člena ZPP, ki urejajo udeležence postopka v gospodarskih sporih, ki je posebna oblika pravnega spora

(preučevana populacija tako takšnih zadev ne zajema, ker spisi gospodarskega oddelka ne bodo analizirani – bi jo pa lahko opazovali na gospodarskem oddelku istega sodišča). Po teh določbah je splošni pravdni postopek izvzet za spore, v katerih je na vsaki strani vsaj eden izmed teh subjektov: s. p. v zvezi z njegovim opravljanjem pridobitne dejavnosti, gospodarska družba (po ZGD), zavod, država ali občina. Zakon določa tudi objektivni kriterij za gospodarski spor po vsebini spora in t. i. statusne spore s področja upravljanja pravnih oseb. Nekakšna izjema je, ko je tožnik SAZAS, saj ta toži praviloma gospodarske družbe in s. p., spori o avtorski pravici pa niso po objektivnem kriteriju uvrščeni med gospodarske spore in jih zato obravnava pravdni oddelek; in spori o stvarnih pravicah na nepremičninah in premičninah – drugi odstavek 481. člena ZPP. Prav tako je iz raziskovanja izvzeta populacija iz posebnega pravnega postopka v zakonskih sporih in sporih iz razmerij med starši in otroki (406.–430. člen ZPP), v katerih so pravnice stranke na obeh straneh le fizične osebe. Na strukturo strank gotovo vpliva tudi stvarna pristojnost, ki razmejuje delo okrajnih in okrožnih sodišč v 30. in 32. členu ZPP, po kateri so okrožna sodišča po generalni klavzuli pristojna za sojenje v sporih o premoženjskopravnih zahtevkih, če vrednost spornega predmeta presega 2.000.000 SIT (8.345,85 €).

Prvotna skušnjava pri sestavi vprašalnika je bila, da bi se s posebnim vprašalnikom merila tudi spremenljivost pravnih strank glede na prvotni procesni akt. Prvi razlog, da sem se temu odpovedal, je, da bi bilo to preveč zapleteno. Drugi razlog, ki je povezan s prvim, pa je, da je ta element pravnega procesa verjetno nesmiselno meriti na vzorcu približno 200 spisov, pri katerih bo po grobi oceni v večini primerov pravda potekala 1 : 1, spremembe pravnih strank pa je možno pričakovati – spet po oceni čez palec – v manj kot 1/10 primerov. Zgornji vprašalnik tudi ne vsebuje posebne podkategorije – glavni intervenient (193. člen ZPP – kdor toži obe stranki glede stvari ali pravice, o kateri že teče pravda), saj je ta pravni položaj v realnosti zelo malo verjeten.

Kakovostna obdelava podatkov pravnih, v katerih se pojavlja več subjektov na tožeči ali toženi strani – sosporništvo, je eden od večjih izzivov te raziskave. Institut sosporništva (Ude, 2002) je odraz načela ekonomičnosti in smotrnosti postopka, saj je sodelovanje več oseb na eni pravni strani dovoljeno tudi, ko bi sicer sosporniki lahko nastopali v samostojnih pravnih. Ločimo več vrst sospornikov:

- navadni sosporniki (za vsakega se lahko izda različna sodba – tipično pri tožbah glede solidarnih obveznostih);
- enotni sosporniki (zoper vse sospornike je mogoče izdati le enako sodbo; npr. zakoniti dedič toži oporočne, da je oporoka neveljavna); posebna vrsta enotnega sosporništva je nujna, ko morajo vsi sosporniki nastopati na eni strani (velja predvsem za toženo stran), ker sicer v procesu ne nastopa legitimirana stranka (zakonca glede skupnega premoženja, sodediči pred delitvijo zapuščine);

- materialni sosporniki (subjekti so glede na sporni predmet v pravni skupnosti – npr. skupni lastniki, solastniki, družbeniki; njihove pravice oziroma obveznosti se opirajo na isto dejansko in pravno podlago – *idem factum, idem ius*; v primerih solidarnih terjatev ali obveznosti) – materialno sosporništvo je lahko navadno ali enotno;
- formalni sosporniki (zahtevki oziroma obveznosti iste vrste, ki se opirajo na bistveno istovrstno dejansko in pravno podlago (*simile factum, simile ius*), hkrati pa velja stvarna in krajevna pristojnost istega sodišča za vsak zahtevek in vsakega toženca) – formalno sosporništvo je vedno navadno;
- zakoniti sosporniki (npr. glavna intervencija – ko tretji v celoti ali deloma zahteva stvar ali pravico, o kateri že teče pravda med drugimi);
- eventualni/podrejeni sosporniki (sodišče naj ugotovi zahtevku proti naslednjemu tožencu, če bi bil pravnomočno zavržen zahtevek proti tistemu, ki je v tožbi naveden pred njim – zahtevek mora biti isti ali pa različen ob pogoju, da sta zahtevka v medsebojni zvezi in da je isto sodišče stvarno in krajevno pristojno za vsak zahtevek);
- začetni/naknadni sosporniki (več oseb na eni strani že na začetku pravde/določeni strani se pridruži nov subjekt do konca glavne obravnave).

Dilema je bila, v kakšni meri in na kakšen način, ki bi kar najbolj preciziral naravo pravnega razmerja, zajeti podatke, ki bi omogočili korektno spremljanje procesnih aktov posameznih sospornikov ter sospornikov kot celote – pravilneje rečeno določene pravnosti strani. To namreč pripelje do korektne ocene stroškov pravnega postopka, uspeha posameznikov in določene pravnosti strani. Večinoma na naravo zahtevka v primerih sodelovanja več subjektov najbolj realno kaže način zastopanja strank. Stranke, ki so v tesnejši povezavi, so praviloma zastopane po enem pooblaščenju, kar kaže na to, da gre dejansko za en zahtevek. Če je pooblaščenec več, je to vsaj indic nezaupanja med sosporniki, večinoma pa lahko predvidevamo, da gre za več zahtevkov oziroma da je poudarjena možnost navadnega sosporništva v primeru enega zahtevka (tipično – solidarne obveznosti). Zaradi načela ekonomičnosti v vprašalnikih nisem sledil natančne narave sosporništva, ampak pri analizi uspešnosti tožnika domnevam navadno sosporništvo (predvsem na solidarnostni osnovi – če tožnik uspe proti vsaj enemu tožencu, to pomeni uspeh za tožečo stran).

4 Tožbeni zahtevki

4.1 Procesna narava tožbenega zahtevka in vrednost spora

4.1.1 Tožbeni akti in tožbeni zahtevki

Tabela 4: Tožbeni akti in tožbeni zahtevki

Tožbeni akt													Tožbeni zahtevek				
Opravišna št.	Prejem	Vrsta akta			Vlagatelj	Zastopnik			Dol	Stranski predlog			Denarni		SIF	Napotitveni	ZZO
		Tožba	PIZ	PN		Odt	Pbl	Dol		PCTO	ZO	ZD	VPS	SIT			

Tabela 5: Šifrant za stranke

Tožnik	Toženec	Sl tž	Sl tn	Drž. tožilec
tž	tn	sitž	sitn	dt
tž1	tn1	sitž1	sitn1	
tž2	tn2	sitž2	sitn2	

V zgornjem vprašalniku, ki je razdeljen na dva glavna sklopa: tožbeni akt tožnika/toženca in vsebina zahtevka, se v prvem delu spremlja vrsta procesnega akta, na podlagi katerega želi tožnik doseči določeno pravno posledico, v drugem delu pa se opazuje vsebina procesnega akta – tožbeni zahtevek po vrsti in višini.

Najprej se vpiše datum prejema tožbenega akta s strani sodišča. Predvideni so trije procesni akti za tožnika: tožba, predlog za izvršbo na podlagi verodostojne listine («PIZ») in plačilni nalog («PN»). Nato se na podlagi šifranta vnese v kategorijo »Vlagatelj« stranka, ki je vložila procesni akt (npr. tž1, tn1 – tožnik1, toženec1; tž1, tž2 – ko 2 stranki skupaj napišeta vlogo – praviloma po pooblaščenju). Šifrant za stranke se uporablja tudi pri drugih pisnih procesnih vlogah, pri uspešnosti pri tožbenem zahtevku ter pri pravnih stroških oz. končni uspešnosti strank («Sl tž oz. tn» – gre za stranskega intervenienta na strani tožnika oz. toženca; »dt« – državni tožilec pri eventualni zahtevi za varstvo zakonitosti). Tožbeni akt se razvrsti tudi po načinu vložitve glede na zastopanje, če do tega seveda pride («Zastopnik» - po odvetniku («Odt») ali pooblaščenju (Pbl)). Za vsak procesni akt pa se meri tudi njegova dolžina v straneh («Dol»). Pri tožencu sta realna pojava samo nasprotna tožba in pobotni ugovor, vendar zadnjega posebej ne spremljam, saj ne gre za tožbeni procesni akt, ki bi moral biti posebej izražen – formaliziran, kot velja za ostale. Sploh pa je vprašljiva možnost pobotnega ugovora s strani tožnika – teoretično je sicer možna pri nasprotni tožbi. »PCTO« predstavlja vrednost spora, ki ga mora tožnik navesti v tožbi (posebej potrebno pri »nedenarnih« zahtevkih in v primerih kumulacije zahtevkov). O stranski predlogih pa bo govor v sledeči podtočki.

V drugi sklop se vnese vsebina strankinega zahtevka. V kategorijo »Denarni« zapisuje dajatvene zahtevke, ki se glasijo na plačilo denarnega zneska, ob tem pa sta predvideni podrubriki denarni »SIT« (v domači valuti) in denarni »\$«, ki meri tožbene predloge, postavljene v tuji valuti, ki so bili v preteklosti razmeroma pogosti v praksi. Med nedenarne »SIT« sodijo vsi zahtevki, ki se ne glasijo na plačilo zneska (ugotovitvene tožbe, oblikovalne tožbe⁷ ter vse dajatvene, ki se ne glasijo na plačilo). »Napotitveni« zahtevki⁸ izvirajo iz drugih

⁷ Gre za dokaj zahtevno pravno ugotavljanje, kdaj gre za oblikovalno tožbo in kdaj za ugotovitveno (Galič, Pravdni postopek zakon s komentarjem, 2006, str. 163), poleg tega pa se tudi ne strinjam s stališče teorije in prakse (Ude, 2002, str. 211), po katerem bi bilo treba določena oblikovalna upravičenja obvezno uveljavljati s tožbenim zahtevkom, čeprav to ne izhaja izrecno iz zakonskega teksta. Materialnopravno to ni skladno s konceptom posameznika kot avtonomnega *agensa* civilnopravnih razmerij, procesnopravno pa je nenavadno, da se pogodbe ne more šteti za razvezano po načelu predhodnega vprašanja (+ stroški stranke se zaradi »dolžnosti« vložitve tožbe (nasprotno pri ugovorih) povečajo).

civilnih procesov (v tej raziskavi prideta v poštev nepravdni in zapuščinski postopek), ko sodišče prekine postopek in napoti stranko na pravdo za ugotovitev določenega pravnega razmerja – gre sicer za tipično ugotovitveno tožbo, ki pa je najlažje merljiva in najpogostejša med ugotovitvenimi tožbami. Pri objektivni kumulaciji zahtevkov je moj namen, da se zahtevki opazujejo le skozi zgoraj naštetе kriterije, čeprav gre lahko teoretično gledano za več zahtevkov – pri čemer je glavno merilo tožbeni predlog (npr. če je v njem podan zahtevek za povrnitev premoženjske in nepremoženjske škode iz istega historičnega dogodka, je večinoma v tožbenih predlogih naveden seštevek zneskov, ki jih stranka vtožuje iz posamezne škodne postavke). Za podredne in napotitvene zahtevke je možno, da se pojavijo v več rubrikah (npr. primarni – izpolnitev pogodbe z nedenarno spolnitvijo, sekundarni pa vrnitev plačila, če je bila pogodba nična; pri napotitvenih pa je tudi možen denarni dajatveni zahtevek – npr. vračilo darila v zapuščino – razlika s podrednim je v tem primeru, da ne gre za nobeno vrsto kumulacije). Tako so s praktičnega vidika zaradi lažje obdelave podatkov kumulacije zahtevkov spremljane minimalno (splošno subjektivna preko števila strank in omejeno objektivna). V »ZZO« se vpisuje najstarejši datum, od katerega stranka zahteva tek zakonitih zamudnih obresti.

ZPP tožbo kot pglavitni procesni akt, na podlagi katerega začne teči pravdni postopek, ureja v členih 179–190. Tako 179. člen določa, da se pravdni postopek začne s tožbo. Pravda sicer začne teči z vročitvijo tožbe toženi stranki. O zahtevku, ki ga stranka postavi med postopkom, začne pravda teči od trenutka, ko je o njem obveščena nasprotna stranka. Dokler pravda teče, se ne more o istem zahtevku začeti nova pravda med istimi strankami; če se taka pravda začne, sodišče zavrže tožbo (načelo litispendence). Ugotovitvena tožba o obstoju oziroma neobstoju kakšne pravice ali pravnega razmerja ali pa pristnost oziroma nepristnost kakšne listine se lahko vloži, če je tako določeno s posebnimi predpisi, če ima tožeča stranka pravno korist od tega, da se ugotovi obstoj oziroma neobstoj kakšne pravice ali pravnega razmerja ali pristnost oziroma nepristnosti kakšne listine, preden zapade dajatveni zahtevek iz takega razmerja, ali če ima tožeča stranka kakšno drugo pravno korist od vložitve take tožbe. Glede objektivne kumulacije ZPP določa, da se lahko v eni tožbi uveljavlja več zahtevkov zoper isto toženo stranko, kadar imajo vsi zahtevki isto dejansko in pravno podlago. Če pa zahtevki nimajo iste dejanske in pravne podlage, se lahko uveljavljajo z eno tožbo zoper isto toženo stranko samo tedaj, kadar je isto sodišče stvarno pristojno za vsakega od teh zahtevkov in je za vse zahtevke predpisana ista vrsta postopka. O podredni kumulaciji zahtevkov ZPP pravi: da se lahko dva ali več tožbenih zahtevkov, ki so v medsebojni zvezi, uveljavljata z eno tožbo tudi tako, da naj sodišče ugotovi naslednjemu zahtevku, če spozna, da tisti zahtevek, ki ga uveljavlja pred njim, ni utemeljen. Vmesni ugotovitveni zahtevek se lahko postavi, če je odločitev o sporu odvisna od vprašanja, ali obstaja ali ne obstaja kakšna pravica ali pravno razmerje, in se poleg obstoječega zahtevka

⁸ Edini dokaj zanesljiv pokazatelj, da gre za ugotovitveni zahtevek.

uveljavlja tudi tožbeni zahtevek, naj se ugotovi, da tako razmerje obstaja oziroma ne obstaja, če je sodišče, pred katerim teče pravda, zanj stvarno pristojno in če je za odločanje o tem zahtevku predpisana ista vrsta postopka. Tožena stranka lahko vloži do konca glavne obravnave pred sodiščem pri istem sodišču nasprotno tožbo: 1. če je zahtevek nasprotne tožbe v zvezi s tožbenim zahtevkom, ali 2. če se zahtevek tožbe in zahtevek nasprotne tožbe lahko pobotata, ali 3. če se z nasprotno tožbo zahteva ugotovitev kakšne pravice ali pravnega razmerja, od katerih obstoja ali neobstoja je v celoti ali deloma odvisna odločba o tožbenem zahtevku. Nasprotna tožba se ne more vložiti, če je za zahtevek iz nasprotne tožbe stvarno pristojno drugo sodišče ali če je za odločanje o zahtevku nasprotne tožbe predpisana druga vrsta postopka. 431. člen ZPP določa, da v primeru, kadar se tožbeni zahtevek nanaša na zapadlo denarno terjatev in je ta terjatev dokazana z verodostojno listino, ki je priložena tožbi v izvorniku ali overjenem prepisu, sodišče izda toženi stranki nalog, naj izpolni tožbeni zahtevek (plačilni nalog). Za verodostojne listine veljajo zlasti: 1. javne listine; 2. zasebne listine, na katerih je podpis zavezanca overil organ, ki je pristojen za overitve; 3. menice in čeki s protestom in povratnimi računi, če so ti potrebni za nastanek zahtevka; 4. izpiski iz overjenih poslovnih knjig; 5. fakture; 6. listine, ki imajo po posebnih predpisih pomen javnih listin. Plačilni nalog izda sodišče tudi tedaj, kadar tožnik v tožbi tega ni predlagal, pa so izpolnjeni vsi pogoji za izdajo plačilnega naloga. V odločbi o glavni stvari odloči sodišče, ali ostane plačilni nalog v celoti ali deloma v veljavi ali pa se razveljavi. Zakon o izvršbi in zavarovanju – ZIZ (Ur. l. RS, 51/98 in naslednji) pa ureja postopek o predlogu za izvršbo na podlagi verodostojne listine, ki je analogen postopku izdaje plačilnega naloga, pri čemer sklep izvršilnega sodišča vključuje še točko (praviloma 2.) o dovolitvi izvršbe. Za postopek pred okrožnim sodiščem je pomembna še določba 87. člena ZPP, po kateri je v postopku pred okrožnim, višjim in vrhovnim sodiščem pooblaščenec lahko samo odvetnik ali druga oseba, ki je opravila pravniški državni izpit, za zastopanje pa se lahko pooblasti tudi odvetniška družba. Pri ugotovitvi vrednosti tožbenega zahtevka se vzame kot vrednost spornega predmeta samo vrednost glavnega zahtevka. Obresti, pravdni stroški, pogodbeni kazni in druge postranske terjatve se ne upoštevajo, če se ne uveljavljajo kot glavni zahtevek. Če se zahtevek nanaša na bodoče dajatve, ki se ponavljajo, se vzame kot vrednost spornega predmeta seštevek dajatev, toda največ znesek, ki ustreza seštevku dajatev za dobo petih let. Če uveljavlja tožeča stranka v tožbi zoper isto toženo stranko več zahtevkov, ki se opirajo na isto dejansko in pravno podlago, se določi pristojnost po seštevku vrednosti vseh zahtevkov. Če imajo zahtevki v tožbi različno podlago ali če se uveljavljajo zoper več tožencev, se določi pristojnost po vrednosti vsakega posameznega zahtevka. Če gre za spor o obstoju najemnega ali zakupnega razmerja, se vzame kot vrednost spornega predmeta enoletna najemnina oziroma zakupnina, razen če gre za najemno ali zakupno razmerje, sklenjeno za krajši čas.⁹

⁹ ZPP v nadaljevanju še: Če se zahteva s tožbo samo zavarovanje za določeno terjatev ali ustanovitev zastavne pravice, se določi vrednost spornega predmeta po znesku terjatve, ki naj se zavaruje. Če pa ima zastavni

Ena pglavitnih težav je bila, v kolikšni meri naj se specificira tožbeni zahtevki. Mišljena je predvsem usmerjenost tožbenega zahtevka v primerih sosporništva, če so kumulirani različni zahtevki proti več tožencem. Tu sem se odločil, da bodo tožbeni zahtevki kljub morebitni kumulaciji, ki bi zahtevala, da se obravnavajo kot ločeni zahtevki, vodeni kot enotni kljub morebitnemu poudarjenemu navadnemu sosporništvu, ki ni niti solidarno po diktiji tožbenega predloga. Predvsem pri uspešnosti strank se namreč meri uspešnost tožnika, ki je merilo uspešnosti strank, deloma pa je tudi razviden uspeh proti posameznim tožencem.

4.1.2 Stranski predlogi

Vprašalnik v rubriki »Stranski predlog« spremlja dejavnost strank, ki ni primarno vezana na ugoditev glavnemu zahtevku, ampak predstavlja bolj strankino pot do uspeha. Kot pglavitni sredstvi tega sta predvidena začasna odredba (»ZO«) – namen vnaprejšnjega zavarovanja izpolnitve zahtevka v primeru končnega uspeha v pravdi, ter postopek zavarovanja dokazov (»ZD«), ki pa je usmerjen le v strankino prizadevanje, da bi se v postopku spoznala pravno relevantna dejstva, ki so ji v korist. Predlog za vrnitev v prejšnje stanje (»VPS«) pa sanira strankino nekrivdno zamudo pri opravi procesnega dejanja.

Stranski predlogi se spremljajo tudi v drugih pisnih procesnih vlogah strank – v pripravljalnih vlogah ter pravnih sredstvih. Lahko so vloženi samostojno ali pa je hkrati v isti vlogi opravljenih več procesnih aktov (tipično tožba oz. pripravljalna vloga, v kateri je predlagana izdaja začasne odredbe).

Začasna odredba (Rijavec, 2003) je časovno omejeno sredstvo zavarovanja, katerega namen je ohranitev obstoječega ali ustvaritev začasnega stanja z namenom, da se ne izjalovi uspeh sodnega postopka, v katerem upnik uveljavlja svojo terjatev oziroma uspeh bodoče izvršbe (zavarovalne odredbe) ali da se prepreči nastanek hujših škodljivih posledic in grozeče nasilje (regulacijske odredbe za zavarovanje nederarne terjatve). Začasno odredbo (267. člen ZIZ) je mogoče izdati pred uvedbo sodnega postopka, med postopkom, pa tudi po koncu postopka, vse dokler ni opravljena izvršba. Začasno odredbo je mogoče predlagati samo v povezavi s konkretnim glavnim zahtevkom, za katerega je potrebno izkazati verjetnost, da je utemeljen. Postopek za zavarovanje dokazov (členi 264–268 ZPP) je predviden v primeru utemeljene bojazni, da se kakšen dokaz pozneje ne bo mogel izvesti ali da bo njegova izvedba pozneje težja, tako se lahko med pravdo ali pred pravdo predlaga, naj se ta dokaz izvede. Zavarovanje

predmet manjšo vrednost kot terjatev, ki naj se zavaruje, se vzame kot vrednost spornega predmeta vrednost zastavnega predmeta. Če se tožbeni zahtevki ne nanaša na denarni znesek, pa tožeča stranka v tožbi navede, da je pripravljena namesto izpolnitve zahtevka sprejeti določen denarni znesek, se vzame kot vrednost spornega predmeta ta znesek. V drugih primerih, ko se tožbeni zahtevki ne nanaša na denarni znesek, je odločilna vrednost spornega predmeta, ki jo je tožeča stranka navedla v tožbi. Če v tožbi tožeča stranka navede očitno previsoko ali prenizko vrednost, tako da nastane vprašanje o stvarni pristojnosti ali pravici do revizije, se mora sodišče najpozneje na glavni obravnavi pred začetkom obravnavanja glavne stvari na hiter in primeren način prepričati o pravilnosti navedene vrednosti. O tem takoj odloči s sklepom, zoper katerega ni posebne pritožbe. Če se tožbeni zahtevki ne nanaša na denarni znesek in je pristojnost ali pravica do revizije odvisna od vrednosti spornega predmeta, tožeča stranka pa v tožbi ne navede vrednosti spornega predmeta, ravna sodišče po določbah 108. člena tega zakona, ki veljajo za nepopolne vloge.

dokazov je dovoljeno zahtevati tudi potem, ko postane odločba, s katero je postopek končan, pravnomočna, če je to potrebno pred postopkom ali med postopkom z izrednimi pravnimi sredstvi. Pomembnost obeh pravnih institutov v okviru te raziskave pa je predvsem v tem, da se z njima lahko začne postopek – lahko sta prvi procesni akt v spisu, obstaja pa tudi določena verjetnost, da se s procesnimi akti sodišča glede njiju pravni spis konča. Postopek na podlagi predloga za vrnitev v prejšnje stanje (členi 116-121 ZPP) stranki omogoča, da v primeru zamude naroka ali roka (npr. za odgovor na tožbo, pa se je izdala zamudna sodba; ali pa zamuda roka za pritožbo in bi sodba postala pravnomočna) opravi v določenem roku (subjektivni 15 dni, objektivni 3 mesece od zamude) zamujeno dejanje, če ima za zamudo opravičen razlog, kar se lahko preveri tudi v okviru posebnega naroka.

Pri stranskih predlogih je pomembno to, da se lahko z njimi postopek začne, čeprav se sicer praviloma s tožbenim aktom.

4.2. Spremembe tožbenih zahtevkov

Tabela 6: Spremembe tožbenega zahtevka

Sprememba tožbenega zahtevka						
Opr. št.	Dovolitev	Sporno razmerje		Sprememba		
		Tožnik-i	Toženec-i	Isto	Poveč	Dodat

Z vprašalnikom o spremembi tožbenih zahtevkov se opazujejo njihove morebitne spremembe po vložitvi tožbe do konca pravde.

Pri vprašalniku »sprememba tožbenega zahtevka« se vpišejo spremembe tožbe glede na 184. člen ZPP (»Isto« – istovetnost, »Poveč« – povečanje, »Dodat« – dodaten zahtev). Za spremembo tožbe bo v večini primerov potrebno dovoljenje sodišča, zato je tu smiselno vpisati datum sklepa o dovolitvi spremembe (»Dovolitev«). Nadalje se beleži smer spremembe (»Sporno razmerje«), kar pride v poštev le pri subjektivni kumulaciji tožbenih zahtevkov in nasprotni tožbi.

Po členu 184 ZPP lahko tožnik do konca glavne obravnave spremeni tožbo. Sprememba tožbe je sprememba istovetnosti zahtevka, povečanje obstoječega zahtevka ali uveljavljanje drugega zahtevka poleg obstoječega. Tožba ni spremenjena, če tožeča stranka spremeni pravno podlago tožbenega zahtevka, če zmanjša tožbeni zahtev ali če spremeni, dopolni ali popravi posamezne navedbe, tako da zaradi tega tožbeni zahtev ni spremenjen. Po členu 185 ZPP je po vročitvi tožbe tožencu za njeno spremembo potrebna njegova privolitev. Vendar pa lahko sodišče dovoli s sklepom spremembo, čeprav se toženec temu upira, če misli, da bi bilo to smotrno za dokončno ureditev razmerja med strankama. Privolitev toženca ni potrebna, če tožnik spremeni tožbo tako, da zahteva zaradi okoliščin, ki so nastale po vložitvi tožbe, iz iste dejanske podlage drug predmet ali denarni znesek, ali če uveljavlja vmesni ugotovitveni zahtev po tretjem odstavku 181. člena tega zakona.

Dejanskih sprememb tožbenih zahtevkov je več (po moji oceni vsaj 1-krat več), kot jih sodišča formalno dovolijo s sklepi o dovolitvi spremembe tožbenega zahtevka, zato so statistike pri spremembah zahtevkov nezanesljive in ne dajejo natančne slike stanja.

5 Vloge strank

ZPP (Ude, 2002) kombinira načelo ustnosti (podlaga za odločbo je procesno gradivo, ki ga stranke ustno predložijo na glavni obravnavi) in načelo pismenosti (sodišče vzame za podlago svoje odločbe procesno gradivo, ki ga stranke predložijo pisno), vendar je na načelni ravni poudarjena ustnost – po 4. členu ZPP sodišče tako odloči o tožbenem zahtevku na podlagi ustnega, neposrednega in javnega obravnavanja – načelo neposrednosti; le če ZPP izrecno določa, sodišče odloči o tožbenem zahtevku na podlagi pisno izvedenih pravnih dejanj in na podlagi posredno izvedenih dokazov. ZPP (Rijavec, 2005) tudi določa, da v primeru, če za posamezna dejanja ni izrecno določeno, v kakšni obliki se opravljajo, jih opravijo stranke zunaj naroka pisno, na naroku pa ustno. Le izjemoma se sestavi zapisnik o pomembnejših izjavah ali sporočilih, ki jih dajo stranke zunaj naroka. O manj pomembnih pa se sestavi uradni zaznamek. Tožba in odgovor na tožbo učinkujeta le, če sta podana v pisni obliki. Pisna izvajanja so v primerjavi z ustnimi lahko natančnejša, urejena, brez nepotrebnih ponavljanj in navedb. Pomanjkljivost pisne oblike je odsotnost neposredne komunikacije med strankami in sodiščem. Pri ustnem podajanju si sodišče lahko ustvari neposreden vtis o strankinih navedbah, vendar je ob tem večja verjetnost, da bo izpuščeno bistvo. V novejših procesnih zakonih načelo pismenosti pridobiva na pomenu. Pri načelu ustnosti (pomembnejše sicer v sklopu načela neposrednosti) je potrebno poudariti še njegov zgodovinski vir (v preteklosti sta razsodništvo in odsotnost dvostopenjskega odločanja omogočala ustno in hitro obravnavanje zadev) in aktualno zemljepisno težišče – anglosaksonska pravna ureditev (Juhart J. , 1961). Glede na to, da je na konceptualni ravni v slovenski pravni teoriji¹⁰ in zakonodaji¹¹ še vedno poudarjeno načelo neposrednosti, na ravni »*law in action*« pa je moč opaziti občutno pisno aktivnost strank s pripravljalnimi vlogami, njihovimi dokazi, ponujenimi sodišču v pisni obliki, ob dejstvu, da se načela neposrednosti ne drži v čisti obliki zaradi pogostih sprememb sodnika, ki vodi glavno obravnavo, zato nov sodnik praviloma le prebere prejšnje zapisnike o opravljenih narokih, da morata biti poglobljena procesna akta strank (tožba in odgovor na tožbo) v pisni obliki in vedno vložena pred prvim narokom za glavno obravnavo, sem dal v sosledju točk vlogam strank (načelu pismenosti) prednost pred naroki (načelo ustnosti/neposrednosti). Razmerje pisnost/ustnost pa je lahko predmet statističnega preverjanja na makroravni. Posebna vrsta vlog strank so pravna sredstva, ki omogočajo instančno preverjanje pravilnosti odločitve sodišča prve stopnje.

¹⁰ Ude (2002) nameni vlogam strank med/pred glavno obravnavo dobro stran med 436 stranmi ...

¹¹ Odrazilo se je tudi v prizadevanjih zakonodajalca pri togem uveljavljanju načela neposrednosti na pritožbeni stopnji pri aktualni reformi ZPP.

ZPP ureja vloge v 105.–109. členu. Tako so vloge definirane kot tožba (obravnavana v točki 2), odgovor na tožbo, pravno sredstvo in druge izjave, predlogi ali sporočila, ki se vlagajo zunaj obravnave. Vloge morajo predvsem obsegati: navedbo sodišča, ime ter stalno oziroma začasno prebivališče oziroma sedež strank, morebitnih njihovih zakonitih zastopnikov in pooblaščenec, sporni predmet in vsebino izjave. Vložnik mora vlogo podpisati, razen če to zaradi oblike vloge ni mogoče. Če vsebuje izjava kakšno zahtevo, mora stranka v vlogi navesti dejstva, na katera jo opira, in dokaze, kadar je to potrebno. Če je vloga nerazumljiva ali ne vsebuje vsega, kar je treba, da bi se lahko obravnavala, zahteva sodišče od vložnika, da mora vlogo popraviti ali dopolniti. Če vložnik vloge ne popravi ali dopolni tako, da je primerna za obravnavo, jo sodišče zavrže. ZIZ ureja sklep o izvršbi – bistvene so verjetno določbe o izvršbi na podlagi verodostojne listine v členih 8–9, 23, 40, 44, 55, 61–62. Tako se po ugovoru zoper sklep o izvršbi na podlagi verodostojne listine izpelje postopek po določbah ZPP o plačilnem nalogu. Začasna odredba pa je posebej urejena v členih 266–279 ZIZ.

Obstajajo primeri, ko toženec predvsem v odgovoru na tožbo ali v pripravljalni vlogi vloži nasprotno tožbo. Tu se torej vloga zapiše 2-krat, vendar glede na splošni obseg listinske dokumentacije v spisu ter relativno redko pojavnost takšnih vlog se lahko ti učinki podvajanja dolžine vlog analitično zanemarijo.

5.2 Pravna sredstva in postranski procesni sklepi

Tabela 8: Redna pravna sredstva in postranski procesni sklepi

Redna pravna sredstva strank in postranski procesni sklepi sodišča																			
		Zastopnik					Pritožba			Procesni sklep			Začasna odredba			Procesni sklep			
Opr. št.	Pre	Vlag	Odt	Pbl	Dol	V glavni stvari		Zoper procesni sklep											
						Pri. vs. S/KS	Odg na pri. S/KS	Ident. S/KS	Pri. vs. PS	Odg na pri. PS	Ident. PS	Vrsta PS	Ug ZO	Pri ZO	Odg Ug/Pri ZO	Izd. PS 1. st.	Izd. PS 2. st.	Izd. PS 3. st.	

Tabela 9: Izredna pravna sredstva

Izredna pravna sredstva																	
		Zastopnik					Revizija		Zahteva za VZ		Sodna poravnava		Obnova		Stranski predlog		
Opr. št.	Pre	Vlag	Odt	Pbl	Dol	Revizija	Odg na R	ZVZ	Odg ZVZ	RSP	Odg na RSP	PO	Odg na PO	Ident. S/KS	ZO	ZD	VPS

Vprašalnik je namenjen ugotovitvi, kako stranke reagirajo na poglobitve procesne akte sodišča – sklepe in sodbe. V primeru nestrinjanja z njimi imajo že na podlagi 25. člena Ustave RS pravico do pravnega sredstva¹² – najbolj tipično pravno sredstvo pa je pritožba. Za hibridni vprašalnik gre pri opazovanju procesnih sklepov – tako da se v tem vprašalniku ne spremljajo le dejanja strank, ampak obenem tudi akti sodišča, ki pa so dejansko zanimivi le zaradi strankine aktivnosti. Posebej so razvrščena tudi izredna pravna sredstva – vse, kar ni pritožba – zaradi njihove posebne narave.

¹² »Vsakomur je zagotovljena pravica do pritožbe ali drugega pravnega sredstva proti odločbam sodišč in drugih državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil, s katerimi ti odločajo o njegovih pravicah, dolžnostih ali pravnih interesih.«

Enako kot pri ostalih pisnih vlogah se najprej vpiše datum prejema vloge s strani sodišča, identiteta vlagatelja, način zastopanja in dolžina vloge. Pri rednih pravnih sredstvih so najbolj pomembne pritožbe glede glavne stvari (»V glavni stvari«) zoper končne procesne sklepe in sodbe (»Pri. vs. S/KS«). Kot posebna vloga se beleži odgovor na pritožbo zoper sodbo oz. končni sklep (»Odg na pri. S/KS«), dodana je tudi identiteta izpodbijane sodbe z datumom njene izdaje zaradi lažje statistične obdelave (»Ident. S/KS«). Pritožba zoper procesni sklep in odgovor na pritožbo (»Pri. vs. PS« in »Odg na pri. PS«) sta predpogoj, da se sploh statistično opazujejo postranski procesni sklepi. Ponovno se datumsko identificira sklep ter vpiše pri »Vrsti PS« njegovo naravo z vpisom člena ZPP ali navedbo drugega zakona. Postranski procesni sklepi (izjema je sklep o začasni odredbi), zoper katere stranka vloži pritožbo, so lahko pokazatelj o kverulantski naravi stranke. Procesni sklepi so namreč razmeroma redko podvrženi instančni presoji, dejstvo, da stranka zoper njih vlaga pravno sredstvo, pa praviloma kaže na njeno vsaj statistično »nenormalnost«. Med rednimi pravnimi sredstvi se beležijo še ugovor zoper začasno odredbo (»Ug ZO«), pritožba zoper začasno odredbo (»Pri ZO«) in odgovor na ugovora ali pritožbo (»Odg Ug/Pri ZO«), pri čemer se identificira sklep o izdani začasni odredbi na isti način kot pri ostalih postranskih procesnih sklepih. V hibridnem delu vprašalnika (»Procesni sklep«) se meri časovni tempo izdaje izpodbijanega sklepa 1. st. (»Izd. PS 1. st.«) in odločanja na instancah (»Izd. PS 2. st.«, »Izd. PS 3. st.«). Več o naravi procesnih sklepov sledi v naslednji podtočki.

Pri izrednih pravnih sredstvih je treba opozoriti na zahtevo za varstvo zakonitosti – ZVZ (»Zahteva za VZ«). Po mojem mnenju je institut ZVZ pravni anahronizem, ki bi se moral že ob sprejemu novega ZPP leta 1999 odstraniti – državni tožilec ne nastopa v svojem sporu, ampak varuje nekakšen »javni interes« v sporu, ki je zasebne narave. Sam institut pa je posledica zgodovinskega dejstva, da sta bili izvršilna in sodna oblast dolgo časa videni kot ena veja oblasti. Tožba na razveljavitev sodne poravnave je manj problematična (»Sodna poravnava«, »RSP« in odgovor na tožbo – »Odg na RSP«), medtem ko se je pri predlogu za obnovo postopka (»Obnova«) odpiralo isto osnovo vprašanje kot pri ZVZ, če sodi v okviru te raziskave. Pri obnovi sicer ni vprašanja o smiselnosti samega instituta obnove kot pri ZVZ, ampak je treba poudariti, da je narava obnovitvenega postopka popolnoma drugačna kot pri najbolj pogostem izrednem sredstvu revizije. Revizije enostavno ni moč izključiti iz dometa te raziskave, saj je dokaj pogosta, tj. običajna, in dostikrat vložena, še preden je bila izdana končna sodna odločba (tipičen primer so vmesne sodbe, pri katerih o zahtevku sploh še ni odločeno, ampak je sodišče odločilo le o njegovem pravnem temelju ...). Obnova pa se za razliko od revizije ne osredotoča na materialno pravo, temveč predvsem na napake pri ugotavljanju dejanskega stanja, ki jih stranka zaradi določenih izjemnih okoliščin ni mogla

uveljavljati v prvotnem postopku.¹³ Tudi pri izrednih pravnih sredstvih se z datumom izdaje izpodbijane sodbe/končnega sklepa identificira izpodbijani akt (»Ident. S/KS«).

ZPP ureja pritožbo zoper sodbo v členih 333–362. Pritožba zoper sodbo je redno (proti nepravnomočni sodbi), suspenzivno (odložen je nastop pravnomočnosti in izvršljivosti), devolutivno (o njej odloča višje sodišče), dvostransko (druga stranka nanjo lahko odgovori) in samostojno pravno sredstvo (Ude, 2002). Biti mora po zakonu predvidena, pravočasna, vložiti jo mora upravičena oseba, vlagatelj mora imeti pravni interes (tj. neuspeh v procesu, ki se je izrazil v izpodbijani sodbi) in biti mora popolna (vsaj navedba sodbe, ki se izpodbija, in podpis pritožnika). Zakon pozna tri pritožbene razloge: bistvene kršitve določb pravnega postopka, zmotno ali nepopolno ugotovljeno dejansko stanje in zmotna uporaba materialnega prava. Pritožba se vložijo pri sodišču, ki je izdalo sodbo na prvi stopnji. Pritožba zoper sklep je urejena v členih 363–366 ZPP. Zoper sklep sodišča prve stopnje je po ZPP dovoljena pritožba, razen če ni izrecno določeno, da ni pritožbe. Če ZPP izrecno določa, da ni posebne pritožbe, se sme sklep sodišča prve stopnje izpodbijati samo v pritožbi zoper končno odločbo. Prvotno ZPP ni predvideval odgovora na pritožbo zoper sklep, vendar je Ustavno sodišče poseglo v to določbo (366. člen) – v starejših zadevah je tako moč pričakovati, da bo rubrika »Odg na pri. PS« ostala prazna. Revizija je urejena v členih 367–384 ZPP. Revizija je izredno, nesuspendivno (ne zadrži pravnomočnosti in izvršljivosti), devolutivno, dvostransko in samostojno pravno sredstvo. Zoper pravnomočno sodbo, izdano na drugi stopnji, lahko stranke vložijo revizijo v tridesetih dneh od vročitve prepisa sodbe. V premoženjskih sporih je revizija dovoljena, če vrednost izpodbijanega dela pravnomočne sodbe presega 1.000.000 tolarjev (meja za stvarno pristojnost okrožnega sodišča pa je 2.000.000 SIT!). Vedno je dovoljena v sporih iz avtorske pravice. Revizija se vložijo pri sodišču prve stopnje. O reviziji odloča vrhovno sodišče. Revizija se lahko vložijo zaradi kršitev določb pravnega postopka in zmotne uporabe materialnega prava, ni pa je mogoče vložiti zaradi zmotne in ali nepopolne ugotovitve dejanskega stanja. Stranke lahko vložijo revizijo zoper sklep sodišča druge stopnje, s katerim je bil postopek pravnomočno končan. ZVZ je urejena v členih 385–391 ZPP. Zoper pravnomočno sodno odločbo lahko vložijo Državno tožilstvo Republike Slovenije v treh mesecih zahtevo za varstvo zakonitosti, o njej odloči vrhovno sodišče. Tožba za razveljavitev sodne poravnave (392.–393. člen ZPP) se vložijo pri sodišču, pri katerem je bila poravnava sklenjena (razlogi pa so: napake v volji, nepravilna sestava sodišča ter pomanjkljivosti v procesnih sposobnostih subjektov). Obnova postopka (394.–405. člen ZPP) je izredno, nesuspendivno, praviloma nedeolutivno pravno sredstvo. Dovoljena je zaradi najtežjih procesnih kršitev, zaradi kaznivih dejanj, ki so pripeljala do izdaje pravnomočne sodbe, in zaradi novih dejstev in dokazov (Ude, 2002).

¹³ Zanimivo za to raziskavo bi bil morda le obnovitveni razlog iz 3. točke 394. člena ZPP, ko stranka želi obnovo postopka, ki se ga v določeni fazi ni udeležila zaradi svoje upravičene odsotnosti. Vendar so zaradi majhnosti vzorca bolj natančna dognanja glede izrednih pravnih sredstev dejansko neizvedljiva.

5.2.1 Sklepa o prekinitvi in mirovanju postopka

Tabela 10: Procesna sklepa o zastoju v postopku

Pomembnejša procesna sklepa					
Opravična št.	Izdaja sklepa			Zastoj v postopku	
	Izd 1.	Izd 2.	Izd 3.	Prekinitev P	Mirovanje P

Namen vprašalnika je spremljanje 2 pomembnejših procesnih sklepov, ki pa nista bila izdana o glavni stvari, ampak predstavljata navzven razviden procesni zastoj. ZPP v grobem predvideva dobrih 100 procesnih sklepov, ki pa večinoma niso vredni pozornosti te raziskave (posebej se merijo le pri okviru vprašalnika o vlogah v točki 5.2, vendar le v primeru, če je proti njim vložena pritožba). Sklepi v zvezi z začasno odredbo so prav tako predvideni za opazovanje pri vprašalniku o vlogah strank.

Pri pomembnejših procesnih sklepih je predvideno le spremljanje datuma izdaje brez njihove dolžine glede na stopnjo izdaje sklepa (torej 1., 2. ali 3. stopnja – »Izd«). Tako je posebej predvideno spremljanje sklepov o prekinitvi postopka (»Prekinitev P«) in o mirovanju postopka (»Mirovanje P«), ki spadata med učbeniške primere zastoja v pravdi. Pri teh dveh sklepih tako ni potrebna vložitev pritožbe kot nujen pogoj za statistični zajem.

Sodišče je vezano na svoje sklepe, če se ti ne nanašajo na vodstvo pravde. Sklep mora biti obrazložen, če se z njim zavrača predlog stranke ali če se z njim odloča o predlogih strank, ki si med seboj nasprotujejo, lahko pa je obrazložen tudi v drugih primerih, kadar je to potrebno (drugače zadostuje, da ima pisni odpravek sklepa uvod in izrek). Določbe glede sodbe se smiselno uporabljajo tudi za sklepe. ZPP glede prekinitve postopka določa dve glavni možnosti, da se postopek prekine na podlagi samega zakona (npr. če stranka umre ali izgubi pravdno sposobnost, pa v pravdi nima pooblaščenca; 2. če zakoniti zastopnik stranke umre ali preneha njegova pravica za zastopanje, pa stranka nima pooblaščenca v pravdi; 3. če stranka, ki je pravna oseba, preneha obstajati oziroma če ji pristojni organ pravnomočno prepove delovanje; ...) ali po odredbi sodišča (npr. če sklene, da ne bo samo reševalo predhodnega vprašanja). Posledica prekinitve postopke je, da prenehajo teči vsi roki, določeni za pravdna dejanja. Dokler traja prekinitev postopka, ne more sodišče opravljati nobenih pravnih dejanj. Če pa je prekinitev nastala po koncu glavne obravnave, lahko sodnik ali senat na podlagi te obravnave izda odločbo. Mirovanje postopka nastane, če se obe stranki pred koncem glavne obravnave o tem sporazumeta, če nobena od strank ne pride na narok za glavno obravnavo, oziroma če se stranki, ki sta prišli na narok, nočeta spustiti v obravnavanje. Mirovanje postopka nastane tudi, če ena stranka, ki je bila v redu povabljen, ne pride, druga pa predlaga mirovanje, razen če je stranka, ki ni prišla na narok, predlagala, naj se narok opravi v njeni odsotnosti. Če postopek miruje, nastanejo iste pravne posledice, kakor če se postopek prekine, le da ne prenehajo teči z zakonom določeni roki.

Postopek miruje, dokler kakšna stranka ne predlaga, naj se nadaljuje. Preden ne pretečejo trije meseci od dneva, ko je nastalo mirovanje, se postopek ne more nadaljevati.

5.2.2 Sklep o oprostitvi plačila stroškov

Tabela 11: Sklep o oprostitvi plačila stroškov postopka

Oprostitev plačila stroškov postopka							
Opravična št.	Čas		Stranka	Obseg oprostitve			Učinek Raz
	Učinek Skl			ST Odlog/Obrok	ST	Str P	

Zadnji postranski procesni sklep, ki je tako pomemben, da se posebej opazuje, je sklep o oprostitvi plačila pravnih stroškov. Pri tem se spremlja predvsem frekvenca dejanskih oprostitev in ne tudi sklepov, s katerimi je bila prošnja za oprostitev zavrnjena (tu le pri vprašalniku o pravnih sredstvih, če je bila zoper zavrnilno odločbo vložena pritožba).

Pri vprašalniku o sklepih o oprostitvi stroškov je najvažnejši vpis učinka oprostitve z datumom (datum izdaje sklepa je drugotnega pomena in se zato izpusti) – »Učinek Skl«, saj datum determinira, za katera procesna dejanja velja oprostitev. Obstajajo 4 možnosti oprostitve, ki jih opravi sodišče tekom pravde: odlog oziroma obročno plačilo sodnih taks (»ST Odlog/Obrok«), oprostitev plačila sodnih taks (»ST«), oprostitev plačila stroškov postopka¹⁴ (pričnine, izvedenine + sodne takse) – »Str P« in najširša kategorija, ko stranka dobi brezplačno odvetnika (z vsemi ostalimi stroškovnimi oprostitvami) – »Str odt«. Pri stranki se vpiše šifra stranke iz šifranta, ki je subjekt oprostitve; pri »Učinku Raz« pa datum učinkovanja za nazaj morebitnega sklepa o razveljavitvi oprostitve. Spremljanje samih predlogov za oprostitev plačila pravnih stroškov v tej raziskavi ni predvideno (in zavrnilih odločb).

O oprostitvi plačila stroškov ZPP določa, da sodišče oprosti plačila stroškov postopka stranko, ki po svojem splošnem premoženjskem stanju ne zmore teh stroškov brez škode za nujno preživljanje sebe in svoje družine. O oprostitvi plačila stroškov postopka odloči sodišče prve stopnje na predlog stranke. Zoper sklep, s katerim se ugotovi predlogu stranke za oprostitev plačila stroškov, ni pritožbe. Sodišče lahko oprosti stranko samo plačila taks, če bi bila s plačilom taks občutno zmanjšana sredstva, s katerimi se preživlja ali se preživljajo njeni družinski člani. Sodišče lahko stranki plačilo taks tudi odloži do izdaje odločbe ali pa ji dovoli

¹⁴ Meni se zdi najbolj problematična praksa, ki sem jo opazil že v pilotski raziskavi, po kateri se stranka oprosti plačila sodnih taks ob dejstvu, da jo zastopa odvetnik. Prva stvar, ki mi pade ob tem na pamet, je, da gre za očitno zlorabo sistema oprostitve. Obstaja sicer možnost, da je bil takšen odvetnik dodeljen v okviru postopka dodelitve brezplačne pravne pomoči (stvar preverbe – čeprav lahko stranka v okviru BPP doseže tudi oprostitev plačila sodnih stroškov), v naslednjo možnost, da je stranko zastopal »pro bono«, pač ne verjamem, ker je odvetništvo odplačna storitvena dejavnost in ne socialno-humanitarna ustanova. Dejansko so takšne oprostitve, če niso predhodno pokrite z opisanima primeroma, neupravičene, saj so stroški zastopanja neprimerno višji od izdatkov za sodne takse – tj. stranka, ki si lahko privoščiti odvetnika, je nedvomno sposobna pokriti sodne stroške.

obročno plačilo. Oprostitev stroškov postopka lahko obsega poleg oprostitve taks tudi oprostitve predujma za stroške prič, izvedencev, ogledov in sodnih oglasov (popolna oprostitve). Če je stranka popolnoma oproščena plačila stroškov postopka, se izplačajo iz sredstev sodišča predujmi za stroške prič, izvedencev, tolmačev, ogledov in sodnih oglasov ter dejanski izdatki in nagrada postavljenega pooblaščenca. Če je stranka popolnoma oproščena plačila stroškov postopka, sodišče prve stopnje na njeno zahtevo odloči, naj jo zastopa odvetnik, kadar je to nujno, da se varujejo njene pravice. Taka stranka je oproščena plačila dejanskih izdatkov in nagrade postavljenemu odvetniku. Sklep o oprostitvi plačila stroškov in o postavitvi pooblaščenca lahko sodišče prve stopnje med postopkom razveljavi, če ugotovi, da stranka zmore stroške postopka. Pri tem sodišče odloči, ali naj stranka popolnoma ali deloma povrne tudi tiste stroške in takse, ki jih je bila prej oproščena, ter dejanske izdatke in nagrado postavljenega pooblaščenca. Katere od teh stroškov mora povrniti nasprotnik stranke, ki je oproščena plačila stroškov postopka, odloči sodišče po določbah o povrnitvi stroškov. Takse in stroške, ki so bili plačani iz sredstev sodišča, izterja po uradni dolžnosti sodišče prve stopnje od stranke, ki jih je dolžna povrniti. Če je nasprotnik stranke, ki je oproščena plačila stroškov postopka, obsojen na povrnitev pravnih stroškov, pa se ugotovi, da ne zmore teh stroškov, lahko sodišče pozneje odloči, da mora plačati vse stroške iz prvega odstavka tega člena ali del stroškov stranka, ki je oproščena plačila stroškov postopka, iz tistega, kar ji je bilo prisojeno. S tem pa se ne posega v pravico te stranke, da lahko zahteva od nasprotnika povrnitev tistega, kar je plačala.

6 Naroki

V pravni teoriji je narok opredeljen kot časovno in krajevno opredeljen sestanek sodišča in strank, namenjen opravljanju procesnih dejanj (Ude, 2002). V pravnem postopku je najpomembnejši narok za glavno obravnavo, na katerem stranke lahko navajajo dejstva, predlagajo dokaze, sodišče pa dokaze izvaja in skrbi za formalno procesno vodstvo (Juhart J., 1961). Narok za glavno obravnavo je načeloma obligatoren, saj sodišče na podlagi glavne obravnave odloči o tožbenem zahtevku (izjeme so lahko pri zamudni sodbi, sodbi na podlagi pripoznave/odpovedi in pri izdaji plačilnega naloga, ki se lahko izdajo brez glavne obravnave) – sodba naj bi se tako izdala takoj po koncu glavne obravnave, v bolj zapletenih primerih naj bi se izdala pisno (321. člena ZPP), vendar je kasnejša pisna izdaja sodbe brez razglasitve ob koncu glavne obravnave pravilo v praksi, ki praktično ne pozna izjem. Pri tem je težnja zakonodajalca, da se glavna obravnava opravi na enem samem naroku (načelo koncentracije), če pa se opravi na več narokih, se šteje pod zakonskimi pogoji za eno glavno obravnavo – načelo enotnosti glavne obravnave (izjeme – sodišče lahko sklene, da se obravnava začne znova, v primeru spremenjenega senata pa se mora znova pričeti). Resda je tek pravnega postopka primarno odvisen od volje strank (načelo dispozitivnosti), pri čemer imajo stranke pravico in dolžnost navesti dejstva, ki so jim v korist, in zanje ponuditi dokaze (razpravno načelo), toda sodišče je tisto, ki v okviru materialnega procesnega vodstva oceni pravno relevantnost predlaganih dokazov ter na glavni obravnavi izda dokazne sklepe, ki jih

lahko spremeni vse do izdaje končne sodne odločbe, medtem ko so stranke načeloma časovno omejene z navedbo o pravno relevantnih dejstvih na prvi narok za glavno obravnavo (*ius novorum*). Od dejstvu, da načelo koncentracije pravnega postopka na ravni *law in action* ni izpolnjeno, saj se *de facto* v pravnih procesih glavna obravnava opravi na številnih narokih, pride toliko bolj do izraza sposobnost sodnika/sodišča organizirati strankam prijazen pravdni postopek s časovnega (posledično stroškovnega) vidika. V pravnem postopku so sicer tudi naroki izven obravnavanja glavne stvari (o začasni odredbi, o zavarovanju dokazov, o vrnitvi v prejšnje stanje).

6.1 Splošni podatki o naroku

Tabela 12: Splošni podatki o naroku

Naroki																												
Splošni podatki o naroku																												
Naroki o glavni stvari				Postranski naroki				Dolžina v času		Datum preložitve		Izvedba dokaza				Razlog preložitve												
Opr. št.	Datum	1. NGO	2. NGO etc	3. NGO proc. ?	4. NGO - izven	SodPor	UN	ZO	VPS	ZD	Dol	Začetek	Konec	DČ	INČ	Kon.	GO	Spl./mešano	Priče	Zasl. Strank	Izvedenci	PV	Potek časa	Vab. strank	Vmesna	Prekin. PP	Drugo	

Pri vprašalniku o splošnih podatkih o izvedenih narokih pred pravnim oddelkom Okrožnega sodišča v Ljubljani želim dobiti informacijo o kvantitativnih in kvalitativnih vidikih vodenja procesa predvsem v glavnem stadiju pravnega procesa – glavne obravnave. Tako se lahko meri časovna dinamika med samimi naroki, glede na procesne akte strank (najbolj očitno je odgovor na tožbo) in znotraj naroka, in kateri so razlogi, da je načelo koncentracije postopka zaradi preložitve narokov večinoma le mrtva črka na papirju (*law in books*). Ob tem se spremlja tudi struktura narokov o postranskih procesnih vprašanjih. Vprašalnika v naslednji podtočki o udeležencih narokov sta sicer del istega vprašalnika skupaj s splošnimi podatki v narokih, vendar sta zaradi preglednosti predstavljena posebej.

Podatki za ta vprašalnik so vneseni iz zapisnikov o opravljenih narokih. Datum naroka je označen na prvi strani zapisnika (»Datum«), enako velja za začetek naroka – »Začetek« (v uri in minutah), konec naroka pa je tudi do minute natančno zaveden ob koncu zapisnika – »Konec«. Posebej se meri tudi dolžina zapisnikov v straneh (»Dol«). Med naroke o glavni stvari uvrščam vrste narokov, kategoriziranih glede na 20. tarifno številko OT: prvi narok za glavno obravnavo (»1. NGO«), drugi in naslednji narok za glavno obravnavo (»2. NGO etc«), narok, na katerem se obravnavajo le procesna vprašanja (»3. NGO ?«), in narok izven zgradbe sodišča (»4. NGO – izven« – mednje se lahko prišteje tudi izvedba dokazov pred predsednikom senata ali zaprosenim sodnikom). Prvi narok se v dvomu oceni kot prvi, kar pomeni, da se šteje, da je bil 1. NGO opravljen, če je bil začet poravnalni narok, če je bil sprejet sklep o začetku oprave glavne obravnave, čeprav je bila takoj za tem preložena, če je bil sprejet dokazni sklep. Pri tem se ne razlikuje med poravnalnim narokom – PN, ki je bil uveden z novelo ZPP-A (Ur. l. RS, 96/2002), in NGO, saj ju tudi OT ne razlikuje. Z veljavnostjo novele se sicer prvi naroki praviloma začnejo kot poravnalni, vendar v primeru neuspešnega poravnave takoj preidejo v obravnavo glavne stvari (včasih se tudi NGO prelevi v PN, če sodnik oceni, da je možnost za sklenitev poravnave – zadnji narok, na katerem bo ta

sklenjena, pa bo vsaj v zadnji fazi poravnalne narave). 3. NGO se beleži le tam, kjer je pride do tehničnih procesnih vprašanj in se narok skoraj nemudoma po začetku preloži. V dvomu narok štejem za 2. NGO. Naslednji del vprašalnika je namenjen postranskim narokom (»SodPor« – narok za sklenitev sodne poravnave, »UN« – uvodni narok, »ZO« – narok zaradi izdaje začasne odredbe, »ZD« – narok za zavarovanje dokazov, »VPS« – narok za obravnavanje predloga za vrnitev v prejšnje stanje). Ker je pravilo v praksi oprava več kot enega naroka za glavno obravnavo, se spremlja tudi, za kolikšen čas sodnik prelaga narok (»DČ« – za določen čas – navedba datuma ali za nedoločen čas – »NČ«) oz. če je zaključil glavno obravnavo (»Kon. GO«). Razlogi za preložitve se delijo na dva sklopa (115. člen ZPP): zaradi izvedbe dokazov (»Izvedba dokaza«) in drugih upravičenih razlogov, ki bi jih lahko imenovali tudi nekoliko splošneje – procesni razlogi (»Drugi "upravičeni" razlogi – procesni«). Pri prvem razlogu se je pojavljala možnost, da bi se merilo, čigava priča, izvedenec oz. katera stranka je »zakrivila« preložitve – vendar bi to v dodatni meri zapletlo vprašalnik in podaljšalo vnos podatkov, zato menim, da zadostuje opazovanje aktivnosti sodnika in njegove posledične odgovornosti, izpeljane iz njegovega materialno-formalnega procesnega vodstva. Zaradi izvedbe dokazov se narok lahko preloži iz splošnih oz. mešanih dokaznih dejanj (»Spl./mešano«), zaradi zaslišanja prič (»Priče«), zaslišanja strank (»Zasl. Strank«) in zaradi oprave izvedenskih mnenj (»Izvedenci«). »Drugi "upravičeni" razlogi – procesni« pa imajo svoj izvor predvsem v učinkovitem vodenju procesa s strani sodišča in manj v sferi strank (tu morda izstopa kategorija prekinitev pravnega postopka oz. mirovanje – »Prekin. PP«). Obravnava je lahko preložena tudi zaradi poteka časa. V primeru, ko je kot poglavitni razlog za preložitve navedena predložena pripravljalna vloga stranke na naroku oz. tik pred njim (»PV«), se dejansko merita tudi zavlačevalna taktika strank in kvaliteta vodenja pravnega postopka, saj je vprašljivo, če je to sploh lahko zakonski razlog za preložitve. Enako velja za vabljenje strank (»Vab. strank«), posebej če imajo na naroku navzoče pooblaščenke, pa tudi, če je razlog v neizkazanosti vročitve vabil strankam, gre v svojem bistvu za procesno napako v sferi sodišča. Razlog za preložitve je lahko tudi izdaja vmesne sodbe (»Vmesna s.«). Med procesne razloge se uvrščajo tudi ostali razlogi za preložitve (»Drugo«), pri katerih so dokaj pogoste preložitve zaradi možnosti sklenitve poravnave.

Določbe, ki na splošno urejajo izvedbo narokov v pravnem postopku, so člani 113–115 ZPP, v katerih je med drugim določeno, da morajo biti stranke pravočasno vabljeni na narok, da se ta opravi praviloma v sodnem poslopiju, določajo se tudi načini preložitve naroka. V 280. členu ZPP je določeno, da predsednik senata v stadiju priprav za glavno obravnavo razpiše narok za glavno obravnavo tako, da ostane strankam najmanj 15 dni za pripravo od prejema vabila; ob tem lahko povabi na narok tudi priče in izvedence. Glavna obravnava je nato normirana v členih 281–305 ZPP, poravnalni narok pa v členih 305a–305c ZPP. Za stranke je najpomembnejši mejnik določen v 286. členu ZPP, po katerem mora stranka najkasneje na prvem naroku za glavno obravnavo navesti vsa dejstva, ki so potrebna za utemeljitev njenih predlogov, ponuditi dokaze, ki so potrebni za ugotovitev njenih navedb, in se izjaviti o

navedbah in ponujenih dokazih nasprotne stranke. Stranke sicer lahko tudi na poznejših narokih za glavno obravnavo navajajo nova dejstva in predlagajo nove dokaze, vendar le, če jih brez svoje krivde niso mogle navesti na prvem naroku. Gre za t. i. *ius novorum* oziroma eventualno maksimo (sicer sporno poimenovanje v teoriji). Z vidika sodnika pa je pomembno določilo o materialnem procesnem vodstvu (285. člen ZPP), po katerem je sodnikova dolžnost/pravica, da se v postopku razišče pravno relevantno dejansko stanje, kar pomeni omilitev razpravnega načela. Sodnik mora paziti tudi na formalno procesno vodstvo (298. člen ZPP), ki se nanaša na organizacijo glavne obravnave, pri čemer ni vezan na svoje predhodne sklepe, ki se nanašajo na vodstvo glavne obravnave, saj jih lahko spremeni z novimi (posebej je to izpostavljeno za dokazne sklepe – 4. odstavek 287. člena ZPP, poleg tega lahko na novo začne glavno obravnavo, ki jo je že zaključil – 292. člen ZPP). Ureditev glede posebnih procesnih narokov je skopa. 267. člen ZPP govori o naroku za zavarovanje dokazov, 2. odstavek 120. člena ZPP o naroku o predlogu za vrnitev v prejšnje stanje, Zakon o izvršbi in zavarovanju – ZIZ (Ur. l. RS, št. 51/98 in naslednji) ureja v določbah 266.–279. člena začasno odredbo – podlaga za opravo naroka o izdaji začasne odredbe pa je v splošni določbi ZPP v načelu smotrnosti – 113. člen (Galič, 2005).

Uvodni naroki so bili del spodletelega poskusa hitrejšega reševanja zadev pred pravnim oddelkom Okrožnega sodišča v Ljubljani, ki niti ni imel izrecne pravne podlage v pozitivni zakonodaji. Z vidika stroškov udeležencev se obravnava kot 3. NGO. Za neko vrsto procesnega naroka gre tudi pri narokih za sklenitev sodne poravnave, ki se praviloma sklepajo kot uspešen končni proizvod pridružene mediacije na opazovanem sodišču.

6.2 Udeleženci narokov

Tabela 13: Udeleženci narokov – navzočnost

Naroki														
Udeleženci - navzočnost														
Sodnik	Stranke					Zastopnik								
	Tž	Tn	SI tž	SI tn		Tž odt	Tž pbl	Tn odt	Tn Pbl	SI tž odt	SI tž pbl	SI tn odt	SI tn pbl	

Tabela 14: Udeleženci narokov – zaslišanje

Naroki											
Udeleženci - zaslišanje											
Stranke				Dokazi							
				Priče			Izvedenci				
Tž	Tn	SI tž	SI tn	Tž priče	Tn priče	Skupne priče	Tž izv	Tn izv	Skupni izv		

Vprašalnik o udeležencih narokov je dejansko del zgornjega osnovnega vprašalnika o vrstah narokov in se statistično obdeluje kot en vir informacij. Zaradi večje preglednosti in problematičnosti spremljanja udeležbe procesnih subjektov je tu obravnavan ločeno. Namen

vprašalnika je pridobiti vpogled, kateri subjekti se udeležujejo narokov in kakšna je njihova vloga na njih. Predvsem se da razbrati, kako aktivne so stranke z vidika navzočnosti in predlaganja dokazov in kvaliteta materialno-formalnega procesnega vodstva s strani sodnika.

Podatki za vnos v vprašalnik so vneseni iz zapisnikov o opravljenih narokih. Vprašalnik je razdeljen na dva poddela: o udeležbi («navzočnost») in o zaslišanju. Pri vprašalniku glede navzočnosti se praviloma pridobijo podatki na prvi strani zapisnika, kjer je označena navzočnost za stranke in njihove pooblaščenca (enako velja za stranske interveniente na strani tožnika ali toženca – »SI tž/tn«) ter ime sodnika, ki vodi glavno obravnavo. Pri sodniku se vpiše šifra iz šifrantu (npr. a, b, c, d ...), po katerem se meri, če je prišlo tekom postopka do menjave sodnika, ki je vodil glavno obravnavo oz. urejal procesna vprašanja na narokih. Pri glavnih subjektih («Stranke») na strani tožeče/tožene stranke, med katere prištevam tudi stranske udeležence¹⁵ («SI tž» – tožnika, »SI tn« – toženca) – sodišča jih namreč stroškovno gledano podobno obravnavajo kot stranke (glede stroškov za predujme prič in izvedencev ter glede uspeha, če so na strani zmagovalne stranke, potem jim mora poražena stranka povrniti stroške, medtem ko v primeru poraza stranskim intervenientom ni treba povrniti pravnih stroškov nasprotni strani), se beleži njihovo število glede na navzočnost. Samo pri glavnih udeležencih in njihovih zastopnikih («Tž odt/pbl» – tožnikov odvetnik/pooblaščenec itd.) se evidentira njihova udeležba. Pri vseh udeležencih je predviden vnos skupnega števila za posamezno kategorijo na posameznem naroku. V podvprašalniku o zaslišanju, ki predstavlja dokazno aktivnost strank, ki jo v okviru materialno-procesnega vodstva izvaja sodišče, se tudi vpisuje število zaslišanih oseb. Pri pričah in izvedencih je predvideno spremljanje glede na to, katera stran jih je predlagala (posledično – vsaj *ex ante* glede na končno odločbo – jim namreč mora tudi pokriti stroške), če sta bili predlagateljici obe stranki, je priča/izvedenec zavedena pod »Skupni«. Podatki za to, »čigava« je priča/izvedenec, pa se pridobijo primarno iz PV strank in iz zapisnikov glavnih obravnav.

Pravni oris naroka za glavno obravnavo je bil podan že v zgornji podtočki, na tem mestu je potrebno izpostaviti določbe ZPP v členih 212–263, ki govorijo o dokazih in izvajanju dokazov. Ugotavljanje dejanskega stanja je vezano na stadij glavne obravnave, na kateri ZPP predvideva ugotavljanje pravno relevantnih dejstev na podlagi ogleda, branja listin, zaslišanja prič, postavitve izvedenca in zaslišanja strank. Takšno naštevanje sledi sistematiki ZPP, ki pripelje do zanimive prakse, da so stranke velikokrat zaslišane kot zadnje. Trditveno breme o odločilnih dejstvih je na strankah, ki morajo za svoje navedbe ponuditi dokaze (dokazno breme), sodnik pa v okviru procesnega vodstva oceni, ali je potrebno določen dokaz za navedeno dejstvo izvesti po oceni pravne upoštevnosti in verjetnosti dejstev glede na že izvedene dokaze (sprejme dokazni sklep, ki pa ga lahko spremeni z novim). Priče in

¹⁵ Teorija (Ude, 2002) sicer stranske interveniente šteje med pomožne/sekundarne subjekte, pri čemer med stranske subjekte šteje celo zakonite zastopnike. V tej raziskavi bodo zakoniti zastopniki striktno upoštevani kot stranke, saj zakoniti zastopniki oblikujejo pravno upošteveno voljo za subjekt, ki je zaradi različnih razlogov ni sposoben oblikovati sam, medtem ko pooblaščenec načeloma voljo subjekta le prenaša.

izvedenci lahko zahtevajo povračilo stroškov (izvedenci pri tem dobijo še povrnjene stroške in nagrado za izvedensko delo), ki so jih imeli zaradi prihoda na sodišče, ki jih krije stranka predlagateljica izvedbe dokaza (242. in 249. člen ZPP). Vročanje, ki na splošni ravni zagotavlja navzočnost procesnih subjektov, je urejeno v 132.–150. členu ZPP, vendar temu raziskava ne bo posvečala pozornosti (glede na pilotno raziskavo v vročanju ne vidim težave za dolgotrajnost pravnih postopkov). Pri sodniku je treba poudariti možnost, da se mora glavna obravnava začeti znova, če se začne pred novim sodnikom (3. odstavek 302. člena ZPP), vendar nov sodnik v praksi vedno izkoristi zakonsko možnost in ne izvede ponovno istih dokazov (mišljeni so ogled, priče in izvedenci),¹⁶ ampak prebere zapisnike o izvedbi dokazov (pogosto se le »šteje za prebrano«).

Sodišča – glede na vtise iz pilotske raziskave – dokaj pogosto prelagajo glavne obravnave zaradi odsotnosti vabljenih strank, čeprav je prisoten njihov pooblaščenec, pa tudi če so brez pooblaščenca, to ob izkazani pravilni vročitvi vabil ne bi smel biti razlog¹⁷ za preložitve obravnave. Navzočnosti glede na vabljenje ne vidim kot problematične za stranske udeležence pravnega procesa. Pooblaščenci in odvetniki imajo nedvomen interes, da so prisotni na narokih, saj to izhaja iz njihovega zaupnega pooblastilnega razmerja s stranko (odvetniki in pooblaščenci pri zavarovalnicah pa se s tem tudi preživljajo). Glede na njihov posebni položaj v pravdi, ki jim ob upoštevanju pravil prinaša tudi ekonomsko korist, imajo tudi izvedenci nedvomen interes za udeležbo. Pri vabljenju prič pa je potrebno opozoriti, da stranke v okviru razpravnega načela predlagajo zaslišanja prič, ki so jim praviloma blizu ali so vsaj nevtralne, zato jih že pred narokom oziroma prejmem vabila v določeni meri pripravijo na možnost pričevanja. Stranka tako praviloma ne bo predlagala prič, ki ne bo hotela pričati, čeprav ima to možnost. Stranke pa se tudi dokaj pogosto (posebno, če je bila pred tem že zaslišana kakšna priča, ki je potrjevala isto zatrjevano dejstvo, kot naj bi ga potrdila odstotna priča) na narokih odpovejo (ponovnemu) vabljenju prič. Primeri, da se oseba boji pričati, ki so značilni za kazenski postopek, so v pravnih redkejši.

Problem, ki se pojavlja pri predlaganem vprašalniku, je, da ne spremlja identitete strank. Ta je zanimiva tako s stroškovnega vidika kot tudi z vidika uspešnosti v pravdi. Če je na vsaki strani pravde le en subjekt (večina pravnih), resnih težav ni, razen če v teku postopka določeno stranko nasledijo več strank. Prav tako se ne sledi identiteti prič in izvedencev, vendar je tu zadeva manj sporna, saj so v pravnih redki primeri, ko bi bila priča ponovno zaslišana, edino stranke sodišče relativno pogosto zasliši dvakrat. Za priče je tako legitimna domneva, da se lahko število prič s posameznimi narokovi sešteje. Pri izvedencih je zgodba nekoliko drugačna.

¹⁶ Novela ZPP-D je posebej izpostavila, da ni potrebno ponovno zaslišati stranke, kar prej ni bilo izrecno določeno. Takšna nejasna pravna situacija pa je obstajala ves kritični čas, iz katerega je zajet statistični vzorec.

¹⁷ Verjetno tu sodniki potegnejo neprimerno analogijo iz kazenskega postopka, v katerem je praviloma zahtevana obdolženčeva prisotnost (3. odstavek 307. člena Zakona o kazenskem postopku – ZKP (UR. L. RS, 8/2006-UPB3) in 1. odstavek 442. člena ZKP). Opravljeni pravosodni izpit in predhodno delo na različnih pravnih oddelkih lahko pripeljeta do razumljivega pomešanja ključnih podrobnosti v nekaterih procesnih pravnih institutih, ki so sicer na različnih področjih podobni.

Sodišče praviloma največ enkrat dodatno izpraša izvedenca, ki v praksi ob dopolnitvi zaslišanja priloži tudi pisno poročilo, nato pa postavi novega (izvedenstvo bo posebno obdelano v naslednji točki). Lahko bi se sestavil vprašalnik, ki bi preko šifranta natančno meril identiteto strank in identiteto pooblaščenec, vendar sem se odločil za uporabo enostavnejšega vprašalnika, ki meri le število strank in njihovih pooblaščenec; njihova pooblastilna razmerja in stroškovna obremenjenost pa bi se lahko do določene mere ekstrapolirala iz vprašalnika o vloženi PV, kar je tako še vedno verodostojna ocena za strošek strank z udeležbo – predvsem njihovih odvetnikov, na narokih.

7 Izvedenci

V teoriji je izvedenec definiran kot oseba, ki na podlagi svojega strokovnega znanja sestavi izvedensko mnenje o preteklih in sedanjih dejstvih ter s tem pomaga sodniku ugotoviti in razjasniti pravno relevantna dejstva (Ude, 2002). Stranke so sicer tiste, ki navajajo svojo plat resnice o dejanskem stanju, pri čemer lahko stranki navajata o istem dogodku/dejanju popolnoma različna opisa. Praviloma je v domeni sodišča, da ugotovi resnico na podlagi pravil logike, izkušenj, splošno znanih dejstev, kar je strnjeno v končni sodni odločbi. Če pa sodnik nima potrebnega znanja o pravilih znanosti, stroke in izkušenj, mora izvesti dokaz glede ugotovitve pravno odločilnega dejstva z izvedencem (Juhart J. , 1961). Izvedenec tako nastopa kot nekakšen pomočnik sodišča (Ude, 2002), vendar je tudi njegovo mnenje podvrženo sodnikovi prosti presoji, ali so izvedenčeve ugotovitve takšne, da jih lahko uporabi pri ugotovitvi dejanskega stanja v sodbi, ali je treba zahtevati dopolnitev oz. mnenje drugega izvedenca, ker ni odgovoril na zastavljena vprašanja sodišča ali ker so bili njegovi odgovori nesklepčni že po načelih splošne logike.

Tabela 15: Izvedenci

Izvedenci														
Opr. št.	Predlagatelj		Stroka					Časovna učinkovitost			Oblika izvedbe dela			
	Plačnik		Medicina	Promet	Gradbenik	Inž. ostalo	Ekonomija	Drugo	Postavitev/?	Oprava/prejem	Dol	PM	Dop. PM	Zasliš.

Pri izvedencih se zasleduje, kdo je predlagatelj izvedbe dokaza s postavitvijo izvedenca – kdo torej predhodno krije njegove stroške, kako visoki so stroški izvedenin, kakšne vrste izvedenskih mnenj so najbolj pogoste ter kako ažurno se izdelajo mnenja glede na sklep o postavitvi izvedenca. Težave z izvedenci so pogosto omenjene v debatah o sodnih zaostankih, pravdni oddelek Okrožnega sodišča v Ljubljani pa sedaj tudi spremlja pravočasnost izdelave izvedenskega mnenja na ravni oddelka.

Podatki za vnos v vprašalnik so pridobljeni iz več vlog. Kdo je »plačnik« izvedenskega mnenja, se da razbrati že iz PV, v katerih stranke predlagajo dokaze; naslednji vir so NGO ter posebni sklepi izven NGO, s katerimi se določeni stranki naloži plačilo predujma za opravo izvedenskega mnenja; predlagatelj je lahko razviden tudi iz potrdila o plačilu predujma. Pri »Predlagatelju/Plačniku« se iz šifranta za stranke vpiše predlagatelj, ki je večinoma tudi

prvotni plačnik, če ni oproščen plačila stroškov postopka. Predlagatelj je v primeru sosporništva lahko tudi več, možni so tudi skupni izvedenci, predlagani s strani tožnika in toženca. Vrste izvedencev so razdeljene v 6 skupin (strokovnjaki medicinske, prometne, gradbene, druge inženirske, ekonomske in druge stroke). Meri se dolžina pisnega izvedenskega mnenja (»Dol«), v katerem se ne upošteva stran s stroškovnikom – pri zaslišanjih pa ta kategorija ostane prazna. Pri postavitvi izvedenca (»postavitev/?«) se vpiše datum prvega sklepa, s katerim je bil postavljen izvedenec, ne glede na to, ali gre za istega izvedenca, ki je dejansko opravil izvedensko delo. Tako se v zadostni meri pridobijo podatki, ali je postavev izvedenca (gledana v kratkem časovnem obdobju) res dejavnik, ki vpliva na nesorazmerno podaljšanje teka pravde. Poudariti je tudi treba, da v primeru, če izvedensko delo ni opravljeno, tudi sklep o postavitvi izvedenca ni zaveden (npr. stranka lahko umakne dokazni predlog, ali ne plača predujma oz. sodišče predlog zavrne z novim dokaznim sklepom). Pri »Opravi/prejemu« se vpiše datum prejema pisnega izvedenskega mnenja s strani sodišča oz. oprava NGO. Opazuje se način izvedbe izvedenskega mnenja: pisno mnenje (»PM«), dopolnitev pisnega mnenja (»Dop. PM«) in zaslišanje (»Zasliš.«). Upoštevati je treba, da je izvedenec ob zaslišanju dvakrat zaveden (enkrat v vprašalniku za NGO, drugič v specialnem). Znesek izvedenine pa se pridobi iz naknadnega sklepa o priznanih stroških/nagradi za delo izvedenca.

ZPP v členih 243–256 ureja postopek v zvezi z izvedenci. Tako je določeno, da sodišče izvede dokaz z izvedencem, če je za ugotovitev ali za razjasnitev kakšnega dejstva potrebno strokovno znanje, s katerim sodišče ne razpolaga. Sodišče lahko namesto določenega izvedenca vselej določi drugega izvedenca. Izvedensko delo opravlja praviloma en izvedenec; če pa sodišče presodi, da je izvedensko delo zapleteno, lahko določi tudi dva ali več izvedencev. Izvedenci se določijo predvsem med sodnimi izvedenci za določeno vrsto izvedenskega dela. Kdor je določen za izvedenca, se je dolžan odzvati vabilu in dati svoj izvid in mnenje. Na posebno naravo vloge izvedenca kot »pomočnika sodišča« kaže možnost, da se izvedenec izloči iz istih razlogov, iz katerih je lahko izločen sodnik ali sodnik porotnik; pač pa se lahko vzame za izvedenca tudi tisti, ki je bil prej zaslišan kot priča. Izvedenec ima pravico do povračila potnih stroškov in stroškov za prehrano in prenočišče, do povračila izgubljenega zaslužka in stroškov za izvedensko delo kakor tudi pravico do nagrade za to delo. Po ZPP sodišče odloči, ali naj izvedenec da svoj izvid in mnenje samo ustno na obravnavi ali pa naj ju da tudi pisno pred obravnavo; sodišče določi rok, v katerem mora izvedenec dati pisni izvid in mnenje. Vendar je na ravni *law in action* večinska praksa, da izvedenci podajo najprej le pisno mnenje in prav tako morebitno pisno dopolnitev, če dajo stranke pripombe oziroma sodišče ni zadovoljno z mnenjem, podajanje mnenja na obravnavi pa je prej izjema kot pravilo.

Medicinska stroka je morda preširoka kategorija, saj se lahko v zadevi zvrstijo mnenja z različnih medicinskih področij (npr. travmatologija, kardiologija, psihiatrija), pa pri tem ne gre za zamenjavo izvedenca medicinske stroke zaradi nezadovoljivosti njegovega mnenja.

8. Sodbe/ končni sklepi

Tabela 16: Možni potek pravde pri večstopenjskem odločanju

Tožba - ničelna igra				
Zahtevana transakcija: 100 tn (toženec) → tž (tožniku)				
Sodba 1. st.				
	Tž (tn,) v celoti uspe - U	Tž (tn,) deloma uspe - D	Tž (tn,) v celoti propade - P	
	100, 0	50, 50	0, 100	
Pritožba - PT	tn	tž, tn	Tž	
Pritožba - PT				
Vsak napada del, v katerem je izgubil.				
Sodba 2. st.				
? - ni odločeno				
Zavrne PT v celoti	Potrdi v celoti	PT, tn, U	PT, tž, D; PT, tn, D	PT, tž, P
	1. st. =	100, 0	50, 50	0, 100
Delno ugodi PT	Spremeni	PT, tn, D	PT, tž, D+ ali PT, tn, D+ - enem in ostalega zavrne	PT, tž, D
	1. st. =	50, 50	50 + 10, 40 ali 40, 50 + 10	50, 50
	Razveljavi	PT, tn, D?	PT, tž, D? - le tž ali PT, tn, D? - le tn ali PT, tž in tn, D? - obema	PT, tž, D?
	1. st. =	50, 750	50 + 710, 40 ali 40, 50 + 710 ali 40 + 710, 40 + 710	750, 50
Ugodi PT v celoti	Spremeni/razveljavi	PT, tn, D+D?	PT, tž, D+D? ali PT, tn, D+D? ali PT, tž in tn D D?	PT, tž, D+D?
	1. st. =	50, 25 + 725	50 + 5 + 75, 40 ali 40, 50 + 5 + 75 ali 40 + 5 + 75, 40 + 5 + 75	25 + 725, 50
	Spremeni	PT, tn, P	PT, tž, U ali PT, tn, P	PT, tž, U
	1. st. =	0, 100	100, 0 ali 0, 100	100, 0
Ugodi R v celoti	Razveljavi	PT, tn, P?	PT, tž, D D? (U) - le tž ali PT, tn, D D? (P) - le tn ali PT, tž in tn, D D? (D) - obema	PT, tž, U?
	1. st. =	0, 7100	50 + 750, 0 ali 0, 50 + 750 ali 750, 750	7100, 0
	Spremeni/razveljavi	PT, tn, D D? (P)	PT, tž, D D? (U) - le tž ali PT, tn, D D? (P) - le tn ali PT, tž in tn, D D? D-D? (D) - obema - več zahtevk	PT, tž, D D? (U)
	1. st. =	0, 50 + 750	50 + 25 + 725, 0 ali 0, 50 + 25 + 725 ali (40 + 5 + 75, 40 + 5 + 75)	50 + 750, 0
Revizija - R				
Glede vseh zahtevkov (ob vrednostnem limitu X) - razen tistih z ?				
Vsak napada del, v katerem je izgubil glede na 1. stopnjo (po pritožbi).				
Sodba 3. st.				
Zavrne R v celoti	Potrdi v celoti	PT, tn, U	PT, tž, D; PT, tn, D	PT, tž, P
	1. st. =	100, 0	50, 50	0, 100
Delno ugodi R	Spremeni	PT, tn, D	PT, tž, D+ ali PT, tn, D+ - enem in ostalega zavrne	PT, tž, D
	1. st. =	50, 50	50 + 10, 40 ali 40, 50 + 10	50, 50
	Razveljavi	PT, tn, D?	PT, tž, D? - le tž ali PT, tn, D? - le tn ali PT, tž in tn, D? - obema	PT, tž, D?
	1. st. =	50, 750	50 + 710, 40 ali 40, 50 + 710 ali 40 + 710, 40 + 710	750, 50
Ugodi R v celoti	Spremeni/razveljavi	PT, tn, D+D?	PT, tž, D+D? ali PT, tn, D+D? ali PT, tž in tn D D?	PT, tž, D+D?
	1. st. =	50, 25 + 725	50 + 5 + 75, 40 ali 40, 50 + 5 + 75 ali 40 + 5 + 75, 40 + 5 + 75	25 + 725, 50
	Spremeni	PT, tn, P	PT, tž, U ali PT, tn, P	PT, tž, U
	1. st. =	0, 100	100, 0 ali 0, 100	100, 0
Ugodi R v celoti	Razveljavi	PT, tn, P?	PT, tž, D D? (U) - le tž ali PT, tn, D D? (P) - le tn ali PT, tž in tn, D D? (D) - obema	PT, tž, U?
	1. st. =	0, 7100	50 + 750, 0 ali 0, 50 + 750 ali 750, 750	7100, 0
	Spremeni/razveljavi	PT, tn, D D? (P)	PT, tž, D D? (U) - le tž ali PT, tn, D D? (P) - le tn ali PT, tž in tn, D D? D-D? (D) - obema - več zahtevk	PT, tž, D D? (U)
	1. st. =	0, 50 + 750	50 + 25 + 725, 0 ali 0, 50 + 25 + 725 ali (40 + 5 + 75, 40 + 5 + 75)	50 + 750, 0

Pri pripravi vprašalnikov za raziskavo je bila poleg dileme o natančnosti in načinu spremljanja strank v primeru sosporništva največja težava sestaviti vprašalnike o končnih odločbah sodišča tako, da bi se dalo z njimi v največji možni meri slediti uspešnosti strank glede njihovih primarnih zahtevkov. Zato grem na tem mestu takoj *in medias res* brez bolj teoretično obarvanega uvoda. Zgoraj je predstavljeno nekakšno drevo možnih odločitev tekom pravnega postopka, ki so sestavljene kot miselni pripomoček k razumevanju spodaj opisanih vprašalnikov v točkah 8.1–8.4.

Pravdni postopek je v svojem bistvu glede tožbenega zahtevka ničelna igra (igra z ničelno vsoto – kar pridobi eden, izgubi drugi – to velja za toženca v primeru poraza dobesedno, za tožnika to velja, če izgubi v okviru svojega pričakovanja, ki pa sicer ni bilo pravno upravičeno). Tožnik s tožbo v zgornjem primeru zahteva, da mu toženec izroči 100 denarnih enot. To pomeni 101 možna kombinacija izidov v izreku sodne odločbe 1. stopnje (tožnik-tž dobi 100, toženec-tn 0; tž 99, tn 1 ... tž 0, tn 100). Zaradi preglednosti so uspehi razdeljeni v 3

glavne sklope – tž uspe v celoti – U (100, 0), tž uspe deloma – D (50, 50) in tž v celoti propade – P = 0, 100 (U in P sta v praksi najpogostejša izida).

Vsaka stranka izpodbija del sodbe, v katerem je propadla (če izpodbija del, v katerem je uspela, potem za pritožbo nima pravnega interesa in se takšna pritožba zavrže) – pritožba tn v primeru U, pritožba tž v primeru P ter pritožbi tž in tn v primeru D. Pritožba je enako kot tožba procesni akt stranke, vendar tokrat stranka zahteva presojo zakonitosti odločitve sodišča prve stopnje o tožbenem zahtevku. O pritožbi sodišče druge stopnje (v tej raziskavi Višje sodišča v Ljubljani) odloči ponovno s tremi glavnimi odločitvami (podobno kot pri tožbi sodišče 1. stopnje): zavrne pritožbo - PT tž/tn v celoti, deloma ugodi pritožbi tž/tn ali v celoti ugodi PT tž/tn. Tudi to so najpogostejše »kvalitativne« odločitve, po katerih se zahtevku (tokrat pritožbenemu) v celoti ugodi oz. se v celoti zavrne. Pri zavrnitvi (v celoti ali deloma, če se deloma ugodi pritožbi, v ostalem pa potrdi sodbo 1. stopnje) se odločitev sodišča prve stopnje potrdi, tako da ta postane pravnomočna in izvršljiva. Glavna učinka pri (delni) ugoditvi sta sprememba – z njo se spremeni odločitev sodišča prve stopnje tako, da je o zahtevku dokončno odločeno, in razveljavitev – z njo o zahtevku ni odločeno (nekakšna izjema – 2. in 3. odstavek 354. člena ZPP,¹⁸ ko lahko pritožbeno sodišče razveljavi sodbo in obenem zavrže tožbo), o njem mora ponovno odločati sodišče prve stopnje, zato so z »?« označeni deli, ki so bili razveljavljeni. Tako je horizontalno pri »zavrnitvi PT v celoti« učinek na sodbo prve stopnje takšen, da jo »potrdi v celoti« (PT, tn/tž = pritožba tožnika/toženca; U, D, P – pa so prvostopenjski učinki po izdani odločbi sodišča druge stopnje). Če višje sodišče deloma ugodi pritožbi, potem spremeni v delu in v ostalem potrdi – »spremeni«; razveljavi in v delu in v ostalem potrdi – »razveljavi« in razveljavi ter spremeni hkrati v ostalem pa potrdi – »spremeni/razveljavi« (D? – če je del razveljavljen, D+ – če stranka v delu uspe). Tretja možnost je, da višje sodišče PT tn/tž v celoti ugodi, čemur sledijo nove možne odločitve glede na spremembo/razveljavitev prvostopenjske odločbe (U? – prejšnji uspeh tž, ki pa je sedaj stvar nove presoje sodišča prve stopnje; P? – predhodni propad tž, o čemer pa bo sodišče prve stopnje ponovno odločalo). Skupaj je za 2. stopnjo predstavljenih 31 možnih odločitev (14 po pritožbi tožnika ali toženca v primerih, ko je na 1. stopnji uspel le eden, in 17, ko sta se pritožila oba hkrati – kategorija D). Z razveljavitvijo – »?« – je prišlo do nadaljnjega drobljenja rezultatov (»?« – bi bil lahko uporabljen že na prvi stopnji – v primerih, ko sodišče izda delno sodbo ali pa enostavno pozabi odločiti o celotnem zahtevku – nato se izda dopolnilna sodba; zaradi delnih razveljavitev v nadaljevanju lahko govorimo o »delnih sodbah«).

Samo 3 primeri (PT tž ali tn se v celoti ugodi in se izpodbijana sodba v celoti razveljavi in PT tž in tn v primeru D se v celoti ugodi in se izpodbijana sodba v celoti razveljavi) so med odločbami višjega sodišča, ko ni možno takojšnje preverjanje na 3. instanci vsaj v delu

¹⁸ Ta dva primera se vpišeta med spremembe, kar bi bilo analogno vpisu med zavrnitve tožbenega zahtevka, čeprav je bila tožba zavržena, kar predvidevam pri vprašalnikih za prvostopenjske odločbe (enak princip je predviden tudi pri zavrnjenju pritožb).

tožbenega zahtevka – z revizijo na vrhovnem sodišču. Vsi ostali primeri, kjer je bila sodba sodišča prve stopnje spremenjena in/ali potrjena vsaj v delu (če popolnoma zanemarimo vrednosti kriterij kot pogoj za vložitev revizije), omogočajo revizijsko (= tretjestopenjsko preverbo), v kateri se presoja zakonitost odločbe 2. stopnje (deli, ki se (še) ne smejo presojati na tretji stopnji, so prečrtani). Vendar je ob tem potrebno poudariti, da v osnovi ostane vedno le 101 realnih kombinacij uspehov stranke na 1. stopnji, če ne upoštevamo časovne dimenzije v dinamičnem smislu, ampak le v statičnem, v katerem ni pomembno, kdaj je odločitev glede določenega kvantitativnega dela postala pravnomočna – dokončna. Sicer pri reviziji niso korektno izpeljani vnosi (prva dva stolpca – o zavrnitvi/ugoditvi revizije – R in načinu potrditve/spremembe/razveljavitve sta enaka kot pri pritožbi, kar je pravilno; medtem ko je v ostalem le poudarjeno, o čem revizijsko sodišče ne sme odločati – v delih, ki so razveljavljeni, saj tu postopek še teče, revizijsko sodišče pa presoja le odločitve, ki so postale pravnomočne z odločbo višjega sodišča). Pravni interes za vložitev revizije pa je enak kot za vložitev pritožbe – stranka lahko izpodbija le del, v katerem je dokončno izgubila glede na tožbeni zahtevk (primarno odločeno s sodbo 1. stopnje). Sicer bi bilo zaradi korektnosti treba vpeljati nove znake za revizijo (npr. v delu, v katerem je tožnik v pritožbenem postopku v celoti uspel – izpodbija toženec z revizijo – R, tn, PTU – če uspe s pritožbo in revizijsko sodišče spremeni → R, tn, PTU, P = toženec z revizijo izpodbija svoj neuspeh s pritožbo in je uspel tako, da je po revizijski spremembi tožnik v celoti propadel ...).

8.1 Sodbe/končni sklepi – 1. stopnja – okrožno sodišče

Tabela 17: Sodbe in končni sklepi 1. stopnje

Sodbe in končni sklepi - 1. stopnja - okrožno sodišče																	
Opravilna št.	Čas		Obseg			Vrsta sodbe							Končni sklep			Sklepi	
	Izd	Odp	Dol	Str	VI	Kon	Del	Nav	Vmes	Zam	Pri	Odp	Dop	Zavrž	Ust/umik	SodPor	PopSkl

Tabela 18: Odločitev o utemeljenosti tožbenega zahtevka

Odločitev o tožbenem zahtevku/TZ								
Opr.št.	Čas odločitve			isti	Sporno razmerje		Gl Stv	ZZO
	Izd 1.	Izd 2.	Izd 3.		Tožnik-i	Toženec-i		

Tabela 19: Šifrant za vrsto odločitve o tožbenemu zahtevku

Tožbenemu zahtevku se	šifra
ugodi v celoti	uc
ugodi deloma	ud
zavrne v celoti	zc
zavrne deloma	zd
neodloči v celoti	nc
neodloči deloma	nd

Namen vprašalnika je spremljanje vrste in oblike končnih odločb Okrožnega sodišča v Ljubljani ter grobe uspešnosti strank glede tožbenega zahtevka, kar omogoči opazovanje korelacij z ostalimi parametri te raziskave.

Pri količinskih vidikih končnih odločb 1. stopnje se spremlja čas izdaje sodbe (»Izd« – isti datum kot datum zadnjega naroka za glavno obravnavo, če je bila seveda glavna obravnavna opravljena; izjema so npr. primeri, ko sodišče čaka na določene spise – 2. odstavek 291. člena ZPP, ali če je bil opravljen poseben narok, na katerem je bila zapisana sodna poravnava, kot tudi v primerih sklenjenih pogojnih sodnih poravnav), čas odprave sodbe strankam – »Odp« (razvidno s štampljke na strani, pripeti sodbi, ki vsebuje odredbe o vročitvah), dolžina sodbe v straneh – »Dol« (pri tem se zadnja stran z odredbami ne upošteva) in izjemoma listovno številko strani – »Str« (listovna številka prve strani sodbe) ter številko procesne vloge (»Vl«).

Nadalje se vpiše vrsta sodbe, pri čemer je predvideno, da se v primerih, ko je sodba zaradi različnih odločitev o več/delih zahtevki/a sestavljena iz več delov, da se vnese pač toliko vrst sodb oz. sklepov, kot jih je v izreku (uvodu). Primarna delitev je na končne (»Kon«) in delne (»Del«) sodbe, pri čemer se razlikujejo končne od delnih po tem, da je z njimi odločeno o vseh tožbenih zahtevkih, ki so bili postavljeni tekom pravde. V kategorijo navadna sodba (»Nav«) se vpiše običajna dajatvena, oblikovalna ali ugotovitvena sodba. V rubriko »Vmes« se vpiše vmesna sodba, s katero se odloči o kvalitativnem temelju zahtevka. Relativno pogoste so tudi zamudne sodbe (»Zam«), nekoliko redkejše sodbe na podlagi pripoznave (»Pri«), medtem ko so po realnih pričakovanjih sodbe na podlagi odpovedi še redkejše (»Odp«). Dopolnilna sodba (»Dop«) predstavlja odločitev o zahtevku, ki ga je sodišče pri prvotni odločitvi spregledalo. Zavrženje tožbe¹⁹ s sklepom (»Zavrž«) je umeščeno med sodbe zaradi svoje dokončne narave z vidika posamezne pravde, čeprav to ne pomeni meritorne odločitve o zahtevku. Sklep o ustavitvi postopka zaradi umika tožbenega zahtevka (»Ust/umik«) je prav tako kot sodna poravnava dispozitivno dejanje strank (Ude, 2002), s katerim se pravdni postopek lahko konča. V kategorijo »Ust/umik« so umeščeni tudi ostali sklepi o ustavitvi postopka iz drugih razlogov, med drugim tudi dokaj pogosti sklepi o ustavitvi postopka v delu zaradi znižanja tožbenega zahtevka (kar pa je po mojem mnenju postopkovno gledano nepotrebno, saj za take sklepe niti ni izrecne pravne podlage). Sodna poravnava (»SodPor«) je izraz avtonomnosti strank, ki se lahko same sporazumejo o ureditvi spornih civilnih razmerij. Popravni sklep (»PopSkl«) je naveden v tem vprašalniku, čeprav je njegova izdaja vedno vezana na čas po izdaji končne odločbe – razlog za tako uvrstitev je, da je večinoma izdan na zahtevo strank in to v času, ko o morebitni pritožbi še ni bilo odločeno. Drugi procesni sklepi, ki so izdani skupaj s končno sodbo, se ne spremljajo posebej, razen če je to predvideno v preostalih vprašalnikih.

¹⁹ Zavrženje in zavrnitev sta za namene te raziskave načeloma pomensko izenačena, kar se tiče uspešnosti strank.

V podvprašalniku o odločitvah o tožbenem zahtevku se meri groba uspešnost strank glede tožbenega zahtevka, postavljenega na 1. stopnji. Najprej se vpiše opravilna številka, nato pa datum izdaje odločbe na ustrezni stopnji (1., 2. ali 3.). Če instanca potrdi odločitev nižje stopnje, potem se v rubriko »isti« vpiše datum predhodne odločbe. Sporno razmerje se identificira z vpisom identitete stranke iz šifranta za stranke med »Tožnik-i« in »Toženec-i« glede na sodno presojo tožbenih zahtevkov. V rubriko glede odločitve o tožbenih zahtevkih v glavni stvari (»Gl Stv«) se vpisujejo odločitve sodišča iz šifranta: ugodi v celoti – »uc«, ugodi deloma – »ud«, zavrne v celoti – »zc«, ne odloči v celoti – »nc«, ne odloči deloma – »nd«. Pri vpisu »ud« se predpostavlja, da je v ostalem zavrnilno deloma. Izjemoma se pojavijo pri »ud« tudi vzporedni vpisi, če je v preostalem »nd«; »zd« pa se pojavi, ko le zavrnilni del postane pravnomočen z odločbo 2. (3. st.) stopnje. Kot meritorni zavrnilni del se šteje poleg zavrženja tožbe tudi ustavitev postopka, čeprav se pri slednjem odpirajo nekatere dileme, ki bodo razkrite v nadaljevanju. Pri sosporništvi in nasprotnih tožbah je vpisovanje poenostavljeno do te mere, da se npr. za »ud« šteje tožnikov uspeh vsaj proti enemu od tožencev oz. vsaj delen uspeh po nasprotni tožbi, če je bil tožnik po prvotni tožbi v celoti neuspešen. Tako se zasleduje cilj čim bolj enostavnega vpisa, saj podrobno spremljanje uspeha v posameznih spornih razmerjih v majhnem statističnem vzorcu ni smiselno. Prav tako se podredno uveljavljanje zahtevkov šteje za en zahtevek.²⁰ Sodišče lahko odloči – čeprav v praksi prihaja do napak – o podrednem zahtevku samo, če je primarni v celoti neutemeljen, vendar se v primeru uspeha s podrejenim zahtevkom to praviloma lahko šteje kot končni uspeh, razen če je primarni zahtevek občutno višji od podrejenega. Pri zakonitih zamudnih obrestih (»ZZO«) se vpisujejo odločitve iz istega šifranta kot za tožbene zahteve le v primerih, ko instanca poseže izrecno v obrestni del sodb 1. stopnje.

ZPP ureja sodbo v členih 310–328. S sodbo (Ude, 2002) sodišče v izreku (sodbo sicer sestavljajo še uvod, obrazložitev – izrek je med njima, in pravni pouk o pritožbi) avtoritativno odloči o utemeljenosti zahtevka, ki se tiče glavne stvari in stranskih dajatev. Le izrek sodbe postane pravnomočen (če je bilo z njim meritorno odločeno o tožbenem zahtevku, in se takšna sodba ne more več izpodbijati s pritožbo). V izrek se vnese še odločitev o zahtevku iz nasprotne tožbe in morebitnem vmesnem ugotovitvenem zahtevku. Za sojenje je odločilno dejansko stanje ob zaključku glavne obravnave. Sodba mora biti izdelana v 30 dneh od izdaje. V praksi je datum izdaje sodbe enak datumu zaključka glavne obravnave, za to pa je podlaga v 3. odstavku 321. člena ZPP, po katerem lahko sodišče v bolj zapletenih zadevah odloči, da bo sodbo izdalo pisno, v takem primeru se sodba ne razglasi, temveč se vroči

²⁰ Lahko pa se meri tudi kot objektivna kumulacija (Galič, 2006, str. 182). Poudariti je treba, da je strankino racionalno pravno vedenje v tem, da objektivno kumulira zahtevke nepodredno, saj tako lahko doseže vsoto zahtevkov, ki pri eventualnem zahtevku ne bi smela biti mogoča. Pri podrejenem uveljavljanju je pač najvišji možni zahtevek primarni ali podredni – tako je tudi najbolj smiseln obračun sodne takse od najvišjega zneska (običajno pa se odmeri kar glede na primarni). Običajna vsebinska (dejanska in pravna) medsebojna navezanost pri podrednih zahtevkih pa tudi ne povzroča nesorazmernega povečanja stroškov dela sodišča, kar bi bil opravičljiv razlog za odmero dvojne takse.

strankam v tridesetih dneh od dneva, ko je bila glavna obravnava končana – vendar so v praksi vsi primeri »zapleteni«,²¹ tako je relevanten datum za dejansko izdajo sodbe na ravni *law in action* datum odprave pisne odločbe. Če so od več tožbenih zahtevkov zaradi pripoznave ali na podlagi obravnavanja samo nekateri od njih zreli za končno odločbo ali je samo del posameznega zahtevka zrel za končno odločbo, lahko sodišče glede zrelih zahtevkov oziroma dela zahtevka konča obravnavo in izda sodbo (delna sodba). Če je tožena stranka izpodbijala tako podlago kakor tudi višino tožbenega zahtevka, pa je glede podlage stvar zrela za odločbo, lahko sodišče izda, če je to smotrno, najprej sodbo samo o podlagi tožbenega zahtevka (vmesna sodba). Sodišče počaka z obravnavanjem višine tožbenega zahtevka, dokler ne postane vmesna sodba pravnomočna. Če tožena stranka do konca glavne obravnave pripozna tožbeni zahtevek, izda sodišče brez nadaljnega obravnavanja sodbo, s katero tožbenemu zahtevku ugodí (sodba na podlagi pripoznave). Če se tožnik do konca glavne obravnave odpove tožbenemu zahtevku, izda sodišče brez nadaljnega obravnavanja sodbo, s katero zavrne tožbeni zahtevek (sodba na podlagi odpovedi). Če tožena stranka v 30 dneh od vročitve tožbe ne odgovori na tožbo, izda sodišče sodbo, s katero ugodí tožbenemu zahtevku (zamudna sodba), če so izpolnjeni naslednji pogoji: 1. da je toženi stranki pravilno vročena tožba v odgovor; 2. da ne gre za zahtevek, s katerim stranke ne morejo razpolagati (tretji odstavek 3. člena tega zakona); 3. da izhaja utemeljenost tožbenega zahtevka iz dejstev, ki so navedena v tožbi; 4. da dejstva, na katera se opira tožbeni zahtevek, niso v nasprotju z dokazi, ki jih je predložil sam tožnik, ali z dejstvi, ki so splošno znana. Če sodišče ni odločilo o vseh zahtevkih, o katerih bi moralo odločiti s sodbo, ali ni odločilo o delu zahtevka, lahko stranka v petnajstih dneh od prejema sodbe predlaga pravdnemu sodišču, naj se sodba dopolni (dopolnilna sodba). Po predhodnem preizkusu tožbe izda sodišče sklep, s katerim se tožba zavrže, če ugotovi, da odločanje o tožbenem zahtevku ne spada v sodno pristojnost (18. člen), da je bila tožba vložena prepozno, če je s posebnimi predpisi določen rok za tožbo, da o tožbenem zahtevku že teče pravda, da je stvar pravnomočno razsojena, da je bila o spornem predmetu sklenjena sodna poravnava ali da ni podana pravna korist tožeče stranke za vložitev tožbe. Stranke lahko med postopkom pred pravdnim sodiščem kadar koli sklenejo poravnavo o spornem predmetu (sodna poravnava). Poravnava lahko obsega ves tožbeni zahtevek ali njegov del, vsebuje lahko tudi ureditev drugih spornih vprašanj med strankama, v poravnavo pa se lahko poleg strank vključi tudi oseba, ki ni stranka postopka. Sodišče mora ves čas postopka paziti na možnost za sklenitev sodne poravnave, stranke mora na to možnost opozarjati in jim pomagati, da se poravnajo. Pred sodiščem pa se ne more skleniti poravnava glede zahtevkov, s katerimi stranke ne morejo razpolagati. Tožnik lahko umakne tožbo brez privolitve toženca, preden se ta spusti v obravnavanje glavne stvari. Tožbo lahko umakne tudi pozneje, vse do konca glavne obravnave, če tožena stranka v to privoli. Če se tožena stranka o tem ne izjavi v

²¹ Drugače v kazenskem postopku – kjer stranke lahko praviloma zvejo odločitev takoj ob koncu same glavne obravnave, saj je ZKP glede tega bolj strog (člen 360).

15 dneh od dneva, ko je obveščena o umiku tožbe, se šteje, da je privolila v umik. Če je tožba umaknjena, izda sodišče sklep o ustavitvi postopka. Če je tožba umaknjena, se šteje, kakor da sploh ni bila vložena, in se lahko znova vloži.

Glavna težava te raziskave je, kako natančno zmeriti uspešnost strank/e. Takoj je treba poudariti, da je samo v sporih, v katerih na vsaki strani nastopa le en subjekt, pravdna uspešnost posamezne strani (tožeča/tožena) enaka uspešnosti posameznika (vendar se tudi tu odpira vprašanje, kako meriti uspešnost v primeru eventualne kumulacije). Z vidika uspeha stranke in posledičnega stroškovnega bremena je zanimiva dilema, kako vrednotiti umike tožbenih zahtevkov (ali gre res za tožnikov neuspeh, kot je sicer predpostavljeno pri vprašalniku glede uspešnosti pri tožbenih zahtevkih). O tem pa bo več govora v naslednji podtočki o pravnih stroških in uspešnosti strank. Pri sosporništvu se zadeva dodatno zaplete. Npr. pri več tožnikih, ki tožijo le en subjekt z enotnim tožbenim zahtevkom, pa eden umakne tožbo, je to sicer praviloma neuspeh umikajočega se tožnika, težko pa je na splošno govoriti o uspehu toženca, ki še vedno lahko izgubi proti ostalim. Drug primer: če oškodovanec toži za odškodnino solidarno več subjektov z istim tožbenim zahtevkom, je umik tožbe proti enemu ali zavrnitev/zavrženje uspeh za tega toženca (ostali pa so lahko še vedno obsojeni na plačilo), vendar tožnik ostane dejansko uspešen, dokler uspe vsaj proti enemu tožniku. Gre torej za spremljanje bitk in vojne ...

8.2 Pravdni stroški in uspešnost strank

Pomemben vidik vsake pravde so nedvomno stroški strank, ki nastanejo med njo. Po principu »Nič ni zastoj« se izdatki stranke odražajo v postavkah njenega proračuna vsaj do pravnomočne odločbe, če že ne do (uspešne!) prisilne izvršbe. Vendar ima slovenski pravdni postopek lastnost, ki učinkuje, kot da bi bila prepisana iz osnovnih mikroekonomskih učbenikov. Pravdna stranka, ki izgubi, mora nasprotni stranki, ki mora to sicer predhodno izrecno zahtevati (pri tožniku je zahteva praviloma napisana že v tožbenem predlogu, toženci pa jo tudi večinoma izražajo že v odgovoru na tožbo), povrniti njene pravdne stroške, kar pomeni, da se zmagovita stranka premakne nazaj na prvotno krivuljo ravnodušnosti pred začetkom spornega razmerja (velja za tožnika) oziroma pred začetkom pravde (velja za toženca in tožnika). Tako je naslednje načelo za stranke na ravni *law in action* – če so realno visoke možnosti za končni uspeh in je nasprotna stranka plačilno sposobna ter solventna (to mora biti predmet ocene tudi za samo smiselnost vložitve tožbe), je njeno racionalno vedenje v tem, da najame odvetnika ter si tudi drugače trudi zvišati stroške postopka, saj jih bo dobila povrnjene – in kar je morda še lepše – nasprotna stranka bo s povrnitvijo stroškov *de facto* kaznovana. Namen pri oblikovanju vseh vprašalnikov te raziskave je bil oblikovati jih na način, ki omogoči merjenje izdatkov strank do te mere, da končni rezultati dajo neko »povprečno« oceno, koliko stane stranke pravdni postopek pred pravnim oddelkom Okrožnega sodišča v Ljubljani, vključno z morebitno instančno presojo.

Tabela 20: Pravdni stroški in uspešnost strank

Pravdni stroški - 1. stopnja (celotni)																							
Opr.št.	Čas odločitve			Razmerje			Višina			Strošek		Izjeme pri uspehu				Način uspeha			Končni uspeh				
	Izd 1.	Izd 2.	Izd 3.	Isti	Plač	Upn	Vse	Del	Tž Stro	Tn Stro	Vsak svoje	Neodl	Pob	Neuv	Poseb	Izpo/Um	IzvSP	Pri	Nediz	Ari Us	Nav Us	Us Sodišče	Ocena

Namen vprašalnika o sklepu o pravnih stroških je opazovanje višine in smeri plačila pravnih stroškov ter končnega uspeha strank s strani tožeče strani.

Posebni sklep o pravnih stroški se izda le izjemoma (glej spodaj), večinoma pa je del glavne odločbe, zato je vprašalnik predviden kot del vprašalnika o končnih sodbah/sklepih. Praviloma je pri času izdaje sklepa o pravnih stroških (»Izd 1.«, »Izd 2.«, »Izd 2.«) naveden datum izdaje končne odločbe ne glede na to, ali je bilo v njej izrecno odločeno o pravnih stroških oz. preko tega o uspehu strank. Če je z odločbo višje stopnje potrjena predhodna odločitev nižje stopnje, se v »Isti« vpiše datum predhodne odločbe, s čimer se izogne nepotrebnemu ponovnemu vpisovanju istih podatkov. Kategorija »Isti« je namenjena tako pravnim stroškom kot tudi uspehu strank. Če je slednji drugačen, se to dodatno zavede. Če pa je sklep o pravnih stroških izdan posebej, se lahko vpiše datum izdaje, ki ni enak datumu izdaje končne odločbe (zaradi poenostavitve se kljub temu lahko v večini primerov še vedno navedene datum izdaje končne odločbe). Sporno razmerje in smer plačila se določita z vpisom identitete stranke iz šifranta za stranke kot plačnika (»Plač«) ali upnika (»Upn«) pravnih stroškov. Nato se vpiše strošek z zneskom, ki je naložen nasprotni stranki, glede na to, ali mora plačati nasprotniku vse (»Vse«) ali le del (»Del«) njegovih stroškov. Če mora plačati vse, je strošek upnika razviden v celoti iz plačila, medtem ko plačnikov strošek ni ocenjen s strani sodišča, zato ni statistično zaveden. V »Tž Stro« in »Tn Stro« se vpisujejo celotni potrebni pravdni stroški tožeče in tožene strani, ko sodišče oceni pravdni uspeh na delni²² in mora stranka nasprotni stranki povrniti del stroškov, zato mora sodišče izračunati stroške obeh strani, sicer ne more priti do pobotanja, ki je značilno za takšne primere, ko obe strani zahtevata povrnitev stroškov (če ne zahtevata obe, dobi povrnjene stroške le stranka, ki jih je priglasila glede na % uspeha – zato je posebej poudarjena rubrika neuveljavljanje – »Neuv«). Če pride do pobotanja pravnih stroškov, pride do vpisa v »Pob«. Če je v izreku o stroških izrecno odločeno, da vsaka stranka krije svoje stroške postopka, sledi zaznamba v »Vsak svoje«. Če v izreku končnih odločb ni izrecno odločeno o stroških, se zavede kot neodločeno oz. pridržano (»Neodl«). Ta rubrika se uporablja tudi v primerih, ko je z instančno odločbo potrjena odločitev o stroških, vendar je hkrati razveljavljena odločitev o glavni stvari. Pri posebnostih (»Poseb«) se opiše posebnost ali problem, ki ga opazim pri uspešnosti ali odmeri pravnih stroškov v konkretnem primeru).

Zadnji del vprašalnika je namenjen opazovanju uspešnosti strank. Uspešnost strank se pridobi iz končnih odločb, pri čemer se praviloma vzame kot merilo uspešnosti odločitev

²² Tožnikovi stroški: 100, toženčevi: 120; tožnikov uspeh 70 %; plačilo = 70 %*100 – 120*30 % = 34, ki ji mora plačati toženec tožniku.

sodišča o stroških postopka. Kot izjeme pri splošnem načelu uspeha po ZPP, ki je kriterij za odmero stroškov, sem predvidel 4 primere: umik tožbe takoj po izpolnitvi – 100-odstotni uspeh (»Izpol/Um«), umik tožbe zaradi sklenjene izvensodne poravnave – 50-odstotni uspeh (»IzvSP«), pripoznava zahtevka pred obravnavanjem – 100-odstotni (»Pri«), upnikov opravičen neuspeh v tožbi zaradi nedopustnosti izvršbe – 50-odstotni uspeh (»NedIz«). Umik tožbe po izpolnitvi kot kriterij za 100-odstotno uspešnost tožnika upoštevam ne samo v primerih, ko tožnik pravilno zahteva povrnitev stroškov, ampak tudi tedaj, ko tega sicer ne stori, vendar pa je iz njegove vloge o umiku jasno razvidno, da tožbo umika zaradi toženčeve izpolnitve. Tu gre za prvo prebijanje klasičnega videnja uspeha strank, ki je sicer povzeto po sodnikovi odločitvi o glavni stvari in o stroških postopka. Umik tožbe in posledična ustavitve postopka se pri uspešnosti v vprašalniku o utemeljenosti tožbenih zahtevkov štejeta kot zavrnilni zahtevki (pri umiku cele tožbe – »zc«). V raziskavi se kot pravilo uporablja navzven vidna uspešnost, izražena v sodni odločbi. Na tem mestu pa se določi izjemen pomen umiku tožbe zaradi izpolnitve ali sklenjene izvensodne poravnave, ki se da razbrati iz vloge tožnika, temu se verjame na besedo o njegovem motivu za umik tožbe, zato se tudi uspešnost tožnika ne meri po običajnem zunanjem uspehu končne odločbe, ampak se za uspešnost vzame *de facto* uspeh tožnika. Pri umiku tožbe zaradi izvensodne poravnave se za uspešnost strank domneva 50 %, saj enaka domneva velja tudi za sodne poravnave. Za stranke, ki se izvensodno poravnajo, lahko enako kot pri sodnih poravnava (pri teh bi se sicer v nekaterih primerih lahko izračunala klasična uspešnost) domnevamo, da sta obe stranki zadovoljni z delitvijo pogajalskega kolača ter da se dejanski uspeh strank pri normalni porazdelitvi vrti okoli polovice. Pri sodni poravnavi se torej domneva 50-odstotna uspešnost strank. Velikokrat se to sklada s tem, da se v sodni poravnavi zapiše, da vsaka stran krije svoje stroške, kar bo praviloma pomenilo, da je tudi uspeh 50 %. Enako se lahko domneva, če o stroških ni odločeno, saj je tudi v tem primeru posredno odločeno, da mora vsaka stran kriti svoje pravdne stroške. Pri denarnih tožbenih zahtevkih bi bilo možno meriti dejansko uspešnost stranke, to pa je težje pri nedenarnih zahtevkih in praktično nemogoče v poravnava, v katerih se stranki celostno poravnata v spornih razmerjih, ki niso bila predmet obravnavanega sodnega postopka. Ko sodišče določa uspešnost strank, ponavadi izbere enega izmed dveh temeljnih pristopov: aritmetični uspeh²³ – »Ari Us« (zmaga po tožbenem

²³ Logika takšnega računanja je morda upravičena le pri nepremoženjskih škodah oziroma na splošno v primerih, ko trg za sporno dobrino ni vzpostavljen, zato je določitev cene težavna. Vendar sem sam zelo skeptičen do takšnega merjenja uspeha, kar potrjujeta predvsem ekstremna primera, ko stranka v celoti uspe (torej $(100 + 100)/2 = 100\%$) oziroma v celoti uspe po temelju, po višini pa le minimalno (npr. $(100 + 1)/2 \approx 50\%$), kar bi pomenilo, da vsaka stranka nosi svoje stroške, kar se mi pa zdi popoln nesmisel, saj se tako podpira kverulanstvo brez upoštevanja načela »*Minima praetor non curat*«, ki ima tudi ekonomsko/pravičniško ozadje. Za stranke je dejansko odločilna le sprememba v realnem svetu (tipično denarna transakcija), ki se najprej zahteva v tožbenem predlogu, dokončno pa o(ne)mogoči z izrekom pravnomočne sodne odločbe.

temelju v 100 %, po višini zahtevka pa $60 \% - (100 + 60)/2 = 80 \%$) ali navaden uspeh – »Nav Us« (upošteva se le višina zahtevka)²⁴.

Če je odločitev o uspehu povzeta po končni odločbi sodišča iz izreka o stroških, potem se vpiše odstotek uspešnosti pri »Us Sodišče«. Moja »Ocena« se uporabi, kadar sodišče v izreku končne odločbe ne odloči izrecno o stroških in kadar prebijem odločitev v izreku s svojo oceno. Zadnji primeri so npr. sodne poravnave (50 %), v katerih je določeni stranki naloženo, da povrne drugi stroške postopka (značilno za fizične osebe kot upnike naloženih pravnih stroškov, ki jih zastopajo odvetniki, saj so stroški zastopanja zanje še posebno obremenilni), že omenjeni umiki tožb zaradi izpolnitve ali sklenjene izvensodne poravnave. Pri svojih izračunih uspeh računam kot navadni – le po višini. Pri tožbah, ki vsebujejo le denarne zahtevke, se uspeh izračuna preprosto s primerjavo zneskov iz sodbe in tožbe, medtem ko je pri nedenarnih zahtevkih in sestavljenih denarnih in nedenarnih zahtevkih spremljanje uspeha težavnejše.²⁵ Načeloma se bom v takšnih zadevah zanašal na oceno sodišča, če sta obe stranki priglasili povrnitev pravnih stroškov (oziroma vsaj tista, ki je zmagala v sporu), če to ne bo mogoče, pa bo potrebna moja subjektivna ocena.

Z enakim vprašalnikom se merijo tudi pravdni stroški na 2. in 3. stopnji, vendar je njihov pomen tako glede stroškov kot uspeha veliko manjši od prvostopenjskih. Višje stopnje so zadržane pri priznavanju potrebnih pravnih stroškov na svojih stopnjah, z vidika uspeha pa je za stranke odločilna uspešnost pri tožbenem zahtevku, zato same pritožbene uspešnosti ne spremljam natančno s svojimi ocenami in vpisujem le podatke, ki so razvidni iz izrekov. Če pa se sodišče pri stroških izrecno opredeli do instančne uspešnosti strank, pa to zabeležim.

Pravdni stroški (členi 151–173 ZPP) so izdatki, ki nastanejo med postopkom ali zaradi postopka. Pravdni stroški obsegajo tudi nagrado za delo odvetnika in drugih oseb, ki jim zakon priznava pravico do nagrade. Vsaka stranka predhodno sama krije stroške, ki jih povzroči s svojimi dejanji. Kadar predlaga izvedbo dokaza, mora po nalogu sodišča založiti znesek, potreben za stroške, ki bodo nastali z izvedbo dokaza. Če predlagata izvedbo dokaza obe stranki, sodišče odloči, da naj za stroške potrebni znesek založita obe stranki po enakih

²⁴ Pri »navadnem« uspehu (Betetto, 2006) je najbolj pogosta metoda, da se uspeh ugotovi proporcionalno v odstotkih, nato se ti aplicirajo na celotne potrebne pravdne stroške posamezne stranke (to so tisti, ki jih po predhodni pravilni priglasitvi prizna sodišče), nato pa se stroški strank pobotajo, če sta seveda obe uveljavljali povrnitev – če je nista, potem stranka, ki jih je, dobi povrnjene stroške v celoti glede na % uspeha. Obstaja še malo bolj komplicirana metoda, ki jo lahko tudi uvrstimo med »navadno«, ko se stroški sodnih taks in odvetniških tarif odmerijo od vrednosti dela zahtevka, s katerim je stranka uspela (po mojem mnenju manj praktična metoda). Pri delnih umikih zahtevkov je problematičen način izračuna uspeha. Betetto (2006, str. 32) sicer predlaga, naj bi se stranki, proti kateri je bil deloma umaknjen zahtevek, povrnili stroški glede umaknjenega dela zahtevka v celoti do umika; nato bi se uspeh za nadaljnje stroške računal od skrčenega zahtevka. Vendar sem v sodbah opazil bolj praktično računanje, ko se v takšnih primerih sicer znižajo stroški zastopanja po odvetniški tarifi in sodnih taksah od umika dela zahtevka (sodišča sicer pri tem niso preveč striktna – nekatera umik spregledajo), vendar se uspeh računa od prvotnega zahtevka v celoti, kar ni ravno napačno (nekoliko v prid tožencu, vendar je poenostavitev v duhu ekonomičnosti postopka).

²⁵ Pripomoček je lahko enačba: $PCTO - vrednost\ denarnega\ zahtevka = vrednost\ nedenarnega\ zahtevka$.

delih. Sodišče opusti izvedbo dokaza, če znesek, ki je potreben za stroške, ni založen v roku, ki ga je določilo. Po načelu uspeha mora stranka, ki v pravdi ne uspe, nasprotni stranki in njenemu intervenientu povrniti stroške. Če stranka deloma zmagava v pravdi, lahko sodišče glede na doseženi uspeh odloči, da krije vsaka stranka svoje stroške, ali pa ob upoštevanju vseh okoliščin primera naloži eni stranki, naj povrne drugi stranki in intervenientu ustrezen del stroškov. Po načelu pretežnosti²⁶ lahko sodišče odloči, da mora ena stranka povrniti vse stroške, ki sta jih imela nasprotna stranka in njen intervenient, če nasprotna stranka ni uspela samo s sorazmerno majhnim delom svojega zahtevka, pa zaradi tega dela niso nastali posebni stroški. Pri odločanju o tem, kateri stroški naj se povrnejo stranki, upošteva sodišče samo tiste stroške, ki so bili potrebni za pravdo. Če je predpisana tarifa za nagrade odvetnikov ali za druge stroške (za izvedence), se taki stroški odmerijo po tarifi. Stranka mora ne glede na izid pravde povrniti nasprotni stranki stroške, ki jih je povzročila po svoji krivdi ali po naključju, ki se je njej primerilo – t. i. separadni stroški. Če tožena stranka ni dala povoda za tožbo in če je pripoznala tožbeni zahtevek v odgovoru na tožbo oziroma na glavni obravnavi, preden se je spustila v obravnavanje glavne stvari, ji mora tožnik povrniti pravdne stroške (izjema od splošnega načela uspeha). Tožeča stranka, ki umakne tožbo, mora povrniti nasprotni stranki pravdne stroške, razen če jo je umaknila takoj, ko je tožena stranka izpolnila zahtevek (izjema od splošnega načela uspeha). Stranka, ki umakne pravno sredstvo, mora nasprotni stranki povrniti stroške, nastale zaradi pravnega sredstva. Vsaka stranka krije svoje stroške, če se pravda konča s sodno poravnavo, pa ni v poravnavi drugače dogovorjeno. Če se v izločitveni pravdi ugotovi tožbenemu zahtevku za izločitev stvari, pa sodišče ugotovi, da je tožena stranka kot upnik v izvršilnem postopku utemeljeno mislila, da na teh stvareh ne obstajajo pravice drugih, odloči, da mora vsaka stranka kriti svoje stroške (»izvršilni postopki« – nedopustnost izvršbe – izločitvena tožba – naslednja izjema od splošnega načela uspeha). Sosporniki krijejo stroške po enakih delih. Če je med njimi precejšnja razlika glede njihovega deleža pri spornem predmetu, določi sodišče po tem sorazmerju, kolikšen del stroškov naj povrne vsak izmed sospornikov. Sosporniki, ki so nerazdelno odgovorni glede glavne stvari, so nerazdelno odgovorni tudi za stroške, prisojene nasprotni stranki. O povrnitvi stroškov odloči sodišče na določeno zahtevo stranke brez obravnavanja. Povrnitev stroškov mora stranka zahtevati najpozneje do konca obravnave, ki je bila pred odločitvijo o stroških; če pa gre za odločbo brez poprejšnjega obravnavanja, mora stranka zahtevati povrnitev stroškov v predlogu, o katerem naj odloči sodišče. O zahtevi za povrnitev stroškov odloči sodišče v sodbi ali v sklepu, s katerim se konča postopek pred njim. Med postopkom sodišče s posebnim sklepom odloči o stroških le tedaj, kadar pravica do povračila stroškov ni odvisna od odločbe o glavni stvari. Če sodišče izda sklep o ustavitvi postopka zaradi umika tožbe, umika pravnega sredstva ali drugih okoliščin, ki povzročijo konec postopka zunaj obravnave, se lahko zahteva povrnitev stroškov v petnajstih dneh od prejema sklepa o ustavitvi postopka. V delni sodbi ali v vmesni sodbi lahko sodišče

²⁶ V končnem uspehu se tako štejejo po načelu inkluzije v 100-odstotni uspeh.

izreče, da se odločitev o stroških pridrži za poznejšo sodbo. Če sodišče zavrže ali zavrne pravno sredstvo, odloči tudi o stroških, ki so nastali med postopkom v zvezi z njim. Če sodišče spremeni odločbo, zoper katero je bilo vloženo pravno sredstvo, ali če to odločbo razveljavi in tožbo zavrže, odloči o stroških vsega postopka. Če sodišče razveljavi odločbo, zoper katero je bilo vloženo pravno sredstvo, in zadevo vrne v novo sojenje, pridrži odločitev o stroških postopka v zvezi s pravnim sredstvom za končno odločbo. Izrek o stroških, ki je vsebovan v sodbi, se sme izpodbijati samo s pritožbo zoper sklep, če se hkrati ne izpodbija tudi izrek o glavni stvari. Če ena stranka izpodbija sodbo samo glede stroškov, druga pa glede glavne stvari, odloči višje sodišče z eno samo odločbo o obeh pravnih sredstvih.

Glede uspeha strank je treba ponovno poudariti, da uspeh posamezne stranke ni nujno neuspeh nasprotne stranke oziroma nasprotne strani v primerih sosporništva. Za potrebe te raziskave se uspeh meri s stališča tožeče strani. S tem je mišljeno, da se zaradi poenostavitve analize zanemarijo učinki sosporništva, pri katerem na določeni pravdni strani nastopa več strank. Iz istega razloga se ne posveča pozornosti objektivnim kumulacijam tožbenih zahtevkov,²⁷ kar velja tako pri vprašalniku o končni uspešnosti strank znotraj vprašalnika o pravnih stroških kot tudi pri vprašalniku o vrsti odločitev o tožbenem zahtevku. To pomeni, da je za namene te raziskave načeloma postavljena domneva, da uspeh vsaj enega tožnika proti vsaj enem tožencu predstavlja uspeh tožeče strani, ki se nato po principu igre z ničelno vsoto šteje za (ne)uspeh celotne strani. Treba je poudariti, da tak pristop seveda ni sporen, kadar imamo na vsaki strani le po eno stranko. Enako velja za primere enotnega sosporništva na toženi strani. Prav tako je uspešnost, merjena na tak način, smiselna pri navadnem sosporništvu, v katerem tožnik (lahko jih je več, če vsi skupaj zahtevajo isti stvar) zahteva od tožencev isto izpolnitev (skupaj ali solidarno), saj je za tožnika pri tem važno, da uspe s tožbeno zahtevo vsaj proti enem tožencu (seveda pa je možnost *de facto* izpolnitve večja, če sodišče potrdi izpolnitveno obveznost več toženih subjektov).²⁸ Pri tem je tožnik sicer lahko zavezan plačati pravne stroške določenim tožencem, vendar je z vidika odločitve o glavni stvari to le transakcijski strošek. Večje težave pri merjenju uspešnosti bi bile lahko ob sosporništvu tožnikov, ki pa je redko konstruirano z različnimi zahtevki (večinoma zahtevajo tožniki skupaj isto izpolnitev od tožene strani, kar podobno kot pri pasivnem sosporništvu olajša določitev uspešnosti, če uspe le del tožeče strani). Tako se v raziskavi

²⁷ Pri objektivni kumulaciji težim k temu, da se zahtevki vpisujejo kot »en zahtevak« (razlikujem le denarne, nedenarne in napotitvene zahtevke znotraj tožbenega akta), čeprav gre teoretično gledano za več zahtevkov – pri tem je glavno merilo tožbeni predlog (npr. če je v njem podan zahtevak za povrnitev premoženjske in nepremoženjske škode iz istega historičnega dogodka, je večinoma v tožbenih predlogih naveden seštevek zneskov, ki jih stranka vtožuje iz posamezne škodne postavke).

²⁸ Npr. pri podredni subjektivni kumulaciji popolni uspeh proti 1. toženemu prinaša 100 % za tožnika, sodišče o tožbi zoper 2. toženega ni odločilo, tako da je ta uspel v 100 % (težje pa je definirati, do kakšne mere je to poraz za tožnika – ni korektno govoriti o 50-odstotnem uspehu tožnika, saj bo ta dobil celotni vtoževani znesek, 2. tožencu pa bo moral v najslabšem primeru povrniti njegove pravne stroške), če pa tožnik v celoti propade poti 1. tožencu je to toženčev uspeh v 100%, medtem ko tožnik še vedno lahko uspe v 100 % napram 2.-tožencu ...

izognem podrobnemu spremljanju uspeha posameznih pravnih strank pri sosporništvu ter skoncentriram merjenje uspešnosti pri tožeči strani na opisani način.

8.3 Sodbe/končni sklepi – 2. stopnja – višje sodišče

Tabela 21: Sodbe in končni sklepi 2. stopnje

Sodbe in končni sklepi - 2. stopnja - višje sodišče															
Opr.št.	Čas			Izd 2. st.	Čas			Obseg			Odločitev			O 1. stopnji	
	Izd 1.	Okr Odp	Pre VSLJ		Pre Okr	Odp Okr	Dol	Str	VI	Mer	Zavrž	Ust	Gl Stv	ZZO	P Str

Tabela 22: Odločitev o pritožbi

Odločitev o pritožbi/pravnem sredstvu					
Opr.št.	Izd 2. st.	Pritožnik	Uspeh pritožbe		
			Gl Stv	ZZO	P Str

Tabela 23: Šifrant za vrsto odločitve o pravnem sredstvu

Sodba 1. st. se	Šifra
potrdi v celoti	pc
potrdi deloma	pd
spremeni v celoti	sc
spremeni deloma	sd
razveljavi v celoti	rc
razveljavi deloma	rd

Namen vprašalnika je spremljanje aktivnosti sodišča druge stopnje (Višje sodišče v Ljubljani – civilni oddelek), ki odloča o zakonitosti odločb sodišča prve stopnje na pobudo – tj. pritožbo – določene stranke, ki ni zadovoljna z izidom pravde na 1. stopnji.

Tako kot pri končnih odločbah sodišča 1. stopnje se tudi tu spremlja ažurnost tehnične izpeljave procesnih dejanj. Tako se v »Izd 1.« beleži najprej datum izdaje kočne odločbe s strani sodišča 1. stopnje, v »Okr Odp« se piše datum izdanega predložitvenega poročila okrožnega sodišča, v »Pre VSLJ« datum prejema s strani višjega sodišča,²⁹ v »Izd 2. st.« datum izdane odločbe sodišča 2. stopnje, pri naslednjem »Pre Pkr« datum prejema s strani okrožnega sodišča, pri »Odp Okr« pa datum odprave sodbe višjega sodišča, ki jo vroči sodišče prve stopnje. Pri kvantitativnem vidik se enako kot pri prvostopenjskih končnih odločbah meri še dolžina drugostopenjske sodbe in njen procesni tempo glede na obseg spisa.

Nadalje se spremlja procesna oblika odločitve o vložnem pravnem sredstvu: vsebinsko določanje – »Mer«, zavrženje pritožbe »Zavrž« in ustavitev pritožbenega postopka – »Ust«. Najbolj problematično je merjenje odločitev o utemeljenosti pravnega sredstva – tu se zadeve v določeni meri dejansko podvajajo (zato je bil na začetku 8. točke predstavljen

²⁹ Okrožno sodišče v Ljubljani, Višje sodišče v Ljubljani ter Vrhovno sodišče RS so vsa v isti stavbi.

primer teka pravnega postopka na 3 stopnjah) – npr. če se pritožba tožnika, ki je v pravdi popolnoma propadel, kot edinega pritožnika v celoti zavrne = sodba 1. st. se v celoti potrdi itd. Tako se najprej v osnovnem vprašalniku preverja, kakšna je narava drugostopenjske odločitve glede na pravilnost odločitve sodišča 1. stopnje o utemeljenosti tožbenega zahtevka – »O 1. stopnji«. Pri odločitvi instančnega sodišča (2. in tudi 3. stopnje) so tri glavne možnosti glede odnosa do prvostopenjske končne odločbe, da se potrdi, razveljavi (torej vrne okrožnemu sodišču) in spremeni (potrditev in sprememba pomenita pravnomočno odločitev o zahtevku). Tako se pri odločitvi 2. st. o pravilnosti 1. st. o glavni stvari vpišejo iz šifranta naslednje možne odločitve: potrdi v celoti – »pc«, potrdi deloma – »pd«, spremeni v celoti – »sc«, spremeni deloma – »sd«, razveljavi v celoti – »rc«, razveljavi deloma – »rd«. Takšne odločitve se seveda v primeru delnih odločitev lahko kumulirajo. Če ni izrecnega vpisa za drugi del delne odločitve, se šteje, da gre za »pd«. Enako kot pri odločitvi o procesnem aktu pritožnika se le v primerih, ko je bila sodba spremenjena ali razveljavljena le glede zakonitih zamudnih obresti (»ZZO«) in pravnih stroškov (»P Str«), vpiše, da je bila sodba sicer potrjena v celoti glede glavne stvari, le glede stranske terjatve je bila spremenjena/razveljavljena – drugače se ne beleži posebej narava odločitev o ZZO in pravnih stroških, saj je to zajeto pri spremljanju pri odločitvah o glavni stvari. Najtežji del pa je določitev vpliva odločbe 2. st. na 1. st. in posledično končno uspešnost strank. Tako je predvideno, da se spremlja, kakšna bi izgledala odločba okrožnega sodišča v vprašalniku o tožbenih zahtevkih (točka 8.1). Pri tem se natančnost uspešnosti omeji na že predstavljeno delitev na odločitve deloma in v celoti.

V posebnem podvprašalniku o odločitvi o pritožbi/pravnem sredstvu se še na drug način spremlja uspešnost strank na 2. stopnji – tokrat glede odločitve o pravnem sredstvu, kar predstavlja drugo plat medalje pri odločitvi o pravilnosti odločbe 1. stopnje. Najprej se vpiše datum izdaje odločbe 2. stopnje (»Izd 2. st.«), nato identiteta vlagatelja pritožbe iz šifranta za stranke (»Pritožnik«). Pri uspehu pritožbe se enako kot pri tožbenih zahtevkih uporabi isti šifrant, pri čemer se posebej vpisuje uspešnost pri ZZO in pravnih stroških le v primerih, če je bil pritožbeni uspeh vezan le na stranske dajatve.

ZPP govori o pritožbi zoper sodbo v členih 333–362. Pritožba se vloži pri sodišču, ki je izreklo sodbo na prvi stopnji. Izvod pravočasne, popolne in dovoljene pritožbe vroči sodišče nasprotni stranki, ki sme nanjo odgovoriti dejansko vse do odločitve višjega sodišča (to velja vse do novele ZPP-D). Ko prispejo spisi s pritožbo k višjemu sodišču, pripravi sodnik poročevalec poročilo za obravnavanje zadeve na pritožbenem senatu. Višje sodišče odloči o pritožbi praviloma brez obravnave. Preizkusi se tisti del izpodbijane sodbe, ki ga stranka izpodbija (v katerem ni zmagala – sicer nima pravnega interesa za pritožbeno presojo), pri čemer sodišče druge stopnje pazi po uradni dolžnosti na pravilno uporabo materialnega prava in nekatere bistvene kršitve postopka, dejansko stanje pa preverja le okviru pritožbenih navedb. Sodišče druge stopnje s sodbo spremeni prvostopenjsko odločbo

predvsem takrat, ko je bilo materialno pravo nepravilno uporabljeno, dejansko stanje pa je bilo po presoji višjega sodišča pravilno ugotovljeno (sicer člen 358; sprememba pa je možna tudi po členu 357 zaradi prekoračitve zahtevka). Glavna razloga za razveljavitev in vrnitev zadeve prvi stopnji (razveljavitev načeloma pomeni vrnitev prvi stopnji – izjemi sta v 2. in 3. odstavku 354. člena ZPP, ko višje sodišče po razveljavitvi zavrže tožbo, s čimer se postopek konča – vpiše se med »spremembe«) sta zmotna uporaba materialnega prava, zaradi katerega je bilo dejansko stanje nepravilno ugotovljeno, in bistvena kršitev postopka po ZPP.³⁰ Sodišče druge stopnje vrne vse spise prvi stopnji, da jih vroči strankam in drugim prizadetim osebam.

8.4 Sodbe/končni sklepi – 3. stopnja – vrhovno sodišče

Tabela 24: Sodbe in končni sklepi 3. stopnje

Sodbe in končni sklepi - 3. stopnja - vrhovno sodišče																		
Opr.št.	Čas			Čas				Obseg		Odločitev			O 1. stopnji			Vrnitev		
	Izd 2.	Okr	Odp	Izd 3. st.	Pre VSLJ	Pre Okr	Odp Okr	Dol	Str	VI	Mer	Zavrž	Ust	Gl Stv	ZZO	P Str	Vrn 1.	Vrn 2.

Tabela 25: Odločitev o reviziji/pravnem sredstvu

Odločitev o reviziji/pravnem sredstvu					
Opr.št.	Izd 2. st.	Revident	Uspeh revizije		
			Gl Stv	ZZO	P Str

Namen zgornjega vprašalnika je slediti pravnemu postopku na tretji stopnji pred vrhovnim sodiščem, ki kot najvišja sodna instanca skrbi za enotno sodno prakso (zaščita ustavnega načela enakosti pred zakonom). Načeloma je postopek enak kot pred pritožbenim sodiščem, zato bom tu krajši, saj za večino stvari velja v enaki (podobni) meri tudi za postopek pred tretjo stopnjo. Revizija predstavlja poglobljeni procesni akt, s katerim stranka izpodbija pravnomočno odločbo sodišča druge stopnje v delu, ki je zanj neugoden (gre torej za izredno pravno sredstvo, saj se izpodbija pravnomočna odločba). Drugi procesni akt – vendar ne stranke, ampak državnega tožilca, je zahteva za varstvo zakonitosti – ZVZ. Z ZVZ državni tožilec lahko napade katerokoli pravnomočno odločitev³¹ pravnega sodišča (ni potrebno, da je postala pravnomočna na pritožbeni stopnji, kot velja za revizijo).

Pri poteku dejanj (»Čas«) je dodan datum prejema revizijske odločbe s strani višjega sodišča po izdaji tretjestopenjske odločbe (»Pre VSLJ«). Kot datum izpodbijane odločbe se navede datum izdaje odločbe 2. stopnje – »Izd 2.« (izjema bi bila lahko pri ZZV, kjer bi se lahko navedel datum prvostopenjske odločbe). Osnovnemu vprašalniku je dodan še del, iz katerega je razvidno, kateri stopnji vrhovno sodišče vrača zadevo v ponovno presojo po

³⁰ Nameraval sem meriti tudi razloge za posege v sodbo, vendar je to verjetno prepodrobno – zanimiva mi je predvsem 14. točka 2. odstavka 339. člena, ki je bila po mojih vtisih v preteklosti pretirano uporabljena.

³¹ Zakaj sanirati odločbo, če ji stranka ni sama pravočasno nasprotovala?!

razveljavitvi («Vrn 1.«, »Vrn 2.«). Pri podvprašalniku o pravnem sredstvu/reviziji bi se pri vlagateljih («Revident») zaradi ZVZ-ja lahko pojavil kot vlagatelj državni tožilec – »dt«. Za razliko od pritožbenega postopka pa se na 3. stopnji revizijski uspeh identificira z datumom izpodbijane odločbe («Izd 2.«) in ne z datumom odločbe o utemeljenosti revizije.

ZPP ureja postopek v primeru vložene revizije in ZVZ v členih 367–391. Zoper pravnomočno sodbo, izdano na drugi stopnji, lahko stranke vložijo revizijo v 30 dneh od vročitve prepisa. V premoženjskih sporih je revizija dovoljena, če vrednost izpodbijanega dela pravnomočne sodbe presega 1.000.000 SIT (nelogično nizka meja, če je za okrožno sodišča postavljena meja stvarne pristojnosti pri 2.000.000 SIT – tako da načeloma vsi spori pridejo v poštev za revizijsko presojo na tretji stopnji), vselej pa je dovoljena v avtorskih sporih. V primerjavi s pritožbenim postopkom je treba izpostaviti, da vrhovno sodišče pazi po uradni dolžnosti le na kršitve materialnega prava, dejansko stanje pa je posebej izvzeto iz revizijske presoje. Pri reviziji ni možnosti glavne obravnave, saj gre za sejno sojenje v čisti obliki. Pri spremembi in razveljavitvi so praktično isti pogoji kot v pritožbenem postopku, le da ima vrhovno sodišče pri razveljavitvi diskrecijo, kateri stopnji vrne zadevo v nov postopek.

Literatura

1. Betetto, N. (2006). Pravdni postopek zakon s komentarjem. 2. knjiga (str. 151–167, 191–198, 209–211, 281–285, 287–305). Ljubljana: Uradni list RS, GV Založba.
2. Galič, A. (2006). Pravdni postopek zakon s komentarjem. 2. knjiga (str. 168–173a, 179–183, 187–190, 286). Ljubljana: Uradni list RS, GV Založba.
3. Galič, A. (2005). Pravdni postopek zakon s komentarjem. 1. knjiga (str. 2, 3, 5, 14, 51, 59, 65, 76–101, 109–121, 140–143). Ljubljana: Uradni list RS, GV Založba.
4. Juhart, J. (1961). *Civilno procesno pravo FLR Jugoslavije*. Ljubljana: Univerzitetna založba Ljubljana.
5. Juhart, M., Tratnik, M., & Plavšak, N. (2007). *Stvarno pravo*. Ljubljana: GV založba.
6. Rijavec, V. (2003). *Civilno izvršilno pravo*. Ljubljana: GV Založba.
7. Rijavec, V. (2005). Pravdni postopek zakon s komentarjem. 1. knjiga (str. 13, 15–16, 21, 50, 54–56, 62, 63, 132–139, 144–150). Ljubljana: Uradni list RS, GV Založba.
8. Tratnik, M. (2004). *Lastninska pravica na nepremičninah*. Ljubljana: GV Revije: Pravna praksa.
9. Ude, L. (2002). *Civilno procesno pravo*. Ljubljana: Uradni list.

PRILOGA 2: SEZNAM VZORČNIH SPISOV, ARHIVIRANIH NA PRAVDNEM ODDELKU OKROŽNEGA SODIŠČA V LJUBLJANI³²

I 11196/1995	II 20109/1997	III 30370/1996	III 2152/2005
I 10343/1998	II 20646/1998	III 30418/1996	III 2205/2005
I 10356/1998	II 20756/1998	III 30651/1997	III 2288/2005
I 10806/1998	II 20959/1999	III 30117/1998	III 2302/2005
I 2202/2000	II 1087/2000	III 30862/1998	III 2721/2005
I 993/2001	II 2732/2000	III 30251/1999	III 2994/2005
I 1167/2001	II 1935/2001	III 71/2000	III 3419/2005
I 1492/2001	II 1969/2001	III 1958/2000	III 4005/2005
I 1958/2001	II 2675/2001	III 2859/2000	III 4165/2005
I 94/2002	II 2806/2001	III 876/2001	III 263/2006
I 857/2002	II 2475/2003	III 1537/2001	III 596/2006
I 1300/2002	II 2708/2003	III 1888/2001	III 871/2006
I 1814/2002	II 3069/2003	III 2663/2001	III 1156/2006
I 2816/2002	II 154/2004	III 2887/2001	III 1359/2006
I 2964/2002	II 221/2004	III 3158/2001	III 1393/2006
I 3185/2002	II 1888/2004	III 23/2002	III 1730/2006
I 3337/2002	II 2091/2004	III 651/2002	III 1737/2006
I 3481/2002	II 3056/2004	III 2828/2002	III 1739/2006
I 370/2003	II 3276/2004	III 3133/2002	III 2223/2006
I 1716/2003	II 3630/2004	III 3189/2002	III 2551/2006
I 1908/2003	II 3796/2004	III 1666/2003	III 2698/2006
I 2171/2003	II 2916/2005	III 1815/2003	III 2971/2006
I 3746/2003	II 3186/2005	III 2196/2003	III 74/2007
I 3982/2003	II 3504/2005	III 2576/2003	III 78/2007
I 889/2004	II 3561/2005	III 3266/2003	III 1194/2007
I 897/2004	II 781/2006	III 3391/2003	III 1797/2007
I 1289/2004	II 861/2006	III 3443/2003	III 2936/2007
I 1314/2004	II 1421/2006	III 3563/2003	
I 1351/2004	II 2218/2006	III 3634/2003	
I 1969/2004	II 2332/2006	III 3845/2003	
I 1973/2004	II 2594/2006	III 256/2004	
I 3027/2004	II 3008/2006	III 281/2004	
I 3450/2004	II 3018/2006	III 517/2004	
I 3536/2004	II 3248/2006	III 561/2004	
I 1292/2005	II 3438/2006	III 883/2004	
I 1304/2005	II 3447/2006	III 1126/2004	
I 1724/2005	II 3521/2006	III 1292/2004	
I 2111/2005	II 3558/2006	III 1613/2004	
I 2514/2005	II 436/2007	III 1783/2004	
I 2922/2005	II 713/2007	III 1805/2004	
I 3064/2005	II 757/2007	III 2033/2004	
I 3803/2005	II 1120/2007	III 2184/2004	
I 147/2006	II 1794/2007	III 2302/2004	
I 797/2006	II 2923/2007	III 2425/2004	

³² Pri opravljeni številki večji od tisočice je dejanska opravljen številka brez desetisočice.

I 1143/2006	III 2511/2004
I 1144/2006	III 2617/2004
I 1206/2006	III 2651/2004
I 1284/2006	III 2675/2004
I 1709/2006	III 2783/2004
I 1947/2006	III 3104/2004
I 2520/2006	III 3139/2004
I 2534/2006	III 3190/2004
I 2852/2006	III 3307/2004
I 3006/2006	III 3340/2004
I 3233/2006	III 3642/2004
I 3312/2006	III 3860/2004
I 3628/2006	III 3866/2004
I 3927/2006	III 124/2005
I 154/2007	III 757/2005
I 194/2007	III 807/2005
I 298/2007	III 1193/2005
I 920/2007	III 1229/2005
I 1000/2007	III 1298/2005
I 1107/2007	III 1355/2005
I 1164/2007	III 1457/2005
I 1680/2007	III 1465/2005
I 2131/2007	III 2117/2005

PRILOGA 3: STATISTIČNE ANALIZE V RAZISKAVI

1 Vpliv izključenih spremenljivk na 1. in 2. model pri trajanju na 1. stopnji

Excluded Variables^c

Model		Beta In	t	Sig.	Partial Correlation	Collinearity Statistics		
						Tolerance	VIF	Minimum Tolerance
1	pri procesu je prislo do prve glavne obravnave	.512 ^a	7.992	.000	.494	.887	1.127	.749
	ni_procesa	-.308 ^a	-4.623	.000	-.312	.981	1.020	.813
	dolžina vlog toznika	.413 ^a	6.470	.000	.418	.975	1.025	.803
	obseg izvedenskih mnenj, predlaganih s strani toznika	.244 ^a	3.560	.000	.245	.962	1.039	.803
	dolžina spisov iz naslova zaslišanj strani toznika	.272 ^a	4.057	.000	.277	.988	1.012	.814
2	dolžina vlog toznika	.249 ^b	3.837	.000	.264	.802	1.247	.615
	obseg izvedenskih mnenj, predlaganih s strani toznika	.155 ^b	2.511	.013	.177	.926	1.080	.693
	dolžina spisov iz naslova zaslišanj strani toznika	.106 ^b	1.647	.101	.117	.857	1.167	.661

a. Predictors in the Model: (Constant), strank, celotna vrednost spora v SIT, obogatitve, lastninsko, pogodbe

b. Predictors in the Model: (Constant), strank, celotna vrednost spora v SIT, obogatitve, lastninsko, pogodbe, ni_procesa, pri procesu je prislo do prve glavne obravnave

c. Dependent Variable: trajanje postopka na prvi stopnji (leta)

2 Vpliv izključenih spremenljivk na 1. in 2. model pri celotnem trajanju

Excluded Variables^c

Model		Beta In	t	Sig.	Partial Correlation	Collinearity Statistics		
						Tolerance	VIF	Minimum Tolerance
1	pri procesu je prislo do prve glavne obravnave	.543 ^a	8.547	.000	.519	.887	1.127	.749
	ni_procesa	-.347 ^a	-5.230	.000	-.348	.981	1.020	.813
	stevilo stopenj	.608 ^a	10.975	.000	.615	.996	1.004	.815
	dolžina vlog toznika	.570 ^a	9.781	.000	.571	.975	1.025	.803
	obseg izvedenskih mnenj, predlaganih s strani toznika	.355 ^a	5.315	.000	.353	.962	1.039	.803
	dolžina spisov iz naslova zaslišanj strani toznika	.499 ^a	8.184	.000	.503	.988	1.012	.814
2	dolžina vlog toznika	.316 ^b	5.748	.000	.381	.741	1.349	.608
	obseg izvedenskih mnenj, predlaganih s strani toznika	.218 ^b	4.254	.000	.291	.915	1.093	.666
	dolžina spisov iz naslova zaslišanj strani toznika	.242 ^b	4.416	.000	.302	.791	1.264	.649

a. Predictors in the Model: (Constant), strank, celotna vrednost spora v SIT, obogatitve, lastninsko, pogodbe

b. Predictors in the Model: (Constant), strank, celotna vrednost spora v SIT, obogatitve, lastninsko, pogodbe, stevilo stopenj, ni_procesa, pri procesu je prislo do prve glavne obravnave

c. Dependent Variable: trajanje_let

3 T-test vzorčnega uspeha s 50%

One-Sample Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
uspeh toznika v odstotkih tožbenega zahtevka	205	47,2000	35,35783	2,46950

One-Sample Test

	Test Value = 50			
	t	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
uspeh toznika v odstotkih tožbenega zahtevka	-1,134	204	,258	-2,80000

One-Sample Test

	Test Value = 50	
	95% Confidence Interval of the Difference	
	Lower	Upper
uspeh toznika v odstotkih tozbenega zahtevka	-7,6690	2,0690

4 Vpliv izključenih spremenljivk na 1. in 2. model pri uspehu

Excluded Variables^c

Model				dimension2						
				Beta In	t	Sig.	Partial Correlation	Collinearity Statistics		
								Tolerance	VIF	Minimum Tolerance
dimension0	1	dimension1	pri procesu je prislo do prve glavne obravnave	.011 ^a	.152	.879	.011	.887	1.127	.749
			ni_procesa	.169 ^a	2.539	.012	.178	.981	1.020	.813
			stevilo stopenj	.021 ^a	.310	.757	.022	.996	1.004	.815
			dolžina vlog toznika	-.036 ^a	-.528	.598	-.037	.975	1.025	.803
			obseg izvedenskih mnenj, predlaganih s strani toznika	.032 ^a	.470	.639	.033	.962	1.039	.803
			dolžina spisov iz naslova zaslišanj strani toznika	-.029 ^a	-.432	.666	-.031	.988	1.012	.814
2	dimension1	dolžina vlog toznika	-.076 ^b	-1.005	.316	-.072	.741	1.349	.608	
		obseg izvedenskih mnenj, predlaganih s strani toznika	.020 ^b	.298	.766	.021	.915	1.093	.666	
		dolžina spisov iz naslova zaslišanj strani toznika	-.045 ^b	-.610	.542	-.044	.791	1.264	.649	

a. Predictors in the Model: (Constant), strank, celotna vrednost spora v SIT, obogatitve, lastninsko, pogodbe

b. Predictors in the Model: (Constant), strank, celotna vrednost spora v SIT, obogatitve, lastninsko, pogodbe, stevilo stopenj, ni_procesa, pri procesu je prislo do prve glavne obravnave

c. Dependent Variable: uspeh toznika v odstotkih tozbenega zahtevka